

TESI DOCTORAL
**ELS SÒLS AGRÍCOLES PERIURBANS
I EL TRACTAMENT AL PLANEJAMENT**

PROGRAMA: GESTIÓ I VALORACIÓ URBANA I ARQUITECTÒNICA

DEPARTAMENT DE TECNOLOGIA DE L'ARQUITECTURA (TA)

DIRECTOR: Xavier Carceller i Roqué

CODIRECTOR: Josep Roca i Cladera

DOCTORAND: Pilar Paricio García

OCTUBRE 2015

Agraïments

Aquesta investigació va sorgir de la necessitat de donar resposta als nous reptes que plantegen les ciutats contemporànies. És el resultat d'una sèrie de preguntes, de recerques i especialment de l'experiència professional de 8 anys en la redacció del planejament territorial de Catalunya; a on he tingut l'oportunitat d'aprendre i reflexionar sobre diverses qüestions relacionades amb el model territorial del segle XXI.

Voldria agrair el suport de tots els companys que m'han ensenyat a raonar sobre els problemes del model urbà actual i la col·laboració de molts amics que m'han ajudat a trobar referències, sintetitzar i revisar la feina. Sense ells aquest treball no hauria estat possible.

INDEX

Presentació del tema d'estudi, objectius i metodologia	1
• Sobre el tema d'estudi	1
• Objectius	8
• Metodologia	10

Capítol I

L'agricultura i el naixement de les ciutats	13
• Prehistòria	14
• Les primeres ciutats	16
Ciutats de la civilització sumèria (mesopotàmica)	17
Ciutats de la civilització egípcia	20
Ciutats de la civilització índia	21
Ciutats de la Vall del riu Huang-ho a la Xina	22
Ciutats de la civilització Meso americana	23
Ciutats a les costes i altiplans del Perú	23
• Evolució de les funcions de l'agricultura	24

Capítol II

Agricultura periurbana	27
• L'evolució de les ciutats	27
• Definicions d'agricultura urbana i periurbana	32
• Agricultura periurbana a Catalunya	34
Descripció del territori	34
Delimitació de l'agricultura periurbana a Catalunya	37
• Funcions de l'agricultura periurbana	42
Àmbit productiu	44
Àmbit estratègic	46
Àmbit ambiental	53
Àmbit territorial	60
Àmbit patrimonial	62
Àmbit social	62
• Problemàtica de l'agricultura periurbana	64
• Anàlisi de debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats	66

Capítol III

Marc legislatiu de referència	69
• Marc europeu	70
• Marc català	71
El tractament del sòl agrícola als Plans territorials	74
El tractament del sòl agrícola als Plans directors urbanístics	114
El tractament del sòl agrícola als PDU de lles ARE	144
El tractament del sòl agrícola als Plans d'ordenació municipal	156
El tractament del sòl agrícola als Plans especials. Parcs agraris	180
Els horts urbans a la ciutat de Barcelona	209
Síntesi dels plans analitzats	214

Conclusions	239
--------------------	-----

Mapes	249
--------------	-----

Presentació del tema d'estudi, objectius i metodologia

Sobre el tema d'estudi

Des de la revolució industrial, s'ha produït una forta expansió de les ciutats al món, però ha estat a aquestes últimes dècades quan la taxa d'urbanització ha augmentat considerablement. Segons dades de les Nacions Unides, en el 2008 es va assolir que el 50% de la població mundial visques a ciutats.

Any	Població mundial en milions	Població urbana	Població rural
1800	978	3%	97%
1900	1.650	15%	85%
2000	6.070	47%	53%
2014	7.243	53%	47%

Font: United Nations Population Division.

A gairebé tots els països del món, les ciutats estan en expansió. Amb data 1 de gener del 2013, s'estima que hi ha al món 1 ciutat que supera els 30 milions d'habitants, 12 amb més de 20 milions, 29 per sobre dels 10 milions, 74 que arriben als 5 milions i 502 aglomeracions urbanes que superen el milió d'habitants. Les 10 ciutats més poblades al món en el 2015, són les següents:

Font: The Principal Agglomerations of the World. Thomas Brinkhoff. Elaboració pròpia.

Aglomeració	País	Habitants	Aglomeració	País	Habitants
1 Guangzhou	Xina	46.900.000	6 Seul	Corea	24.300.000
2 Tokio	Japó	39.500.000	7 Karachi	Pakistan	24.000.000
3 Shanghai	Xina	30.400.000	8 Manila	Filipines	23.100.000
4 Jakarta	Indonèsia	27.700.000	9 DF	Mèxic	22.500.000
5 Delhi	Índia	26.000.000	10 NY	EUA	21.900.000

A Europa, el fenomen d'expansió urbana es va produir especialment a partir del 1950. Els sòls que envoltaven la ciutat, històricament estaven ocupats per conreus que permetien l'abast de menjar fresc per a la població, però amb les explosions edificadores aquests espais varen ser fagocitats per usos urbans. En una època en que es prioritzava el progrés econòmic com a compensació de la sortida de la segona guerra, l'energia era abundant i barata i la producció industrial era el mite econòmic per a la recuperació d'Europa, les ciutats varen adaptar les seves bases al nou model incrementant el creixement urbà i fent servir eines com el "zonning", el desenvolupament de grans infraestructures, la creació d'àmplies zones industrials etc. que consumien el sòl agrari, mentre que els productes agrícoles es transportaven cada vegada des de més lluny.

En el moment actual, que l'energia és cara i amenaça amb ser escassa, la reducció de la contaminació està a les agendes mundials, els ciutadans estan cada vegada més sensibilitzats amb la cura del medi ambient, la qualitat dels aliments, el consum de proximitat i amb l'amenaça de la crisi en Europa, l'agricultura periurbana torna a prendre importància dins de les propostes de model de ciutat. Temes com la resiliència de les ciutats i l'autosuficiència de cada nucli urbà són rellevants per a les planificacions urbanes. Encara que les ciutats catalanes no han patit aquesta forta expansió, també han experimentat un important creixement.

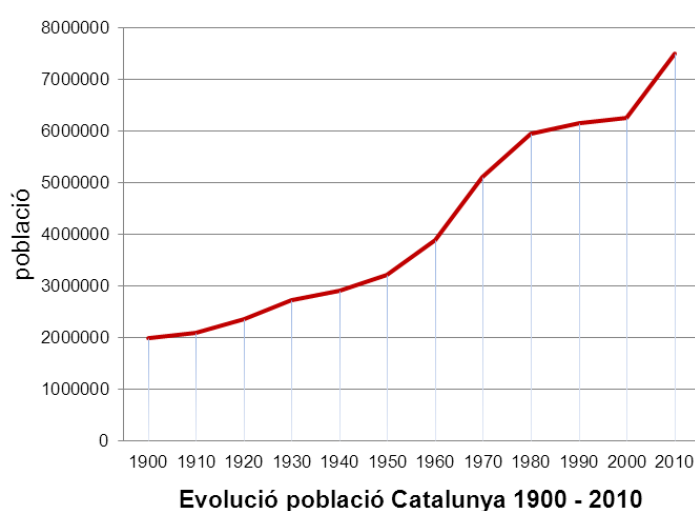
Els 10 municipis de Catalunya, que al 2014 tenien més de 100.000 habitants són els següents:

Ciutat	Àmbit territorial	Habitants	Ciutat	Àmbit territorial	Habitants
1 Barcelona	Àrea Metropolitana	1.602.386	6 Lleida	Ponent	139.176
2 l'Hospitalet de Ll	Àrea Metropolitana	253.518	7 Tarragona	Camp de Tarragona	132.199
3 Badalona	Àrea Metropolitana	217.210	8 Mataró	Àrea Metropolitana	124.280
4 Terrassa	Àrea Metropolitana	215.517	9 Sta Coloma de G.	Àrea Metropolitana	118.738
5 Sabadell	Àrea Metropolitana	207.444	10 Reus	Àrea Metropolitana	104.962

Font: IDESCAT. Padró municipal d'habitants 2014.

Els sòls agrícoles periurbans i el tractament al planejament

Les principals migracions del camp a la ciutat a Catalunya, es varen produir entre els anys 1950 i 1980. Per tal de donar allotjament a aquests contingents de persones que arribaven a les ciutats l'activitat constructiva es va disparar i el consum de sòl al voltant de les ciutats va augmentar. L'evolució demogràfica de la població catalana es va alentir durant els anys 80 i 90, però al començament de la dècada del 2000 es va produir un nou fenomen; la immigració de persones d'altres països, especialment països del sud, en busca d'una oportunitat econòmica que no trobaven als seus llocs d'origen i atrets pel reclamo de manca de personal laboral pels sectors de la construcció i de serveis que es requeria a Espanya. Catalunya va passar dels 6.208.817 d'habitants del 1999 als 7.570.908 del 2012.

Font: IDESCAT. Elaboració pròpia

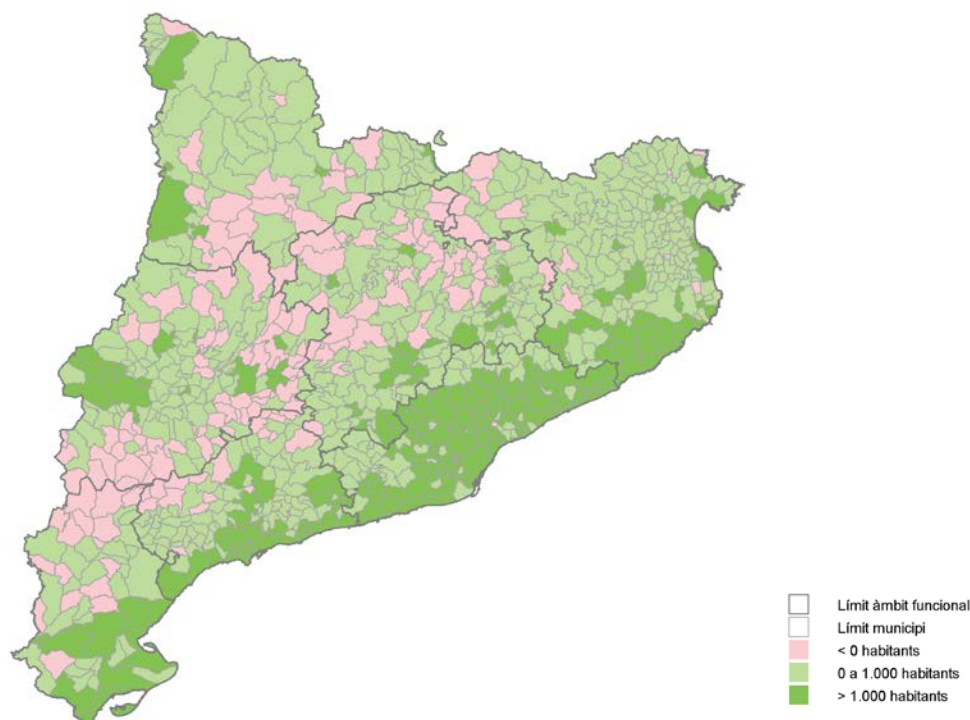
L'Arc Metropolità va ser l'àmbit de major creixement, seguit del Camp de Tarragona i les Comarques Gironines. Així mateix, les ciutats de més de 100.000 habitants varen concentrar els majors augments de població.

Increment de població per municipis 2001-2012

Municipis per rang de població	Número de municipis	Població 2001	Població 2012	Increment de població 2001-2012	Increment de població 2001-2012 en relació a la població 2001
> de 100.001 h	10	2.858.229	3.148.269	290.040	10,15%
50.001 a 100.000h	13	790.458	931.744	141.286	17,87%
20.001 a 50.000 h	40	987.927	1.246.008	258.081	26,12%
10.001 a 20.000 h	58	628.097	830.943	202.846	32,30%
5.001 a 10.000 h	89	466.881	624.508	157.627	33,76%
1.001 a 5.000 h	256	459.250	595.110	135.860	29,58%
< 1.000 h	481	170.523	194.326	23.803	13,96%
Total	947	6.361.365	7.570.908	1.209.543	19,01%

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró 2012.

Increment de població 2001–2012

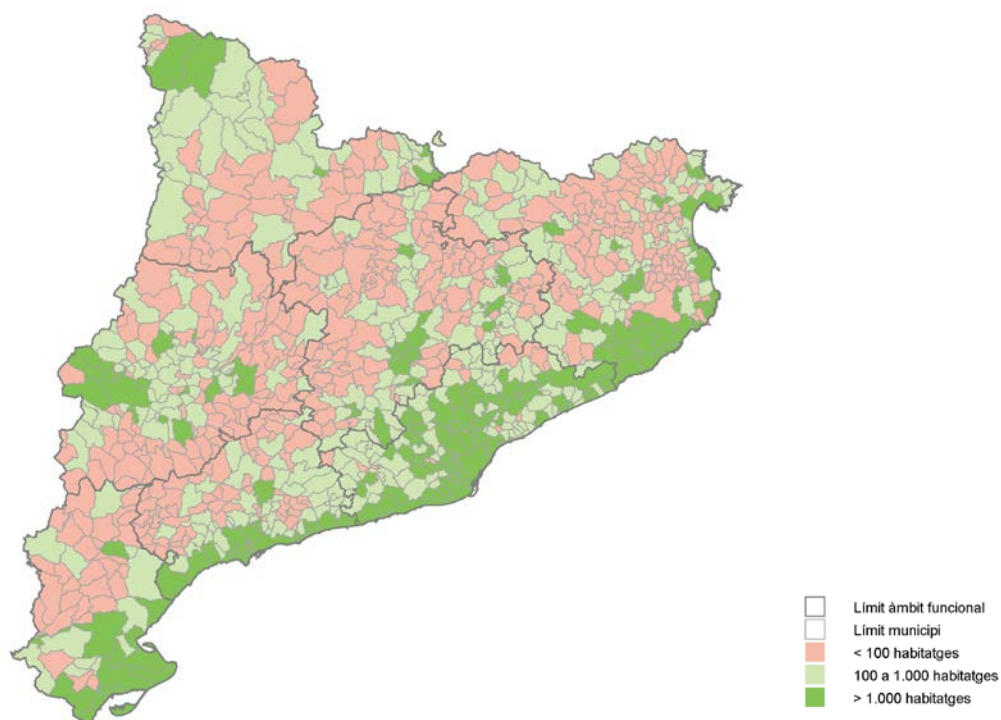

Font: Institut d'Estadística de Catalunya: Padró 2001-2012. Elaboració pròpia.

Des de finals dels anys 90 fins al 2007 el sector de la construcció d'habitatge va experimentar un "boom" a escala quasi be mundial i concretament també catalana. L'activitat constructiva, va ser impulsada per l'aparició d'importants quantitats de diners al mercat espanyol i pel fort creixement demogràfic degut a la immigració econòmica de països del sud.

El cens d'habitatges del 2001, dona una xifra de 3.314.155 d'habitatges a Catalunya. Durant el període del 2001 al 2012, i segons dades dels expedients visats pels col·legis d'aparelladors, es van acabar a Catalunya 648.452 habitatges. Com podem veure al mapa *Construcció d'habitatges*, la localització d'aquests nous immobles ha estat principalment sobre la línia de costa, encara que també observen una forta activitat a les capitals comarcals i alguns municipis de l'Alt Pirineu i Aran.

Construcció d'habitatge 2001–2012

Font: Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana. Elaboració pròpia.

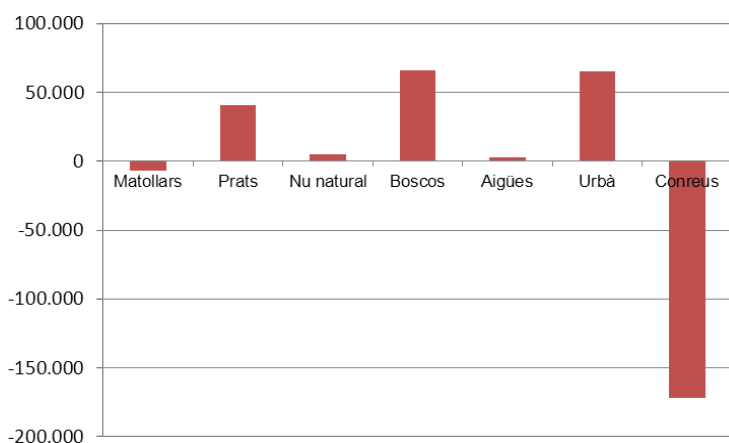
A Catalunya, i en general a tot l'Estat espanyol s'ha originat un gran desenvolupament urbà, impulsat per la bombolla immobiliària i recolzat pels diferents agents, ja que la construcció generava riquesa i llocs de treball a curt termini. Com a conseqüència, s'ha produït una **forta ocupació del territori** deguda a les pressions del mercat immobiliari, i com ja comentàvem, una important regressió dels sòls agrícoles periurbans. Observem certa manca de consciència sobre el fet que el sòl és un recurs finit i els instruments d'ordenació i planejament del sòl no han estat suficients per contenir aquesta expansió.

El sòl urbanitzat, més la xarxa viària a Catalunya i segons dades del mapa de cobertes de sòl de Catalunya del CREAM, era a l'any 1993 de 133.757 ha, mentre que el sòl de conreus era de 1.106.782 ha. Al 2009 el sòl urbanitzat més la xarxa viària sumava 198.809 ha i els conreus eren de 935.206 ha.

Evolució cobertes de sòl 1993-2009

	MCSC-1 (1993) en ha	MCSC-3 (2009) en ha	Diferència en ha	% de la diferència
Total superfície forestal	1.953.667,01	2.058.133,40	104.466,39	5,35
Matollars	529.850,40	522.753,20	-7.097,20	-1,34
Prats	129.051,19	169.600,10	40.548,91	31,42
Nu natural	76.192,48	81.527,20	5.334,72	7,00
Boscors	1.218.572,94	1.284.252,90	65.679,96	5,39
Aigües	15.774,30	18.315,90	2.540,90	16,11
Urbà	133.757,28	198.809,50	65.052,22	48,63
Conreus	1.106.782,76	935.206,00	-171.576,76	-15,50

Diferència en ha entre 1993-2009

Font: Dades elaborades pel CREAM

Com veiem als gràfics, **les zones de conreus han decregut un 15% en 16 anys** (-171.576ha), una part del decreixement s'ha produït degut a l'augment del sòl urbanitzat en un 48% (65.052 ha), encara que això no explica totalment el fenomen de pèrdua de sòl agrícola. La disminució de la superfície conreada es deu també a l'abandonament progressiu de les explotacions. Cada cop hi ha menys gent disposada a treballar la terra, no hi ha relleu generacional i, per tant, les terres són abandonades, retornant gradualment cap a la situació forestal. Els terrenys forestals han augmentat un 5% (104.466 ha), també els prats han incrementat la seva superfície en un 31% (40.548 ha).

L'activitat agrària a Catalunya està cada cop més marginada, malgrat la seva importància productiva, social, ecològica, de lleure i de conservació del paisatge humà tradicional. Aquest model econòmic, en comptes de promocionar el cultiu de

les terres en prevenció d'una forta pujada dels preus dels combustibles o una crisi econòmica, o una catàstrofe natural que dificulti la compra d'aliments a l'exterior, basa gran part de l'alimentació en la importació d'aliments d'altres països, amb el perill que això pot suposar si la importació d'aliments fos frenada per qualsevol accident. Segons dades del Ministeri d'Exteriors, Catalunya va exportar a la resta del món aliments per un valor de 26.589 milions entre el 2006 i el 2010. El valor de les importacions pel mateix període va ser de 37.912 milions, el que dona un saldo negatiu de 37.912, i un grau de cobertura del 70,13% (R. Cerdan, 2012)

El canvi climàtic, la manca de recursos energètics, els possibles accidents naturals, fan que les zones urbanes es trobin amenaçades. A les ciutats europees, amb grans superfícies artificialitzades i poca vegetació, els principals reptes són enfrontar-se a les onades de calor, sequeres i possibles inundacions. La directora executiva de l'European Environment Agency, Jacqueline McGlade, ha dit: "Moltes ciutats s'enfronten ara a impactes com la manca d'aigua, inundacions, onades de calor, que es suposa seran més freqüents i intenses del que estàvem acostumats. Les ciutats hauran d'invertir en mesures d'adaptació fent servir les idees i les millores pràctiques de tot el món." Les zones agrícoles que envolten les ciutats ajuden a mitigar aquests efectes. L'existència de vegetació a l'interior i a l'entorn de les ciutats ajuda a regular les altes temperatures que es produeixen a les zones urbanes, com la onada europea de calor del 2003. Així mateix, el sòl natural de les ciutats absorbeix l'aigua de pluja, que d'altre manera s'acumula produint inundacions, com la riuada a Catalunya de 1962 o més recentment la d'octubre del 2000. La impermeabilització del sòl urbà també fa que els aqüífers i els rius no puguin regenerar el seu nivell d'aigua i es produeixin episodis de sequeres potenciades pel canvi climàtic, com la que es va registrar al març de 2007 a Catalunya.

D'altre banda, les prediccions demogràfiques estimen que la població urbana en el planeta pel 2050 estarà entorn al 75%. La major part dels recursos alimentaris hauran de destinar-se, doncs, a abastir les ciutats. En aquest context (i en el d'una més que probable crisi energètica) els terrenys agrícoles existents i recuperables situats entorn d'aquests sistemes urbans adquiriran una importància estratègica. En aquest moment històric cal plantejar-se un nou model de ciutat, més autosuficient, més sostenible, amb un consum de sòl urbà limitat i amb eines que enforteixin la seva resiliència.

Objectius

Hem vist com el creixement generalitzat de les zones urbanes en les últimes dècades ha ocasionat la desaparició de moltes àrees periurbanes que en altres moments proveïen d'aliments a les ciutats. El model econòmic expansionista del segle XX, ha produït un creixement desmesurat del sòl urbà i de les infraestructures en detriment del sòl planer agrícola que envoltava a les ciutats. El cobriment d'aquest sòl per formigó i asfalt, el fa irrecuperable, genera models urbans poc sostenibles, dependents d'altres territoris per abastir-se d'aliments i per reciclar les seves deixalles i que per tant, ocasionen una forta petjada ecològica a altres indrets del món. Origina, a més, un gran consum d'energia per traslladar mercaderies, així com un augment dels problemes d'inundacions per la manca d'absorció de les pluges per part del sòl impermeabilitzat i un increment de la temperatura dels nuclis urbans. En aquests moments, es planteja la necessitat d'un nou paradigma a les ciutats que contempli la importància de projectar sistemes urbans autosuficients, amb més resiliència i amb un consum de sòl limitat.

Els territoris agraris no han estat objecte de molts estudis, malgrat que representen el 29% del territori català. Així doncs **l'objectiu** d'aquesta tesi és analitzar els espais agrícoles periurbans a Catalunya, la seva localització, les seves dimensions, els seus valors i funcions i el tractament d'aquests espais en el planejament, quant a la capacitat de mantenir l'ús agrícola. Aquesta anàlisi es realitza amb l'interès de demostrar com els processos urbans, des de fa mes de mig segle, han conduït a la perduda del sòl agrícola que envoltava a les ciutats i com la tendència actual de les metròpolis és la de créixer de manera il·limitada, prevalent els usos urbans enfront d'altres usos. La hipòtesi que es manté és que aquest procés s'ha donat, bé perquè la planificació no ha valorat de manera adequada l'ús agrícola, o bé perquè els instruments emprats per a la seva protecció no han estat suficientment eficaços.

Per aconseguir l'objectiu s'han treballat diversos aspectes. El primer consisteix a definir l'objecte d'estudi i trobar un procediment per precisar l'àmbit d'examen a Catalunya. Són diverses les definicions del que es denomina agricultura periurbana, l'estudi proposa una metodologia per delimitar aquest tipus d'espais a Catalunya.

El segon es tracta de caracteritzar les funcions que desenvolupa l'agricultura periurbana, és a dir avaluar quins són els serveis que l'agricultura de proximitat proveeix a la ciutat i al territori, que en la majoria de casos no estan quantificats ni correctament valorats. Com a aportacions favorables compte amb el seu valor productiu, alimentari, de millora de la resiliència de les ciutats, millora mediambiental, manteniment del paisatge i del patrimoni històric-cultural, de lleure, etc., per contra, rep nombroses pressions degut a la seva manca de rendibilitat, la pèrdua de treballadors agraris o la dificultat de gestió.

El tercer es basa a analitzar exhaustivament el tractament que els diversos plans de Catalunya fan del sòl agrícola periurbà. S'han comparat les diferents metodologies per a la detecció del sòl amb valor agrícola, el grau de protecció, la regulació aplicada sobre aquest sòl, el desplegament del pla fins a la seva gestió i la comprovació dels resultats.

En quart lloc s'ha valorat l'eficàcia de la protecció, en el sentit de mantenir els usos agrícoles, s'han detectat els avantatges i inconvenients de la planificació existent, s'han establert recomanacions i s'han proposat eines per millorar la protecció i gestió d'aquests espais.

El document s'ha estructurat de la següent manera, en primer lloc, es precisa **l'objecte d'estudi**; al capítol II s'analitzen diverses definicions i es delimita el sòl agrícola periurbà de que disposa Catalunya. En segon lloc, s'estudien les **funcions i la problemàtica** d'aquests espais així com les seves potencialitats. En tercer lloc, s'estudia el seu **tractament als diferents plans** que regulen els usos del sòl a Catalunya; al capítol III s'analitzen els Plans territorials, els Plans directors urbanístics, els Plans generals dels municipis més rellevants i el Plans especials de protecció agrícola, per tal de sintetitzar el tractament que es dona a aquest tipus de sòl. D'altra banda, al primer capítol, es fa una introducció del **naixement de les ciutats** i la seva vinculació amb l'agricultura i l'espai agrícola que les envoltava. Per últim, al capítol de les conclusions, es fa una **proposta de regulació i gestió** del sòl agrícola periurbà.

Metodologia

La metodologia utilitzada, s'ha fonamentat en l'anàlisi de la legislació relacionada amb l'ordenació del territori, el Plans territorials i els Plans urbanístics vigents a Catalunya.

Un cop definit l'objecte d'estudi (els sòls agrícoles periurbans), delimitada la seva dimensió i descrites les seves funcions, el sistema de treball ha consistit en examinar la legislació, i de manera molt extensa i acurada, els plans territorials i urbanístics de Catalunya, tot esclarint quin havia estat el tractament del sòl agrícola per aquests instruments. Des dels estudis, la metodologia i els indicadors utilitzats per localitzar els sòls agrícoles de valor, fins la seva qualificació urbanística, la regulació, gestió i les propostes a desenvolupar que aquests instruments fan. Des dels Plans territorials parcials, Plans directors, Plans municipals fins als Plans especials, s'ha revisat cada un d'aquests documents que incorporen sòl agrícola periurbà dins el seu àmbit d'actuació. S'ha analitzat la metodologia de valoració del sòl, s'ha estudiat la normativa i les propostes per cada un dels plans. Finalment, i en funció de les mancances trobades, s'han elaborat unes propostes, amb la finalitat de millorar la protecció i gestió del sòl agrícola periurbà.

De manera més detallada, s'ha analitzat la informació dels següents plans:

Plans territorials	Data aprovació
Pla territorial parcial de les Comarques Centrals	2008
Pla territorial parcial de les Comarques Gironines	2010
Pla territorial parcial del Camp de Tarragona	2010
Pla territorial parcial de l'Alt Pirineu i Aran	2006
Pla territorial parcial Metropolità de Barcelona	2010
Pla territorial parcial de les Terres de Ponent	2007
Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre	2010
Plans directors	Data aprovació
Pla director urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs	2005
Pla director urbanístic del Pla del Bages	2006
Pla director urbanístic de la Serra de Rodes	2006
Pla director urbanístic de la Cerdanya	2008
Pla director urbanístic del Pallars Sobirà	2008
Pla director urbanístic de l'Alt Penedès	va quedar incorporat dins el PTP Metropolità de Barcelona
Pla director urbanístic de la Conca d'Òdena	2008
Pla director urbanístic del Pla de l'Estany	2010

Pla director urbanístic de La Val d'Aran	2010
Pla director urbanístic del Sistema urbà de Girona	2010
Pla director urbanístic del Pla d'Urgell	No esta aprovat definitivament
Pla director urbanístic del Sistema urbà de Figueres	2010
Pla director urbanístic de les Colònies del Ter i del Freser	2010
Pla director urbanístic de l'Àmbit Central del Camp de Tarragona	No esta aprovat definitivament
Pla director urbanístic de La Garrotxa	va quedar incorporat dins el PTP de les Comarques Gironines
Plans directors de les Àrees residencials estratègiques	Data aprovació
Sector de Tortosa	2009
Sector de Amposta	2009
Sector de Calafell	2009
Sector de Montblanc	2009
Sector de Reus	(anul·lada per sentència)
Sector de Santa Oliva	2009
Sector de Tarragona. Pou Boronat	2009
Sector de Valls	(anul·lada per sentència)
Sector de Lleida	2009
Sector de Sant Feliu de Guíxols	2009
Sector de Torroella de Montgrí	(anul·lada per sentència)
Sector de Montcada i Reixach	2009
Sector de Sant Vicenç dels Horts	(anul·lada per sentència)
Sector de Santa Coloma de Cervelló	2009
Sector de Martorell	2009
Sector de Barcelona	(no esta aprovada definitivament)
Plans d'ordenació urbana municipal	Data aprovació
Pla general metropolitana a l'àmbit dels següents municipis: Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, l'Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Pallejà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Cervelló i Viladecans	1976
Planes del Vallès plans d'ordenació dels municipis: Sabadell, Mollet, Granollers	1993, 2005, 2012
Corredor del Maresme plans d'ordenació dels municipis: Mataró, Alella	1997, 2011
Planes de la Catalunya Central plans d'ordenació dels municipis: Manresa, Vic, Manlleu, Tona, Taradell	1997, 2010, 2008, 2010
Planes del Penedès plans d'ordenació dels municipis: Vilafranca del Penedès, Santa Margarida i els Monjos	2003, 2012
Planes de l'Empordà plans d'ordenació dels municipis: Albons, Bàscara, Masarac, Palau de Santa Eulàlia, Sant Mori,	2008, 2009, 2012, 2011, 2008, 2011

Ventalló	
Ribes del Ter plans d'ordenació dels municipis: Girona, Cervià de Ter, La Tallada, Ulla, Viladasens	2002, 2011, 2011, 2008, 2013
Valls de la Garrotxa plans d'ordenació dels municipis: Olot, Vall d'en Bas	2003, 2008
Planes de Ponent plans d'ordenació dels municipis: Lleida, Tàrrega	199, 2006
Delta de l'Ebre plans d'ordenació del municipi: Sant Jaume d'Enveja, Tortosa	2013, 2007
Plans especials	Data aprovació
Pla especial del Parc Agrari del Baix Llobregat inclou els municipis: Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, Molins de Rei, Pallejà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despi, Santa Coloma de Cervelló, Sant Vicenç dels Horts, Viladecans	Aprovació 2004. Revisió 2015
Pla especial de desenvolupament i millora del Parc agrari de Sabadell, al terme municipal de Sabadell	2010
Hortes de Santa Eugènia, al terme municipal de Girona	2011
Pla especial de millora rural i de desenvolupament agrícola de les Cinc Sènies, Mata i Valldeix, al terme municipal de Mataró	Sense aprovació definitiva

Altres fonts examinades pel desenvolupament del treball han estat les següents: Comunicats de la Unió Europea relacionats amb l'ordenació del territori, com l'Estratègia Territorial Europea del 1999, el document Europa 2020, l'Estratègia europea pel desenvolupament sostenible del 2001, escrits relacionats amb l'agricultura com el Dictamen sobre l'agricultura periurbana del Comitè Econòmic i Social Europeu del 2003, els fons europeus agrícoles de desenvolupament rural (FEADER 2014-2020) i les propostes de la Política agrària comunitària (PAC). Documents autonòmics com l'Estratègia per al desenvolupament sostenible de Catalunya del 2009, la Carta de l'agricultura periurbana elaborada el 2010 per la fundació agroterritori. Dades de l'Institut d'estadística de Catalunya com ara demogràfiques, de construcció d'habitatges, de superfície de conreus, de nombre d'explotacions agrícoles etc. Mapes d'usos de sòl, mapes de cultius etc.

Capítol I

L'agricultura i el naixement de les ciutats

La ciutat és al mateix temps la "urbs", la "civitas" i la polis. És, en efecte, en primer lloc, l'espai construït, i que posseeix característiques morfològiques que, en general, fàcilment podem reconèixer com a "urbanes" (els edificis, els carrers, una forta densitat d'equipaments i d'infraestructures), és a dir, tot el que els romans designaven amb l'expressió "urbs". Però és també una realitat social constituïda pels ciutadans que viuen a la ciutat, al que els romans al·ludien en parlar de la "civitas". I finalment és la unitat polític-administrativa, del municipi a l'àrea metropolitana, és a dir, allò al que els grecs es referien en parlar de la "polis". Abordar els problemes de la ciutat significa referir-se alhora a dimensions físiques, socials i polític-administratives. (Capel, 2003)

Segons dades dels historiadors i paleontòlegs les primeres ciutats varen aparèixer al neolític, al voltant del 3.500 abans de la nostra era, encara que ja durant el 8.000 es van crear assentaments densament urbanitzats. Hi ha diverses teories que expliquen el seu sorgiment, i diferents fenòmens que l'acompanyen, com són el domini del cultiu de plantes i la domesticació d'animals, la implantació del regadiu, la creació de l'escriptura, de l'arquitectura monumental, de la ceràmica i la formació dels mites i els deus.

Alguns estudis proposen que el fenomen urbà va aparèixer quan els grups de caçadors i recol·lectors nòmades varen començar amb la domesticació de plantes i animals i es va començar a desenvolupar l'agricultura i ramaderia. Aquests grups van transformar el seu estil de vida nòmada i van adoptar una vida sedentària. Arrel d'aquestes activitats, les zones amb més recursos per desenvolupar l'agricultura varen progressar ràpidament, mentre que les pitjor dotades varen evolucionar lentament. Aquestes disparitats varen donar lloc a cultures diferenciades.

S'ha volgut fer una breu introducció sobre el naixement de les ciutats donada la seva forta vinculació al desenvolupament de l'agricultura. Segons diversos estudis, les primeres ciutats-estat, havien desenvolupat estris i tecnologia agrícola que els permetia no només alimentar a milers de ciutadans, sinó que també generaven excedent agrícola que emmagatzemaven. Ha semblat d'interès fer una descripció d'aquesta relació agricultura-ciutat que es dona des de l'inici del fenomen urbà.

Prehistòria

Durant la prehistòria els historiadors distingeixen tres fases. La primera és el Paleolític i cobreix des de l'aparició de l'home fins al 10.000 abans de la nostra era. En aquesta època l'home era recol·lector i caçador. La segona fase és el Mesolític, des del 10.000 al 7.000, durant la qual es comença a observar una incipient agricultura. La tercera fase és el Neolític, es desenvolupa entre el 7.000 i 4.000. En aquest moment varen aparèixer els assentaments a prop de les zones cultivades. Al final del Neolític, entre el 3.500 i el 1.000 abans de la nostra era, es van establir les primeres civilitzacions urbanes. Segons dades de l'arqueòleg Glyn Daniel, al seu llibre "The First Civilisations: The archeology of the origins", les primeres civilitzacions varen sorgir al sud de Mesopotàmia 1, a Egipte 2, a la Vall de l'Indus 3, al riu Huang-ho a Xina 4, a la vall de Mèxic, les jungles de Guatemala i Hondures 5 i a les costes i altiplans del Perú 6. Aquestes valls permetien el desenvolupament de primerenques comunitats agrícoles. Segons l'opinió de nombrosos arqueòlegs, el desenvolupament de l'agricultura va ser un requisit previ essencial pel naixement dels assentaments urbans.

Font: The First Civilisations: The archeology of the origins. Glyn Daniel

Segons els paleontòlegs, els primers homínids varen aparèixer sobre la terra fa uns 7 milions d'anys aproximadament. Des de la seva aparició fins l'inici del Neolític els humans varen subsistir recol·lectant els aliments que trobaven a la natura i mes

endavant depredant altres animals. La unitat social era la família, però la societat era nòmada per tal de trobar noves fonts d'alimentació.

En algun moment entre el 10.000 i el 7.000, la humanitat va començar a exercir un cert tipus de control sobre la producció del menjar mitjançant el cultiu sistemàtic de diverses espècies de plantes, especialment llavors de gramínies (avantpassats de la civada i el blat) i amb la domesticació d'animals (Maldonado – Moya, 2010). Aquestes pràctiques varen transformar l'economia, ja que varen permetre augmentar el menjar disponible, la qual cosa va generar una ampliació de la unitat social des de la família al clan.

Al final de l'últim període glacial, cap el 7.000 abans de la nostra era, la fusió de les grans masses de gel del nord va transformar el territori. Les estepes i tundres d'Europa es varen transformar en boscos temperats i praderes mediterrànies. En aquestes praderes creixien gramínies silvestres que es varen convertir en els nostres blats i civades i les ovelles i cabres que voltaven a les praderes es van domesticar. (Maldonado – Moya, 2010).

Amb posterioritat al cinquè mil·lenni abans de la nostra era, l'home va desenvolupar tècniques que el van ajudar a millorar la producció agrícola i generar excedent per emmagatzemar. Aquest fet va permetre el desenvolupament de les primeres societats urbanes complexes amb concentracions urbanes de mides superiors a 100 hectàrees. Entre el 5.000 i el 3.700 les civilitzacions urbanes havien elaborat tècniques com el regadiu i la ceràmica. Sobre el 3.500 les ciutats es van consolidar i desenvolupant eines com la roda, el càlcul, l'escriptura o els primers temples. Els principals assentaments urbans varen ser ciutats-estat autònomes.

Vere Gordon Childe va fer servir el concepte de "revolució urbana" per referir-se a aquest període. El paisatge que imaginava per aquestes zones era el següent: *" la zona estava coberta per grans pantans plens de vegetació exuberant, interrompuda per bancs de fang i sorra que s'inundaven periòdicament per les crescudes. Si es canalitzaven les aigües, es dessecaven les zones humides i es regaven els bancs àrids, la zona es convertia en un jardí de l'Edèn. El terreny era tan fèrtil que resultava possible un rendiment del cent per ú"*.

Segons Childe (1942) "l'home del paleolític era un paràsit de la natura, però l'home del neolític era un soci d'aquesta. L'element que defineix el canvi és l'inici de l'agricultura i la ramaderia. Posteriorment, a l'edat del coure es va passar d'una economia agrària tancada a una altre amb excedents, que permetia mantenir noves classes econòmiques, que no intervenien directament en la producció d'aliments". L'aldea es

convertia en ciutat i la població augmentava considerablement. La recent economia precisava de tècniques com l'aparició de l'escriptura per poder administrar els recursos i permetre un pas més al integrant els excedents dins d'una xarxa d'intercanvis.

Les primeres ciutats

Clyde Kluckhohn (1961) defineix la ciutat com poblacions de més de 5.000 habitants que han desenvolupat l'escriptura i han edificat centres monumentals de cerimònies.

Gideon Sjober en el seu llibre "The Origin and Evolution of Cities" defineix la ciutat de la següent manera: comunitat de considerable magnitud i elevada densitat de població que inclou una gran varietat d'individus especialitzats en tasques no agrícoles i que inclou una elit culta.

Aquestes definicions vinculen l'aparició de les ciutats amb les següents condicions:

Es dona una producció excedentària d'aliments i matèries primeres que poden ser emmagatzemats. Aquest excedent permet l'existència de ciutadans, no aplicats a la producció agrícola, que desenvolupen altres tasques especialitzades com dirigents, sacerdots etc.

Apareix alguna forma d'escriptura que permet mantenir un registre permanent dels successos. Sense l'escriptura, no s'haurien pogut desenvolupar les matemàtiques, l'astronomia i altres ciències necessàries per la implantació agrícola.

Es crea algun tipus d'organització social per planificar la producció agrícola, garantir l'aprovisionament d'aliments i les obres comunitàries com sèquies, camins etc.

Es produeix un avanç tecnològic aplicat al transports dels materials, eines agrícoles etc.

Com va dir Gordon Childe, a l'economia neolítica es va donar la possibilitat de produir excedent alimentari, en canvi la seva materialització va necessitar d'una millora dels coneixements i de la tecnologia així com de les relacions socials i econòmiques.

Els processos agrícoles sobre els sòls al·luvials depenien del regadiu, aquest es realitzava inicialment de forma rudimentària i en zones molt localitzades, però més tard es van realitzar obres de canalització d'aigua a gran escala. Aquest fet va donar lloc a les ciutats.

Dels primers assentaments urbans tenim informació de les següents ciutats-estat autònomes:

Ciutats de la civilització sumèria (mesopotàmica)

Les ciutats de la baixa Mesopotàmia estaven ubicades a les zones de les planes al·luvials dels rius Tigris i Èufrates, terres molt fèrtils per l'agricultura. Varen començar per aprofitar l'aigua de les crescudes dels rius pel rec. Posteriorment varen aprendre a dosificar i conservar l'aigua, mitjançant la construcció de canals i dics, però es creu que la tècnica més important que els hi va permetre el seu gran desenvolupament va ser la creació del sistema de camps allargats amb rec per sèquia. Aquests camps s'havien de preparar d'una manera planificada, colonitzant una zona extensa del territori amb grans blocs de camps paral·lels, ordenats amb espina de peix a les dues bandes de la sèquia. Aquest sistema, juntament amb la millora tecnològica de l'arada, trill, falç i animals de tir, permetia una productivitat a gran escala. L'augment productiu es va destinar en un primer moment a incrementar el consum familiar, però superat un cert límit, part de l'excedent es destina a l'ús social, la qual cosa permet l'organització i desenvolupament de la ciutat. L'agricultura a gran escala fa necessària la construcció de magatzems per l'excedent de producció i l'aparició d'un grup d'homes encarregats d'organitzar les obres i el treball agrícola. Les aldees inicials es varen transformar en ciutats situades en llocs alts i envoltades de muralles, que protegien els magatzems, els temples i els palaus.

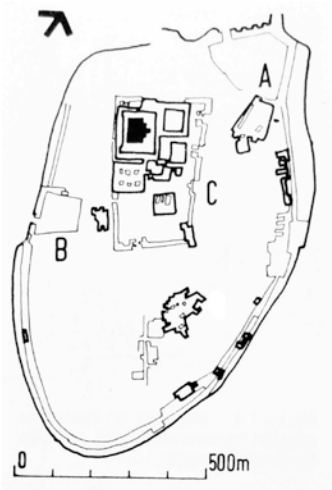
Aquestes ciutats s'organitzaven mitjançant quatre elements: la ciutat emmurallada (dins el recinte es situaven els edificis importants; palaus, temples, magatzems de producció agrícola), el recinte sagrat (situat dins la zona emmurallada), el port i els camps circumdants. A la ciutat exterior s'estenien els camps regats per les sèquies.

Les principals ciutats mesopotàmiques conegudes d'aquesta època són les següents:

Ur dels caldeus

Situada entre l'actual ciutat de Bagdad i el curs baix del riu Èufrates. En l'antiguitat, el riu Èufrates passava a prop de les muralles de la ciutat. Ur estava molt ben ubicada, donat que controlava la sortida al mar, la qual cosa li permetia desenvolupar el comerç. La seva època d'esplendor va ser des del 2.000 al 400 abans de la nostra era. S'estima que va arribar a una població de uns 250.000 habitants a tota la ciutat estat.

La ciutat s'elevava sobre un turó format per runes d'edificacions precedents. Es poden distingir quatre zones, l'antiga ciutat emmurallada, el recinte sagrat (situat dins la zona emmurallada), dos ports i la ciutat exterior. A la ciutat exterior s'estenien els camps regats per sèquies. El riu Èufrates avançava per la banda oest i un ampli canal navegable vorejava la ciutat pel nord i l'oest. Sobre el canal s'obrien dos ports.

Plànol del traçat d'Ur. A, port nord. B, port oest. C recinte sagrat.

Font: The First Civilisations: The archeology of the origins. Glyn Daniel

Çatal Hüyük

Çatal Hüyük, situada al marge del riu Çasamba, a la plana de Konya, a l'Anatòlia central, es tractava d'una gran superfície urbana de unes 13 hectàrees poblada per milers de persones. Cap al 7.000 a.e. ja disposava de certes característiques urbanes. La ciutat estava envoltada per cultius, els descobriments mostren l'existència d'una agricultura avançada especialment de blat, civada i pèsols. També s'han trobat restes de llana que demostren que es coneixia la domesticació d'animals.

Plànol del traçat de Çatal Hüyük

Font: The First Civilisations: The archeology of the origins. Glyn Daniel

Jericó

Jericó estava situada a la vall del riu Jordán, a uns 8 Km de la costa septentrional del mar Mort, i aproximadament a 27 Km de Jerusalem. Va ser un assentament densament

urbanitzat, amb grans muralles i una administració evolucionada ja l'any 8.000 abans de la nostra era.

Jerusalem

Situada a les muntanyes de Judea, entre el mar Mediterrani i el mar Mort. La seva importància es deu a que estava situada sobre la ruta que travessava l'altiplà central de Palestina de nord a sud. La seva història es remunta al 4.000 abans de la nostra era. L'assentament ocupava una superfície de 4ha i la primera muralla es del 1.800 abans de la nostra era. Segons la llegenda, Salomó va construir el primer temple sobre una ampla terrassa artificial situada al nord de l'antic nucli urbà.

Uruk

Situada a prop de l'Èufrates, a uns 100km al nord d'Ur. Va ser la més gran de les ciutats sumèries conegudes. Amb una extensió de 500 hectàrees dins de les muralles.

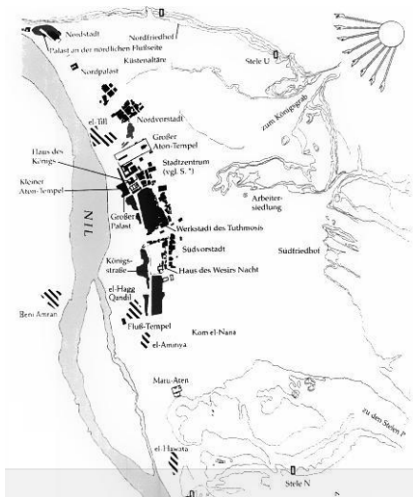
Plànol general de la ciutat d'Uruk

Font: The First Civilisations: The archeology of the origins. Glyn Daniel

Babilònia

Va ser la major ciutat del món, s'estima que comptava amb una població de 500.000 habitants i ocupava més de 1.000 hectàrees. Situada al marge esquerre del riu Èufrates, a la confluència de les rutes comercials entre el Golf Pèrsic i el Mediterrani.

Heròdot descriu Babilònia com: *una ciutat de planta quadrada de 21 x 21 km, envoltada per una muralla de 27,50 metres d'alçada i 9 metres d'amplada, amb 50 torres i 100 portes. La ciutat estava dividida en dos pel riu Eufartes, tenia carrers rectes que es creuaven amb altres perpendiculars. Els edificis tenien tres o quatre pisos.*

Plànol de la ciutat de Tel-el-Amarna.

Font: Urbanística de las grandes ciudades del mundo antiguo. Antonio Garcia Bellido

Sorprenentment a Egipte no s'han trobat restes de ciutats primitives; en canvi si han perdurat un gran nombre d'edificis religiosos. Els assentaments descoberts sembla que van ser utilitzats per períodes curts de temps, com ara l'antiga ciutat egípcia de Tel-el-Amarna, ocupada tan sols durant 40 anys. L'arquitectura civil egípcia estava concebuda com a no perdurable; el material utilitzat era normalment adob amb reforços de pedra als laterals i suports de les obertures. Les ciutats es desenvolupaven amb una estructura allargada a lo llarg del riu. Tenien un carrer més ample perpendicular al riu i una plaça, al voltant de la qual sortien la resta de carrers. El temples no estaven concentrats en una sola zona i els habitatges no estaven agrupats per illes, ni tenien mides regulades. Resten molt poques ciutats conservades. Les més importants són: Deir-el-Medina i El-Amarna.

Ciutats de la civilització india

L'Índia té dos sistemes fluvials principals amb característiques molt diverses: el riu Indus i el riu Ganges. Les planes del riu Indus tenen poques precipitacions, però el sòl és molt fèrtil. La vall del riu Ganges és molt més humida. Les restes arqueològiques indiquen que els primers assentaments urbans es van produir a la vall del riu Indus i posteriorment es van difondre cap el Ganges. La inundació natural anual permetia, mitjançant el control de les aigües, la producció agrícola suficient per que es produís l'assentament de grans comunitats cap el tercer mil·lenni abans de la nostra era. Aquests nuclis es van generar de manera paral·lela als de Mesopotàmia. Durant el cinquè mil·lenni, les comunitats rurals neolítiques varen fundar petites aldees a les planes mes elevades, lluny del curs del riu. Posteriorment van adquirir una organització social i tecnològica

prou avançada que els va permetre conrear els sòls al·luvials. Els principals cultius que desenvolupaven aquestes ciutats eren el blat i l'ordi. Es sembraven a la primavera, quan les aigües de la inundació del riu retrocedien, i aquests cereals creixien sense gaire esforç. També cultivaven sèsam, llegums, dàtils i melons. Les ciutats més representatives de la cultura de la Vall del riu Indus són: Harappa i Mohenjo-Daro.

Harappa

Ciutats de la cultura de la Vall del riu Indus.

Font: wikipedia.org/wiki/Cultura_del_valle_del_Indo

Situada en el Punjab, al costat del riu Ravi, afluent de l'Indus, van sorgir entre el 2.500 i 2.100 abans de la nostra era. Es creu que la ciutat va arribar a tenir més de 23.000 habitants. Les ciutats de la cultura Harappa estaven construïdes sobre elevades plataformes d'adob i envoltades per muralles. Tenien una important ciutadella situada a ponent i completament separada de la ciutat baixa a on es situava el nucli urbà principal. Les ciutadelles, envoltades per un terraplè revestit d'adob, donaven refugi a la població quan patien atacs enemics i quan el riu creixia. La superfície destinada a graners ocupava al voltant de 850 m². Tota l'estructura d'aquest sector, sota la vigilància de la ciutadella, suggereix un fort control administratiu de les reserves comunitàries d'aliments, que es trobaven properes a una via de transport fluvial.

Ciutats de la Vall del riu Huang-ho a la Xina

La Vall del riu Huang-ho és una de les zones a on es varen desenvolupar assentaments agrícoles mes antics. Des de fa mes de cinc mil anys, els pobles que vivien situats a les terrasses properes al riu i als seus afluent tenien l'agricultura com a ocupació principal

y criaven bestiar. Conreaven mill de manera extensa; alguns poblats conreaven blat, arròs, soia, cebes, préssecs, albercocs, col xinesa, nous, morera, arbre de la laca i cànem. Van domesticar animals com el porc i el gos, a més d' ovelles, cabres i vaques. Els poblats, mostren sovint una disposició dels habitatges a l'entorn d'una plaça central, amb espais clarament delimitats pels estables, els forns de ceràmica i la necròpolis. Alguns disposaven d'edificis aixecats del terra que podrien haver estat utilitzats com a magatzems de gra. Els assentaments més coneguts són els de la cultura de Yangshao, com ara Jiangzhi i Banpo.

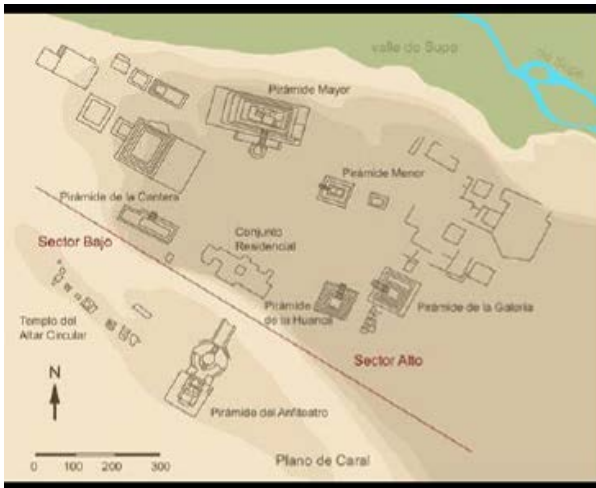
Ciutats de la civilització Meso americana

L'antropòleg Paul Kirchhoff (1943-1967) va ser el primer en fer servir el terme de Mesomèrica. Sota aquesta denominació, reconeixia una extensa àrea geogràfica limitada al nord pels rius Pánuco i Sinaloa a Mèxic i al sud per la frontera entre Guatemala, el Salvador i Hondures. Des del moment en el que es consolida l'agricultura com a mitja de subsistència fonamental en aquesta zona (2.500 ae.), les diferents cultures de la zona varen compartir característiques comuns. Segons P. Kirchhoff: control dels recursos agrícoles (especialment del conreu de blat de moro) mitjançant tècniques intensives que permetien l'excedent productiu, l'ús d'instrumental agrari comú, predomini a la dieta de les diferents formes processades del blat de moro, vida sedentària, patró d'assentament en grans centres urbans, alta especialització artesanal, importància del comerç local i a llarga distància, edificació de grans complexes rituals, desenvolupaments intel·lectuals com una cosmovisió, l'escriptura, l'astronomia i el calendari.

Els assentaments més representatives durant el període preclàssic (1.500 ae.) van ser Tlatilco, a la Vall de Mèxic i els de la cultura olmeca, com ara Sant Lorenzo.

Ciutats a les costes i altiplans del Perú

La civilització de Caral és la més antiga d'Amèrica, està datada del 3.000 ae i està considerada com el bressol de la civilització andina. S'han trobat nombrosos assentaments d'aquesta civilització, els més significatius són a la vall del riu Supe, a 200 kilòmetres al nord de Lima, a on s'han identificat 21 nuclis.

Plànol del traçat de Caral

Font: arqueologiadelperu.com.ar/caral_a.htm

La ciutat de Caral era el nucli més important d'aquesta civilització i centre d'una ampla xarxa d'intercanvi entre la costa, la serra i la selva. Es calcula que vivien a la ciutat entre 1.000 i 3.000 habitants a una superfície de 66ha. Es calcula que estava formada per dotze construccions edificades sobre turons al voltant d'un gran espai central. Coneixien l'agricultura intensiva i la construcció de canals d'irrigació, així com l'ús de primitives eines agrícoles. Els cultius principals eren blat de moro, cotó, carbassa, carbassó, guaiaba etc. Disposaven de coneixements en astronomia, geometria, aritmètica, biologia, medicina, predicció del clima, l'elaboració de calendaris, construcció d'edificis etc. També comptaven amb una organització social jerarquizada i divisió social del treball. Com la resta de ciutats de les altres civilitzacions, generaven excedents de la producció agrícola i de la pesca que controlava l'estat.

Evolució de les funcions de l'agricultura

Com a síntesi es destaca la importància que l'agricultura va tenir en el sorgiment de les ciutats. Segons alguns historiadors el pas de l'esser humà nòmada a sedentari va estar molt relacionat amb el desenvolupament dels cultius, mentre que el naixement de les grans ciutats es va produir al generar prou sobrant agrícola per emmagatzemar.

La funció principal que va assolir l'agricultura d'aquestes primeres societats sedentàries va ser la **funció productiva** per tal d'assegurar una font estable d'aliments per la població i generar excedent en moments més avançats de la civilització.

L'augment productiu es va destinar en un primer moment a incrementar el consum familiar, però superat un cert límit, part de l'excedent es destina a l'ús social que va

permetre la construcció de grans obres públiques; magatzems, temples, canals, ports, vies, així com alliberar una part de la població com sacerdots, artesans, escrivans, això va donar lloc a una forta concentració demogràfica al voltant dels temples. Les aldees inicials es varen transformar en ciutats situades en llocs alts i envoltades de muralles, que protegien els magatzems, els temples i els palaus. Així doncs, podem senyalar que en aquestes primeres ciutats l'agricultura va assolir una **funció dinamitzadora** de la societat i la cultura.

Aquest vincle entre el usos urbans i rurals es va mantenir fins a la ciutat industrial. A la ciutat preindustrial era freqüent trobar horts a dins de les ciutats i al seu voltant, i es mantenia un equilibri entre el consum de recursos i la regeneració d'aquests. Però a la ciutat industrial es va donar un fort creixement urbà que va envair el sòl agrícola del voltant. Actualment, a les metròpolis, l'ocupació urbana té prioritat en front el territori natural, s'ha trencat l'equilibri ecològic i s'ha generat un conflicte entre urbà i rural.

Els usos urbans, amb més valor afegir, han predominat front als rurals, però a nombroses ciutats en situació de conflicte, crisi o catàstrofe, l'agricultura periurbana i els horts urbans han mantingut la seva **funció productiva** i han permès alimentar a gran part de la població. D'altra banda, es destaca la **funció mediambiental** de la producció de proximitat, que ajuda a reduir el cost energètic de l'alimentació i mitiga els efectes climàtics. Cal destacar la **funció territorial** de preservació del paisatge, generació de separadors urbans i connectors biològics. També desenvolupa una **funció de lleure** ja que permet disposar de zones verdes que envoltin les ciutats i d'espais d'oci per a la població. La **funció de sensibilització** en relació a mantenir uns bons hàbits alimentaris sembla important, tant en societats molt industrialitzades, com en aquelles amb manca d'aliments.

El model urbà actual de gran deterioro mediambiental ignora la relació urbà-rural però les diverses amenaces d'aquest model, com l'augment del cost dels combustibles, el deteriorament mediambiental, el canvi climàtic, la major inestabilitat mundial, les crisi cada vegada més freqüents, fan necessari un model urbà més autosuficient tan en la producció d'allò que necessita la ciutat com en el reciclatge del seu rebuig.

Bibliografia

- MCGLADE, J. *European Environment Agency*. 2012. Euroxpress
- VERE GORDON, Childe. *Qué sucedió en la historia, 1942*. La Pléyade. Ediciones Siglo Veinte. S.A.C. Buenos Aires.
- LIVERANI, Mario. *Uruk la primera ciudad*, 2006. Bellaterra Arqueologia. Ediciones Bellaterra.
- GLYN, Daniel. *The first civilisations: The arqueology of their origins*, 1968. Thames and Hudson. Londres.
- ROVIRA MORGADO, Rossend. *Mesoamérica concepto y realidad de un espacio cultural*, 1979. Universidad Complutense de Madrid.
- SHADY SOLÍS, Ruth *La neolitización en los Andes Centrales y los orígenes del sedentarismo, la domesticación y la distinción social*. Artículo. ISSN 0210-3729, N° 28, 1995 , págs. 49-62
- SJOBER, Gideon. *The Origin and Evolution of Cities*, 1965. Scientific American 213-3.
- KLUCKHOHN, Clyde. *Variations in Value Orientations*, 1961.
- GARCÍA Y BELLIDO, Antonio. *Urbanística de las grandes ciudades del mundo antiguo*, 2009. Editorial CSIC. CSIC Press.
- CAPEL, Horacio. *Ciudades Arquitectura y Espacio Urbano*, 2003. Mediterraneo economico. Instituto Cajamar.
- MALDONADO, A. MOYA, J. 2010. *Urbanismo de las ciudades de la antigüedad*.

Capítol II

Agricultura periurbana

L'evolució de les ciutats

Com s'ha vist, el naixement de les primeres ciutats, va estar molt lligat al desenvolupament de l'agricultura. Des de llavors fins a la revolució industrial, les ciutats sempre han estat envoltades per zones agrícoles que els subministraven menjar i al mateix temps assimilaven els residus urbans. Les primeres ciutats es van desenvolupar gràcies a l'excedent agrícola, així que l'intercanvi de productes agraris es va donar des dels primers imperis. Els sumeris exportaven cereals i oli, els egipcis lli i peix sec, els grecs vi i oli i importaven cereals, les cultures de la Vall de l'Indus exportaven gra i els romans negociaven amb blat, vi, oli, fruits secs, peix fermentat i melmelades per tot el seu imperi. Durant l'edat mitjana, Europa és va ruralitzar, les ciutats van perdre molta població que es va traslladar al camp i una gran part del territori es va transformar en terres de conreu. El comerç amb Amèrica va suposar la introducció de nous productes agrícoles desconeguts a Europa com la patata, el tomàquet, el blat de moro, el cafè o la xocolata. Alguns d'ells, com la patata, van ajudar a pal·liar grans fams a Europa. També d'Àsia es van incorporar productes com l'arròs, la llimona, el sucre o les espècies. Europa va exportar la vinya, els llegums o el blat originari de Mesopotàmia. Tots aquests productes van passar a conrear-se als diferents territoris.

La ciutat prèvia a la revolució industrial tenia una grandària reduïda, integrava totes les activitats inclosa la producció agrícola i ramadera. Moltes ciutats emmurallades estaven envoltades d'hortes que les abastien d'aliments, com era el cas de Barcelona. La denominació "hort i vinyet" al·ludeix a l'escampall d'hortes i vinyes que recobria en mosaic el Pla de Barcelona i que proveïa la ciutat de fruita, verdura i vi. (Valerià Paül, 2006). La població urbana en aquesta època era un percentatge molt petit de la població total. Kingsley Davis calcula que el conjunt de la població europea que vivia en ciutats majors de 100.000 habitants no representava més del 2,2% del total en 1800.

Amb la revolució industrial, des del 1800 al 1960, es va produir un gran creixement de població als centres urbans. Peter Hall (1975) fa la següent descripció de la ciutat industrial: "en els seus començaments la revolució industrial no va tenir un immediat efecte sobre el creixement urbà. Les primeres fàbriques que es van desenvolupar entre 1700 i 1780 estaven disperses fora de la ciutat en el camp obert". Això es devia a la

necessitat de situar-se prop de les fonts de producció energètica que en aquest moment eren els rius, es a partir de finals del 1800 que la indústria se situa a les ciutats donant lloc als grans creixements urbans. Això és possible gràcies a l'ús del carbó com a font energètica i a l'avanç dels transports com el ferrocarril. Com a conseqüència, es van produir grans moviments migratoris del camp a la ciutat a causa de l'atracció laboral de la indústria i la dissolució del mitjà rural tradicional. La ciutat industrial dels plans d'expansió i els eixamples té tendència al creixement indefinit i a la separació d'usos (zones residencials, zones industrials, zones d'equipaments, zones d'oci etc). Aquesta forta expansió de la ciutat industrial necessita de molt sòl per a la construcció d'habitatges, fàbriques i infraestructures, així les zones agrícoles que envoltaven les ciutats van ser absorbides per aquestes i la producció agrícola es va traslladar a zones més llunyanes des de on es transportava fins a les ciutats.

Ja als anys 30, Peter Hall assenyala, que es perdien 60.000 acres de terra agrícola de qualitat a l'any pel desenvolupament de la ciutat de Londres i altres ciutats britàniques. En els anys 40 Gran Bretanya fa les primeres propostes legals per preservar el sòl agrícola de qualitat de la invasió urbana. En la segona meitat del segle XX, després de les grans guerres, amb la recuperació de l'economia i de les capacitats productives, les ciutats s'afermen en el creixement, es produeixen grans expansions de les àrees metropolitanes, es construeixen xarxes viàries de gran capacitat, la mobilitat augmenta de manera insospitada i apareixen les economies d'aglomeració. La ciutat es consolida com a centre de l'activitat econòmica i perd importància el mitjà rural i la producció agrícola. Tot això succeeix al mateix temps que augmenta la degradació del medi ambient, que no es té en compte en aquest procés. "La separació formal i jurídica entre ciutat i camp es trenca a partir de la revolució francesa, les transformacions econòmiques i tecnològiques següents han integrat física i funcionalment l'espai, fins al punt que les formes de vida urbanes s'han escampat per tot el territori." Ciutat de ciutats", (Oriol Nel·lo, 2001)

Segons López de Lucio (1993), a les ciutats actuals, les ciutats del capitalisme avançat, es dona un creixement indefinit encara que fragmentat i difús, superposant-se i destruint l'espai rural circumdant. Es conforma el que s'ha denominat ciutat territori o conurbacions urbanes o àrees metropolitanes, on els sistemes de transport actuen com a nexes d'unió entre les diferents zones. La ciutat industrial era una ciutat fragmentada però compacta, mentre que la ciutat postindustrial és una ciutat disgregada i

relacionada mitjançant les xarxes de transport i comunicació amb un incessant creixement i especialització. "Les formes d'organització de l'espai en aquests darrers anys s'han modificat. En moltes regions ha emergit una estructura organitzativa de l'espai, fruit de la transformació de la ciutat entesa com allò que la tradició ens ha transmès, a la qual hem anomenat "ciutat difusa" (Indovina, 1990)

Segons Saskia Sassen, 1991, com més gran és la mundialització de l'economia més gran és la concentració de les funcions a les ciutats globals. Per a Manuel Castells, 2001, el creixement dels mercats financers i comercials internacionals porta a les principals empreses a concentrar-se en grans ciutats i a desenvolupar les infraestructures de telecomunicacions d'aquestes ciutats.

Amb el gran creixement urbà, l'avanç de les infraestructures, l'augment de velocitat dels transports i, en general, la globalització dels mercats, els productes agrícoles han passat a produir-se en zones molt concentrades del planeta, amb enormes extensions gestionades per corporacions de l'alimentació i transportades a tots els punts del món gràcies a tecnologies com la congelació la liofilització o l'envasament amb conservants. Aquest continu moviment de mercaderies d'un costat a l'altre pot mantenir-se perquè no es paga el cost real del combustible fòssil i molt menys la repercussió negativa sobre l'ecologia i la contaminació.

"Ens trobem amb que la major part de la població mundial habita ja espais urbans, en molts casos de caràcter metropolità, que segueixen una tendència hipertròfica de creixement il·limitat i que al seu pas consumeixen els recursos territorials disponibles mantenint la seva condició topofàgica tant per als espais propers que ocupen directament, com per als espais llunyans els territoris dels quals serveixen a les metròpolis" (Magnaghi, 2011).

També als països en vies de desenvolupament s'està produint una forta immigració del món rural a la ciutat. Però en aquests casos, les ciutats no disposen d'una base industrial ni una infraestructura d'equipaments, ni habitatges, ni educació o sanitat que garanteixi una vida digna. Les poblacions immigrades es veuen abocades a la misèria.

Aquest model econòmic i urbà ha oblidat que l'agricultura periurbana pot ser un mecanisme de subsistència en el cas de col·lapse global, guerres o catàstrofes naturals o senzillament escassetat o encariment dels combustibles fòssils. Històricament,

l'agricultura periurbana, ha permès subsistir a les poblacions en casos de guerres epidèmies o bloquejos. Un exemple que es va donar a diverses ciutats del món van ser els horts de la Victòria. Després de la primera i segona guerra, quan les granges van quedar abandonades perquè els homes van marxar a la guerra, la política de recuperació d'horts urbans va permetre alimentar a la població, (Hayden-Smith, 2014). Els horts de la Victòria, que utilitzaven parcs de les ciutats i jardins privats de les cases, permetien a la població femenina de les ciutats produir els seus propis aliments amb l'ajuda de formadors. Aquests horts es van desenvolupar en països com Estats Units, Gran Bretanya, Canadà, Austràlia i Alemanya. Es van mantenir durant dècades de postguerra, i des de finals del segle XX, ha ressorgit una campanya de promoció d'aquest tipus de jardins.

En un moment de gran inestabilitat econòmica i social sembla necessari reservar aquells espais més fèrtils del territori per assegurar l'alimentació de la població en cas d'urgència. Cal replantejar antics models urbanístics que s'ocupen de temes exclusivament urbanes i aplicar-se a tot el conjunt del territori. Això planteja la necessitat de revisar els projectes, els materials, les tècniques constructives i les institucions que condicionen el funcionament de les conurbacions. Cal veure els problemes actuals com a manifestació d'una crisi de civilització que conduirà a replantejar les actuals formes de vida i urbanització. Naredo, 2002.

Com s'ha vist fins ara, després de la segona meitat del segle XX, els usos agrícoles varen quedar al marge de la reflexió urbana. L'interès es va centrar en els creixements de les edificacions, els equipaments i les infraestructures, fins i tot dins l'anàlisi del sòl no urbanitzable, va prendre importància el sòl amb valor natural i va quedar oblidat el sòl agrícola. Però durant l'última dècada s'ha posat de manifest la importància de la protecció i la gestió del sòl agrícola a l'entorn urbà.

L'autonomia alimentària sembla que constituirà un dels temes geopolítics principals del segle XXI. Així mateix, **l'autosuficiència de les ciutats i la capacitat de resiliència** d'aquestes tindran gran importància a les següents dècades. En aquests moments, sembla necessari impulsar una nova cultura del sòl, ja que es tracta d'un **recurs limitat**, escàs i de difícil recuperació un cop ha estat transformat. "La teoria de l'urbanisme desenvolupada al segle XX, esta obsoleta i superada per la complexitat de la realitat actual, com expliquen Montaner i Muxí (2011). Ara es tracta de generar nous models

de ciutats autosostenibles, que segueixin les regles productives del lloc. "Posant en relació la producció de valor territorial afegit (sostenibilitat econòmica) amb l'augment de la capacitat d'autogovern (sostenibilitat política), el creixement en complexitat i integració del sistema de presa de decisions (sostenibilitat social), i amb la implementació de regles d'ocupació i de producció que generin nous equilibris ambientals (sostenibilitat ambiental)" (Magnaghi, 2012)

Els espais agrícoles periurbans tenen una forta empremta antròpica: són paisatges modelats per l'acció de moltes generacions i que per tant conserven gran part de la **història del territori**, on trobem nuclis d'assentaments, infraestructures agrícoles, edificis històrics, elements tots ells de gran valor patrimonial. Tenen, a més, un important **valor ecològic, productiu, de lleure** per a la població urbana i **d'aturador del creixement urbà**.

Malgrat això, l'agricultura periurbana pateix una forta pressió. El model econòmic de les últimes dècades ha produït un fort creixement de les ciutats arreu del món. Tant a les ciutats dels països desenvolupats com a les dels països en desenvolupament, l'ocupació urbana del sòl ha augmentat de manera accelerada. Aquest fort increment de sòl urbanitzat ha estat una de les causes de pèrdua dels espais agrícoles periurbans, que han quedat absorbits dins del sòl urbà o ocupats per activitats estrictament periurbanes, com ara cotxeres de transport, dipòsits, aparcaments etc.

Cal entendre la ciutat com un sistema obert, consumidor d'energia, materials i recursos primaris, altament dependent dels entorns que han de satisfer aquestes necessitats i metabolitzar o absorbir els productes resultants del consum i la producció. Aquest model productiu ecològic s'enfronta avui a profunds canvis que afecten els entorns periurbans de les ciutats. En molts casos els espais agrícoles periurbans es troben afectats per una forta pressió urbana i una manca de rendibilitat econòmica que a la llarga fa que es transformin en sòl urbanitzat. En aquest moment de crisi, l'agricultura urbana, a més de complir amb unes importants funcions mediambientals i socials, pot ser una via per resoldre la seguretat alimentària de les ciutats.

Aquest estudi vol fer una reflexió sobre els espais agrícoles urbans i periurbans a Catalunya. Analitzar la seva evolució, el seu valor ambiental, territorial, estratègic i patrimonial i com a recurs no renovable, el seu tractament al planejament urbanístic i

a la planificació territorial, així com proposar mesures de protecció i gestió d'aquests àmbits.

Definicions d'agricultura urbana i periurbana

Els espais periurbans es caracteritzen per la indefinició dels seus límits i la heterogeneïtat i dinamisme dels seus usos. Es tracta d'una zona de contacte entre el món urbà i el món rural, a on sovint es barregen usos urbans difusos amb solars buits, infraestructures, desguassos, activitat agrícola i fins i tot zones naturals protegides com són els "green belt". En general s'utilitzen per activitats amb poc valor afegit, precàries i de vegades amb fort impacte ambiental. És precisament l'agricultura que es desenvolupa en aquests espais la que es coneix com a "agricultura periurbana".

Existeixen diverses definicions d'agricultura urbana i periurbana (farem servir AUP).

- El **PNUD**, Programa de les Nacions Unides pel desenvolupament, defineix l'AUP com l'activitat que produeix, processa i comercialitza aliments i altres productes, al sòl i aigua de les àrees urbanes i periurbanes. Per aconseguir-ho, recicla recursos naturals i de rebuig per tal de produir cultius i criar bestiar.
- La **FAO**, Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació, defineix l'AUP com les pràctiques agrícoles que es desenvolupen a l'interior i al voltant de les ciutats. Aquestes pràctiques competeixen per recursos (terra, aigua, energia) que es podrien destinar també per a satisfer altres usos urbans. L'AUP es produeix per donar resposta a la demanda diària dels consumidors dins d'una ciutat o una metròpolis.
- Luc Mougeot del **Centre Internacional d'Investigacions per al Desenvolupament de Canada**, ha elaborat la següent definició:
L'AUP es desenvolupa dins de la ciutat o en la perifèria d'aquesta. Genera i distribueix aliments i altres productes agrícoles. Reutilitza recursos materials i humans que es troben al voltant de l'àrea urbana i dona resposta a determinades demandes d'aquesta ciutat.
- Segons el **CESE**, Comitè econòmic i social europeu, l'agricultura professional que es desenvolupa als espais periurbans és la que es coneix com a "agricultura periurbana. Les funcions mediambientals, socials i econòmiques que realitzen els espais agraris tenen a les àrees periurbanes una major rellevància que a la resta del territori. En aquestes àrees el sòl agrícola actua com a pulmó verd de les grans

ciutats, és un element fonamental en l'ordenació del territori ja que impedeix el creixement il·limitat de les ciutats, genera paisatge i humanitza els entorns urbans.

- El Consell d'agricultura, ciència i tecnologia (**CAT**) és un consorci internacional de societats científiques i professionals amb seu a Ames Iowa. Aquest Consell inclou els aspectes de salut ambiental, rehabilitació paisatgística i oci dins la definició d'agricultura urbana:

L'AUP és un sistema complex que abasta un espectre d'interessos d'un nucli tradicional, des de les activitats associades amb la producció, transformació, comercialització, distribució i consum, a una multiplicitat d'altres beneficis i serveis que són menys reconeguts i documentats. Aquests inclouen la recreació i l'esbarjo; la vitalitat econòmica i la iniciativa empresarial, la salut i el benestar de la comunitat, l'embelliment del paisatge i la restauració ambiental.

Assegurar l'accés a aliments nutritius és una altra vesant important per localitzar la producció agrícola i ramadera a les ciutats. La gran afluència de població mundial a les zones urbanes incrementa la necessitat d'aliments frescos a prop de la ciutat.

- El document de la Estratègia Territorial Europea, **ETE**. Per un desenvolupament equilibrat i sostenible de la Unió Europea (Postdam 1999) fa el següent anàlisi:

Sobre l'augment del creixement dispers de les ciutats

El nombre creixent d'unitats familiars i l'augment de la superfície habitable mitjà per càpita, incrementa la demanda d'habitatges i de terrenys edificables. D'altra banda l'augment del nivell de vida ha incrementat la demanda de residències secundàries. En moltes àrees urbanes de la UE, la pressió del desenvolupament urbanístic cap a la perifèria representa un greu problema.

Sobre la manca de diversitat i eficàcia dels espais rurals

Es d'esperar que el renovat interès que es concedeix a l'associació entre el camp i la ciutat, generi un nou impuls, basat en la consideració de que el camp forma una unitat funcional i territorial amb moltes relacions i interdependències.

El creixement econòmic sotmet als espais rurals a múltiples tensions mediambientals, entre d'altres la fort pressió exercida per la construcció sobre els espais lliures en les zones properes a les ciutats. L'augment del número de residències principals i secundàries, les incidències negatives de noves activitats d'oci, la contaminació del sòl i l'aigua degut al magatzematge de residus, generen pressió sobre els sòls i destrueixen els paisatges regionals. La planificació de l'ús del sòl i l'adopció de mesures en quant al medi ambient i l'agricultura permetran contrarestar aquestes

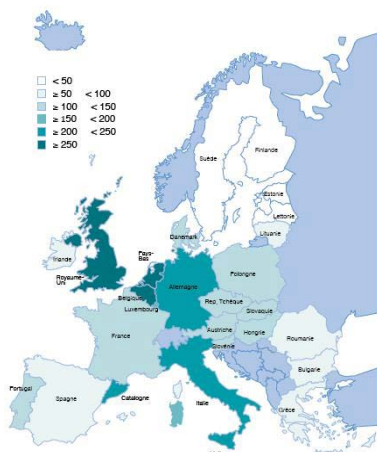
pressions. Per tant, es recomana prestar especial atenció als espais rurals desfavorits.

- A la ponència "Present i futur dels espais agraris en zones periurbanes", **Montasell i Roda** fan la següent definició: l'agricultura periurbana pot ser aquella que es realitza a l'entorn urbà, és a dir, la que té lloc en el contínuum urbà-rural de difícil concreció tècnica per la seva complexitat i diversitat de situacions. Es tracta d'una agricultura situada al límit de les zonificacions urbanístiques i del creixement de les ciutats, que es desplaça o simplement desapareix a mesura que hi ha una expansió urbanística o construcció d'infraestructures"
- Segons l'**OCDE**, Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic, l'AUP és la que es practica dins d'un radi de 20Km a l'entorn d'un nucli urbà de més de 100.000 habitants i de 10 Km en ciutats entre 50.000 a 100.000 habitants.

Agricultura periurbana a Catalunya

Descripció del territori

Catalunya té una extensió equivalent al 0,7% del territori de la Unió Europea i acull l'1,5% dels seus habitants. La densitat de població és superior a la mitjana europea, ja que mentre Catalunya agrupa 234 habitants per Km², la UE està en 116 habitants per Km².

Densitat de població a la UE (habitants/Km²) 2009

Font: Institut d'Estadística de Catalunya

La població es distribueix al territori de manera heterogènia; aproximadament el 40% dels 7.500.000 dels seus habitants es concentren als 10 municipis amb més de 100.000 habitants. Així mateix, l'arc Metropolità, incloent l'àrea metropolitana i Barcelona ciutat, acull més del 60% i la mateixa Barcelona el 20%. Aquesta concentració de la població en determinades zones s'explica per la orografia del territori; més del 50% del territori català té un pendent superior al 20%, fet que dificulta el desenvolupament

d'activitats urbanes. L'anàlisi de l'evolució de la població a Catalunya, posa de manifest que històricament els nuclis de població s'han desenvolupat a les planes i a lo llarg dels principals eixos de comunicació; els corredors litoral i prelitoral, així com a lo llarg de les valls del rius mes importants.

El mapa "Localització dels nuclis de població" permet veure aquests trets distintius de la distribució bàsica de la població en el territori. els corredors del litoral i prelitoral (l'actual A7 i C32) han esdevingut un rosari de poblacions que es van succeint des de Figueres a Tortosa. L'autovia A-2, principal via de penetració cap a l'interior de la Península, esdevé el segon eix on es localitzen les principals poblacions amb relleu territorial. Però, a més a més, la localització d'assentaments és mes nombrosa entre les cotes de 200 a 400 metres, fet que ja va evidenciar en el seu moment Pierre Vilar en la seva obra Catalunya dins l'Espanya moderna, i, per tant, a les àrees escarpades i elevades del nord i l'oest de l'àmbit, els municipis amb poblacions grans són escassos.

Població de Catalunya per municipis. 2011

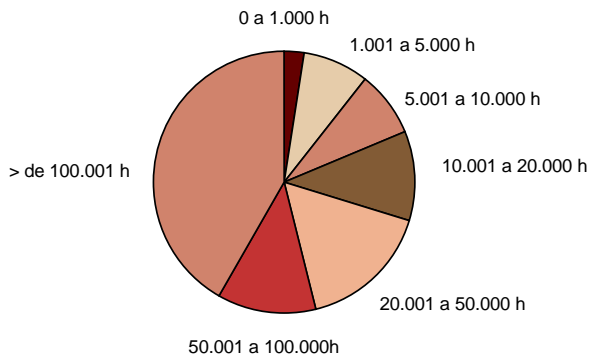
Municipis per número d'habitants	Número municipis	Població 2011	Percentatge població respecte al total
> de 100.001 h	10	3.136.619	41,60%
50.001 a 100.000h	13	929.666	12,33%
20.001 a 50.000 h	40	1.238.537	16,43%
10.001 a 20.000 h	58	827.457	10,97%
5.001 a 10.000 h	88	615.846	8,17%
1.001 a 5.000 h	259	599.147	7,95%
0 a 1.000 h	479	192.346	2,55%
Total	947	7.539.618	100,00%

Població de Catalunya per àmbits territorials. 2011

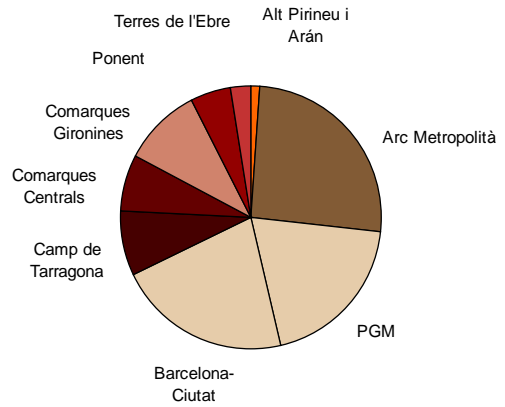
Àmbits territorial	Número municipis	Població 2011	Percentatge població respecte al total
Alt Pirineu i Arán	77	77.189	1,02%
Arc Metropolità	137	1.925.095	25,53%
PGM	26	1.488.638	19,74%
Barcelona-Ciutat	1	1.615.448	21,43%
Camp de Tarragona	132	619.770	8,22%
Comarques Centrals	165	513.926	6,82%
Comarques Gironines	208	741.899	9,84%
Ponent	149	366.022	4,85%
Terres de l'Ebre	52	191.631	2,54%
Catalunya	947	7.539.618	100,00%

Font: Institut d'Estadística de Catalunya. Padró 2011. Arc Metropolità no inclou PGM i aquest no inclou Barcelona ciutat.

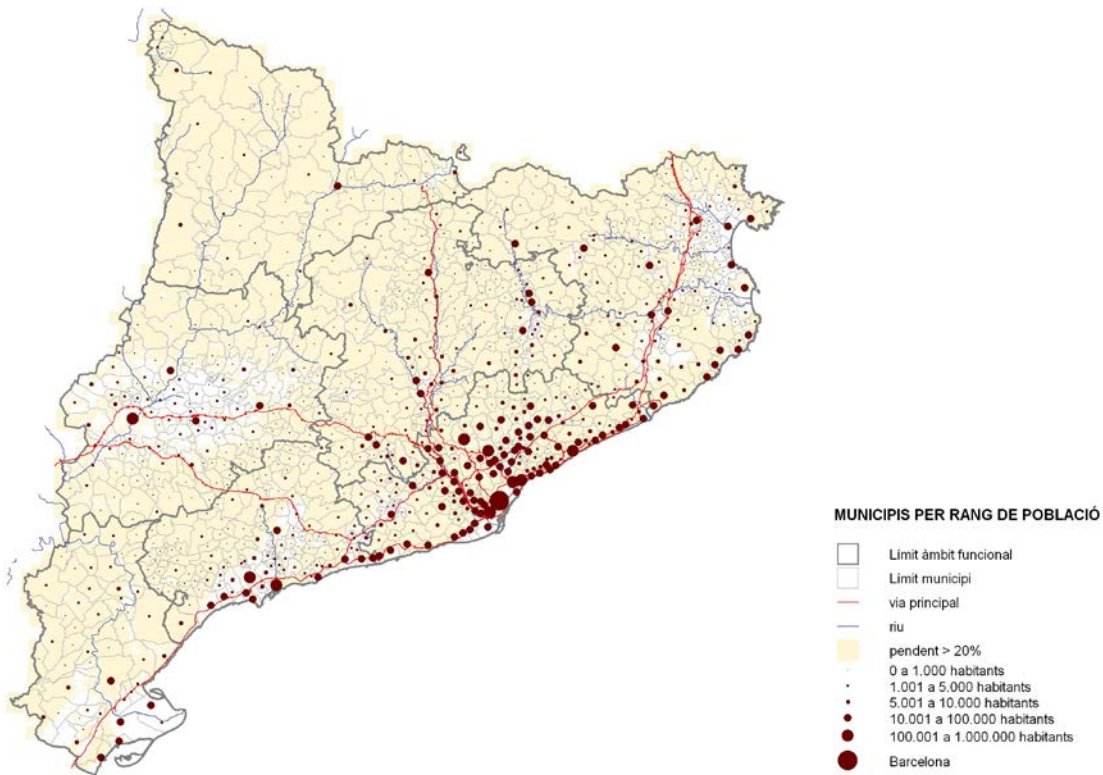
Població 2011 per municipis

Població 2011 per àmbits

Localització dels nuclis de població a Catalunya

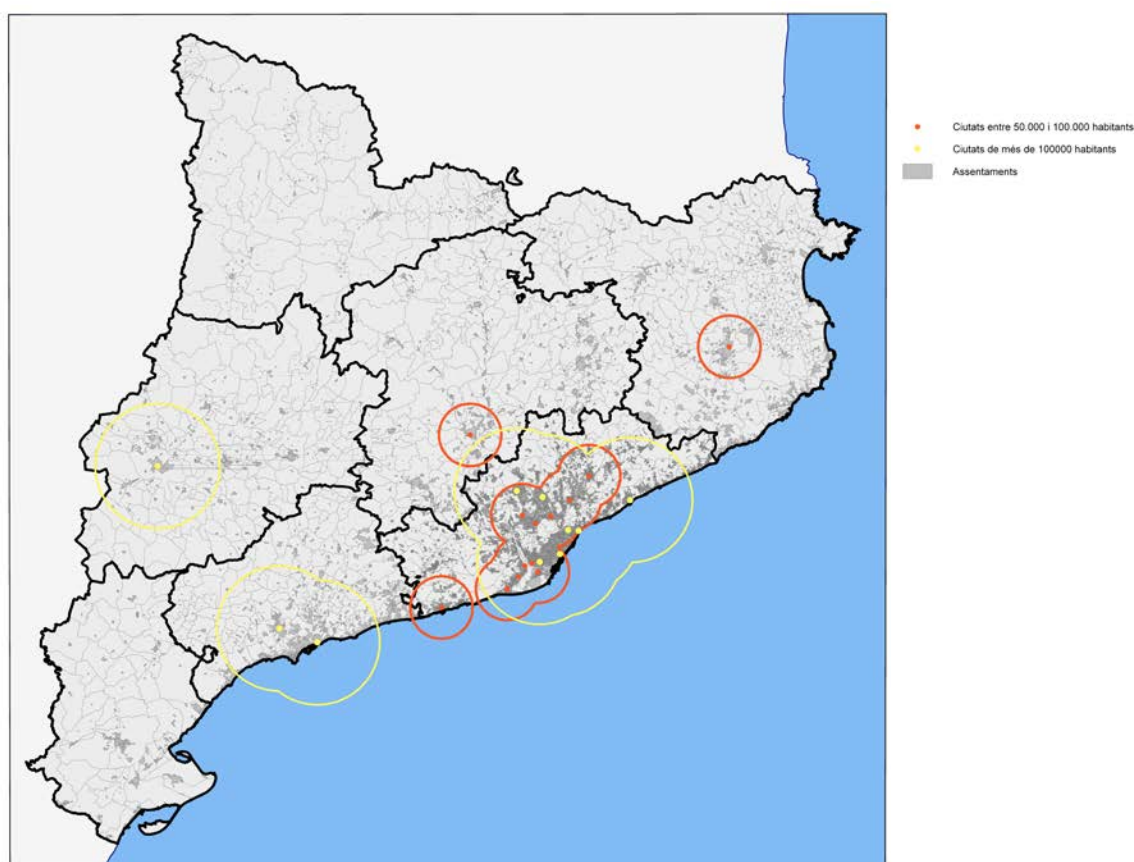
Localització dels nuclis de població

Font: Institut d'Estadística de Catalunya: Padró 2011. Elaboració pròpia.

Delimitació de l'agricultura periurbana a Catalunya

S'ha analitzat la definició d'agricultura periurbana de la **OCDE** (Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic) sobre el territori català. S'ha creat un cercle d'un radi de 20Km a l'entorn dels nuclis urbans de més de 100.000 habitants i un cercle d'un radi de 10 Km al voltant de ciutats entre 50.000 i 100.000 habitants. S'han fet servir dades del padró d'habitants 2011 de l'Institut d'Estadística de Catalunya, cartografia de l'Institut Cartogràfic de Catalunya i dades del mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, 2004. El resultat es veu als següents mapes:

Nuclis de població de més de 100.000 habitants i de 50.000 a 100.000 habitants

Municipis de més de 100.000 habitants amb entorn de 20Km i municipis de 50.000 a 100.000 habitants amb entorn de 10 km.

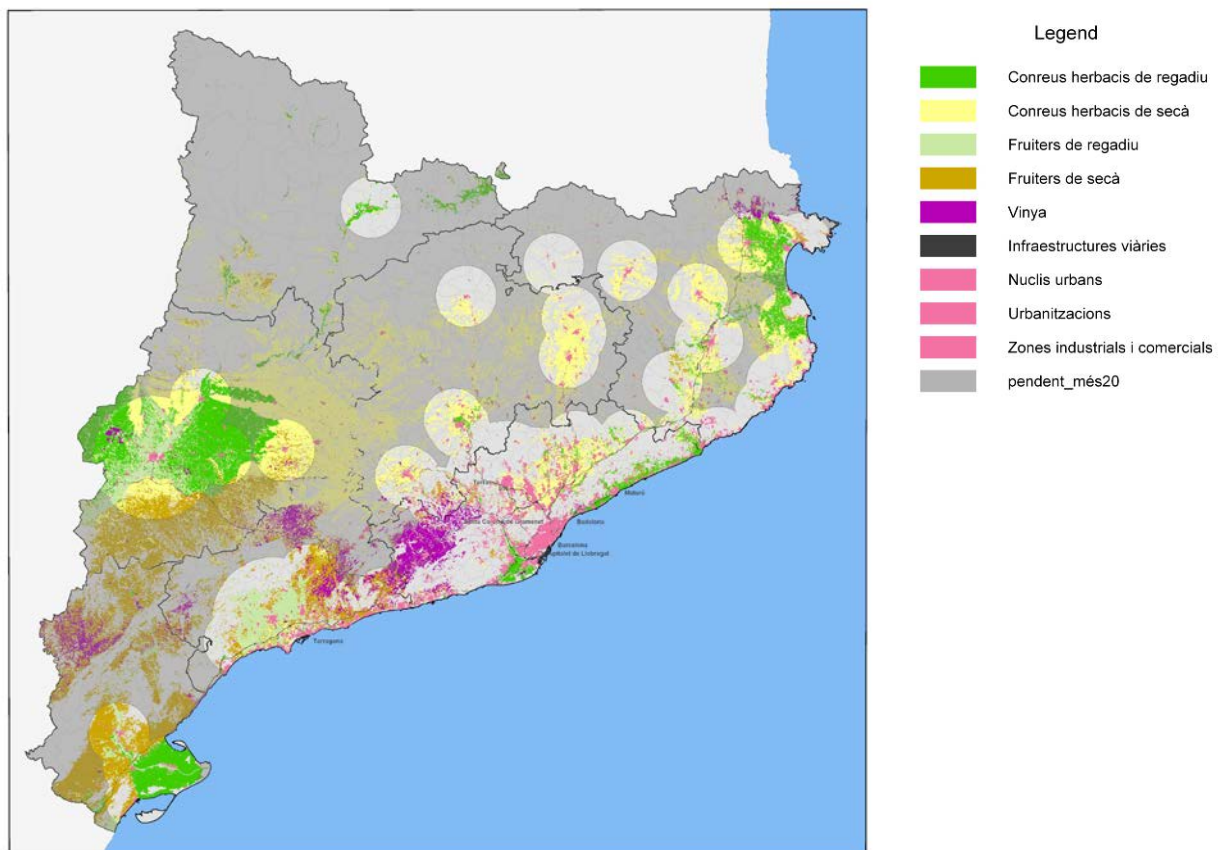
Font: Institut d'Estadística de Catalunya: Padró 2011. Elaboració pròpia.

Els municipis de Catalunya que superen els 50.000 habitants són 23, i sumen el 53,93% de la població catalana. La gran majoria estan situats a l'àmbit metropolità. El 46% restant de la població catalana viu en municipis de menys de 50.000 habitants. Tot i la gran concentració de població, activitats i serveis que es donen a l'àmbit metropolità i especialment a Barcelona, Catalunya té un sistema de ciutats intermèdies amb una

gran dinàmica pròpia. Aquest àmbit no metropolità és un territori policèntric, de ciutats mitjanes, una xarxa de municipis que es relaciona, que no es poden classificar com a rurals. Sembla adient doncs, incorporar les ciutats mitjanes catalanes dins aquesta xarxa donat el seu pes poblacional i econòmic. Si incorporem a l'estudi els municipis entre 10.000 i 50.000 habitants, (que són 98), amb aquests 121 municipis sumem el 81,33% de la població de Catalunya.

S'ha tornat a elaborar el mapa, incloent els municipis entre 10.000 i 50.000 habitants, amb un cercle de 10 Km al voltant d'aquests nuclis.

Entorns dels nuclis de població de més de 10.000 habitants

Municipis de més de 100.000 habitants amb entorn de 20Km i municipis entre 10.000 i 100.000 habitants amb entorn de 10 km. Usos agrícoles que es donen dins aquests cercles.

Font: Institut d'Estadística de Catalunya: Padró 2011. Mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, 2004. Elaboració pròpia.

S'observa que l'àrea periurbana de Catalunya s'estén a lo llarg de la línia de costa, s'endinsa cap a l'interior seguint les principals infraestructures (A-2, E-9, C-17 i E-15) ocupant el Barcelonès, Maresme, Garraf, Penedès, Baix Llobregat, Vallès Occidental i

Oriental, gran part del Camp de Tarragona, Gironès, Baix i l'Alt Empordà. Apareixen també extenses zones aïllades al Segrià, al voltant de la ciutat de Lleida, a Osona a lo llarg de l'eix Vic-Manlleu, al voltant del Delta de l'Ebre i a ciutats aïllades com Berga, Olot i La Seu d'Urgell.

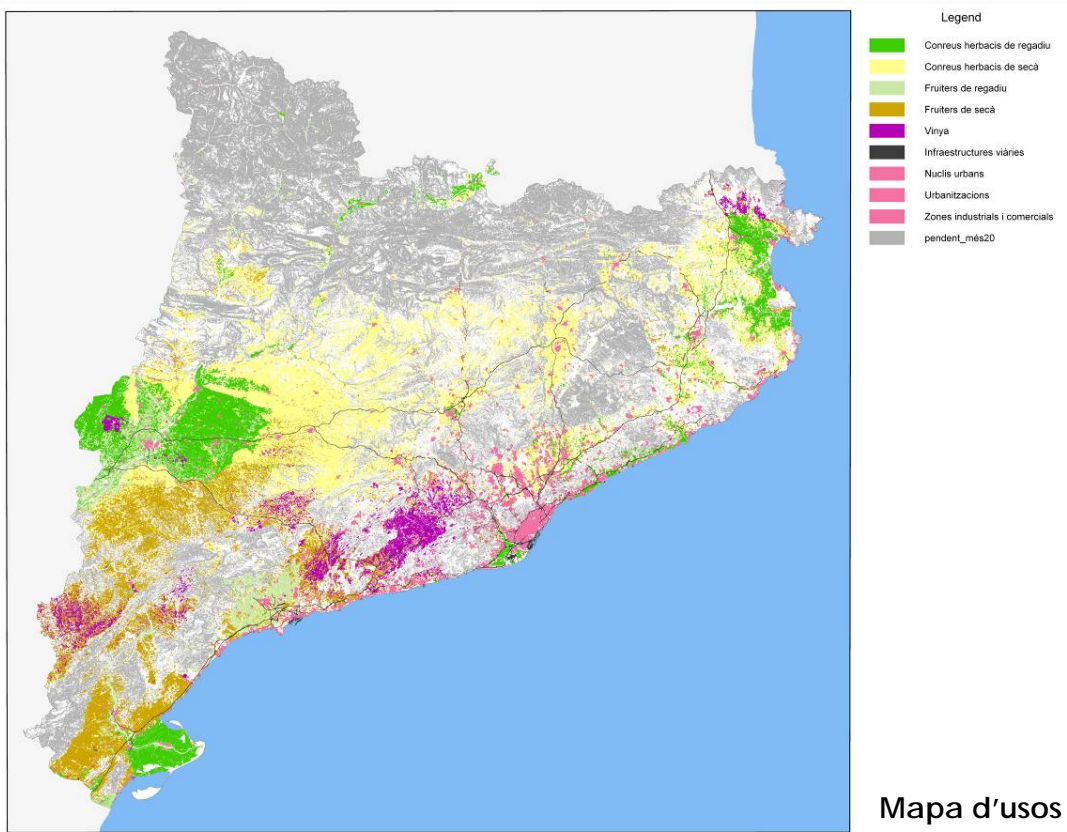
Si comparem el mapa anterior amb el mapa d'usos agrícoles, observem que aquets cercles a on es situa l'agricultura periurbana, inclouen una part molt important del sòl agrícola de Catalunya. Concretament, el sòl agrícola existent al voltant de les principals ciutats de Catalunya és de 381.443 hectàrees, mentre que la totalitat de sòl agrícola de Catalunya és de 792.425 hectàrees (segons dades del Mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, 2004), es a dir un 48% de la totalitat del sòl agrícola esta localitzat al voltant de les principals ciutats.

Aquestes dades desglossades per categories de cultiu són las següents:

Categories	Cultius periurbans en ha	Cultius Catalunya en ha	Percentatge
herbacis	245.175	511.150	48%
fruiters	61.819	110.819	56%
olivera	33.710	101.236	33%
vinya	36.208	61.391	59%
altres	3.901	7.829	50%
Total	381.443	792.425	48%

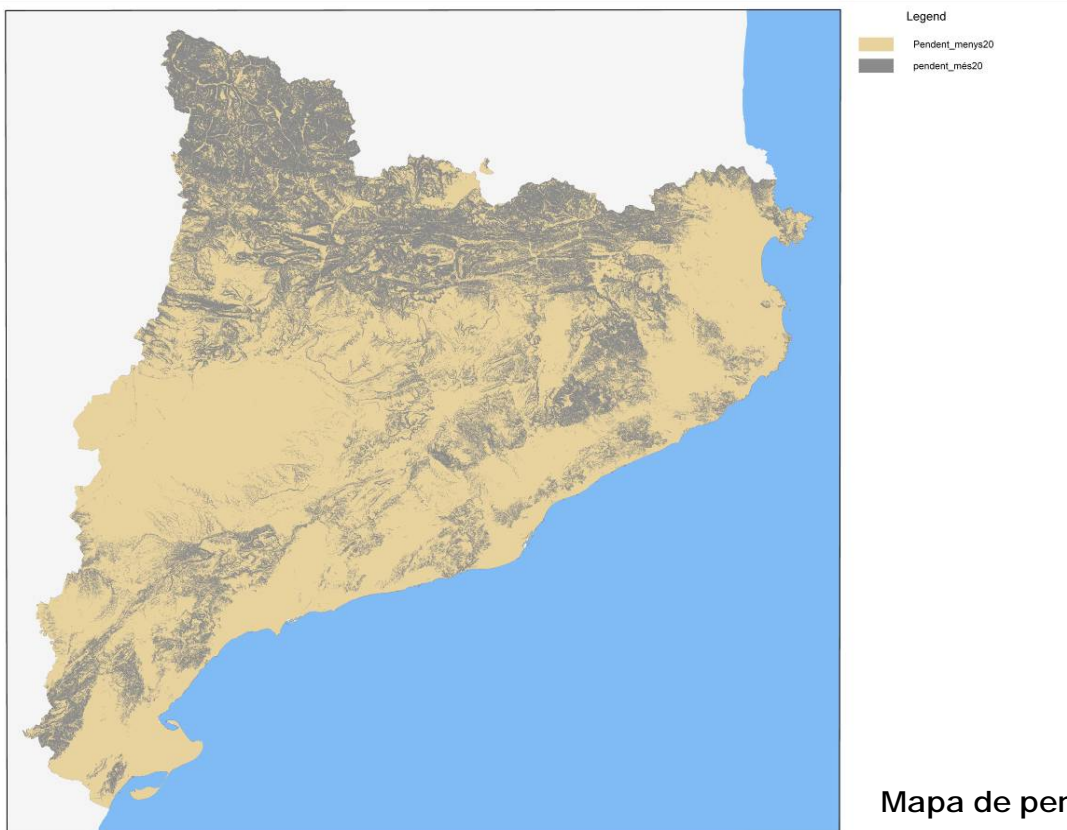
Desglossades per àmbits territorials tenim les següents dades:

Categories	Metropolità	C. Centrals	Alt Pirineu	Terres d'Ebre	Terres Ponent	C. Tarragona	C. Gironines
herbacis	22.116	35.782	1.977	22.241	100.252	5.842	56.965
fruiters	1.868	771	86	8.572	35.639	10.955	3.928
olivera	1.592	689	0	11.217	9.867	8.953	1.392
vinya	19.788	3.094	18	20	3.216	9.346	726
altres	455	38	3	985	339	1.290	791
Total	45.822	41.000	2.084	43.035	149.313	36.387	63.802

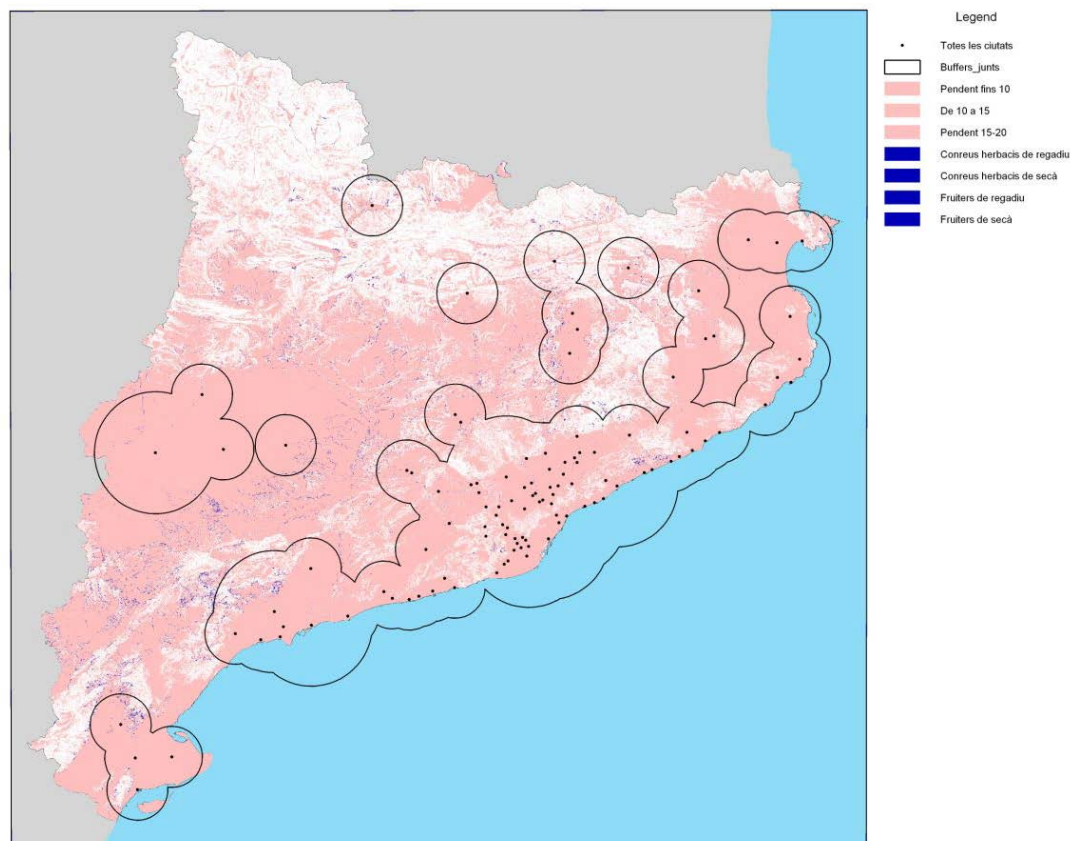

Mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, 2004.

El sòl amb major vocació agrícola, aquell que té un pendent inferior al 20%, també està en gran part inclòs dins aquests cercles com podem observar als següents mapes:

Sòl agrícola al sòl amb menys del 20% de pendent i entorns nuclis de > 10.000 habitants

Observem que un percentatge molt alt de l'agricultura es produeix sobre el sòl planer de menys del 20% de pendent. L'agricultura és pràcticament inexistent sobre el sòl de més pendent. També la majoria de la població catalana es situa sobre aquests sòls planers. Les ciutats amb més població s'ubiquen sobre el corredor litoral i el corredor prelitoral, també sobre la Plana de Lleida i les planes de la Catalunya Central.

El model territorial català es un model cada vegada més polaritzat, a l'àrea metropolitana on es concentra no només la població i l'activitat econòmica, sinó també les principals infraestructures, equipaments, centres de decisió, d'investigació i innovació i això fa que sigui especialment atractiva per a la residència. El 60,22% de la població de tota Catalunya viu a l'àrea metropolitana de Barcelona. Com a conseqüència d'aquests model s'ha produït un gran consum de sòl i de diversitat de paisatges, entre d'altres els sòls agrícoles que envoltaven els nuclis urbans. En segon lloc una gran part de la població ha incrementat la distància diària dels seus recorreguts amb els corresponents efectes de consum de sòl, contaminació, congestió etc.

Funcions de l'agricultura periurbana

Els espais residuals que envolten les ciutats són un element habitual dins el paisatge urbà, acullen innumerables usos i s'han convertit en la competència de l'agricultura del voltant de les ciutats. Segons el dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre agricultura periurbana del 2004: *“La preocupació pels espais periurbans és una qüestió de debat i interès en diferents àmbits europeus inclòs el Comitè Econòmic i Social Europeu. Es tracta d'una realitat en augment en molts municipis de la UE com a conseqüència del desenvolupament urbanístic, industrial, terciari i d'infraestructures que fagociten el territori en detriment de l'espai productiu agrari, generant cada vegada més espais agrícoles marginals o amb agricultures no competitives.”*

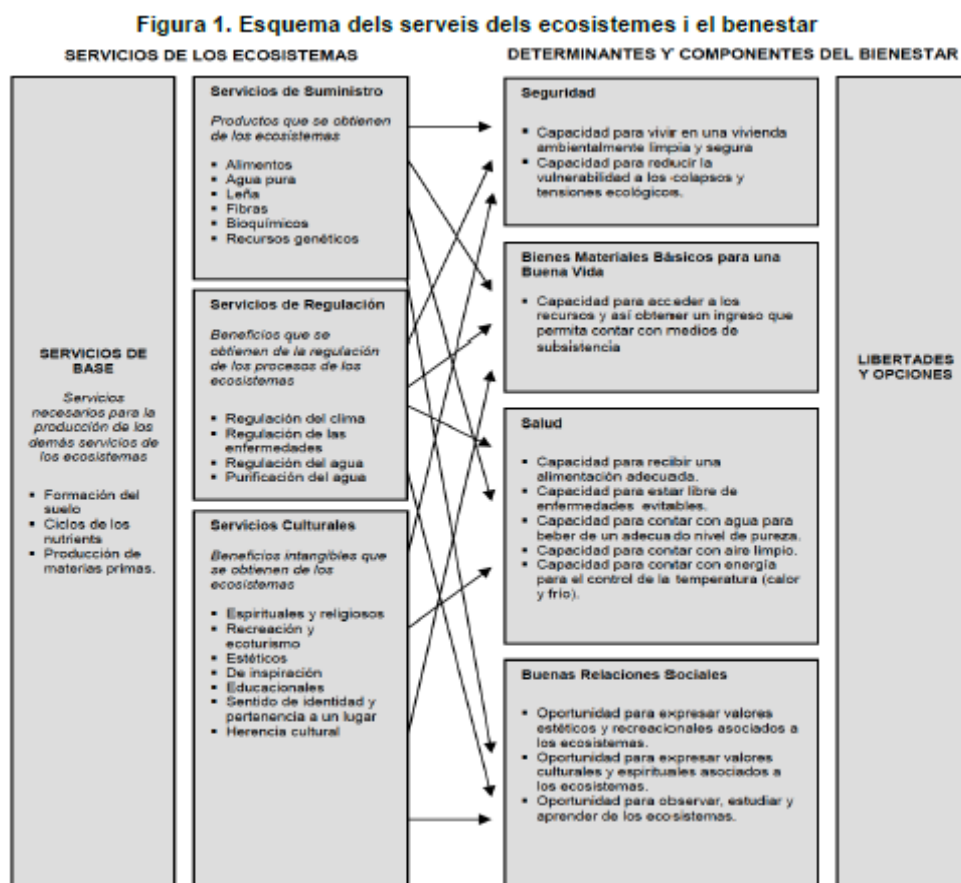
De la funció productora d'aliments per nodrir a la població que va tenir l'agricultura en un inici, i de dinamitzadora social i cultural amb l'aparició de l'excedent agrícola, l'agricultura periurbana ha assumit en aquest moment històric noves funcions de més valor territorial, estratègic i mediambiental. Dins de les funcions territorials i estratègiques cal destacar la sobirania alimentària. En un món globalitzat, però cada vegada més inestable i imprevisible, la planificació d'un territori hauria d'incloure també la planificació de la majoria dels seus recursos.

En alguns territoris s'ha començat a analitzar les conques alimentàries que disposa cada àmbit per decidir una planificació. La producció alimentària en les últimes dècades ha estat en mans de les grans multinacionals de l'alimentació que elaboren, en fàbriques mundials, gran quantitat de productes que viatgen milers de quilòmetres abans de ser consumits.

L'agricultura ha de reprendre el seu paper de recurs produït al territori que ho consumeix, ajudant així a millorar el medi ambient, assegurant l'alimentació de la població i generant llocs de treball locals. Caldria entendre la ciutat com a un ecosistema autosuficient, la qual cosa inclou la producció d'aliments dins la pròpia ciutat o amb proximitat amb aquesta. Mentre que l'urbanisme del segle XX va transformar gran part del sòl agrícola en urbà, **el repte de l'urbanisme del segle XXI ha de ser generar ciutats autosuficients.**

Els ecosistemes en general duen a terme funcions molt diverses i indispensables per a la vida sobre la terra, com per exemple la regulació del clima, el cicle dels nutrients, el manteniment de la biodiversitat, la provisió d'aliments, d'aigua i de fusta, fibres, etc.

Una de les classificacions dels serveis ambientals més esteses és la que ofereix l'informe Millennium Ecosystem Assessment (MEA, 2003), que els divideix en quatre categories: Serveis de subministrament, de regulació, culturals i de base. (Manel Cunill)

Font: *Ecosystems and human well-being: a framework for assessment. 2003*

Com també es recull a l'estudi: "El valor ocult de l'activitat agropecuària a Catalunya", de la Fundació del Món Rural, del 2008, a Catalunya, més enllà de la vessant productiva del sector agrari i forestal, que és la base de la seva continuïtat, avui en dia no s'ha d'obviar la gran importància de les múltiples funcions socioambientals que presten les activitats agropecuàries. El 90% del territori català és agrícola o forestal i està gestionat només pel 0,8% de la població. Aquests beneficis que aporten les zones rurals al territori, com ara la conformació i gestió del paisatge agroforestal, el foment de la biodiversitat, la contribució en la regulació del cicle hidrològic, la mitigació del canvi climàtic, no són valorats ni remunerats per la societat, tot i obtenir-ne els seus profits. L'estudi citat calcula que el sector agropecuari suporta un 2,76% del PIB català, mentre que el càlcul econòmic de les externalitats ho valoren amb un 3,75% del PIB. Es constata que el valor "ocult" d'aquestes externalitats supera

l'aportació total del sector a l'economia catalana. El que dóna una idea de la importància estratègica de les activitats agràries i forestals a nivell territorial. No disposem de les dades segregades del que aportaria només l'agricultura periurbana.

S'ha elaborat un quadre per tal de definir quines són les funcions que aporta l'agricultura periurbana al territori i que justificarien la protecció i el foment d'aquesta.

Àmbit	Apartat	Funcions
Productiu	Econòmic	Aportar al PIB Ocupar laboralment a la població
	Nutricional	Produir aliments frescos de més qualitat per un mercat de proximitat
Estratègic	Sobirania alimentaria	Contribuir a la sobirania alimentaria
	Resiliència	Augmentar la resiliència de les ciutats
Ambiental	Patrimoni natural	Fomentar la biodiversitat
		Conservar varietats autòctones de conreus
		Custodiar el territori amb reducció del risc d'incendi i contribució a l'extinció
		Disminuir la petjada ecològica
		Preservar connectors biològics
	Clima	Reduir la despesa energètica i reduir de les emissions de CO ²
		Emmagatzemar carboni
		Mitigar el clima de les ciutats
	Hidrologia	Regular el cicle hidrològic
		Facilitar la recàrrega dels aqüífers
Sòl	Protegir el sòl en front de la impermeabilització	
	Prevenir de l'erosió i la desertificació	
Territorial	Sostenibilitat urbana	Actuar de pulmó verd de les zones urbanes
		Aturar el creixement urbà i mantenir els separadors entre ciutats
	Sostenibilitat territorial	Preservar la matriu territorial
	Paisatge	Conformar el paisatge rural
Patrimonial		Preservar el patrimoni històric i cultural
Social	Lleure	Generar espais per l'ús de lleure
	Educatiu	Sensibilitzar ambientalment i nutricional

En aquests apartat es desenvolupa la importància de cada una d'aquestes funcions.

Àmbit productiu

En l'àmbit productiu, a l'apartat econòmic, i segons dades de l'estudi de la Fundació del Món rural, del 2010, el **PIB** (producte interior brut) en valor afegit generat per les activitats agropecuàries es situa en 5.500 milions d'euros, un 2,76% del PIB català (aquesta xifra inclou la producció directa agropecuària, la indústria agroalimentària, les activitats forestals, el turisme rural, la venda de productes en fires i els productes que

s'obtenen de manera gratuïta). No disposem de les dades que aportaria només l'agricultura periurbana.

Una de les avantatges de l'agricultura periurbana és la possibilitat de produir aliments frescos per a un **mercat de proximitat** que cada vegada té més demanda. Es tracta de productes de temporada, més nutritius, amb més seguretat alimentària, sans, saborosos, sense manipulació ni cambres frigorífiques, ni conservants.

En la producció agrària, "proximitat" vol dir producte proper i estacional. "Proper" definit sota els conceptes de temps i de distància. El temps transcorregut entre el moment en què es cull el producte agrari i en què es consumeix no supera les vint-i-quatre, trenta-sis o quaranta-vuit hores i la distància entre el lloc on es produeix i el lloc on es comercialitza no va més enllà dels vuitanta, noranta o cent quilòmetres. Hi ha qui parla del "Km 0", és a dir, de consum de producte local (produït en un radi de no més de cinquanta quilòmetres). En definitiva, es parla de producte fresc. El concepte d'"estacionalitat" fa referència al consum de les fruites i hortalisses, uns productes lligats a les estacions i al clima. Es tracta de consumir uns productes agraris segons el criteri de "cada cosa al seu temps" (Montasell, 2013)

Segons D. Soler (2007) un 20 % de les hortalisses comercialitzades a Mercabarna provenen de l'àrea de Barcelona, i d'aquest 20 %, la meitat són produïdes al Baix Llobregat i la resta al Maresme. Caldria revisar la creença de que en l'entorn urbà l'activitat agrària no hi té pes ni lloc.

"L'agricultura i la ramaderia periurbanes juguen a casa quan empren l'estratègia de la venda directa. La seva proximitat a nuclis de població importants facilita la posada en marxa de mesures d'acostament al consum. El foment dels mercats locals, del turisme agrari o de la venda per Internet són alguns dels exemples de la represa de contacte entre qui produeix els aliments i qui els consumeix. Aquest fet s'observa cada vegada a més territoris, sobretot si l'espai agrari s'ha vist amenaçat i han nascut noves i renovades maneres de defensar-lo i de posar-lo en valor" (N. Monllor, 2013).

D'altra banda, l'agricultura de proximitat **genera llocs de treball**, recolza als productors locals i assegura un preu just pels seus productes a pagesos que no tindrien accés a canals comercials de mitjanes i grans superfícies.

“La producció ha de ser sana i respectuosa amb el medi, però a la vegada cal que la societat la conegui i valori el treball que el sector agrari està fent. Aconseguir-ho només és possible en la distància curta, amb la proximitat (Montasell, 2013).

L'agricultura periurbana permet una relació més propera entre productor i consumidor que cada vegada té més simpatitzants, com per exemple les cistelles de productes hortofructícoles portades a domicili, a la vegada que dona resposta a una població sensibilitzada amb els productes ecològics, la qualitat i seguretat alimentària i el respecte amb el medi ambient.

“També existeix un nombre creixent de grups per al consum i fins i tot l'autoconsum de productes ecològics, que estan proliferant en la majoria de ciutats vinculats principalment als seus espais agraris periurbans. a Catalunya s'han desenvolupat nombroses experiències des de fa dècades” (Binimelis, 2010, Vivas, 2010).

Àmbit estratègic

Des del punt de vista estratègic d'un territori, és fonamental poder abastir d'aliments a la població propera i en darrer terme permetre la **sobirania alimentària**.

El concepte de sobirania alimentària va ser introduït a la Cimera Mundial de l'alimentació de la FAO de l'any 1996 pel moviment social Via camperola. S'entén per sobirania alimentària la facultat de cada poble per a definir les seves pròpies polítiques alimentàries segons objectius de desenvolupament sostenible i seguretat alimentària. Això implica la protecció del mercat domèstic contra els productes excedentaris que es venen més econòmics al mercat internacional i lluitar contra la pràctica del “dumping” (venda per sota dels costos de producció).

La idea de la sobirania alimentària que es va introduir pels moviments socials, contrasta amb el model de seguretat alimentària defensat per la FAO, que es centra en la disponibilitat d'aliments, pel fet que la sobirania alimentària incideix també en la importància del model de producció dels aliments i el seu origen. En aquest sentit, la sobirania alimentària considera molt important la producció d'aliments que minimitza la despesa energètica en les formes de cultiu (tècniques de cultiu, fertilització, tractaments fitosanitaris) així com el respecte per la biodiversitat agrària i els ecosistemes en els quals s'inscriu. D'altra banda, amb aquest model es promou el consum local i la reducció del comerç d'aliments com a via per reduir les despeses energètiques. (R. Cerdán, 2012). Malgrat ser un concepte recent, i que neix dels

moviments socials, destaca que hagi estat incorporat en algunes constitucions arreu del món, com ara la de Veneçola (2008), Equador (2008), Bolívia (2009), Mali (2006) o Nepal (2007) (Holt Giménez i Shattuck, 2011).

En el 2001, es va celebrar el Fòrum Mundial per la sobirania alimentària de l'Havana, el 2002 el Fòrum per la sobirania alimentària de Roma i el 2007 el Fòrum Internacional per a la sobirania alimentari a Séligué, Mali. Durant el Fòrum de Mali es va formalitzar la declaració Nyéléni del moviment internacional per a la sobirania alimentària. La següent és una síntesi de la declaració: sobirania alimentària és el dret dels pobles a l'alimentació nutritiva i culturalment apropiada, accessible, produïda de manera sostenible i ecològica i el seu dret a decidir el seu propi menjar i sistema productiu. Això posa a qui produeix, distribueix i consumeix aliments en el cor dels sistemes i la política alimentària, per sobre de les exigències dels mercats i les empreses. Defensa els interessos de les generacions futures. Ofereix una estratègia per a resistir i desmantellar el comerç lliure i corporatiu i el règim alimentari actual i per canalitzar els sistemes d'alimentació, agrícoles, pastorals i de pesca per a que passin a ser gestionats pels productors locals. (...) Garanteix que l'accés i la gestió de la nostra terra, dels nostres territoris, les nostres aigües, les nostres llavors, el nostres bestiar i la biodiversitat, estiguin en mans d'aquells que produïm els aliments. La sobirania alimentària implica noves relacions socials lliures d'opressió i desigualtats entre homes i dones, pobles, grups racials, classes socials i generacions.

Un dels principals problemes que pateixen els camperols de tot arreu és la competència deslleial entre el preu que poden vendre les seves collites i el preu de la producció de les grans multinacionals de l'alimentació. La producció de les multinacionals es ven a preus molt baixos, de vegades subsidiats, amb els quals no poden competir els pagesos locals. Aquesta fórmula està destruint tant als agricultors dels països pobres com dels rics. Als països en vies de desenvolupament, les donacions com ajuda humanitària destrueixen la ramaderia i agricultura local, que no poden vendre els seus productes. Les polítiques de la OMC regulen la producció d'aliments a favor de les grans multinacionals i en contra dels pobles.

Un altre perill es la producció de biodièsel. Cada vegada es destinen més hectàrees a l'elaboració de biocombustible potenciat per grans multinacionals; aquestes terres es resten a la producció alimentària i fan que els preus de productes com l'arròs o el blat

de moro pugnin de cost i sigui difícil d'adquirir per les poblacions més desfavorides, produint-se crisis alimentaries com la que es va generar a Àfrica durant l'any 2011.

La sobirania alimentaria és un tema rellevant en aquests moments, ja que l'alimentació serà una de les qüestions polítiques clau en els canvis socials del segle XXI, no només per la escassetat, que serà important, si no també per la salut, la relació amb el territori, la identitat, la consciència del lloc, la seguretat alimentària etc. La sobirania alimentaria té relació amb reconstruir els territoris que s'havien generat abans de la revolució industrial, té relació amb la tornada al territori, amb la tornada a lo local. (A. Mataran, 2014)

Cada vegada apareixen més projectes locals que estan produint transformacions socials i espacials importants, que generen xarxes i poden arribar a substituir un gran percentatge del sistema alimentari industrial actual. Ciutats com Prato, Florència, Pisa o Milà estan pensant en un pla alimentari, estudiant la seva sobirania alimentaria i la seva relació amb el territori, que implica salut, qualitat de vida etc. (A. Mataran, 2014). D'altra banda, en una situació de greu crisi econòmica com l'actual, per a moltes famílies, la possibilitat de cultivar un hort a prop de casa seva li assegura una part del menjar, així doncs la funció d'auto abastiment i d'autonomia alimentaria, és potser en aquest moment històric, una de les més rellevants de l'agricultura periurbana.

"L'alimentació és ja una de les polítiques claus del segle XXI i la idea és com construir les nostres ciutats des de l'alimentació. Reconstruir els seus nexes amb la bioregió que l'alimenta, amb la seva **conca alimentària**." (A. Mataran, 2014).

Quan es parla d'agricultura en els discursos dominants es prioritza el paper econòmic, i queda en segon pla la funció nutricional; per tant, la seva funció clau com a element de salut i benestar i, en última instància, de qualitat de vida. Poques vegades s'afronta la pregunta de quant sòl és necessari i quant suficient i de quins recursos disposem per satisfer les necessitats, tenint en compte el tancament de tots els cicles associats als processos de producció, distribució i consum dels aliments i les cadenes d'impactes derivades de cadascun d'aquests cicles. (Verdaguer, Cárdenas, 2010)

Els estudis sobre la conca alimentària d'una ciutat guanyen importància en alguns territoris. Segons Mougeot, 2006, la conca alimentària d'una ciutat inclou totes les àrees que li subministren productes alimentaris.

Disponibilitat de terres per l'auto abastiment d'aliments a Catalunya

S'ha volgut fer un exercici de calcular les terres necessàries per cobrir les necessitats de menjar de la població catalana i comparar-ho amb les terres disponibles per comprovar la possibilitat d'autoabastiment.

¿Quina és la superfície mínima de sòl de conreu de la qual una persona pot obtenir tot el menjar necessari per a la seva subsistència? La resposta a aquesta pregunta varia segons l'autor: mentre Mariano Bueno calcula que per alimentar una persona cal 50m² d'hort i 500m² de terra de secà, teòrics del mètode biointensiu de cultiu calculen que es necessiten 400m² de terra sense diferenciar entre regadiu i secà.

Catalunya disposa de 381.443 hectàrees de sòl agrícola al voltants de les principals ciutats, mentre que la totalitat de sòl agrícola de Catalunya és de 792.425 hectàrees (segons dades del Mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic de Catalunya del 2004, mentre que segons dades del mapa de cobertes del sòl del CREAF, el sòl agrícola de Catalunya és de 935.206 hectàrees pel 2009). Si considerem que una persona necessita 550m² de sòl agrícola per la seva subsistència, per alimentar a tota la població catalana precisàriem al voltant de 400.000 hectàrees. Poden deduir que Catalunya podria optar a la autonomia alimentària amb la població actual, encara que l'àrea metropolitana es la que concentra més població i disposa de menys sòl agrícola i, a més, gran part de la producció agrícola es destina a alimentació del bestiar.

L'estudi "Sostenibilitat global i resiliència territorial de Catalunya" Rufi Cerdán, 2012, desenvolupa una metodologia més elaborada per calcular les necessitats alimentàries del nostre país i el potencial de l'agricultura local per fer-hi front.

L'estudi elabora el següent gràfic que compara el consum alimentari de l'any 2009 (segons dades de consum alimentari del Departament d'agricultura) amb les possibilitats de producció que hauria a Catalunya el mateix any. La superfície necessària per calcular el cultiu d'aquests aliments s'ha fet amb diferents aproximacions. Així per deduir la superfície necessària per a cultivar les matèries primeres de les quals s'obtenen pa i pastes, s'ha fet càlcul senzill de conversió de blat a farines, però per avaluar la superfície necessària de terrenys de secà destinats a la producció de cereals per pinso, el càlcul és necessàriament més complex.

Aproximació a un anàlisi de disponibilitat de sòl cultivable per autoalimentar la població catalana, dades any 2009

Producte	Consum		Producció		Superfície conreada ha			(Producció) - (consum) superfície ha		
	Milers Kg	Cultiu	Milers Kg	(Producció) - (consum) Milers Kg	Secà	Regadiu	Total	Secà	Regadiu	Total
Llegums	25.193	Llegums	1.925	-23.267	826	495	1.321	-9.979	-5.980	-15.959
Hortalisses	773.997	Hortalisses	361.179	-412.818	891	13.617	14.508	-1.018	-15.564	-16.582
Farines per pa i pastes	342.209	Blat	303.237	-38.972	62.024	18.752	80.776	-26.579	-8.036	-34.615
Arròs	30.158	Arròs	142.295	112.137		21.415	21.415		12.593	12.593
Fruits secs	21.366	Fruits secs	39.993	18.627	45.655	11.799	57.454	21.264	5.496	26.760
Fruita fresca	802.881	Fruiters	994.909	192.028	1.139	55.431	56.570	220	10.699	10.919
Farratges per llet	2.098.629	Farratges	2.070.711	-27.918	28.570	35.603	64.173	-385	-480	-865
Cereals per pinso per ous i carn	975.696	Cereals	907.811	-67.885	201.161	40.842	242.003	-15.043	-3.054	-18.097
Vins	88.879	Vinya	439.828	254.399	54.907	3.629	58.536	31.759	2.099	33.858
Oli i olives	123.786	Olivera	151.110	27.324	102.332	15.864	118.196	18.504	2.868	21.372
Superfície conreada en producció alimentària					497.505	217.447	714.952			
Balanç de superfície producció-consum								18.743	641	19.384
Total superfície real cultivada					517.034	244.298	761.332			
Superfície calculada disponible 2009								478.762	216.805	695.567
Població 2009	7.475.420									
Rati ha/habitant					0,069	0,033	0,102			
Taxa cobertura 2009					1,04	1,00	1,03			

Font: Sostenibilitat global i resiliència territorial de Catalunya. Cerdán, Rufi. 2009. Dades DAAR Consum alimentari, llars 2009 i Conreus de Catalunya 2009. Altres dades obtingudes amb ratios de conversió input/producte diferents per als diversos productes.

S'observa com les terres cultivades a Catalunya dedicades a les llegums, les hortalisses i el blat són molt insuficients, i aquests productes forçosament són una part notable de les importacions. El cas dels farratges mereix una explicació, donat que aquests ingredients de l'alimentació de les vaques dedicades a la producció de llet, en realitat no són importats ja que el seu transport seria molt car. El dèficit de l'apartat farratges es justifica per la elevada importació dels productes làctics derivats. Els terrenys de secà que no es dediquen al cereal s'ocupen en la producció de vinya, olivera i fruits secs, productes amb excedents importants destinats a l'exportació.

En qualsevol cas, i a pesar de les reserves expressades amb els càlculs de la taula, es pot concloure que en l'actualitat **Catalunya disposa de les terres realment cultivades**

que serien necessàries per alimentar la seva població actual. El rati de sòl per cultiu per persona és de 670m² de secà, 330m² de regadiu, uns 1.000m², el doble del que plantegen els mètodes de cultiu biointensius.

Aquestes terres amb valor agrícola, massa sovint desitjades per als usos urbans, han de ser objecte d'especial protecció i que el seu conreu no depengui tan sols de la legalitat urbanística, sino també del "compromís institucional entre l'administració local, supralocal i els agents socials d'una banda i els agricultors i agricultores de l'altre, mitjançant acords i aliances estables que facilitin l'activitat dels pagesos com les que es proposen a la carta de l'agricultura periurbana i que es recolza en un Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu (NAT/204-CESE 1209/2004). (Rufí Cerdán, 2012)

Altre de les funcions a destacar de l'agricultura periurbana és la contribució d'aquesta a la **resiliència de les ciutats**. Es a dir, a la capacitat per adaptar-se a situacions canviants, o recuperar-se de pertorbacions econòmiques, desbordaments socials, desastres naturals, conflictes etc. L'alta taxa d'urbanització actual al món, crea moltes situacions inestables; l'agricultura urbana i periurbana té un paper important en la resolució d'aquestes situacions. Si reconstruïem la capacitat de produir localment augmentem la capacitat de reacció d'una ciutat al davant d'un imprevist. En la seva publicació "Conreant Millors Ciutats", Mougeot (2006) descriu la ciutat com un ecosistema en el qual l'agricultura urbana s'integra, i contribueix a la resiliència de la ciutat.

L'actual sistema agroalimentari té un fort impacte negatiu sobre el medi, porta a la pèrdua de la biodiversitat, a la destrucció de les economies tradicionals, a la concentració de capital i a la dependència dels països del sud. D'altre banda, també té una forta dependència dels combustibles fòssils, que en un probable escenari de crisi energètica o canvi climàtic, farà necessari un canvi de model. Una proposta estratègica tractaria de potenciar la resiliència mitjançant polítiques que fomentessin la sobirania alimentària de les ciutats, actuacions que permetessin un major grau d'autoabastiment mitjançant l'agricultura de proximitat.

El Centre Internacional de Recerca per al Desenvolupament (IDRC) va fer un llistat dels aspectes claus d'una ciutat resilient:

Agricultura urbana integrada en la gestió urbana (reconeixement governamental). Autosuficiència a través de sistemes locals d'aliments (mercats locals i seguretat alimentària gràcies a la cooperació de productors locals). Disponibilitat d'àrees verdes que proporcionen beneficis ecològics i socials tant a rics com a pobres. Una adequada recuperació de recursos, on els residus són reutilitzats com a biocompost.

El foment de la resiliència urbana com a concepte i algunes de les seves estratègies esta sent aplicat per la xarxa de ciutats en transició ("transition towns"). L'objectiu és crear ciutats resilient davant un possible col·lapse social provocat pel canvi climàtic, la fi de producció del petroli, la inestabilitat econòmica, el col·lapse financer mundial o una crisi alimentària. S'anima a les comunitats a buscar mètodes per reduir l'ús d'energia, així com a augmentar la seva pròpia autosuficiència. Un lema del moviment és "Aliments a peu, no aliments a milles". El municipi de Totnes a Gran Bretanya és una de les seves referències emblemàtiques. Hopkins, fundador de la "transition town" (CT) de Brixton en 2000, ho explica: "el concepte de resiliència és central per les CT, i és vist com la capacitat d'un sistema per romandre unit i mantenir el seu funcionament davant el canvi i els xocs de l'exterior."

Les ciutats són sistemes soci-ecològics que poden, com a conseqüència de canvis socials, econòmics o ambientals ràpids, desastres o conflictes caure en un estat de caos (Tidball i Krasny, 2006). La sostenibilitat urbana es veu desafiada per un conjunt de tendències mundials com les variacions brusques de preus dels aliments i del petroli, el canvi climàtic i la cada vegada major escassetat de l'aigua. Les situacions macroeconòmiques i polítiques inestables, així com els desastres naturals agreugen aquestes perturbacions. Els programes ben definits, incloent aquells que involucren a l'agricultura urbana, poden jugar un paper important esmorteint els impactes per als pobres urbans durant aquests temps difícils (Baker, 2008).

L'agricultura que es desenvolupa a les zones urbanes també pot assegurar la disponibilitat d'aliments durant temps de conflictes armats, desastres naturals, col·lapses de transports o de pujada en el preu dels combustibles. A Sierra Leona, els ciutadans de Freetown varen poder sobreviure durant la guerra civil gràcies als horts que es cultivaven a tota la ciutat.

L'Organització Meteorològica Mundial ha suggerit que es realitzin més pràctiques d'agricultura urbana en resposta al canvi climàtic i com una manera de construir ciutats més resilientes (comunicat de premsa de la OMM del 7 de desembre de 2007).

L'agricultura urbana i periurbana permet l'adaptació a necessitats urbanes específiques. Per exemple, els petits horts poden proporcionar una font d'aliments en èpoques d'emergència per situacions de desastres, els terrats productius ajuden a mitigar l'impacte del canvi climàtic, la sembra d'arbres, que fan les vegades de "pulmons" verds, contribueixen a millorar la qualitat de l'aire, els sistemes de collita d'aigües de pluja poden ajudar a disminuir els efectes de les inundacions, la producció d'aliments pot mitigar els efectes adversos de la crisi financera i generar llocs de treball, en resum, incrementa la seguretat alimentària, permet l'autosuficiència i millora la nutrició i la salut. (Dubbeling, Campbell, Hoekstra, Veenhuizen, 2009).

Al maig del 2010, l'oficina de les Nacions Unides per a la reducció del risc de desastres va posar en marxa una campanya denominada "desenvolupant ciutats resilientes" per impulsar que els governs mundials desenvolupin accions per aconseguir processos d'urbanització més sostenibles. El punt 8 d'aquesta campanya fa referència a la preservació del sòl: cal protegir els ecosistemes i les zones naturals d'amortiment per mitigar les amenaces d'inundacions.

Àmbit ambiental

La funció ambiental de l'agricultura en general i l'agricultura periurbana en particular és de les més rellevants i de les que reben més recursos mitjançant subvencions. La Política agrària comunitària (PAC) promou mesures encaminades a protegir els valors mediambientals amb ajuts com el "Greening" que posa com a condicions la diversificació de cultius, el manteniment de les pastures permanents a les explotacions agràries, per ajudar a fixar el diòxid de carboni, incloure superfícies d'interès ecològic a les explotacions o fer produccions amb certificació ecològica.

En relació al manteniment del patrimoni natural, la Estratègia Europea sobre Biodiversitat de la UE del 2011, proposa, a l'objectiu 3, incrementar pastures i terres cultivables subjectes a mesures de **biodiversitat** en el marc de la PAC, orientar el desenvolupament rural a la conservació de la biodiversitat, conservar la biodiversitat genètica agrària i implicar als silvicultors en la conservació de la biodiversitat. L'agricultura millora la biodiversitat, ja que permet l'existència de mosaics agroforestals que acullen nombrosa fauna.

També el document sectorial de la UE "Adaptació al canvi climàtic en el sector agrícola" del 2009, proposa com a estratègia reforçar el paper de l'agricultura com a proveïdor de serveis ambientals.

La producció agrícola industrialitzada ha esdevingut un model agrícola molt agressiu, centrat a treure al màxim rendiment econòmic dels camps i reduint la biodiversitat agrícola. En aquests moments històrics, s'està produint una preocupant desaparició d'espècies vegetals i de les seves llavors. Es potencien les modalitats vegetals més productives i la resta han quedat relegades a l'oblit; això suposa una gran pèrdua genètica. En el cas que hagués una plaga, un increment de temperatura o algun altre accident per les espècies que avui es conreen bé, no disposaríem d'altres més adaptables a la nova situació. La pèrdua de la biodiversitat és per tant una amenaça per a la seguretat alimentària. Podem trobar en la història diversos exemples de situacions crítiques, com quan una plaga va destruir la única varietat de cultiu de patata que es conreava a Irlanda al segle XIX, i com a conseqüència es va produir una gran fam. Actualment hi ha molts col·lectius que han engegat bancs de llavors com el de l'Escola agrària de Manresa a Catalunya, que guarda llavors autòctones que s'estan perdent, o el de Svalbard en Noruega, que vol preservar les llavors de totes les plantes cultivables a la terra, però cal fomentar la biodiversitat en els camps, ja que és allí on les plantes tracten d'adaptar-se. En el futur caldrà produir més aliments amb menys terra, menys aigua, menys energia i una climatologia cada vegada menys previsible. És una necessitat estratègica potenciar els cultius de proximitat i **mantenir la varietat d'espècies agrícoles**.

Altre de les tasques que desenvolupa la pagesia és la de **custòdia del territori**. La neteja de marges, de sotabosc, de rieres, de camins etc. permet l'accessibilitat al medi rural, la prevenció d'incendis i el control i mitigació d'aquests quan es produeixen. Sense uns actors que tinguin cura del territori es fa més difícil el manteniment d'aquest.

D'altra banda, la producció de proximitat ajuda a **reduir la despesa energètica i ambiental** associada al transport de llarg recorregut i a reduir la **petjada ecològica** que produeix la ciutat. Moure grans quantitats de mercaderies milers de Km té un alt cost ecològic, energètic i econòmic, quan moltes d'aquestes es podrien produir al lloc a on es consumeixen. D'altra banda, l'embalatge que requereix el transport genera enormes quantitats de brossa inorgànica que cal eliminar. "L'agricultura de proximitat,

principalment horta i fruita, estalvia energia en el transport i l'emmagatzematge, així com la depreciació de mercaderies i el corresponent malbaratament d'aliments, i això condueix a una **petjada de carboni** (CO₂) més reduïda. També cal explicar que mentre que l'urbà és productor de diòxid de carboni, l'agricultura, i el bosc, és l'única activitat **segrestadora de diòxid de carboni** (Montasell, 2009).

Des de diferents instàncies polítiques europees s'està propulsant la identificació dels productes segons la petjada de carboni (diòxid de carboni) que comporta. La petjada de carboni mesura la distància dels aliments fins al plat del consumidor, a la qual s'hi sumarien les emissions dels envasos, la tecnologia de refrigeració, la calefacció en els hivernacles, així com el desplaçament del consumidor a la botiga. Per tant, en el comerç internacional, el transport des de terres llunyanes pesa molt en l'avaluació de la petjada de carboni de cada producte. D'aquí que s'estigui tornant a promoure l'agricultura de proximitat, així com els mercats de pagesos a les places, que estan prosperant arreu d'Europa (A. Peix, 2013).

Els espais agrícoles periurbans actuen també com a **pulmó verd** de les zones urbanes i com a **connectors entre espais naturals**. Són una eina important per a l'ordenació del territori, ja que impedeixen el creixement il·limitat i posen l'indar a les ciutats i fan més amigables els entorns urbans. Malgrat això, la valoració de la regulació microclimàtica i la prevenció de la impermeabilització és limitada. La protecció dels espais naturals al voltant de les ciutats, tant si es tracta d'espais agrícoles, com forestals o zones enjardinades, ajuda a garantir una millor qualitat de vida als ciutadans. Aquests espais **atenuen el canvi climàtic**, contribueixen al refredament de les ciutats, a la millora de la qualitat de l'aire i permeten als ciutadans gaudir d'espais d'oci. En el cas d'espais agrícoles, eliminen el transport d'aliments produïts a llocs llunyans que emeten una gran quantitat de CO₂ i ajuden a reduir la petjada ecològica. Així mateix, atenuen problemes climàtics com inundacions i sequeres.

La urbanització excessiva fa que **el sòl de les ciutats es torni impermeable**, la qual cosa comporta una acumulació excessiva d'aigua en cas de pluges torrencials, que no pot ser absorbida íntegrament pel sistema de clavegueram. Un sòl no urbanitzat i permeable **facilita la recarrega dels aqüífers**. Molts espais naturals periurbans han estat protegits inicialment amb el propòsit de preservar la ciutat contra les crescudes i les inundacions. (Fedenatur, 2009). També permeten una diversificació dels hàbitats i del

paisatge, ja que són alhora espais biològicament força permeables que faciliten la **connectivitat biològica**, social i paisatgística, (Vila, 2013).

Algunes de les actuacions que proposa la "carta de l'agricultura periurbana" per potenciar la funció ambiental de l'agricultura són:

Fomentar l'activitat agrària sostenible, respectuosa amb l'entorn i el medi ambient, entre altres la producció integrada i la producció ecològica.

Potenciar el manteniment i creació de mosaic de cultius, marges, parets i vores herbàcies, arbustius i arbrats que es converteixin en hàbitats i ecosistemes que afavoreixin la presència de flora i fauna beneficiosa per a la sostenibilitat dels agroecosistemes, que, entre altres, controlin les plagues i malalties, més enllà de la indiscutible contribució estètica i paisatgística que aquests marges, vores i parets comporten.

Impulsar accions de minimització de la despesa energètica i de la generació de CO₂, així com incrementar, sempre que sigui possible, l'absorció de CO₂.

Sovint s'ha donat un enfrontament entre la protecció agrícola i la protecció dels espais amb vegetació natural. A Catalunya hi ha exemples ben evidents i actuals d'aquesta discussió, com l'aprovació del Parc Natural del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter, (mentre els pagesos demanaven mantenir l'agricultura, mediambient anteposava mantenir la vegetació natural. En la polèmica pel projecte del canal Segarra-Garrigues, el cultiu posava en perill el manteniment de la vegetació estepària hàbitat de nombroses espècies d'avifauna, el mateix succeïa en els intents d'ampliació dels límits del Parc Natural dels Aiguamolls. En tots aquest exemples s'ha contraposat de manera sovint incompreensible l'activitat agrària i la conservació dels valors naturals dels espais protegits. (Vila, 2013)

El sòl és un element imprescindible pel desenvolupament de l'agricultura, però gran part dels sòls del planeta estan en perill degut a l'expansió de les ciutats, la desforestació, el mal ús de la terra, la contaminació, la sobreexplotació dels ramats i el canvi climàtic. El ritme actual de **degradació del sòl**, amenaça la capacitat de satisfer les necessitats de les generacions futures. La protecció i gestió sostenible dels sòls és fonamental per un sistema alimentari productiu i un medi ambient sà.

"L'ONU preveu en el 2050, més de 9.000 milions d'habitants a la terra, molts arribaran del camp a les megaciutats ... tres quartes parts de la població mundial habitarà a les ciutats, sobretot en el sud i l'est del món. Al mateix temps, disminuirà el terreny fèrtil,

sobretot de classes I II III, que són en total el 13% de les terres emergides del món. Per tant ens trobem davant una situació que nosaltres definim com eco catastròfica, en la qual augmenta la població en les megalòpolis, que necessiten aliments però que ja no produeixen menjar, mentre que al mateix temps disminueix el terreny fèrtil. No se sap qui donarà de menjar als mes de 6.000 milions de persones que viuran a les ciutats. (A. Magnaghi,)

C. Crespo, en "Mecánica de suelos y cimentaciones", defineix el sòl com a una prima capa sobre l'escorça terrestre de material provinent de la desintegració i/o alteració física i/o química de les roques i dels residus de les activitats dels éssers vius que sobre ella s'assenten.

El sòl compleix diverses funcions ecològiques, com són la producció de biomassa, gràcies a l'aportació de nutrients, aigua i ancoratge per a les plantes. La interacció ambiental, és el que permet emmagatzemar, filtrar i transformar la matèria i l'energia per regular les reaccions que tenen lloc al sòl i protegir el medi ambient de la contaminació. És habitat biològic i reserva genètica de germoplasma de la flora i la fauna, actuant com un mitjà per a la preservació de la vida sobre la terra. (Bloom, 1988)

El sòl constitueix el substrat natural a on es desenvolupa la vida a la superfície dels continents. Proporciona nutrients, aigua i minerals a les plantes, emmagatzema carboni, és la llar d'innumerable animals, bacteris i microorganismes, però també és un recurs finit i pràcticament no renovable, que cal protegir de manera estratègica. La pèrdua d'un sòl es difícil de recuperar; es necessiten milers d'anys per formar una capa d'un centímetre de sòl des de la roca mare i aquest pot desaparèixer en un any a causa de l'erosió.

Els fenòmens de pèrdua de sòl poden ser diversos: des de la cobertura d'aquests per asfalt o formigó per obres d'infraestructures i urbanització, a activitats extractives que extreuen tota la capa de sòl, o la compactació amb usos esportius, d'oci o de trànsit a la desertització per fenòmens de sobreexplotació agrícola o mediambientals. Aproximadament el 40% de la terra d'ús agrícola a nivell mundial està afectada per degradació d'origen antròpic com a resultat de **l'erosió del sòl**, la contaminació atmosfèrica, el cultiu intensiu, el sobrepasturatge, la salinització i la desertificació (Oldeman, 1994 a Doran i Zeiss, 2000).

Segons l'ONU, la desertització per factors climàtics i humans augmenta al planeta i afecta a més de 250 milions de persones. El Ministerio de Medio Ambiente, informa que més de dues terceres parts del territori espanyol pertanyen a la categoria de zones àrides, semi àrides o subhúmedes seques i per tant estan potencialment afectades pel procés de **desertització**, principalment a la meitat sud de la Península Ibèrica.

Amb la desertització del sòl es redueix la producció agrícola i la pèrdua de la cobertura vegetal que, com a conseqüència, produeix una manca de retenció de l'aigua de pluja produint-se inundacions i salinització del sòl. Segons Ronald Vargas, responsable de la gestió de terra i sòls a la FAO, "La qualitat de la nostra alimentació depèn molt de la qualitat del nostre sòl. L'atenció i el compromís dedicats a mantenir els sòls saludables i vius, seran crucials per garantir la seguretat alimentària i la nutrició per a tothom". La pèrdua de productivitat de les terres agrícoles és un dels problemes ecològics més urgent, comparat amb altres problemes mediambientals com el canvi climàtic, la reducció de la capa d'ozó i la pèrdua de biodiversitat (L. Doran, 2000).

Segons la FAO la superfície de sòl fèrtil ha disminuït en el planeta de manera alarmant; això compromet la capacitat dels agricultors de conrear aliments per una població mundial que, segons les previsions, hauria d'arribar als nou mil milions d'aquí a 2050. El sòl està entre els temes prioritàries discutits a la seu de l'ONU a Nova York, on s'estan duent a terme les negociacions intergovernamentals per a una Agenda de Desenvolupament post-2015, i l'any 2015 ha estat declarat Any Internacional dels Sòls per les Nacions Unides.

El sòl no està subjecte a una normativa específica per part de la Unió Europea. En aquests moments, només uns quants membres de la Unió tenen legislació específica en matèria de protecció del sòl. El 2006, la Comissió va elaborar una estratègia temàtica que explica les accions necessàries per assegurar la preservació del sòl, (COM2006 231): entre altres accions proposa la integració de la protecció del sòl en la formulació i implementació de polítiques nacionals i comunitàries i l'elaboració d'un Directiva marc. Posteriorment, la Comissió, el maig de 2014 va decidir retirar la proposta per una Directiva marc del sòl.

Els mapes de sòls proporcionen informació essencial sobre els tipus de sòls que apareixen en una zona, la seva distribució espacial i les seves característiques

morfològiques, físiques i químiques. Catalunya té desenvolupades cartografies de sòls de distintes zones, però no esta cobert tot el territori, el que ha dificultat una protecció i gestió del sòl agrícola més activa. Des de l'any 1985 a Catalunya s'està realitzant el Mapa de Sòls (1:25.000). L'objectiu es aconseguir la cobertura de tot el territori de Catalunya amb una base edafològica homogènia i d'alta qualitat. Aquesta tasca la va començar el Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural (DAR) de la Generalitat de Catalunya a través de la Secció d'Avaluació de Recursos Agraris (SARA) i a dia d'avui la tira endavant l'Institut Geològic de Catalunya. L'objectiu és fer un inventari del sòl com a recurs natural. A part de la cartografia, també es fan monitoratges del sòl per tal de poder realitzar un ús racional i evitar la seva degradació degut a les actuacions antròpiques. Són diverses les zones cartografiades fins al moment i es concentren en àrees amb activitat agrícola important. (S. Grañana, 2009)

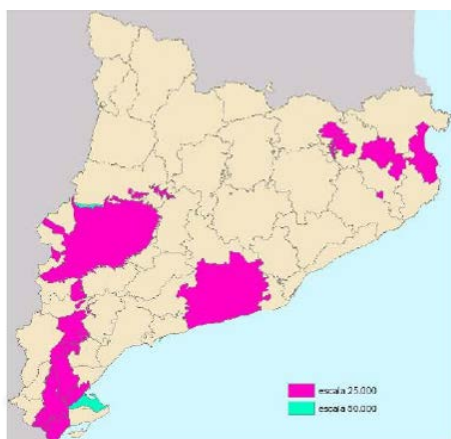

Figura 1. Distribució de les àrees on s'ha realitzat Mapa de sòls pel DAAM.

Els tipus de sòls dels mapes s'han fixat en base al sistema de classificació "Soil Taxonomy", del Departament d'Agricultura dels Estats Units d'Amèrica (USDA) i, amb la finalitat d'estandarditzar i harmonitzar la informació, s'han correlacionat amb els grups de sòls de referència WRB de la Unió Internacional de la Ciència del Sòl (IUSS). Els tipus de sòl s'han definit en base al material originari, la profunditat efectiva d'arrelament, la classe de drenatge, els horitzons de diagnòstic que presenten i la seva disposició, la textura o granulometria dels horitzons i el contingut d'elements grossos.

La qualitat del sòl es pot determinar a partir de propietats com textura, densitat aparent, estructura i contingut de matèria orgànica. Aquesta és una informació molt important per a la gestió d'un sistema agrícola rentable i sustentable. Per determinar la fertilitat d'un sòl, cal realitzar anàlisi mitjançant cales que avaluen els nivells de nutrients, la composició físico-química, i es relacionen els resultats de l'anàlisi amb les necessitats del conreu, ja que cada cultiu precisa de diferents característiques del sòl.

Hi ha sòls que són especialment fèrtils com ara les planes dels rius o les terres volcàniques, però en molts llocs el sòl és naturalment de poca fertilitat o té una pèrdua de nutrients a causa de neteja, cremes regulars o producció contínua de cultius sense l'aplicació de fertilitzants. Per això la preservació dels sòls amb alta fertilitat esdevé una qüestió bàsica en la planificació d'un territori.

Àmbit territorial

Dins del paradigma de **la sostenibilitat**, la relació entre els usos urbans i els agrícoles apareix com un element fonamental de cara a la transformació del territori cap a pautes més respectuoses amb el planeta. I és precisament a la zona de contacte entre tots dos, en el denominat sòl periurbà, on aquesta relació es fa crucial. (Verdaguer, 2010).

Els espais agrícoles periurbans actuen com a **pulmó verd** de les zones urbanes, són una eina important per a l'ordenació del territori, ja que impedeixen el creixement il·limitat, posen llindars a les ciutats i fan més amigables els entorns urbans. Malgrat això, la valoració de la regulació microclimàtica i la prevenció de la impermeabilització és limitada. Aquests espais desenvolupen la funció d'**aturador del creixement urbà** i anella verda al voltant de la ciutat. Encara que el procés de creixement urbà de l'últim segle ha estat el de consumir el sòl agrícola que envoltava les ciutats, podem trobar exemples de plans que han incorporat el sòl agrícola dins del projecte de ciutat. El pla d'Amsterdam, de 1934 reconeix camins rurals, canals, ponts i vegetació de ribera; jardins i boscos; zones agrícoles, horts familiars i escolars; coberts i hivernacles. Tal precisió en el projecte del sòl rural obeeix a una voluntat clara: mantenir-ho com a àmbit productiu. El sòl agrícola que envolta la ciutat forma part del seu projecte, i no s'interpreta com un terreny en guaret pendent de qualsevol transformació futura o del pas d'una nova infraestructura. També en els anys trenta, el planejament de Milà senta les bases del que més de mig segle després es consolidaria com el Parc Agrícola Milano Sud. Aviat li acompanyen el Parc della Groane, el Parc Balossa, entre Novate i Cormano, o el Ciaculli a Palerm. En tota Itàlia es multipliquen els exemples. Així mateix en la Regió de París, durant mig segle s'ha mantingut un cor verd agrícola de 70x30 quilòmetres envoltat per les principals ciutats del país. Altres ciutats han seguit l'exemple d'Amsterdam, projectant àrees agrícoles igual que projecten les urbanes. (Sabaté, 2013)

L'agricultura periurbana té també la capacitat de generar **serveis per la ciutat**, com el reciclatge de la matèria orgànica de rebuig en compost, o el reciclatge per a rec de les aigües urbanes regenerades, a més de permetre la recarrega natural dels aqüífers i de reduir els riscos naturals d'inundacions i l'increment de les temperatures a la ciutat... (Carta de l'agricultura periurbana, 2010).

Aquest model agrícola es promou com una característica més permanent de l'urbanisme sostenible. Quantitats cada vegada majors de carboni són retingudes en àrees verdes productives, mentre que la revegetació urbana i els terrats productius **ajuden a reduir la temperatura de la ciutat** (Newman, 2008).

El Comitè Econòmic i Social Europeu al seu dictamen sobre l'agricultura periurbana recorda que els espais agraris realitzen funcions mediambientals, socials i econòmiques, i amb més rellevància a les àrees periurbanes. En aquestes àrees el sòl agrari actua com a pulmó verd de les grans urbs; és un element fonamental en l'ordenació territorial ja que impedeixen el creixement il·limitat de les ciutats, genera paisatge i humanitza els entorns urbans.

Una tasca important que desenvolupa la pagesia és la de **custòdia del territori i el paisatge**. Durant segles l'espai agrícola ha estat transformat per la mà de l'home que ha deixat la seva empremta al paisatge amb la parcel·lació agrària, la vegetació dels marges, les construccions agrícoles, les masies, els pous i les instal·lacions pel rec. Totes aquestes construccions constitueixen un important patrimoni històric i una matriu paisatgística a conservar. Encara que la preservació del paisatge agrícola resta com a responsabilitat dels pagesos aquests no reben cap compensació per aquesta tasca. Europa va redactar el Conveni europeu del paisatge l'any 2000.

Des del punt de vista del paisatge s'entén l'espai agrícola, forestal i ramader com aquell que "proporciona un fons paisatgístic que, per la presència que té al llarg i ample del territori, en constitueix un component identitari principal. Cal, per tant, fer compatibles el respecte dels seus valors com a bé paisatgístic d'interès públic i la seva funcionalitat agrària per tal que mantinguin els trets bàsics de la seva fisonomia". En aquest context, els espais periurbans que es dediquen a l'activitat agrària són considerats com aquelles zones on encara es conserva un alt grau de biodiversitat en el context metropolità, llocs on es conserva una identitat social, que en un context urbà es veu difuminada. Espais que poden oferir serveis ambientals a la ciutadania, que poden servir de lloc de lleure i, fins i tot, que poden proporcionar productes locals de qualitat. I són considerats també un bé paisatgístic. I per aquests motius cal regular-

los, però cal fer-ho a través de l'ordenació de les activitats agràries, no de les activitats que penetren a l'espai rural amb una idiosincràsia urbana. El paisatge periurbà des del punt de vista d'espai agrari és el resultat d'una acumulació sense ordre, i amb la sensació constant que tot està a mig acabar. Per a aquesta pagesia, doncs, no es compleix l'Objectiu de Qualitat Paisatgística tal com es defineix en el Conveni Europeu del Paisatge.

En la consolidació d'aquesta visió hi ha la mala gestió que s'ha fet des de les administracions públiques d'aquests espais, que han estat considerats en molts casos espais buits pendents de propers plans parcials. No s'ha exigint el compliment de la disciplina urbanística, i d'aquí la visió d'espai desendregat, de l'espai urbà com a intrús en l'espai rural. Les zones no urbanitzables de molts municipis periurbans han estat, i són encara, les grans oblidades dels municipis. Fins que no va arribar l'onada d'interès per la protecció de paisatges de qualitat, no es va prestar atenció a aquestes zones. Arribats aquí, probablement el que cal ara és buscar aquell punt d'equilibri necessari entre la visió del paisatge des de l'urbà cap al rural i des del rural cap a l'urbà. Des del sector agrari cal apostar fort per buscar els elements de qualitat que la població urbana comença a valorar en els aliments de proximitat. I des de la població urbana cal entendre que el paisatge agrari endregat i de qualitat és responsabilitat de tota la ciutadania. (M. Rovira, 2013).

Ambit Patrimonial

Molts d'aquests indrets han estat conreats des d'èpoques molt antigues i preserven encara un **patrimoni cultural i identitari** molt important. També és rellevant la funció de conservació del paisatge rural característic, que preserva la diversitat dels llocs, en front de la tendència homogeneïtzadora. Aquest patrimoni inclou fires, mercats, festes i tota una sèrie d'activitats culturals que es desenvolupen al voltant del món rural.

Ambit social

Tradicionalment s'han considerat els espais agraris periurbans com a espais que limitaven el creixement urbà i el desenvolupament econòmic, però comença a ser el moment que es reconegui el paper dels espais agraris, no solament com a estructuradors de l'espai metropolità, sinó també com contribuïdors del desenvolupament econòmic d'una regió a llarg termini. Des del punt de vista social, els beneficis d'aquesta aliança són destacables. L'existència dels espais agraris periurbans

permet un espai obert d'estructuració metropolitana i ordenació del creixement urbanístic, així com permet proporcionar aliments de primera qualitat a la regió urbana. (Suau-Sanchez, 2013)

Durant les últimes dècades, ha pres importància la funció de **lleure i terapèutica** de molts d'aquests espais que permeten que els veïns desenvolupin una activitat agrícola lúdica que es dona als horts.

Altre tema important relacionat amb la producció agrícola és el **tipus de dieta**. Als països rics, les deficiències greus d'alimentació pràcticament han desaparegut; no obstant això, en el curs dels últims anys s'ha incrementat progressivament la tendència a l'obesitat infantil i juvenil. Aquestes són el trastorn nutricional de major rellevància en el nostre mitjà i un problema sanitari de gran transcendència. El model d'alimentació més difós es caracteritza per un consum excessiu de carns i derivats, així com de sucres refinats i aliments altament processats, mentre falta un consum proporcional de cereals, llegums, verdures, fruites i peixos. (Durá, F. Sánchez-Valverde, 2005). D'altra banda, la producció de carn requereix grans extensions de sòl i molta aigua, de manera que si la tendència de creixement de la població mundial es manté, sembla necessari un canvi de dieta amb menys carn i més consum de productes agrícoles.

La vinculació amb horts des de les escoles ajuda a **sensibilitzar sobre l'educació alimentària** dels escolars i corregir les deficiències que condueixen a la obesitat. També als països del Sud, estudis de la FAO detecten que la vinculació de les famílies urbanes amb l'agricultura els permet consumir millors dietes i més nutritives. Aquest comportament es pot estendre també als ciutadans dels països del Nord. La relació més o menys directa amb la producció agrícola comporta una cura de la dieta a més de la possibilitat d'accedir a productes frescos i biològics.

A molts llocs, els horts urbans permeten comptar amb un subministrament regular d'aliments que poden millorar la nutrició i la salut de les famílies més desfavorides, i també poden alliberar part dels ingressos per a despeses no alimentàries, com l'escola dels nens o l'habitatge (Mougeot, 2006).

En síntesi, la protecció dels espais agraris periurbans requereix una bateria de mesures de protecció que comprenen diferents àmbits: l'urbanisme, el medi ambient, la protecció agrària, la defensa de les tradicions culturals, l'oci i els aspectes socials. Cal

una defensa activa de l'activitat agrària i no solament una prohibició d'activitats alternatives en el marc de l'urbanisme; cal la valorització i la diferenciació dels productes de proximitat amb els avantatges qualitatius, cal el reconeixement de totes les funcions que l'activitat agrària cobreix en aquests espais, afavorint el seu paper recreatiu, cultural, formatiu i de manteniment del medi natural. (Canela, 2013)

Problemàtica de l'agricultura periurbana

El dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre agricultura periurbana, adverteix: l'activitat agrària a les àrees periurbanes està condicionada per l'entorn urbà en el qual es desenvolupa. La seva rendibilitat econòmica, fonamental per al manteniment i les perspectives de futur, es veu reduïda per la pressió urbanística que ha de suportar i per l'escassa importància productiva que se li atribueix en el marc general de l'economia de les àrees periurbanes.

L'escassa rendibilitat econòmica de l'agricultura tradicional fa que aquest sòl rebi una forta pressió urbanística ja que el preu del sòl urbà és molt més elevat; fins i tot altres usos permesos al sòl no urbanitzable, com són els lúdics o esportius, generen rendes més altes que competeixen amb l'ús agrícola. Així doncs, molts propietaris prefereixen no conrear ni oferir el sòl per l'activitat agrícola i especular amb les seves possibilitats de transformació en sòl urbà. Aquests espais sovint pateixen **contaminació** com a conseqüència dels abocadors d'obres i residus que els habitants limítrofes porten i que contaminen els aqüífers, les aigües superficials i els sòls. El resultat de tot això és que el sòl no urbanitzable, sobretot el situat en àrees de forta pressió urbanística, s'ha anat convertint al llarg dels anys en abocador d'activitats i usos de tota mena, sobretot d'aquells que no són desitjats en les àrees urbanes (Argulloll, 2009). Altre problemàtica és el **vandalisme** i robatoris de collites i edificacions. Hem de sumar la dificultat de resoldre la trobada de la ciutat amb la seva zona verda periurbana. La **manca de relleu generacional** és altre de les dificultats per mantenir l'activitat; aquesta està relacionada amb la difícil **competència econòmica amb les grans multinacionals de l'alimentació**.

Així mateix, l'agricultura periurbana s'enfronta a la **pèrdua de sòl** apte per al cultiu, ja que en molts casos ha estat ocupat per usos urbans, industrials, terciaris, infraestructures o activitats marginals. Conseqüència de la desprotecció del sòl agrícola fèrtil és que avui hàgim de lamentar que bona part de les millors terres de conreu de

Catalunya es trobin sota les illes de cases i els polígons industrials (Sargatal, 2008). Temes com la preservació dels sòls fèrtils ha de ser una prioritat en la planificació. Un bon sòl és la primera condició per una bona collita.

Anàlisi de debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats

Com a síntesi s'inclou l'anàlisi de debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats (DAFO) que van fer Montasell i Roda al seminari "Present i futur dels espais agraris en zones periurbanes":

Debilitats	Risc de generació d'externalitats negatives per una mala gestió agrària.
	Afecció per grans infraestructures (expropiacions i fraccionament de l'espai).
	Intrusió d'activitats alienes.
	Percepció social de l'espai agrari i imatge de precarietat.
	Vandalisme i robatoris.
	Abocaments incontrolats i contaminació dels recursos hídrics.
	Manca de relleu generacional.
	Poc associacionisme productiu i comercialitzador.
	Competència d'altres zones productores sense els mateixos condicionants.
Amenaces	Incertesa en la continuïtat de l'espai i de l'activitat agraris per la pressió urbanística i la substitució dels usos del sòl actuals.
	Manca de visió territorial de l'espai agrari periurbà.
	Manca d'atenció específica dels espais agraris periurbans en el planejament urbanístic.
	Elevada fragilitat ambiental.
Fortaleeses	Paper multifuncional dels espais d'interès agrari.
	Les característiques de l'explotació familiar agrària.
	En certs casos, la protecció urbanística específica del sòl agrícola.
	Sostenibilitat econòmica de l'espai agrari conreat enfront d'altres espais verds.
	Valoració de l'espai agrari com a paisatge identificador d'un territori i pel paper ambiental.
	Capacitat de modernització de l'activitat agrària.
	Aprofitament de la renda de situació.
	Valorització de la seva funció com a receptor d'externalitats negatives.
Oportunitats	Disponibilitat d'eines legals per a la protecció dels espais agraris periurbans.
	Reconeixement cada cop més gran del paper estructurador de l'espai agrari periurbà a l'hora d'efectuar el planejament territorial i urbanístic.
	Sensibilització creixent de diversos col·lectius i administracions sobre la necessitat de preservar els espais agraris periurbans.
	Sensibilització creixent sobre aspectes de qualitat alimentària.
	Aparició de noves activitats complementàries a la renda agrària (oci, formació, educació, etc.)

Bibliografia

- PAÛL, Valerià. *L'ordenació dels espais agraris metropolitans. Plans, gestió i conflictes territorials a la regió de Barcelona*. 2006. Universitat de Barcelona.
- LÓPEZ DE LUCIO, Ramón. *Ciudad y urbanismo a finales del siglo XX*. 1993. Universitat de València.
- HALL, Peter. *Urban and Regional Planning*. 1975. Harmondsworth/London: Penguin.
- HALL, Peter. *Ciudades del mañana. Historia del urbanismo en el siglo XX*. 2013 Barcelona: Ediciones del Serbal.
- NEL-LO, Oriol. *Ciutat de ciutats*. 2001. Editorial Empúries. Barcelona.
- INDOVINA, Francesco. *La città diffusa*. 1990. Venezia, Ed. DAEST-IUAV.
- SASSEN, Saskia. *La Ciudad global*. 1991. Ed Universidad de Buenos Aires.
- CASTELLS, Manuel. *La era de la información: La Sociedad red*. 2001. México, Distrito Federal. Ed. Siglo XXI.
- MAGNAGHI, Alberto. *El proyecto local: Hacia una consciencia del lugar*. 2011. Universitat Politècnica de Catalunya. Iniciativa Digital Politécnica; Edición: 1
- MONTANER, Josep Maria y MUXÍ, Zaida. *Arquitectura y política: ensayos para mundos alternativos*. 2011. Barcelona. Ed: Gustavo Gili.
- MOUGEOT, Luc. *Cultivando mejores ciudades. Agricultura urbana para el desarrollo sostenible, 2006*. Centro Internacional de Investigaciones para el Desarrollo.
- UNIÓN EUROPEA. *Estrategia Territorial Europea*. 1999. Per un desenvolupament equilibrat i sostenible.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. 1988. Ed. Curial edicions catalanes
- BUENO, Mariano. *Seminario: Iniciación a la horticultura ecológica para pequeños huertos*. 2010.
- CERDÁN, Rufí. *Sostenibilidad global i resiliència territorial de Catalunya*. 2012.
- COMITÈ ECONÒMIC I SOCIAL EUROPEU. *Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre l'agricultura periurbana*. 2004. Brussel·les.
- FUNDACIÓ DEL MÓN RURAL. *El valor ocult de l'activitat agropecuària a Catalunya*. 2010
- SOLER, D. *Proposta per a un Observatori de l'Agricultura Periurbana(2003)*. Documents de treball Núm. 6. Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.
- MONTASELL, J. i Roda, R. *Present i futur dels espais agraris en zones periurbanes, 2003*. Quaderns Agraris ICEA nº 28

- *Percepcions de l'espai agrari periurbà. 2013. Ed. Fundació Agroterritori.*
MONTASELL, J. *Sense gestió, els espais agraris periurbans tenen futur?*
MONLLOR, N. *La nova pagesia emergent i els espais agraris periurbans.*
PEIX, A. *La qüestió agrària i la Catalunya ciutat.*
VILA, J. *El paper dels espais agraris en la conservació del patrimoni natural.*
VERDAGUER, C. *El espacio agrícola entre la ciudad y el campo.*
SABATÉ, J. *Urbanismo y agricultura periurbana.*
ROVIRA, M. *El paisatge periurbà, una visió des de l'agricultura.*
SUAU-SÁNCHEZ, P. *Construyendo alianzas: aeropuertos y espacios agrarios periurbanos.*
CANELA, L. *És la PAC una eina apropiada per fer front a la problemàtica dels espais agraris periurbans?*
- BINIMELIS, R. *Circuitos cortos de comercialización para una agricultura de proximidad. Seminario Agroterritorial. 2010. Castelldefels, Barcelona.*
- VIVAS, E. *Consumo agroecológico, una opción política. 2010. Viento Sur n. 108,*
- RIECHMANN J., CARPINTERO O., MATARÁN A. *Los inciertos pasos desde aquí hasta allá: alternativas socioecológicas y transiciones postcapitalistas. 2014. Universidad de Granada.*
- MATARÁN A. *Participación social en la protección activa de los espacios agrarios periurbanos. 2013. Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles N.º 63*
- VERDAGUER, C., CÁRDENAS, V. *La agricultura periurbana como factor de sostenibilidad urbano-territorial. 2010. Universidad Politécnica de Madrid.*
- HOPKINS, R. *The Transition Handbook. From oil dependency to local resilience. 2008. Green Books. Totnes.*
- *Revista Agricultura Urbana N° 22 . Construyendo ciudades resilientes. 2009.*
KRASNY, M. TIDBAL, K.G. *From Risk to Resilience*
DUBBELING, M., CAMPBELL, M., HOEKSTRA. F., VEENHUIZEN, R. *Construyendo ciudades resilientes.*
BAKER, J.L. *Impacts of financial, food and fuel crisis on the urban poor.*
NEWMAN, P., BEATLEY, T., BOYER, H. *Resilient Cities: Responding to Peak Oil and Climate Change (Island Press).*
- *La carta de l'agricultura periurbana. 2010. Castelldefels.*
- DORAN, J., ZEISS, M. *Soil health and sustainability. 2000. University of Nebraska – Lincoln.*
- GRAÑANA, S. *Avaluació d'indicadors de qualitat del sòl. 2009. Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Agrària de Lleida*
- CUNILL, M., *Mètode per avaluar els serveis ambientals dels espais agrícoles metropolitanos i llur protecció territorial. Els exemples de l'EIN de Gallecs, el Parc Agrari del Baix Llobregat i La Granada-Sant Pere de Riudebitlles. 2012. Universitat Politècnica de Catalunya. Treball de Master*

Capítol III

Marc legal de referència

S'ha raonat als diferents capítols com la funció de l'agricultura propera a la ciutat ha variat al llarg de la història. En el primer capítol s'ha descrit la teoria de com el naixement de les primeres ciutats estava molt vinculat a l'aparició de l'agricultura, i com l'excedent agrícola va propiciar una funció de dinamització social que va donar lloc a les primeres grans civilitzacions. Durant l'edat mitjana, les ciutats estaven molt vinculades als seus entorns agrícoles. En l'època industrial és quan es modifica aquesta relació. El fort creixement urbà va fer desaparèixer els camps que envoltaven les ciutats, transformant-los en sòl edificat, fins arribar al moment actual, en el que més del 50% de la població mundial viu en ciutats i l'ús urbà s'ha estès per tot el territori. Així l'agricultura periurbana ha passat de ocupar grans extensions de terreny a quedar relegada a petits reductes, i de desenvolupar una funció principalment productora d'aliments que nodrien a la població propera, a assumir altres funcions, que encara que la majoria no són remunerades, tenen gran importància per al territori, com són la funció territorial, ambiental, estratègica, patrimonial i social. En el segon capítol s'ha estudiat quines són les principals funcions que desenvolupa actualment l'agricultura periurbana, també s'ha definit, delimitat i mesurat l'espai agrícola periurbà de Catalunya. En aquest tercer capítol s'analitzarà la legislació i especialment el planejament per avaluar les funcions que els plans li atorguen a l'agricultura periurbana, el tipus de protecció, els objectius i les propostes de gestió.

Si revisem la legislació, observem com dins les figures de protecció del medi natural no trobem cap específica per a la protecció dels espais rurals antropitzats com són les zones agrícoles. Malgrat això, observem com, durant aquests darrers 10 anys, la planificació territorial ha introduït àrees de protecció pel seu valor agrícola. També al planejament urbanístic, han aparegut figures específiques per a la definició i tractament dels espais agrícoles.

Com ja hem vist, els espais agrícoles periurbans **no tenen un tractament homogeni** i global en el territori; sovint no s'ha valorat les funcions que desenvolupen per a la ciutat i per a l'equilibri territorial. La necessitat de preservació d'aquests espais està justificada tant des del punt de vista de l'economia agrària i l'autonomia alimentària,

com des de l'ecologia, l'activitat del lleure, les relacions històriques entre ciutat i territori i el que es mes important, l'equilibri entre l'espai ocupat i l'espai lliure.

Marc europeu

A les directrius europees trobem diverses mencions a la necessitat de protegir els sòls agrícoles. Els primers referents, es situen al **1979**, quan l'Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic, reunida a Paris a unes **jornades sobre agricultura periurbana**, va incitar els diferents governs a protegir els espais agrícoles periurbans i a generar els mecanismes necessaris per tal d'impulsar aquests espais.

L'**Estratègia Territorial Europea del 1999** (ETE) va constituir un marc per a la resta de polítiques territorials dels estats membres. Dins dels objectius de la ETE trobem com a objectiu 1 el *desenvolupament d'un sistema urbà policèntric i més equilibrat, junt amb el reforç de la col·laboració entre els espais urbans i rurals*.

Posteriorment Europa va desenvolupar l'Agenda Territorial i es va publicar el Llibre Verd de la Cohesió Territorial, que actualment disposa del document **Europa 2020**.

Com ja s'ha comentat, l'any **2003**, el Comitè Econòmic i Social Europeu va elaborar un **dictamen sobre l'agricultura periurbana** al qual recordava la rellevància de les àrees periurbanes i la necessitat de crear un observatori europeu de l'agricultura periurbana: "Donada la fragilitat en què es troben els espais agraris periurbans i la pròpia agricultura periurbana europea, el CESE considera de summa importància la creació d'un Observatori Europeu de l'Agricultura Periurbana que, a més de tenir una visió europea dels espais agraris periurbans i de l'agricultura que en aquests es desenvolupa, actuï com centre de referència per al seguiment, anàlisi, i difusió de la situació de l'agricultura periurbana europea i com a punt de trobada, reflexió i diàleg entre les administracions locals de primer i segon nivell i entre diversos organismes europeus i presenti propostes d'iniciativa per a la preservació i desenvolupament d'aquests espais periurbans i de la seva agricultura". (CESE, 2003)

Els instruments de finançament destinats a l'agricultura de que disposa la UE són els ajuts de la Política agrària comunitària (**PAC**) i els fons europeus de desenvolupament agrícola i desenvolupament rural, **FEADER**. La PAC promou mesures encaminades a protegir els valors mediambientals amb ajuts com el "Greening" que posa com a condicions la diversificació de cultius, el manteniment de les pastures permanents a les explotacions agràries, per ajudar a fixar el diòxid de carboni, incloure superfícies d'interès ecològic a les explotacions o fer produccions amb certificació ecològica. Els objectius dels FEADER són millorar la competitivitat de l'agricultura i la silvicultura

mitjançant l'ajuda a la reestructuració, millorar el medi ambient i l'espai rural mitjançant l'ajuda a la gestió territorial, millorar la qualitat de vida a les zones rurals, i foment de la diversificació de les activitats econòmiques.

Marc català

A l'àmbit de **Catalunya**, el Ple del Parlament aprovà el 29 de maig de **1992 una resolució** que instava el Govern de la Generalitat a "facilitar el manteniment i l'extensió de l'agricultura periurbana com a element equilibrador del territori, potenciador de la biodiversitat i facilitador de la integració social de determinats sectors de població"

Dins el marc legislatiu actual a Catalunya, la Llei 23/1983, de 21 de novembre, de política territorial fa esment que els Plans Territorials Parcial han d'incloure la definició de les terres d'ús agrícola d'especial interès que cal conservar per les seves característiques d'extensió, situació i fertilitat.

També el **Pla Territorial General de Catalunya** quan defineix les funcions per les quals estima que un espai pot ser objecte de protecció, inclou els sòls agrícoles:

- Per el seu valor agrícola i forestal.
conreus, prats de regadiu, sòls per previsió agrícola

Per últim, el Decret legislatiu 1/2010, de 3 d'agost, pel qual s'aprova el **Text refós de la Llei d'Urbanisme**, concreta a l'article 9, que s'ha de preservar com a sòl no urbanitzable el sòl d'alt valor agrícola i a l'article 32 defineix el concepte de sòl no urbanitzable com:

els terrenys que el pla d'ordenació urbanística municipal ha de classificar com a no urbanitzables per raó dels factors següents, entre d'altres:

...un règim especial de protecció aplicat per la legislació sectorial i pel planejament territorial que exigeixi aquesta classificació com a conseqüència de la necessitat o la conveniència d'evitar la transformació dels terrenys per protegir-ne l'interès connector, natural, agrari, paisatgístic, forestal o d'un altre tipus.

...El valor agrícola dels terrenys inclosos en indicacions geogràfiques protegides o denominacions d'origen.

Mentre que l'article 9 de la LLUC estableix que "el planejament urbanístic ha de preservar (...) el sòl d'alt valor agrícola", l'article 32, en definir el sòl no urbanitzable, només té en compte el valor agrícola dels terrenys si, en atenció a aquest valor, el sòl

és objecte de protecció per la legislació sectorial; si no ho és, correspon al pla general decidir sobre la necessitat o no de classificar el sòl com a no urbanitzable, tenint en compte alguns criteris que indica la mateixa llei. Per altra banda, l'article 67 de la LLUC recull la possibilitat tradicional de redactar plans especials per a la protecció i millora dels espais agrícoles. I l'apartat 2 d'aquest article fa una referència expressa als espais agrícoles periurbans, en establir que els plans especials que tinguin per finalitat "la protecció (...) d'espais rurals o periurbans, poden imposar restriccions d'ús dels terrenys per impedir la seva desaparició o alteració". Aquestes són les disposicions més destacables de la LLUC pel que fa a la protecció dels espais periurbans no urbanitzables i, de retruc, per a l'agricultura periurbana. En canvi, la redacció de plans especials per protegir els valors agrícoles dels terrenys, que hagués pogut ésser un fre i una contrapartida a la voràgine constructiva, s'ha quedat en mera possibilitat, de la qual l'administració n'ha fet un ús escàs o nul en la seva activitat planificadora. (Camos, 2009)

Durant el 2007 es va constituir a Catalunya la **Fundació Agrotèrritori**, que treballa per la preservació, desenvolupament i gestió dels espais agraris, fonamentalment els periurbans. Esta patrocinada per Unió de Pagesos, la Cambra Agrària de Girona i la Universitat de Girona.

El 2008 van realitzar un seminari sobre la futura Llei d'espais agraris de Catalunya que reclamava fer realitat aquest marc legislatiu necessari per mantenir l'agricultura periurbana. També es plantejava la necessitat de desenvolupament d'un Pla d'espais d'interès agrari (PEIA) amb caràcter de pla territorial sectorial. (Vila, 2013)

El 2010, durant el seminari agrotèrritorial es va consensuar el document "**La carta de l'agricultura periurbana**" per a la preservació, l'ordenació, el desenvolupament i la gestió dels espais agraris periurbans". El propòsit d'aquest document és el d'animar a les autoritats públiques a adoptar polítiques i mesures a escala local, regional, nacional i internacional per protegir, planificar, desenvolupar i gestionar els espais agraris periurbans europeus. Polítiques i mesures que han de tenir com a finalitat la consolidació de l'activitat agrària i dels professionals que la fan possible: agricultors i agricultores, així com els tècnics i els investigadors agraris.

Considerem que no obstant aquestes directrius proposades a les normatives, hi ha una insuficiència en les figures legals que es poden aplicar a aquests sòls, o bé s'han tractat des de la regulació sectorial temes com ara mides de les explotacions, segregacions de finques, camins rurals etc., que no contempla altres aspectes, o bé s'han tractat des del planejament urbanístic, cas en el qual manca una visió supramunicipal, doncs moltes vegades aquestes espais pertanyen a més d'un municipi. Per tant trobem a faltar una figura que permeti un tractament intersectorial i territorial.

S'ha analitzat amb detall els tractaments que es fan d'aquests espais als diferents plans d'àmbit català. Si fem una revisió del sistema de planejament a Catalunya, trobem que, des de l'aprovació de la primera Ley del Suelo del 1956, el sistema de planejament es configura en tres escales jeràrquiques:

- Planificació territorial, l'àmbit d'aplicació del qual és supramunicipal amb les figures:

Pla territorial general de Catalunya, aprovat per la Llei 1/1995, de 16 de març, té per àmbit d'aplicació tot el territori de Catalunya. Aquest defineix el marc de coherència de tots els plans, programes o accions amb incidència territorial, els quals n'han de tenir en compte les orientacions. Es tracta, doncs, d'un pla vigent en el moment actual, que es desenvolupa mitjançant els plans territorials parcials i els plans territorials sectorials, i, des de la Llei 31/2002, també mitjançant els plans directors territorials.

Els Plans Territorials Parciais, aquests defineixen les principals línies d'actuació sobre els sistemes d'assentaments, d'espais oberts i d'infraestructures. Són els instruments per a definir els objectius d'equilibri d'una part del territori de Catalunya i el marc orientador de les accions que s'hi emprendran per tal d'avançar cap a una determinada visió de futur, mentre que els Plans Territorials Sectorials defineixen les línies d'actuació per tot el territori en temes sectorials com ara carreteres, habitatge, costes, etc.

- Planejament urbanístic general (POUM). El seu àmbit d'aplicació és el terme municipal. Aquests documents han de complir les determinacions que es deriven del planejament territorial i sectorial i són l'instrument a on es defineix el destí dels sòls (classificació del sòl), els usos permesos (qualificació del sòl), les condicions

d'edificació i el model d'urbanització. Aquests plans també poden ser plurimunicipals i incloure més d'un municipi, com es el cas dels Plans Directors Urbanístics.

- Planejament derivat. El seu àmbit d'aplicació són sectors de sòl delimitats pel planejament general. Aquests documents deuen complir les determinacions del planejament general i el seu principal objectiu és definir les condicions detallades per desenvolupar el sector. Dins el planejament derivat destaquem els plans especials urbanístics com a figures que entre altres qüestions, permeten l'ordenació de sòls no urbanitzables. És la figura a aplicar en el cas que es vulgui recuperar o millorar espais agrícoles. Un pla especial pot determinar els següents aspectes: delimitar l'espai d'actuació, fixar les directrius d'aplicació tant ambientals, com paisatgístiques etc, qualificar els espais segons els usos (agrícola, fluvial, vialitat...) definir la xarxa de camins, definir la xarxa d'equipaments, regular les possibles construccions.

En aquest capítol estudiarem el tractament que aquests diferents plans donen al sòl agrícola.

El tractament del sòl agrícola als Plans territorials parcials

S'ha analitzat el contingut dels Plans territorials parcials i el tractament que aquests donen al sòl agrícola. El següent capítol és un resum de l'anàlisi i propostes dels plans en aquesta matèria.

Els Plans Territorials Parciais incorporen les directrius de la Unió Europea en relació amb els espais oberts. Segons les directrius europees, els espais oberts són fonamentals per al territori i han de ser protegits i preservats en el marc del planejament territorial, no només pel seu valor natural i de connexió, sinó que també cal protegir les zones d'alt valor agrícola, en la línia, de les polítiques de la Unió Europea sobre el desenvolupament rural. En el model territorial europeu, l'agricultura té un paper fonamental per a mantenir la riquesa i diversitat dels paisatges, dels productes alimentaris i del patrimoni cultural i natural.

Els Plans tenen present la Decisió del Consell de 20 de febrer de 2006, sobre les directrius estratègiques comunitàries de desenvolupament rural (període de

programació 2007-2013) (DOUE L55, de 25 de febrer de 2006). Aquest document apunta 4 eixos importants:

- La **competitivitat** i producció de qualitat. Proposa dinamitzar el sector agroalimentari; transmetre coneixements i innovació per respondre a una demanda variada i creixent dels consumidors europeus i dels mercats mundials.
- La **gestió del medi ambient**. Planteja protegir i millorar els recursos naturals, preservar els sistemes agrícoles i silvícoles d'alt valor natural i els paisatges culturals de les zones rurals (Xarxa Natura 2000, acords de Göteborg, protocol de Kyoto,...).
- La **diversificació de l'economia**. Per tal de crear possibilitats de treball amb el desenvolupament de les infraestructures i del capital humà; l'objectiu és garantir la continuïtat de les zones rurals per a les generacions futures.
- El **desenvolupament endogen**. Mitjançant la millora de l'organització local, cooperació i innovació, associació públic - privada, aprofitament d'espais naturals protegits per desenvolupar el turisme i altres activitats econòmiques.

Cal comprovar com els quatre primers criteris del Programa de planejament territorial (afavorir la diversitat del territori, mantenint la referència de la seva matriu biofísica; protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables en general com a components de l'ordenació del territori; preservar el paisatge com un valor social i un actiu econòmic del territori; moderar el consum de sòl) i que el Pla materialitza en unes propostes de preservació de la major superfície de sòl possible, afavoreixen el desenvolupament de les directrius comunitàries.

Dins els objectius de la planificació territorial sobre el sistema d'espais oberts s'inclou protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables en general com a components de l'ordenació del territori i contribuir a garantir la continuïtat de l'activitat agrària i la gestió dels espais oberts.

En relació al compliment de l'Estratègia territorial europea, algunes de les mesures que completen aquesta directriu ("ciutats i regions urbanes dinàmiques, atractives i competitives", "desenvolupament endogen de les àrees rurals" i "nova relació camp - ciutat") es segueixen en els criteris del Programa de planejament territorial de manera indirecta. D'altres, com la garantia de protecció del sòl agrícola o la consideració de valor social i actiu econòmic que es vol atorgar al paisatge (criteri 3) poden ser interpretades com a mesures directes per assolir el desenvolupament endogen de les àrees rurals. Igualment, determinades interpretacions de la protecció d'espais naturals

(criteri 2) i d'orientació espacial de la segona residència (criteri 9) es poden relacionar directament amb la nova relació camp - ciutat.

Els Plans territorials parcials divideixen els àmbits d'estudis en tres sistemes: el d'assentaments urbans, el d'infraestructures i el d'espais oberts. Dins el sistema d'espais oberts estructuren el sòl en tres categories:

- Sòl no urbanitzable de protecció especial; aquells terrenys que pels seus valors naturals, mediambientals, de connexió o altres, hauran de mantenir la condició d'espai no urbanitzat. Inclou els espais amb protecció sectorial com són els del Pla d'Espais d'Interès Natural o la Xarxa Natura 2000, a més altres de valor especial com a connectors biològics, zones humides o alguns espais amb d'alt valor agrícola. En relació a les actuacions que es poden autoritzar queda regulat per l'apartat 5 de l'article 47 del Reglament de la Llei d'Urbanisme. Segons aquest article, els usos a desenvolupar sobre els SNU de protecció especial hauran de justificar que no són incompatibles amb els valors d'aquests sòls.
- Sòl no urbanitzable de protecció territorial; aquells terrenys que sense assolir el grau de valors naturals i mediambientals que tenen els sòls de protecció especial, convé diferenciar i sotmetre a una regulació més restrictiva que els sòl de protecció preventiva. Per les possibles actuacions a desenvolupar, es considera preferible la seva localització en el sòl de protecció preventiva, i caldrà justificar la inexistència d'alternatives raonables de localització en sòl de protecció preventiva per autoritzar l'actuació.
- Sòl no urbanitzable de protecció preventiva; inclou el sòl classificat de sòl no urbanitzable que no hagi estat inclòs dins el sòl de protecció especial ni de protecció territorial. Cal protegir preventivament aquests sòl, encara que mitjançant el planejament municipal es poden delimitar àrees per ser urbanitzades i edificades. Les actuacions previstes al sòl no urbanitzable, s'autoritzaran preferentment sobre aquest sòl, enfront la seva localització sobre el sòl de protecció territorial o el de protecció preventiva.

La normativa dels Plans territorials parcials fa diverses regulacions en relació als espais agraris:

- A l'article 2.2 planteja:

1. La determinació espacial i normativa del sistema d'espais oberts té les finalitats següents:

a) Evitar la urbanització i la degradació d'aquells terrenys no urbanitzats que reuneixen especials qualitats com a espais d'interès natural, paisatgístic, social, cultural, agrícola i econòmic, entre els quals els sòls més fèrtils i de major productivitat agrícola.

h) Contribuir a garantir la continuïtat de l'activitat agrària i la gestió dels espais oberts.

• A l'article 2.13 proposa:

1. Dins del marc que estableixen els tipus d'espais del sistema d'espais oberts establerts pel Pla, el planejament urbanístic ha de determinar diverses zones i mesures de protecció d'acord amb l'escala de treball que li és pròpia.

2. Sense perjudici de les consideracions específiques derivades de les característiques del municipi, les zones i les mesures de protecció en sòl no urbanitzable han de tenir com a objectiu facilitar la gestió orientada a la preservació dels següents valors i funcions:

a) Valors agrícoles

- Terrenys destinats a usos agraris de conreu o de pastura significatius en el context territorial.
- Terrenys edafològicament valuosos.
- Terrenys de regadiu o que poden ser-ho.
- Terrenys més planers i amb unitats productives més extenses.
- Terrenys que embolcallen espais naturals protegits.
- Terrenys en producció objecte d'usos agraris amb les modalitats de pastura, estanyatge i/o guaret.
- Espais de transició entre l'espai urbà i l'espai agrari, per tal de fer compatible i garantir l'encaix dels usos respectius.

A l'article 2.21 per a una millor planificació i gestió dels espais oberts recomana desenvolupar entre altres:

- Un pla d'espais d'interès agrari que identifiqui, entre altres qüestions, els espais on el valor natural i productiu van indissociablement lligats i que proposi actuacions de gestió que tendixin a mantenir o reforçar les poblacions d'espècies de fauna més vulnerables o amenaçades, que poden ser incloses en línies d'ajuts específics o bé contractes globals d'explotació.
- Un mapa de sòls agrícoles.

Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals

Les Comarques Centrals, com la resta de Catalunya, contenen una diversitat biològica remarcable, fruit de diferents factors com l'orografia, la geologia, la situació continental del territori, els cursos fluvials existents, el clima i el procés d'antropització del medi al llarg dels segles. Aquests elements influeixen directament en el desenvolupament agrícola i ramader i expliquen que **les zones conreades es concentren en les planes** i que les zones del Nord de Berguedà i Solsonès no puguin ser aprofitades per l'agricultura degut al relleu pirinenc, l'elevada pluviositat i la vegetació pobre. Les Comarques Centrals tenen 150.322,77 ha de conreu, que significa el 26,79% del total de la superfície dels espais oberts de l'àmbit.

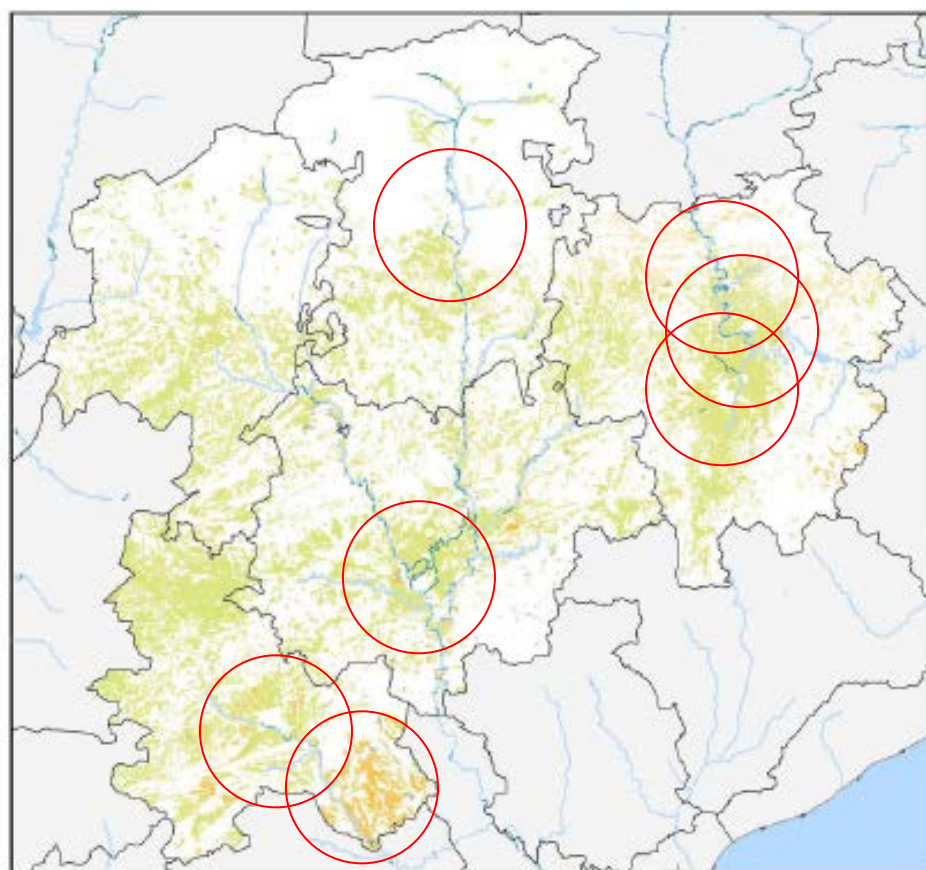
Taula 6.2.4.
Sòl agrícola. Superfície (ha)

	Anoia		Bages		Berguedà	
Conreus llenyosos i plantac. d'arbres	5.677,55	15.36%	671,81	1.90%	8,71	0.06%
Conreus herbacis	30.769,67	83.25%	33.375,04	94.27%	14.020,96	90.29%
Pastures intensives	0	0.00%	207,65	0.59%	1.261,78	8.13%
Camps abandonats, ermots i ruderals	515,10	1.39%	1.149,92	3.25%	236,55	1.52%
Total superfície de conreus	36.962,32	100,0%	35.404,42	100,0%	15.528,01	100,0%

	Osona		Solsonès		Total CC	
Conreus llenyosos i plantac. d'arbres	1.817,34	4.73%	24,43	0.10%	8.199,84	5.45%
Conreus herbacis	28.396,75	73.91%	23.600,86	98.32%	130.163,28	86.59%
Pastures intensives	7.802,41	20.31%	127,73	0.53%	9.399,57	6.25%
Camps abandonats, ermots i ruderals	406,66	1.06%	251,85	1.05%	2.560,08	1.70%
Total superfície de conreus	38.423,16	100,0%	24.004,88	100,0%	150.322,77	100,0%

Font :Cartografia dels hàbitats a Catalunya (2005). Departament de Medi Ambient i Habitatge. Delimitació digital dels principals hàbitats

Mapa 6.2.7.
Sòl agrícola

Font: Elaboració pròpia a partir del Departament de Medi Ambient i Habitatge. Cartografia dels hàbitats a Catalunya 2005.

Actualment, malgrat el poc pes i la disminució de la població ocupada en el sector primari, es pot dir que l'espai agrari continua caracteritzant en bona mesura el paisatge de la Catalunya Central i manté un cert pes dintre de l'economia.

En aquest moment no hi ha cap figura de protecció específica per als sòls agrícoles de valor, ja que està pendent la realització d'un pla sectorial agrari per part del Departament d'Agricultura.

Al capítol 6 del PTPCC es defineix una xarxa d'espais d'interès natural estructuradora del territori. Aquesta xarxa inclou els sòls d'ús agrícola o forestal d'especial interès, que

cal conservar o ampliar per les seves característiques d'extensió, de situació i de fertilitat.

Per definir els **sòls d'ús agrícola d'especial interès** s'han avaluat tres indicadors bàsics:

- **Valor productiu:** relacionat directament amb la productivitat agrícola del sòl, ja sigui pel rendiment, per l'alta rotació de cultius o per zones agrícoles amb denominació d'origen (DO) o indicació geogràfica protegida (IGP).
- **Valor ecològic:** relacionat amb aspectes ecològics i paisatgístics, i especialment amb produccions ecològiques. Els valors de funcionalitat ecològica poden venir donats bàsicament per tres motius: funció de connectivitat ecològica, interès paisatgístic, i per funció de tampó d'àrees urbanes i/o industrials.
- **Valor cultural:** relacionat amb aspectes socioculturals de les àrees agrícoles, que fins i tot poden incloure elements històrics (construccions religioses, construccions tradicionals agrícoles i/o ramaderes, ...) i/o construccions relacionades amb l'agricultura (caves, ...).

Mitjançant aquests valors, a les comarques de l'Anoia, el Bages i Osona amb més superfície de sòl agrícola, s'han classificat i cartografiat els espais agrícoles seleccionats atenent a quatre criteris bàsics de selecció:

- Zones agrícoles amb infraestructures o instal·lacions de regadiu.
- Zones agrícoles de secà d'alta producció agrària.
- Zones agrícoles amb denominació d'origen, indicacions geogràfiques protegides (IGP) i produccions ecològiques.
- Zones agrícoles amb valor per la seva extensió -més de 1.000 ha-, situació, funcionalitat ecològica i/o valor cultural. Així mateix, alguns espais agrícoles periurbans s'han considerat com a espai agrícola de funcionalitat ecològica amb **funció tampó del nucli urbà** adjacent, ja que es tracta d'àrees agrícoles de transició situades entre zones urbanes i zones d'ús exclusivament agrícola. És el cas de les hortes de Poal i de Viladordis a Manresa. Així mateix, s'ha considerat l'existència d'aspectes socioculturals o d'elements històrics, com ara construccions religioses, construccions tradicionals agrícoles, caves, ... com a un motiu per a incloure, en un determinat espai agrícola, el criteri de selecció del valor cultural.

Per a les comarques del Solsonès i del Berguedà, amb menys superfície agrícola, s'han considerat els criteris següents:

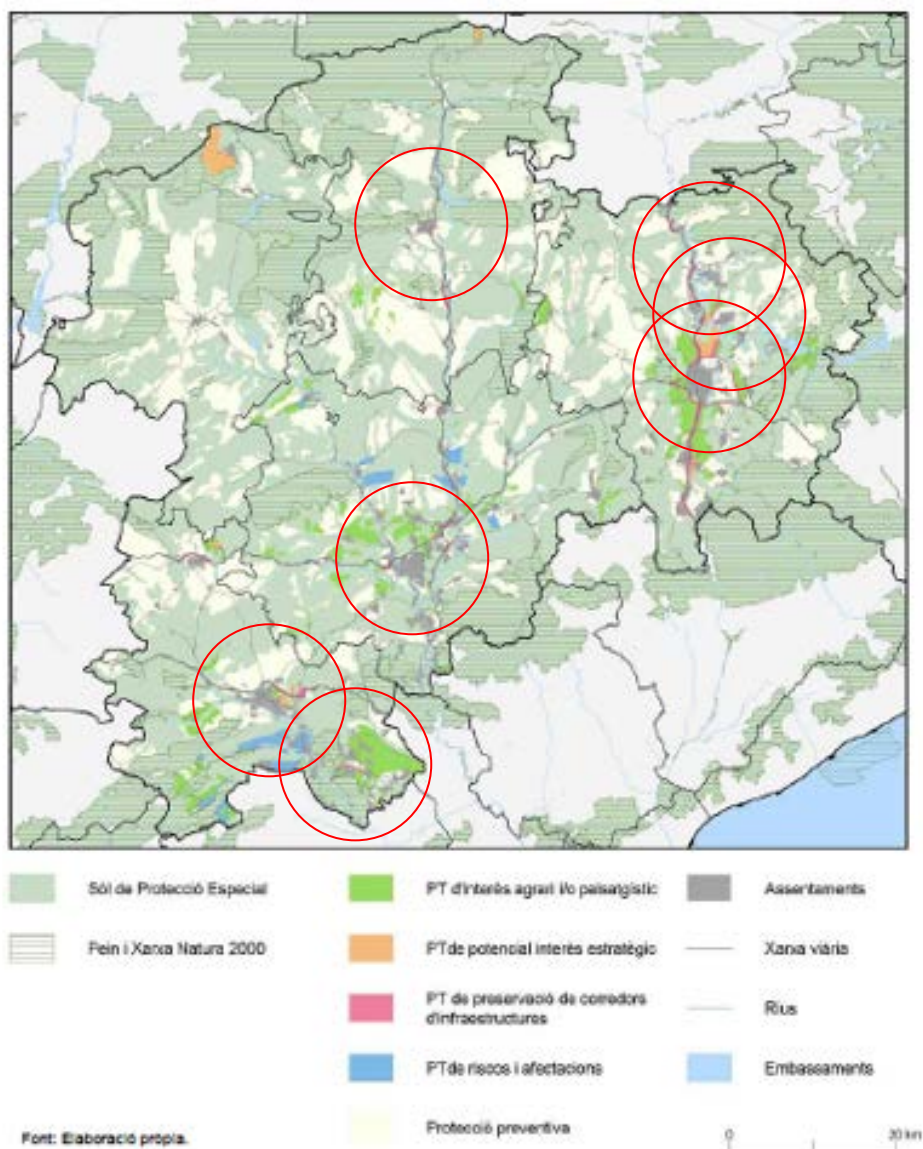
- Zones agrícoles amb instal·lacions de regadiu, molt escasses en aquestes comarques, on representen només 179 ha, és a dir el 7,6% de la superfície total de conreus de regadiu de les Comarques Centrals.
- Zones agrícoles de secà, que ocupen majoritàriament les planes, però són espais molt disseminats que no formen grans unitats.
- Zones agrícoles amb denominació d'origen. Es pot observar que no hi ha cap classificació d'aquest tipus al Berguedà i al Solsonès.
- Zones agrícoles amb valor per la seva extensió, és a dir, espais que tenen més de 4ha.
- Terrenys de menys de 20% de pendent, perquè es consideren més accessibles i més aptes per als conreus.

Mitjançant la síntesi d'aquests elements, el Pla fa la delimitació dels sòls d'interès agrícola, els quals proposa mantenir com a espais no urbanitzats estructuradors de l'ordenació del territori. Les àrees considerades d'alt valor agrícola són:

1. Plana de Vic
2. Plans de Prats
3. Moià
4. Plana de Manresa
5. Plana de Cardona
6. Aguilar-San Miquel
7. Castellfollit-Permanyer
8. Traver i Copons
9. Sant Martí de Tous
10. Llacuna-Miralles
11. Piera i Masquefa

El Pla les incorpora dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial d'interès agrari i/o paisatgístic.

Mapa 6.6.1.
Protecció dels espais oberts

El sòl conreat a les Comarques Centrals és de 150.322 ha, però els sòls agrícoles amb alguna figura de protecció no arriben al 4%. Com s'aprecia al mapa, el sòl amb valor agrícola està incorporat al sòl no urbanitzable de protecció territorial d'interès agrari i/o paisatgístic (color verd llimona) es concentra en 11 àrees, de les quals les més extenses són la plana de Vic, el Pla de Bages i les vinyes de Piera i Masquefa. La resta de sòl agrícola s'inclou dins el sòl no urbanitzable de protecció preventiva (color groc), sobretot el que envolta els nuclis més importants. Així doncs, del sòl agrícola, la part amb menys protecció, es la que correspon sòl agrícola periurbà, que es troba al voltant dels principals nuclis (dins els cercles vermells).

A un altre apartat, el Pla realitza les següents recomanacions sobre els espais agraris: Les zones agrícoles juguen un paper important en la dinàmica ecològica de les Comarques Centrals, tant a nivell paisatgístic, com de connexió i amortiment entre espais naturals, o com a territoris de dispersió i cacera de les espècies presents. Molt del sòl agrícola de les Comarques Centrals queda inclòs en la categoria de sòl no urbanitzable de protecció preventiva; això no significa, però, que aquest sòl tingui un interès residual en l'organització del territori. En el seu conjunt, el sòl agrari, incloent-hi les dues situacions de protecció preventiva i territorial i el que està integrat en la protecció especial, hauria de ser **objecte de diversos plans sectorials**, entre els quals el paisatgístic, amb la finalitat de recuperar els elements tradicionals i vincular l'activitat agrària a activitats complementàries com la producció biològica, l'agroturisme, el senderisme, els serveis d'oci i la producció artesanal.

Pla Territorial Parcial de les Comarques Gironines

Les Comarques Gironines formen un territori molt divers, a on el 51,8% del sòl té un pendent superior al 20 %. Aquest gradient representa més de la meitat de la superfície de sòls amb pendent elevat i, en conjunt, poc espai de plana apte per als assentaments humans i per al conreu, que s'han de localitzar en les planes i corredors existents, sobretot a les **planes de l'Empordà i també a la plana selvatana**.

En total tenen 150.834 ha de conreu, que significa el 28,65% del total de la superfície dels espais oberts de l'àmbit. La tipologia més habitual en l'àmbit de les Comarques Gironines correspon als conreus herbacis, que ocupen tres quartes parts de la superfície agrícola, essent en algunes comarques un tipus de conreu gairebé mono específic (Pla de l'Estany, Baix Empordà i Garrotxa). Els conreus llenyosos i les plantacions d'arbres per la seva banda, tenen un pes important a la Selva. El sòl dedicat a pastures intensives té una presència gairebé testimonial arreu del territori, tret del Ripollès, on es manté una activitat ramadera dinàmica.

Tot i que l'activitat agrària en general segueix passant per dificultats econòmiques periòdicament, aquests darrers anys el balanç global de superfície destinada a usos agrícoles ha tendit a estabilitzar-se.

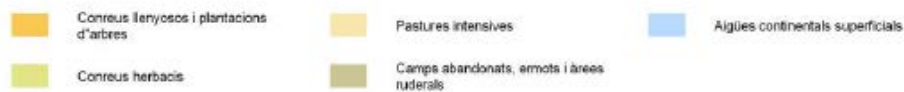
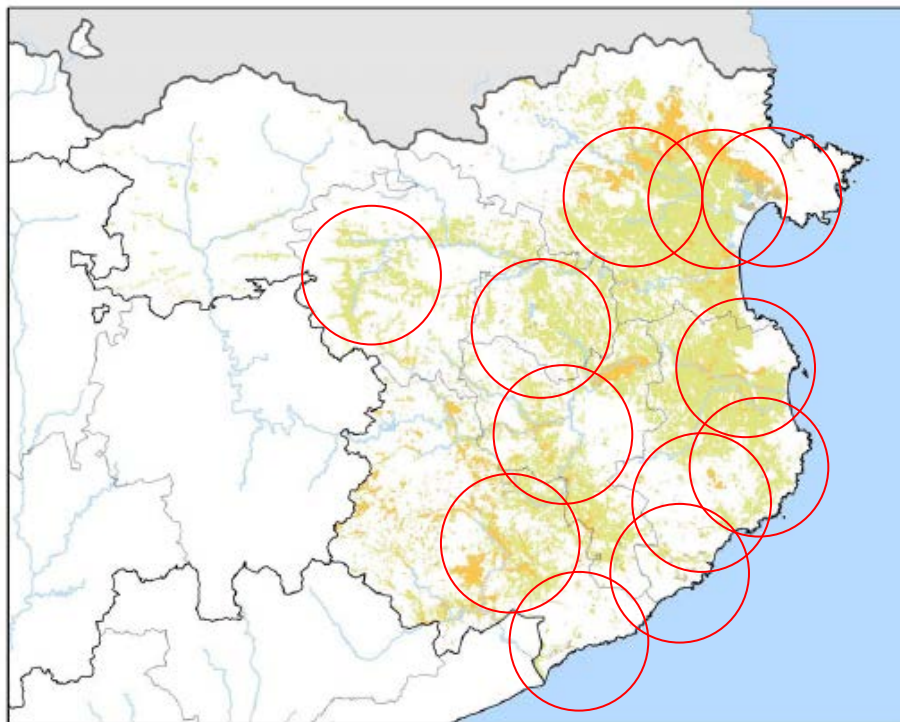
En aquest sentit, la superfície agrícola s'ha consolidat en el gruix de comarques que compten amb terrenys amb unes millors aptituds (extensions planeres, sòls fèrtils i disponibilitat d'aigua, entre altres) per al desenvolupament d'aquesta activitat.

Quadre 5.2.3.4-1:
Sòl agrícola. Superfície (ha)

	Conreus llenyosos i plantació d'arbres		Conreus herbacis		Pastures intensives		Camps abandonats, ermots i ruderals		Total superfície de conreus	
	Superfície (ha)	%	Superfície (ha)	%	Superfície (ha)	%	Superfície (ha)	%	Superfície (ha)	%
Alt Empordà	10.686	22,0%	36.253	74,7%	24	0,1%	1.601	3,3%	48.563	100%
Baix Empordà	2.460	8,3%	26.456	89,4%	23	0,1%	655	2,2%	29.594	100%
Garrotxa	792	5,9%	11.682	87,1%	444	3,3%	491	3,7%	13.409	100%
Gironès	3.963	19,0%	16.425	78,7%	80	0,4%	399	1,9%	20.867	100%
Pla de l'Estany	676	5,9%	10.629	92,4%	5	0,04%	189	1,6%	11.499	100%
Ripollès	180	7,2%	1.738	69,4%	554	22,1%	32	1,3%	2.504	100%
Selva	11.493	47,1%	11.985	49,1%	200	0,8%	721	3,0%	24.398	100%
Comarques Gironines	30.250	20,1%	115.167	76,4%	1.329	0,9%	4.087	2,7%	150.834	100%

Font: Cartografia dels hàbitats a Catalunya (2005). Departament de Medi Ambient i Habitatge. Delimitació digital dels principals hàbitats.

Mapa 5.2.3.4-1
Sòl agrícola

Un dels objectius bàsics del Pla ha estat identificar les àrees d'activitats agràries d'interès per al territori, que configuren paisatges significatius de l'àmbit de les Comarques Gironines. Aquestes àrees s'han integrat en els sòls de **protecció territorial**

d'interès agrari i/o paisatgístic. En conseqüència, aquest sòls s'han de preservar o se n'ha de condicionar la seva transformació a un suficient interès territorial.

La metodologia i els criteris de selecció de les àrees d'interès agropaisatgístic parteix de la base que el sòl agrícola és un sistema viu i dinàmic, en constant modelat. I alhora que l'agricultura genera una sèrie de serveis al conjunt de la societat: biodiversitat, gestió de l'aigua, del sòl i d'altres recursos, paisatge o espai vital. La selecció d'aquestes àrees parteix d'uns criteris basats en les fonts d'informació disponibles en matèria de superfícies agràries, cultius implantats, rendiments agraris, etc., justificats en base a una metodologia sistemàtica i el més quantificable possible, així com en uns valors funcionals bàsics:

- **Valor productiu:** relacionat directament amb la productivitat agrícola del sòl, ja sigui pel rendiment, per l'alta rotació de cultius o per zones agrícoles amb denominació d'origen o indicació geogràfica protegida (IGP).
- **Valor social:** relacionat amb el pes de les estructures agràries en el marc del territori on s'assenten, a la població ocupada i a les oportunitats del seu desenvolupament lligades a la continuïtat intergeneracional, o altres fórmules de continuïtat com la possibilitat de cessió a tercers per a ampliació d'altres explotacions,
- **Valor ecològic:** relacionat amb aspectes ecològics i paisatgístics, i especialment amb produccions ecològiques. Els valors de funcionalitat ecològica poden venir donats bàsicament per tres motius: funció de connectivitat ecològica, interès paisatgístic, i per funció de tampó d'àrees urbanes i/o industrials.
- **Valor cultural:** relacionat amb aspectes socioculturals de les àrees agrícoles, que fins i tot poden incloure elements històrics (construccions religioses, construccions tradicionals agrícoles i/o ramaderes...) i/o construccions relacionades amb l'agricultura (caves, construccions amb pedra seca...)

A l'informe de sostenibilitat ambiental del Pla, trobem la següent descripció:

- Les planes al·luvials **empordaneses** són indrets amb molta fertilitat i un potencial agrícola important. Un dels problemes amb els que es troben aquestes planes són la disminució del sòl agrícola davant la pressió d'altres usos econòmicament més rentables. La situació del sòl agrícola en les planes, indrets també més aptes pel procés urbanitzador, propicia una forta pressió sobre els usos de tipus agrícola. El resultat és que a tocar de la costa i a la zona sud del Baix Empordà el sòl agrícola és pràcticament inexistent.

- Al **Gironès**, el Pla detecta que el sector agrícola ha sofert una davallada important en els darrers anys i actualment la població ocupada en el sector és del 2%, i les explotacions agrícoles representen el 1% del PIB del Gironès. Aquesta disminució ha estat produïda, en part per un èxode rural de gent en edat de treballar cap a les ciutats, causant així un envelliment dels nuclis rurals de caràcter fonamentalment agrícola.
- Aquesta problemàtica associada al sector implica una reducció de la superfície agrícola a nivell comarcal, de tal manera que es compromet la configuració del territori actual en forma de mosaic produint una homogeneïtzació d'aquest i una conseqüent pèrdua de biodiversitat derivada de la manca en la varietat dels hàbitats.
- Al **Ripollès**, els sòls d'alt valor agrícola i forestal es concentren principalment a la meitat nord de la comarca. S'han identificat els sòls agrícoles de valor tenint en compte la presència de zones de conreu herbaci de regadiu, les zones agrícoles de secà i les àrees agrícoles amb una superfície important (>50ha). Segons aquests criteris, s'identifica que les àrees que presenten un valor agrícola més elevat es localitzen en les zones properes als nuclis urbans de Llanars i Vallfogona de Ripollès. Algunes de les àrees agrícoles de Llanars són prats de dall de muntanya mitjana i es troben inclosos en els hàbitats d'interès comunitari. Es considera que tenen una funcionalitat ecològica. A les cotes més elevades es localitzen les zones que presenten un valor agrícola mig.
- La **Selva**, tradicionalment agrícola, s'ha vist transformada pel procés d'industrialització i urbanització que s'inicià al llarg dels anys setanta. L'actual model de desenvolupament econòmic ha derivat en augment de la superfície forestal en detriment dels conreus degut a un abandonament progressiu de les terres de cultiu directament relacionat amb la disminució de la població pagesa i el tancament de petites explotacions. Alhora, aquests espais de la depressió de la Selva s'han anat ocupant per polígons industrials, vies de comunicació, etc., així com s'han creat zones residencials en antigues superfícies forestals.
- Les planes agrícoles de la **Garrotxa** tenen un dels sòls de major valor de Catalunya. Les especials característiques dels sòls volcànics, propicien que aquests presentin una gran fertilitat i una gran capacitat per suportar vegetació. En aquest sentit té una especial significació la zona de la vall d'en Bas. Motivat per la pressió cada cop major del pes de la urbanització, s'està produint una reducció de sòl amb alt valor agrari.

- Al **Pla de l'Estany** els sòls de fertilitat elevada es concentren a les valls i a bona part del terç oriental: es localitzen sòls de fertilitat elevada a les valls de Sant Martí i de Sant Miquel de Campmajor, a la zona central de l'eix configurat pel Riu Terri, a la Plana de Serinyà i a bona part del terç oriental, tot i ser una zona denominada de terraprim. Aquestes zones, que presenten un notable valor paisatgístic, es veuen afectades per la pressió que exerceix el creixement de tipus industrial, terciari i demogràfic.

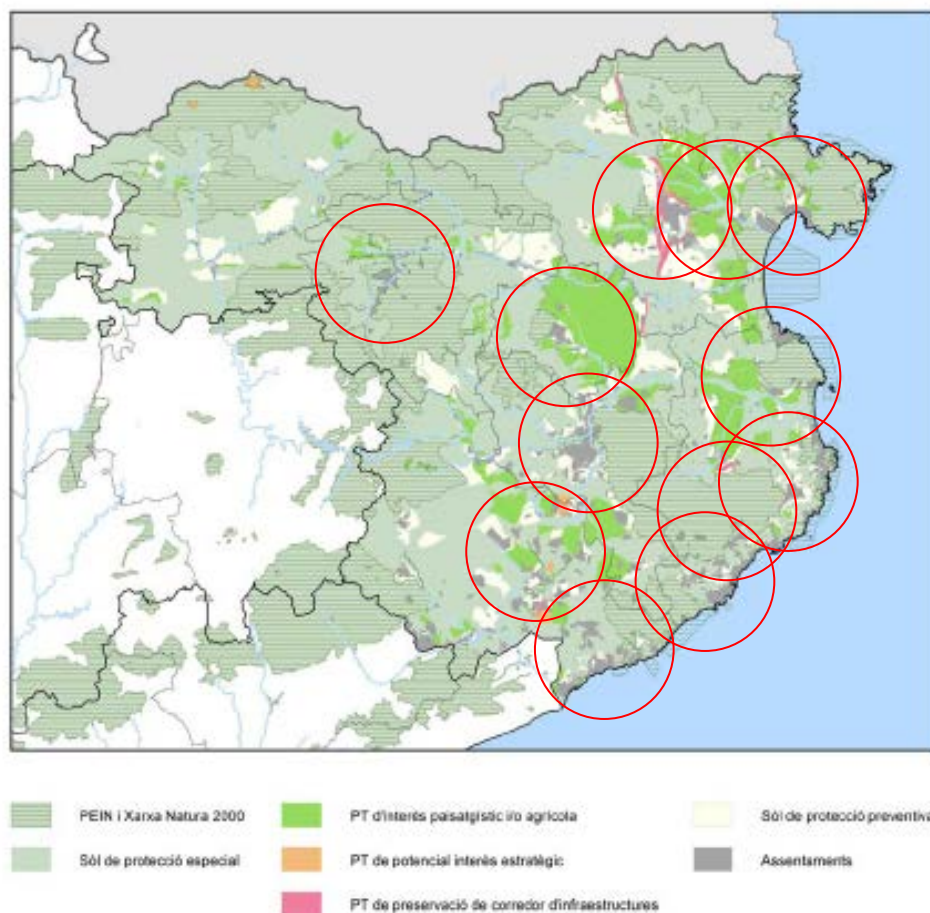
Es protegeixen de manera especial gairebé la totalitat dels sòls de major valor agrícola integrant-los al sistema d'espais oberts, alguns que també compleixen la funció de connectors com a sòls de protecció especial, altres com a sòls de protecció territorial d'interès agro-paisatgístic i la resta dins els sòls de protecció preventiva.

Quadre 5.4.4-1:
Sòl de protecció territorial. Superfície (ha)

	Interès agrari i/o paisatgístic		Potencial interès estratègic		Prev. corredors d'infraestructures		Total protecció territorial	
Alt Empordà	15.517	88%	188	1%	1.931	11%	17.636	100%
Baix Empordà	8.114	98%			132	2%	8.246	100%
Garrotxa	2.442	100%					2.442	100%
Gironès	4.184	96%	181	4%			4.365	100%
Pla de l'Estany	14.669	100%					14.669	100%
Ripollès	1.874	83%	376	17%			2.250	100%
Selva	8.344	91%	664	7%	141	2%	9.149	100%
Comarques Gironines	55.144	94%	1.409	2%	2.204	4%	58.757	100%

Font: Elaboració pròpia

Mapa 5.8.1-1
Protecció dels espais oberts

El sòl conreat a les Comarques Gironines és de 150.834 ha, i els sòls agrícoles amb alguna figura de protecció representen casi el 10%. Com s'aprecia al mapa, una part del sòl agrícola esta incorporada dins el sòl no urbanitzable de protecció especial (color verd), altre part important al sòl no urbanitzable de protecció territorial d'interès agrari i/o paisatgístic (color verd llimona). La resta de sòl agrícola s'inclou dins el sòl no urbanitzable de protecció preventiva (color groc), que en aquests pla és molt escàs, i que envolta alguns dels nuclis més importants. Així doncs, el sòl agrícola periurbà, (dins els cercles vermells), en aquest pla queda en gran part protegit de futures expansions urbanes.

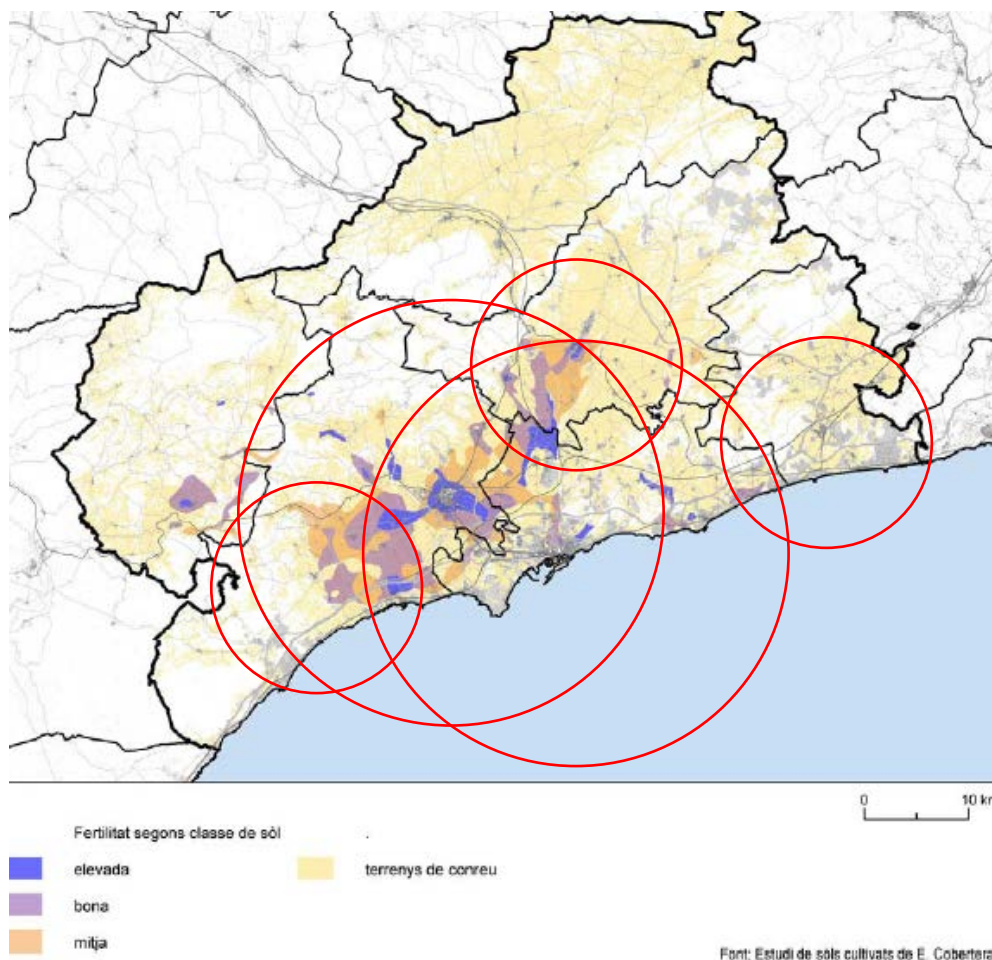
Pla Territorial Parcial del Camp de Tarragona

El territori del Camp de Tarragona es bàsicament planer, amb un **ús tradicionalment agrícola**, que es manté amb productes d'escàs valor afegit. Les principals planes estan molt fragmentades per infraestructures viàries i ferroviàries i per la dispersió de teixits urbans.

Els espais oberts tenen una component majoritàriament agrícola. De l'anàlisi de les cobertures del Mapa de sòls del CREA (realitzat pel Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals sobre ortofotomapa de 1993) es conclou que els conreus ocupen aquí un 46% de l'àmbit, mentre que al conjunt de Catalunya és del 34,4%.

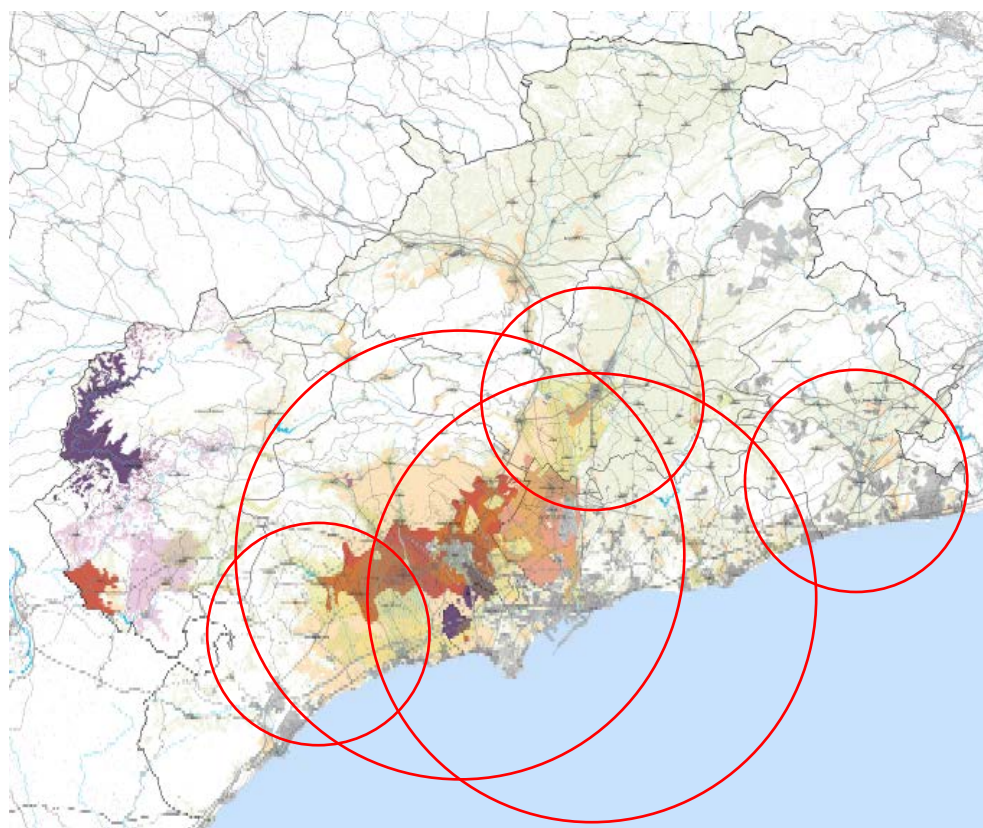
El Pla territorial inclou un apartat relacionat amb la identificació i preservació del sòl agrícola de valor: resulta complex delimitar en l'abundant espai planer del Camp de Tarragona quins són els sòls que presenten un major interès agrari. D'una banda, no existeix encara el Pla territorial sectorial d'espais d'interès agrari que el Pla territorial general de Catalunya recomanava elaborar amb la finalitat de delimitar els espais de major valor i prendre les mesures sectorials adients per a la seva protecció, preservació, explotació o millora. De l'altra, la major part del territori no disposa encara de l'inventari edafològic detallat o mapa de sòls que permetria determinar el grau de fertilitat de cada peça i identificar els "prime farmland" i els "unique farmland". Concretament, aquesta informació existeix per als municipis del Baix Penedès, dos municipis del Tarragonès, un de l'Alt Camp i una petita zona de la comarca del Priorat. Sortosament, si bé el seu abast territorial és parcial, s'ha pogut comptar amb un **estudi de la fertilitat dels sòls** (Valoración i clasificación de los suelos cultivados del Camp de Tarragona, 1986, d'Eugeni Cobertera) per tal de valorar des del punt de vista edafològic i productiu el sòl en les grans planes i terrasses fluvials del Baix Camp i algunes peces de l'Alt Camp i el Tarragonès.

Mapa de fertilitat del sòl i potencial valor agrícola del Camp de Tarragona. Dins el cercles els sòls agrícoles periurbans.

Un altre dels components que defineixen un major interès agrícola és el valor productiu i aquest està directament associat a la disponibilitat d'aigua. **La possibilitat de regadiu**, a més d'augmentar la productivitat, permet la diversificació dels conreus i la implantació d'aquells econòmicament més rendibles, incidint directament en aquest valor. Per això s'han tingut en compte, a més dels espais agrícoles actualment en regadiu els previstos en el Pla de regadius de Catalunya 2008-2020 que està tramitant el Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural. La horitzontalitat dels terrenys, que facilita el maneig i el reg dels conreus, mitjançant l'anàlisi d'aquelles peces territorialment significatives on el pendent és inferior al 2%, també s'ha considerat que augmentava el valor productiu del sòl.

Pla de regadius de Catalunya 2008-2020. Dins el cercles els sòls agrícoles periurbans.

PLA DE REGADIUS DE CATALUNYA (2008 - 2020)

ACTUACIONS EN REGADIUS TRADICIONALS ALTRES ACTUACIONS

modernitzat	en servei
en planificació de modernització	en planificació
existent	en estudi

ALTRES VALORS

EDAFOLÒGIC PATRIMONIAL

fertilitat elevada	entorn ric en mines d'aigua
fertilitat bona	
fertilitat mitja	

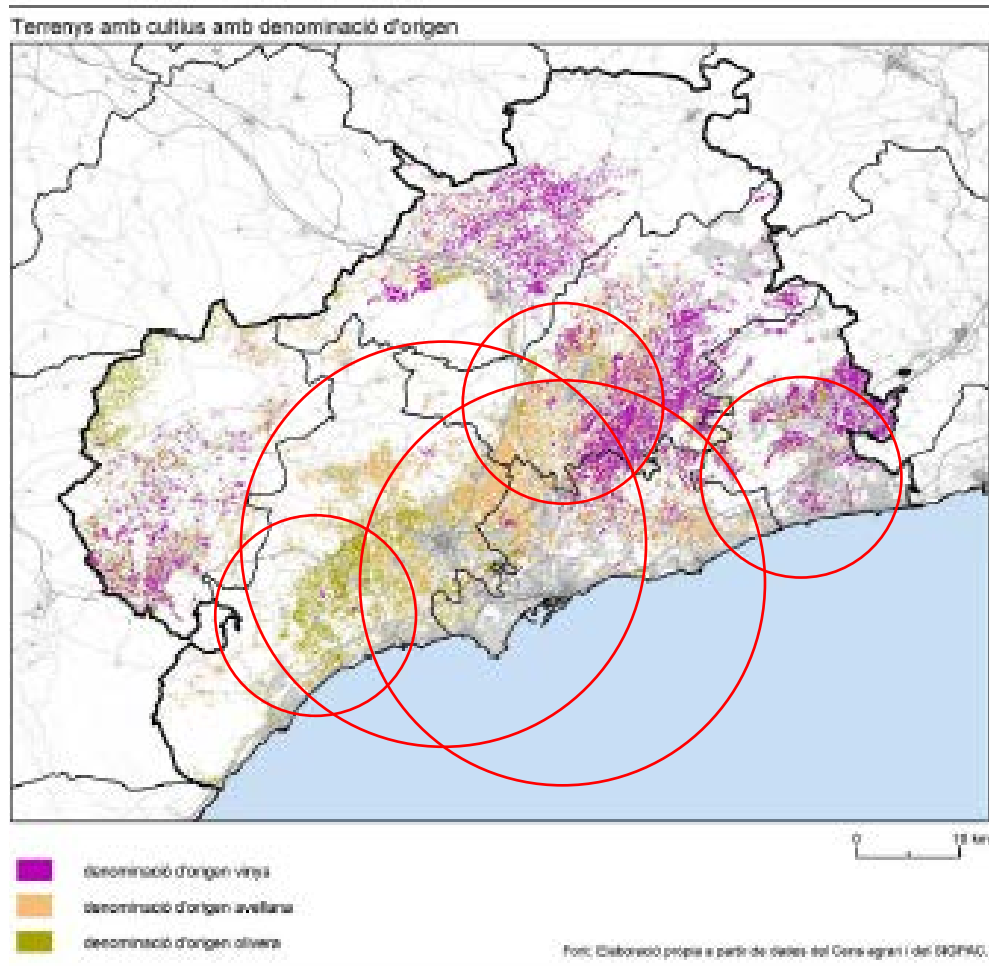
ALTRES SÒLS AGRÍCOLES

- conreus

Font: elaboració pròpia a partir de la informació del departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, l'estudi de sòls cultivats d'E. Cobetters i el CREAM.

Finalment, un dels components utilitzats a l'hora de detectar el valor agrícola del sòl ha estat el valor afegit de la producció, en bona part vinculat als **distintius d'origen** i de

qualitat alimentària que existeixen actualment al Camp de Tarragona. Destaquen la denominació d'origen de qualitat dels vins del Priorat; les denominacions d'origen vitivinícoles del Montsant, Penedès, Conca de Barberà, Tarragona i Catalunya; les denominacions d'origen protegides de l'Avellana de Reus i de l'Oli de Siurana; i les indicacions geogràfiques protegides del Calçot de Valls i de les Patates de Prades.

La utilització d'aquests indicadors tenen com inconvenient que cobreixen àmbits geogràfics massa grans i indefinits en relació a l'escala de treball del planejament territorial. Tanmateix, la seva existència ha orientat les peces de protecció territorial que s'han delimitat al Priorat, la protecció dels principals territoris de l'avellaner prop de Reus, la inclusió de determinades peces d'olivera en els espais protegits o la consideració que s'ha donat als territoris vitivinícoles del Baix Penedès i l'Alt Camp. A banda d'això, el Pla ha abordat la protecció d'alguns elements agrícoles emblemàtics com els del paisatge del garrofer a l'andana litoral o la trilogia mediterrània de vinya, cereal i olivera a la Conca de Barberà.

Finalment, el sòl agrícola queda distribuït de la següent manera dins les categories de sòl no urbanitzable: un 42% dels sòls agrícoles del Camp de Tarragona està considerat com a SNU de protecció especial –per la concurrència de valors més enllà dels estrictament agrícoles– i gaudeix, per tant, d'un nivell de protecció particularment elevat. Un 38% queda protegit com a SNU de protecció territorial pel seu interès agrari i/o paisatgístic. En conjunt, doncs, gairebé un 80% dels sòls agrícoles del Camp resten protegits amb uns nivells de protecció elevats, fet que impedeix, recolzats per la normativa, la seva transformació a sòl urbà. Aquests sòls inclouen porcions molt extenses de sòls agrícoles d'interès per la seva significació productiva –vinya i olivera amb denominació d'origen i/o en règim de regadiu– o interès paisatgístic –paisatges de l'avellaner, el garrofer, conreus extensius de secà, etc.–.

Per últim, el 20% restant – principalment situat a l'entorn de nuclis amb estratègies de creixement potenciat, mitjà o moderat– està inclòs en el sòl de protecció preventiva, es a dir disponibles per a la seva transformació, encara que això no vol dir que tots s'arribin a transformar

Bona part dels sòls de protecció preventiva s'han establert a partir de sòls agrícoles, ja que és la tipologia més habitual a la plana del Camp i a l'entorn dels nuclis urbans, per que s'ha compatibilitzat la protecció dels sòls agrícoles de més valor i la coherència amb l'estratègia de creixement d'assentaments establerta.

Es a dir, justament i com es veu al mapa d'espais oberts, són els sòls agrícoles periurbans i d'aquest els més propers als nuclis urbans, els que disposen de menys protecció i els més amenaçats per una futura transformació urbana o per una proliferació d'usos permesos al sòl no urbanitzable que facin que els pagesos abandonin el seu cultiu.

L'altre part important del sòl agrícola amb valor, ha quedat inclosa dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial. El Pla inclou els següents espais amb valor paisatgístic i/o agrícola:

- Al Baix Penedès s'han delimitat quatre espais de protecció territorial pel seu interès agrícola i paisatgístic, concretament paisatges associats a la vinya.
- L'extensa plana de l'Alt Camp, tancada per muntanyes, lleugerament inclinada cap al sud i ben comunicada per infraestructures de gran recorregut, es caracteritza pel predomini absolut de l'espai agrícola, que només es veu

interromput per la ciutat de Valls, uns polígons industrials de dimensió notable i petits nuclis de població compactes i predominantment rurals. Pel seu interès paisatgístic i agrari, on predomina el cereal d'hivern, amb alternança de conreus llenyosos de secà, en aquesta comarca s'han delimitat diversos espais oberts de protecció territorial.

- A cavall del Baix Penedès i l'Alt Camp, s'ha delimitat la plana de Masllorenç, que recull l'espai agrari més ben conservat d'aquest municipi i del de Rodonyà, amb conreus de vinya i ametller sobre una estructura agrària que conserva abundants mostres de l'arquitectura tradicional de la pedra seca.
- Amb el nom de Camps del Francolí, s'han delimitat dues grans peces de protecció territorial de la plana agrícola situada al marge dret del Francolí, entre Valls i Reus, que inclouen terrenys de l'Alt Camp, el Baix Camp i el Tarragonès. Hi predominen els conreus llenyosos i constitueixen el reducte principal de l'avellaner a Tarragona –tot i que aquest conreu perd posicions davant l'avanç de les oliveres– cosa que confereix a aquest espai un rellevant interès des del punt de vista identitari.
- Unes característiques semblants a la dels Camps del Francolí ostenta la plana agrícola dels Camps d'Almóster i Castellvell que s'ha delimitat al peu dels contraforts de les serres de Puig d'en Cama i que afegeix a aquests valors agraris el de posició, en constituir una gran peça d'espai obert a mantenir lliure en les proximitats de la ciutat de Reus.
- Al Tarragonès, al nord de la comarca, s'ha delimitat una peça de protecció territorial, la dels Camps de la Secuita, entre aquest nucli i el torrent del Bogatell, al voltant de Vistabella, per protegir els paisatges rurals més ben conservats.
- També s'ha delimitat una altra unitat al Baix Gaià, en un paisatge de serres ondulades i turons suaus que conserva les millors mostres de conreus de garrofer, molt característic dels territoris de secà de Tarragona, enmig d'altres conreus com l'avellaner en un mosaic agroforestal que conté un important patrimoni construït de barraques i marges de pedra seca.
- Dins de la conurbació urbana tarragonina s'ha dotat d'aquesta protecció territorial els terrenys situats entre la Canonja i el torrent de la Boella, que es conserven com un espai agrari productiu que s'ha mantingut al marge dels processos periurbans.
- Al sud de la conurbació tarragonina, la plana del Baix Camp, constitueix un espai gairebé horitzontal en una extensa plana agrícola oberta al mar, amb un sòl molt fèrtil a l'extrem oriental, que va perdent valor edafològic cap a ponent. Està recobert amb un mosaic agrícola molt divers i heterogeni organitzat en grans masos,

que combina oliveres, avellaners i garrofers amb altres fruiters i extensos camps de conreu d'hortalisses de regadiu, amb alguns hivernacles i vivers de plantes. A l'extrem sud, abunden els elements de pedra seca que configuren un paisatge rural característic amb un especial interès cultural per la influència que va tenir en l'obra de Joan Miró.

- Al Priorat s'estableix protecció territorial sobre els espais ondulats, mosaics de boscos i conreus de vinyes i altres llenyosos, que envolten les poblacions incloses en la denominació d'origen qualificada del Priorat. En aquest espai que coincideix amb els sòls de llicorella, es localitzen la major part de les vinyes que produeixen els reconeguts vins de l'esmentada denominació d'origen qualificada.
- Més al sud, la conca que defineix el barranc de Marmellans, entre Marçà i Capçanes i els plans dels Verinxells al nord, constitueix un espai agrícola ben conservat sobre un territori ondulat al peu de les serres de lo Collroig i la Tosseta.
- A l'extrem més occidental de la comarca, els vessants de les serres de les Gorraptes presenten un relleu esglaonat amb un interessant mosaic de bosquines i bancals plantats d'oliveres limitats per marges de pedra, amb una producció remarcable d'oli d'arbecuina, que s'ha de veure millorada amb les actuals inversions en el regadiu de suport.
- Més al sud, obert sobre l'àmplia cubeta de Móra, el relleu ondulat del baix Siurana, de pendents suaus i terrasses travessades per barrancs que excaven profundes rases, presenta un gran aprofitament agrícola, amb predomini de la vinya, l'ametller i l'olivera, i amb la presència de cirerers a les parcel·les de regadiu, que estan essent millorades amb noves infraestructures per a reg.
- Les Solanes de la serra de Vilobi i del Tallat són una excepcional representació de l'equilibri agrícolaforestal de la Conca de Barberà i de llur heterogeneïtat paisatgística i estructural. Contenen, repartits en diferent proporcions, clapes de conreus de cereals, ametllers i vinya i un ampli espectre de percentatges o combinacions entre zones naturals i conreades.
- Més cap a l'est i ja situades a la part alta de la serra, sobre les costes, a les Codines de Forès i l'altiplà de Conesa predominen els conreus de cereals.
- Guialmons constitueix un espai agrari d'extensos camps de conreu sobre un relleu suaument aturonat que conforma una imatge de gran valor estètic d'un territori agrari productiu.
- Les Rases de Barberà abasta un espai poc artificialitzat suaument ondulat al nord de l'autopista que ofereix la imatge més sovint percebuda de la comarca de la

Conca, mosaic de boscos i conreus, en un paisatge presidit per la silueta del nucli aturonat de Barberà.

- Propers a l'eix d'infraestructures que constitueix el corredor de l'Ebre, els camps de Montblanc i de l'Espluga, situats entre el Francolí i les obagues de la serra de Prades, ofereixen un paisatge endreçat i productiu de reconegut valor.

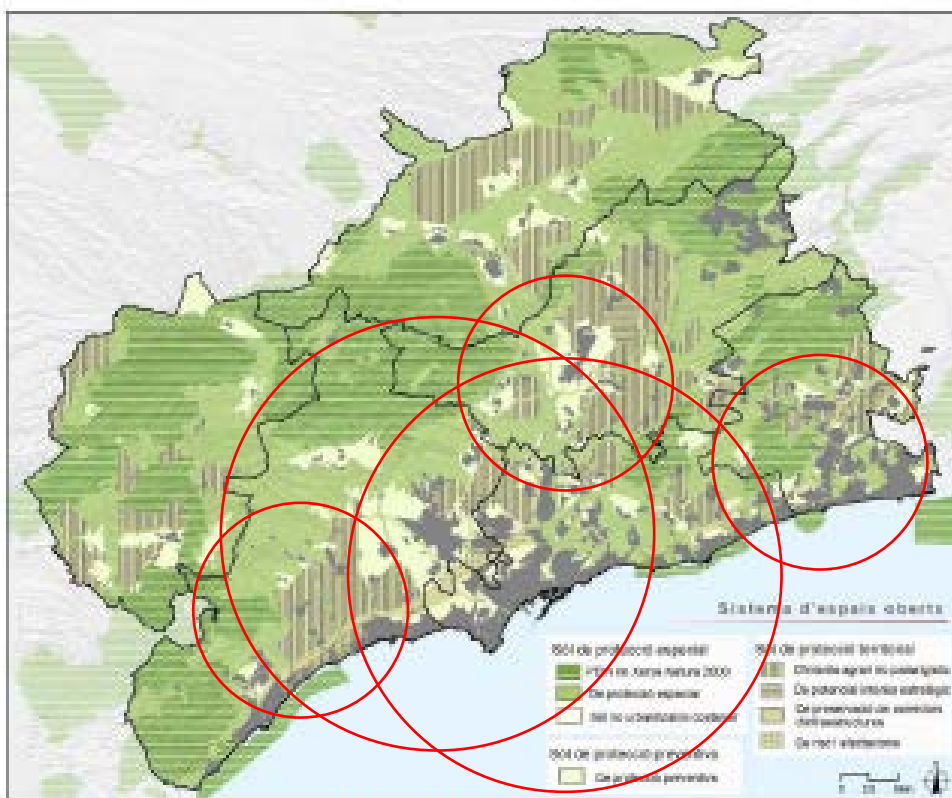

Figura 5.4. Delimitació del sistema d'espais oberts amb algun tipus de règim de protecció
 Font: elaboració pròpia a partir del Pla territorial parcial del Camp de Tarragona.

Al mapa final de categories de protecció als espais oberts, s'observa com el sòl no urbanitzable de protecció preventiva (color groc) es situa al voltant dels principals nuclis urbans (dins els cercles vermells es situen els entorns periurbans), especialment a l'entorn de la conurbació Tarragona-Reus-Vilaseca-Salou i a l'entorn de la ciutat de Valls. Un percentatge important d'aquestes zones són sòls agrícoles periurbans. Com es veu, són els que disposen de menys protecció i els més amenaçats per una futura transformació urbana o per una proliferació d'usos que porti a l'abandonament dels cultius.

Pla Territorial Parcial de l'Alt Pirineu i Aran

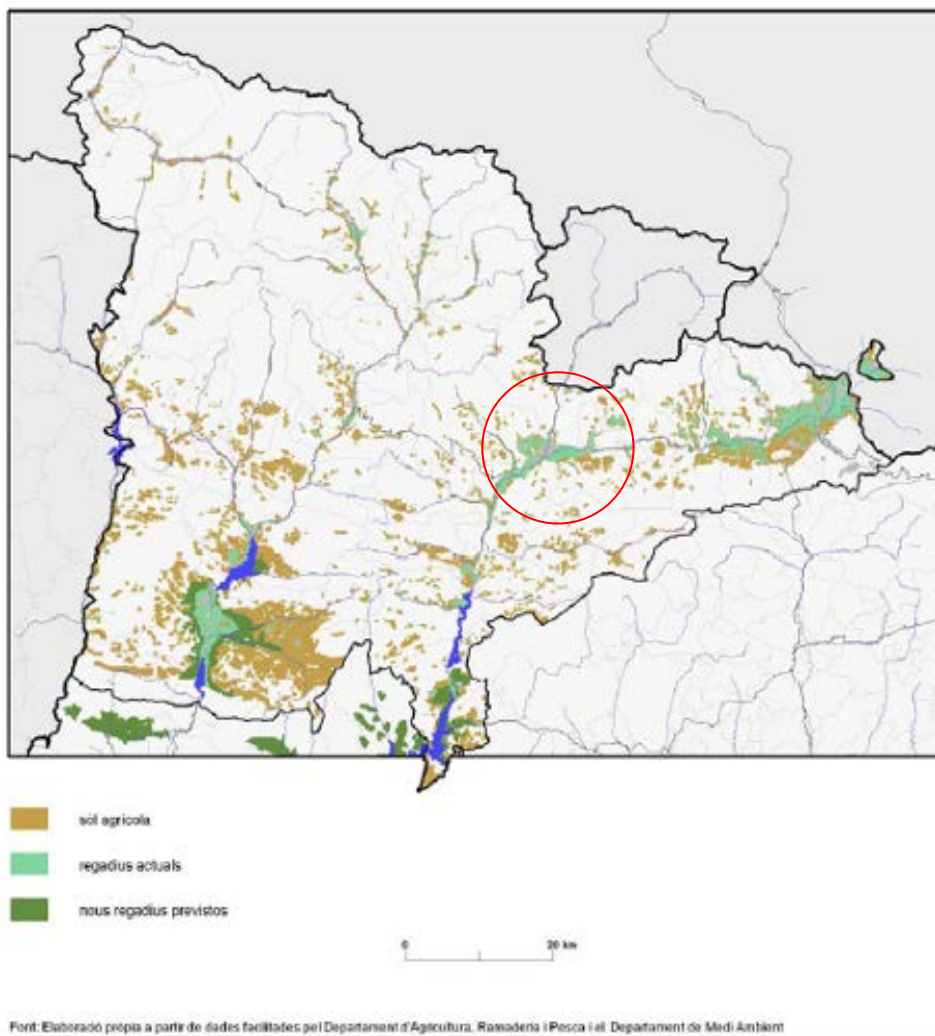
A l'Alt Pirineu i Aran el sòl agrícola és escàs, l' 11% del territori mentre que al conjunt de Catalunya supera el 34%. Són unes 65.000 ha de les quals el 28,4% són de regadiu si bé hi ha possibilitats d'arribar a regar el 34,7% del sòl agrícola a mitjà termini. El 85% de la

superfície cultivada es dedica actualment als cultius farratgers i els cereals. La major superfície agrícola es concentra a les comarques més meridionals i amb més sòl planer. Malgrat que el potencial productiu del sòl agrícola pirinenc no és quantitativament significatiu en el context català, pot tenir potencial d'explotació pel seu valor qualitatiu (denominacions d'origen i similars) i, sobretot, com a complement necessari de l'activitat ramadera. A més, té un elevat valor estratègic en l'acompliment d'altres funcions d'interès com el manteniment d'un paisatge de mosaic d'elevat interès ecològic, paisatgístic, de lleure ciutadà, de reequilibri urbà i, sobretot, turístic, així com la funció de proporcionar aliment a determinades espècies animals pròpies dels hàbitats naturals circumdants.

Als Pirineus, el sòl forestal està augmentant mentre que el sòl agrícola i els prats disminueixen i, amb aquests, l'atractiu que el paisatge dels Pirineus té per a molts dels seus visitants. El manteniment de l'espai agrícola només serà possible si aquestes noves funcions són, directa o indirectament, remunerades. Quant a la productivitat, el factor clau, el que marca la diferència, és la possibilitat o no de regar. En el territori de l'Alt Pirineu i Aran, a curt termini, es preveuen els regs de compensació de l'embassament de Rialp, que afecta l'extrem sud de la comarca de l'Alt Urgell.

Al següent mapa s'observa el sòl agrícola, els recs existents i previstos, així com el sòl agrícola periurbà dins el cercle vermell.

MAPA 4.4: Sòl agrícola i extensió actual o prevista del regadiu

En un context com el pirinenc, en que el paisatge i els ecosistemes s'estan embosquinant i uniformitzant per manca d'aprofitament i de gestió, els sòls agrícoles, l'activitat agrària i les instal·lacions que aquesta requereix han de ser preservats i afavorits de forma preferent. El planejament urbanístic ha d'identificar i preservar els sòls (prats de pastura intermitjos i de fons de vall) i els elements infraestructurals (camins ramaders, camins d'accés motoritzat, abeuradors, triadors, pletes, coberts de refugi) que garanteixen el sistema de ramaderia tradicional de les comarques de muntanya. Per altra banda, el sòl d'ús agrícola i ramader actual, ha de poder ser recuperat per aquest ús en el cas que, temporalment, s'hagi produït un període d'inactivitat i de naturalització de l'espai.

Com a principi de sostenibilitat i de precaució davant un futur que no podem preveure, **és assenyat preservar aquells sòls més fèrtils**, més productius o de major aptitud per a un maneig eficient. En aquest sentit, es considera imprescindible seguir avançant en l'elaboració del mapa de sòls agrícoles de Catalunya per poder protegir els terrenys edafològicament valuosos –els "prime farmland" i els "unique farmland"– i, en absència d'aquesta informació, protegir els terrenys més productius – regadius actuals o que poden ser-ho en el futur–, els de major valor afegit –produccions amb major mercat– i els terrenys més planers i amb unitats productives més extenses i aptes per al seu maneig.

El Pla distingeix, dins del sòl de protecció especial, aquell que es protegeix principalment pel seu interès natural i ecològic –en el qual l'ús agrícola i ramader sovint hi juga un paper rellevant a preservar– i aquell que ho és principalment pel seu elevat valor agrícola productiu.

A l'hora de delimitar el sòl agrícola d'alt valor, un dels principals dèficits és la inexistència d'un pla territorial sectorial agrícola com el que el Pla territorial general de Catalunya recomanava d'elaborar amb la finalitat de delimitar els espais de valor i prendre les mesures sectorials adients per a la seva protecció, preservació, explotació o millora, d'acord amb els seus objectius. L'altre dèficit és el fet que encara no estigui elaborat l'inventari edafològic detallat o mapa de sòls de l'Alt Pirineu i Aran que permetria determinar el grau de fertilitat de cada peça i identificar els "prime farmland" i els "unique farmland". Les avaluacions econòmiques no aporten gaire llum en unes comarques de muntanya on el valor productiu del sòl agrari no és tan rellevant com el seu suport a la ramaderia extensiva i un important valor en la gestió del territori. Les denominacions d'origen protegides (formatge de l'Alt Urgell i la Cerdanya, per exemple) i les indicacions geogràfiques protegides (vedella dels Pirineus, en tràmit) cobreixen àmbits geogràfics massa grans i indefinits com per servir de criteri per a delimitar el sòl agrícola de valor i no deixen de ser conjunturals. Finalment, una anàlisi del potencial d'explotació agrària a partir de la geomorfologia dels terrenys acaba assimilant sòl planer a sòl de valor, cosa tampoc del tot exacta.

En absència de la informació edafològica abans esmentada, la productivitat del sòl agrícola s'associa, principalment a dues característiques: que sigui un **sòl planer de**

suficient grandària per permetre un maneig mecanitzat i, sobretot, que sigui un **sòl de regadiu**.

El regadiu fa possible una renda agrària més alta, més estable i més segura, en augmentar la productivitat i permetre la diversificació de conreus i la implantació d'aquells econòmicament més rendibles. També facilita, en fer econòmicament viable l'explotació d'espais més reduïts, la supervivència econòmica de l'explotació familiar i les petites i mitjanes explotacions, tot promovent una millor qualificació de l'agricultor, que sovint esdevé empresari agrícola a càrrec de les explotacions de regadiu, més complexes i tecnificades. El regadiu millora també l'ocupació del sector, ja que genera més llocs de treball que el secà (3 a 1 respecte al secà) i pot promoure altres indústries agroalimentàries associades. En millorar la competitivitat econòmica aconseguix la fixació de la població agrària en el territori (s'aprecien signes de rejuveniment en la població de les àrees de regadiu i resulta més fàcil la substitució de les capes que arriben a la edat de jubilació). La major competitivitat de l'agricultura de regadiu també aconseguix una menor dependència de les subvencions.

En conseqüència, ultra els espais agrícoles protegits especialment com a part integrant dels espais naturals i dels connectors territorials i ecològics, el Pla territorial ha seleccionat una bateria d'espais que ha protegit especialment pel seu alt valor agrícola en base als criteris de pendent (espais planers), regadiu i integritat superficial (mida significativa a escala territorial).

La proposta final d'**espais d'alt valor agrícola a l'Alt pirineu i Aran** es concentra, principalment, en les cubetes sedimentàries que es disposen al llarg dels rius Segre i Noguera Pallaresa. Aquests espais han estat inclosos dins el **sòl no urbanitzable de protecció especial**.

- A la comarca de la Cerdanya s'han delimitat tres espais al marge esquerre del riu Segre, que coincideixen amb espais de regadiu que tenen a més una estructura de clos tancat amb arbres de significació paisatgística. Se situen, el primer al llarg del riu d'Alp, entre aquest nucli i Soriguerola, el segon a la vora del riu Valirota i la sèquia de Sanavastre, i el tercer als costats del torrent de la Bavosa, entre Pedra i Baltarga. També s'ha delimitat un espai d'alt valor agrícola a la plana del sud de Bellver, que abasta els camps més extensos entre Talló, Vilella i Monterrós.
- A la comarca de l'Alt Urgell s'han delimitat els terrenys de la plana de la Seu, des d'Alàs fins al nucli de Montferrer, que constitueixen una zona agrícola contínua i ben conservada. Igualment s'han considerat d'alt interès agrícola els camps de conreu

que embolcallen el riu Segre entre Montferrer i el Pla de Sant Tirs, sobretot les primeres terrasses, les més properes al riu, i els conreus de fons de vall a l'entorn del riu de la Guàrdia a les Valls d'Aguilar, per sota del nucli de Noves de Segre. Aigües avall del riu, a l'alçada d'Organyà i Fígols es protegeixen les terrasses baixes a banda i banda del Segre i l'anomenat Pla de Baix al peu del nucli de Coll de Nargó. Entre els embassaments d'Oliana i de Rialb, les hortes d'Oliana i de Peramola, amb els plans de Tragó, de Palau i de Cabana al marge dret completen el sòl d'alt valor agrícola de la comarca.

- Al Pallars Jussà s'han delimitat els regadius de la Conca de Dalt més pròxims al pantà de Sant Antoni, entre Aramunt i Sant Martí de Canals. Prop de Tremp es protegeix una part important dels terrenys objecte del projecte de millora dels regadius que s'estén principalment per sobre dels rius de Gavet i de l'Abella fins la proximitat d'Isona cap a l'est i fins a Suterranya cap al nord, així com els regadius del fondal entre Sant Romà d'Abella i Conques que ressegueix el torrent de la Boiga. Per la riba esquerra de la Noguera Pallaresa, la protecció agrícola arriba al pont nou sobre el pantà de Terradets, incloent-hi els conreus situats a les terrasses de Gavet de la Conca, Sant Serni i Llimiana, per sota del canal de Gavet i endinsant-se per les terrasses de fons de vall del Barranc de Barcedana. A l'altre costat de l'embassament s'han protegit, al sud, els conreus entre Cellers i Guardia de Tremp, delimitats per la Llau de Rodelló i la Llau de Fornells i al nord del nucli de Guardia s'han delimitat també els conreus que ocupen les planes d'Albans, l'Espona i Alta-Riba fins prop del barranc de Palau, entre el ferrocarril i el curs fluvial, i els regadius de la segla del Molí a Salàs de Pallars. Finalment, a la vora del riu Flamicell s'han protegit els prats de les Sorts i les Riberoles, situats al sud de la Pobleta de Bellvei. Menció a part, atès que es tracta de terrenys de secà, mereix la protecció com a sòl d'alt valor agrícola dels terrenys de vinya situats al nord oest de Tremp per raó del valor afegit d'aquest conreu i pel fet d'estar protegit per una denominació d'origen, la de "Costers del Segre".

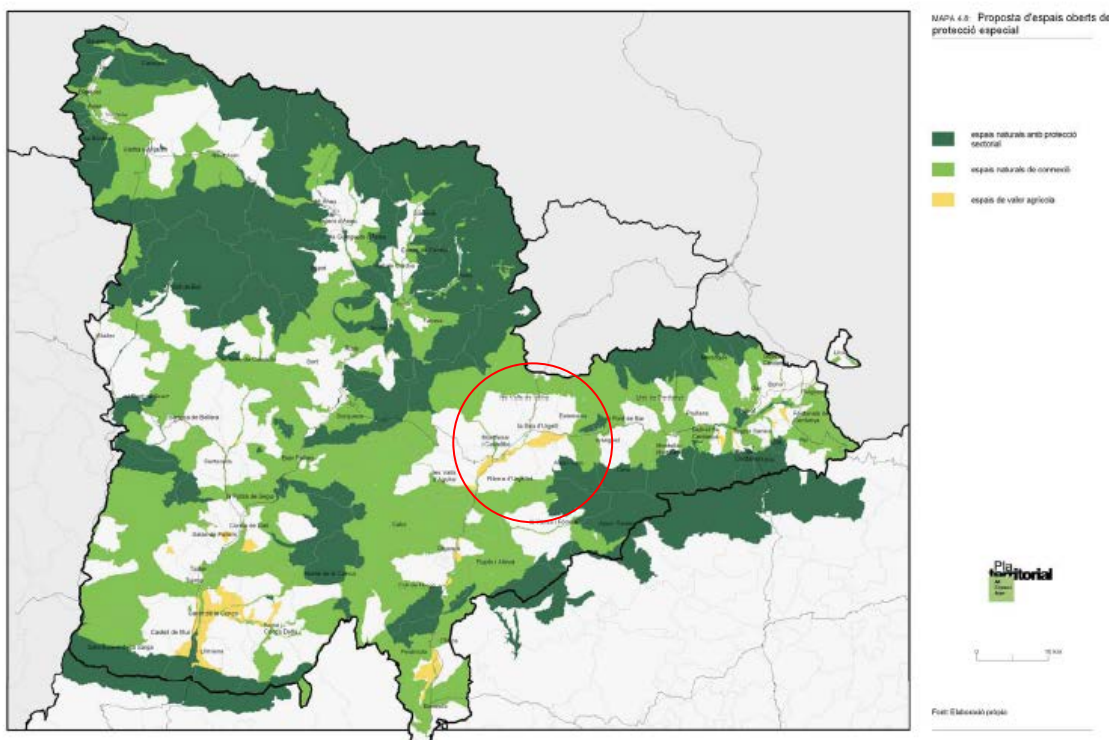
Percentatge de sòl agrícola protegit

Taula 4.3. Percentatge comarcal de sòl de protecció especial

Tipus de sòl	%	%	%	%	%	%	%
	Alt Urgell	A.Ribagorça	Cerdanya	P. Jussà	P. Sobirà	Val d'Aran	Total
Protecció Especial	71.0	66.7	71.2	61.2	83.1	77.5	72.1
Pein + Xnat2000	20.4	48.5	37.4	20.1	58.3	49.4	36.2
Valor natural i connectors	49.0	18.2	33.2	38.1	28.4	28.1	34.6
Alt valor agrícola	1.6	0.0	0.6	3.0	0.0	0.0	1.2

Taula 4.4. Desglossament tipològic del sòl de protecció especial

Tipus de sòl	%	%	%	%	%	%	%
	Alt Urgell	A.Ribagorça	Cerdanya	P. Jussà	P. Sobirà	Val d'Aran	Total
Pein + Xnat2000	28.7	72.7	52.2	32.8	70.2	63.7	50.1
Valor natural i connectors	69.0	27.3	46.6	62.3	29.8	36.3	48.3
Alt valor agrícola	2.3	0.0	0.9	5.0	0.0	0.0	1.6
Protecció Especial	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

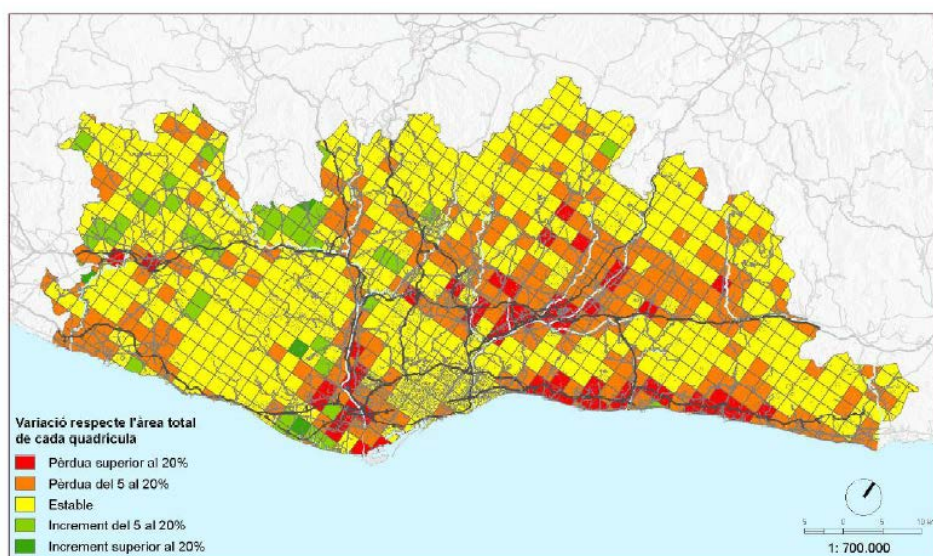

El sòl agrícola de valor situat als marges dels rius Segre i Noguera Pallaresa està inclòs en gran part dins la protecció de sòl no urbanitzable de protecció especial. Es grafia de color groc al mapa. D'aquest, només el que es situa a l'entorn de La Seu d'Urgell es considera periurbà (dins cercle vermell). Es conclou que un percentatge important del

sòl agrícola que envolta La Seu està inclòs dins el sòl no urbanitzable de protecció especial.

Pla Territorial Parcial metropolità de Barcelona

L'àmbit metropolità de Barcelona conté **àrees amb una gran fortalesa agrària**, com són **la plana del Penedès, el delta i marges del riu Llobregat** i el corredor litoral del Maresme. L'informe de sostenibilitat ambiental del Pla, observa que **els processos d'urbanització** de la Regió Metropolitana de Barcelona, es realitzen, principalment, **sobre àrees agrícoles**. Aquesta dinàmica, especialment a la Regió Metropolitana de Barcelona, comporta canvis d'usos del sòl i fragmentació de la matriu territorial, amb importants conseqüències en el funcionament dels ecosistemes. Entre 1987 i 2002 més del 5% de la superfície de l'àmbit s'ha transformat d'agrícola a urbà.

02.1.8. Variació de l'àrea ocupada per conreus entre 1987 i 2002

Font: Elaboració pròpia - Diputació de Barcelona, a partir dels mapes d'usos del sòl de 1987 i 2002 de l'ICC

D'altra banda s'ha reconegut l'important paper dels espais agrícoles en el manteniment de la diversitat biològica, de la funcionalitat de la matriu i en l'estructuració del mosaic agroforestal propi de la Regió Metropolitana de Barcelona. A més, cal indicar que, són els objectius del Pla: afavorir la diversitat del territori; protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables en general; i moderar el consum de sòl.

Dins el sistema d'**espais oberts amb protecció especial**, el Pla inclou entre altres, aquells d'especial valor agrícola:

- Els espais de protecció especial **pel seu interès natural i agrari**.

Són aquells en què concorren valors que justifiquen un grau de protecció altament restrictiu de les possibilitats de transformacions que els poguessin afectar. Per la seva qualitat i disposició estratègica, aquests espais garanteixen, d'una banda, el manteniment, desenvolupament i desplaçament de les espècies i, gràcies a l'establiment de connectors, reforcen i asseguren la permeabilitat ecològica i garanteixen la permeabilitat de la matriu territorial. D'altra banda, possibiliten també el **manteniment dels usos agraris** en aquelles àrees no incloses en els espais de protecció especial de la vinya.

- Els espais de **protecció especial de la vinya**.

Aquests espais mantenen les restriccions quant a possibilitats de transformació dels espais protegits pel seu interès natural i agrari, si bé per les seves característiques, usos i relació amb el teixit socioeconòmic mostren uns motius de protecció diferent.

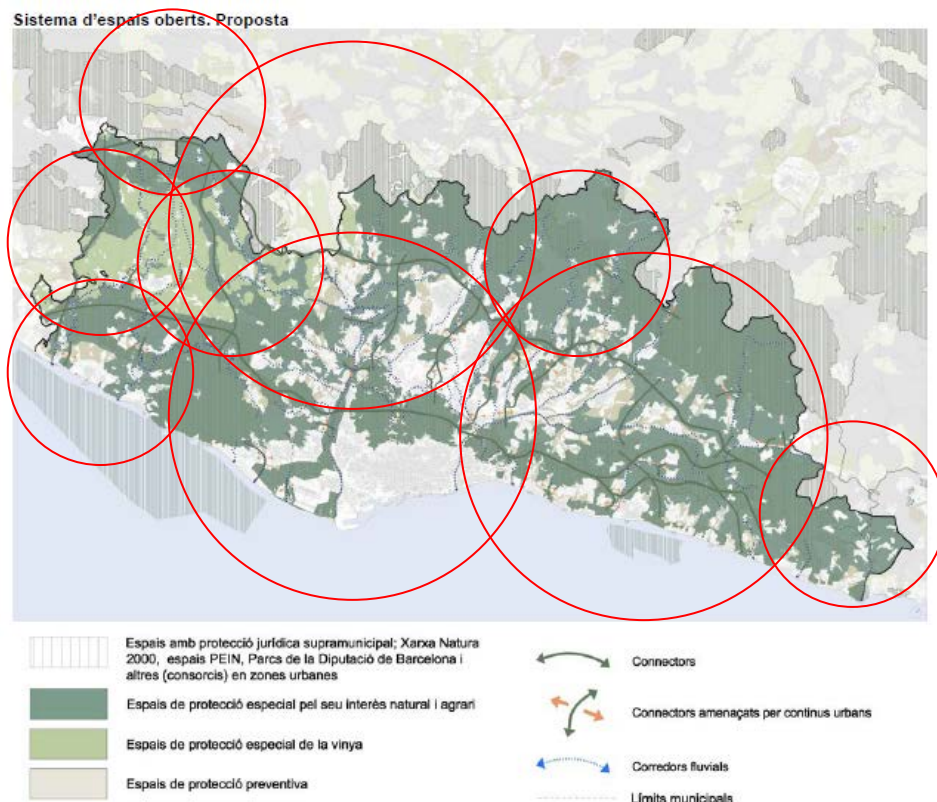
S'inclouen en aquest tipus d'espais les àrees d'alt valor agrícola amb conreu de vinya amb denominació d'origen (DO), indicacions geogràfiques protegides (IGP) i produccions ecològiques, així com les àrees dedicades a altres conreus i a activitats relacionades amb l'agricultura, ramaderia, producció vitivinícola i activitats relacionades, dins dels àmbits assenyalats als plànols d'ordenació. Es consideren aquelles peces que, per les seves característiques i dimensió, desenvolupen un paper rellevant en l'articulació del sistema d'espais oberts.

El següents mapes són una representació sintètica del treball de Diputació de Barcelona. Àrea d'Espais Naturals. Oficina Tècnica de Planificació i Anàlisi Territorial: "Valoració global de l'interès natural i agrari del sistema d'espais oberts"

Landra: "Estudi del paisatge vitivinícola de l'Alt Penedès"

Com a resultat de l'anterior, s'ha obtingut el plànol de proposta d'espais oberts.

La proposta de protecció especial incorpora gairebé el 90% dels espais d'interès agrari, preservant de la seva transformació la major part de les zones més aptes per a l'agricultura (zones planeres, amb unitats mínimes de conreu) que fins ara no comptaven amb una protecció sectorial. Totes les zones agrícoles de l'àmbit del pla, estan incloses dins l'agricultura periurbana (cercles vermells).

Dins l'Agenda del Pla es va incloure la necessitat de formular un Pla territorial sectorial d'espais d'interès agrícola per part de l'administració competent que ha de permetre millorar el conjunt dels sistema d'espais oberts a través de la preservació dels espais d'interès agrari, tant a nivell productiu com dels serveis ambientals que ofereixen. El marc del Pla territorial assegura, d'una banda, que el futur Pla sectorial incorpori les especificitats dels espais d'interès agrari de la Regió metropolitana de Barcelona (espais de transició urbà - agrari, zones tampó dels espais protegits, àrees territorialment estratègiques); de l'altra, que les propostes agràries encaixin amb el model territorial proposat.

La normativa del Pla Territorial Parcial metropolità de Barcelona, inclou alguns articles específics per a la protecció del sòl agrícola, especialment el de la vinya:

- A l'article 2.5 diu:

El Pla estableix dues categories d'espais de protecció especial:

a) Espais de protecció especial pel seu interès natural i agrari.

b) Espais de protecció especial de la vinya.

Els espais de protecció especial de la vinya es distingeixen per la presència dominant d'aquest conreu i per constituir en conjunt l'espai agrari de major dimensió del territori. Aquestes característiques motiven que a més d'estar subjecte a les regulacions generals dels espais de protecció especial, sigui objecte de regulacions específiques en atenció a les peculiaritats esmentades.

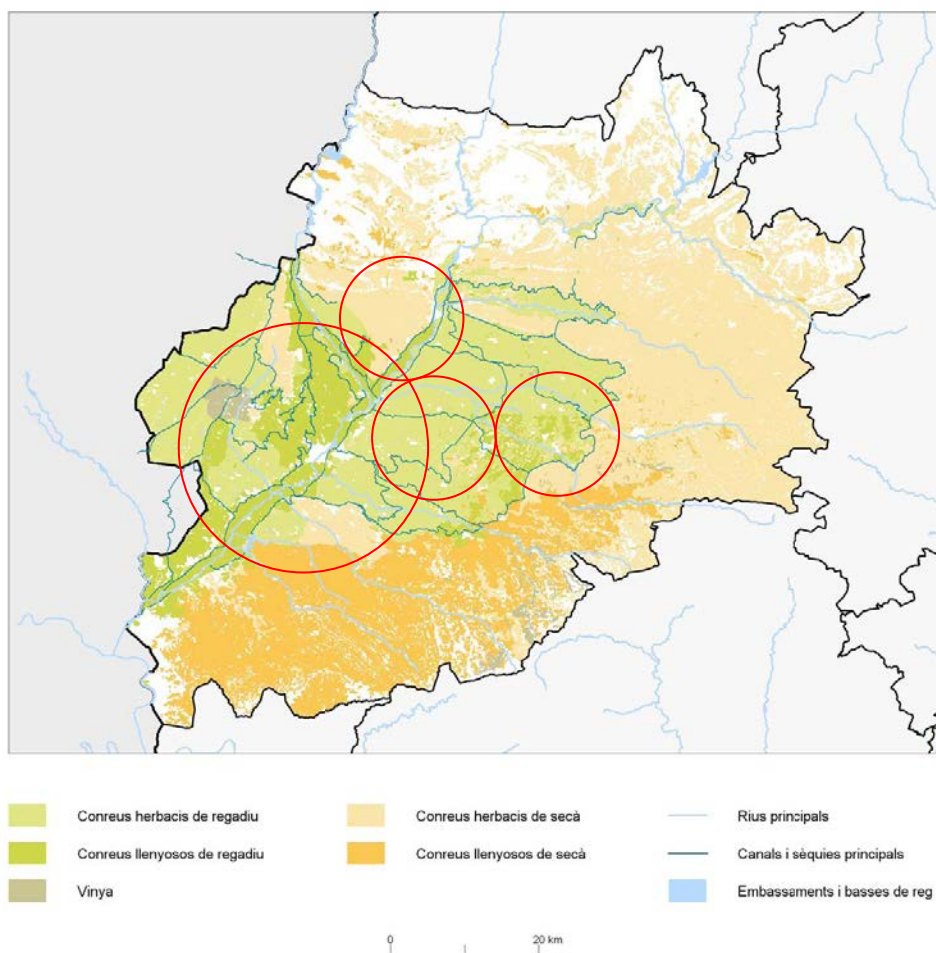
- A l'article 2.14 el Pla tracta les activitats agràries en els espais oberts:

1. El Pla reconeix les activitats agràries com a estratègiques per al futur de la col·lectivitat social, en tant que garanteixen la producció d'aliments, ajuden a fixar població en el territori i contribueixen a la preservació de la qualitat del paisatge. El Pla territorial admet el desenvolupament d'activitats agrícoles, ramaderes i silvícoles en els tres tipus d'espais oberts que diferencia, amb les condicions que el propi Pla estableix i sense perjudici de les disposicions sectorials que siguin d'aplicació.

2. El Pla, mitjançant la definició del sistema d'espais oberts, exclou una part molt majoritària del territori de qualsevol opció d'urbanització, i assegura així un espai per a la producció agrària.

Pla Territorial Parcial de Ponent

Les condicions de relleu –amb un 90% del territori amb menys del 20% de pendent– i de disponibilitat d'aigua han fet d'aquest territori **la major extensió agrícola de Catalunya**. El percentatge més important de conreu correspon als herbacis de secà, amb 164.921 hectàrees (el 29,5%), seguit dels herbacis de regadiu, amb 100.588 hectàrees (el 18%); els conreus llenyosos de secà, amb 75.268 hectàrees (el 13,5%); els conreus llenyosos de regadiu, amb 36.626 hectàrees (el 6,6%); i la vinya, amb 4.639 hectàrees (el 0,8%), la distribució dels quals en el territori es pot veure al mapa Sòl agrícola.

Font: Elaboració pròpia a partir de la *cartografia dels hàbitats a Catalunya*.

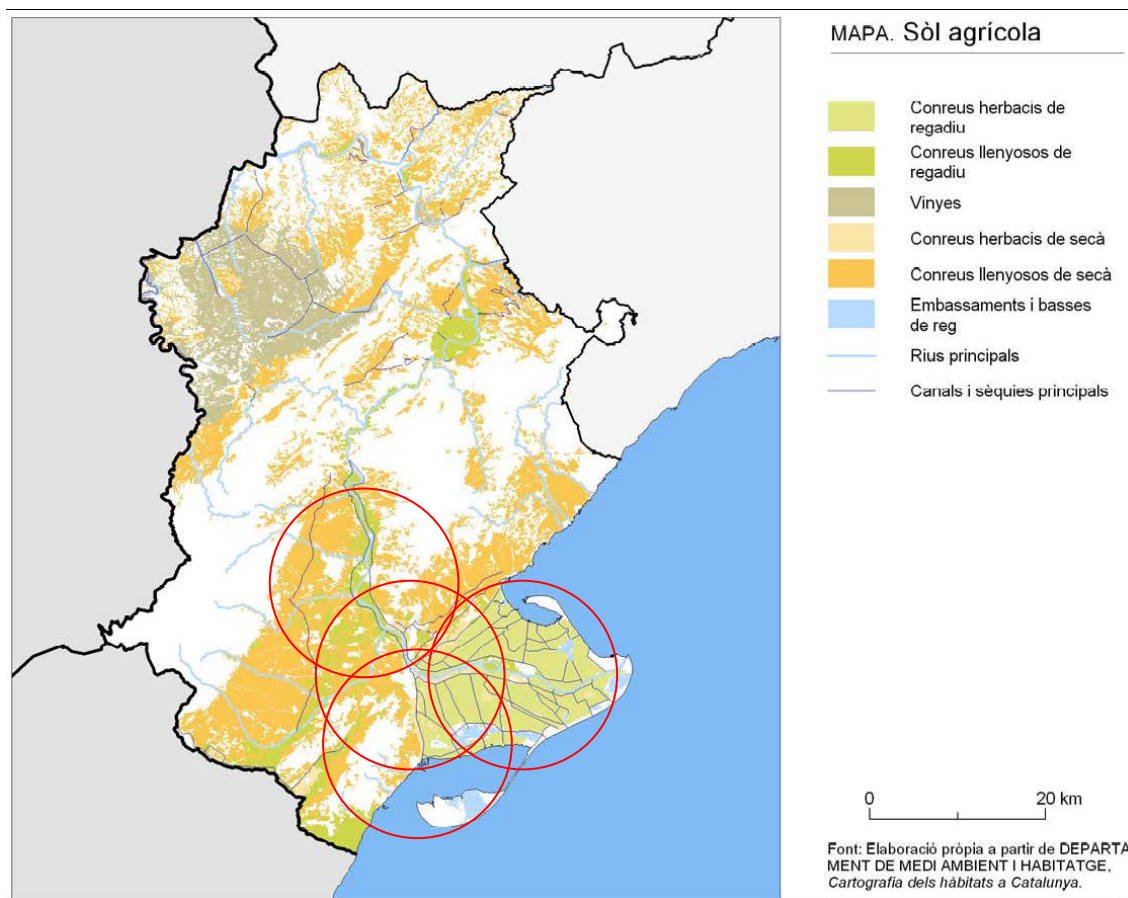
A altres àmbits de planificació, els sòls agrícoles presenten una relativa escassetat i es troben sotmesos a una fortíssima competència per part d'altres usos. En aquest casos, la identificació i protecció per part del planejament territorial d'aquells de més alt valor pren carta de naturalesa per a la seva conservació. A les Terres de Lleida, en canvi, l'ús agrícola és el predominant i no és qüestionat per part de cap altre. Tots els sòls no tenen les mateixes característiques ni són adequats d'igual manera als conreus que sustenten, però sovint el factor decisiu per a la seva posada en valor no és la seva qualitat intrínseca sinó una qüestió d'oportunitat.

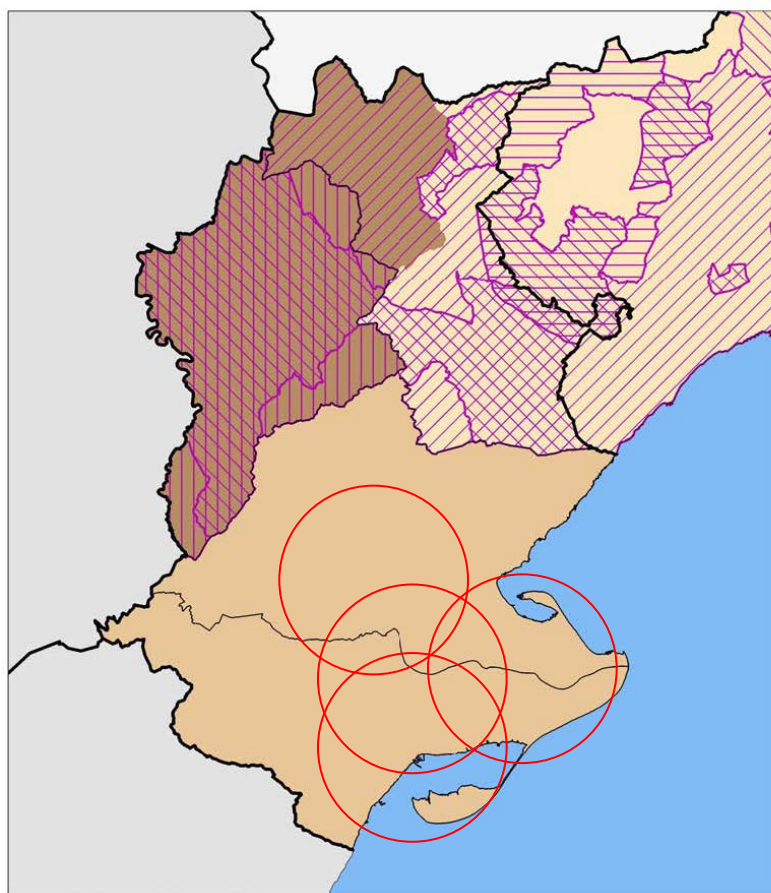
Per tant, a diferència d'altres plans territorials, que identifiquen, delimiten i inclouen dins la categoria de protecció especial els sòls d'alt valor agrícola, el Pla territorial parcial de Ponent, no adscriu cap sòl agrícola a aquesta categoria exclusivament per aquest motiu. Es a dir, el sòl agrícola en general, i el sòl agrícola periurbà en particular, no queda inclòs dins cap categoria de protecció específica en aquest Pla.

Pla Territorial Parcial de les terres de l'Ebre

Aproximadament, el 45% de les Terres de l'Ebre està cultivat i hi destaquen els conreus llenyosos de secà, especialment el de l'olivera, que ocupa unes 60.000 ha i té una rellevant funció paisatgística, cultural i ecològica.

Històricament, **l'economia de les Terres de l'Ebre s'ha fonamentat en les produccions agràries**. Basades essencialment en productes com l'oli d'oliva, el vi i els fruits secs (ametlles i garrofes, principalment), el pas del temps n'ha fet ampliar el ventall. A partir de la posada en marxa del Canal de la Dreta de l'Ebre (1856-1857), es construí la xarxa secundària de canals i desguassos que feren possible el sanejament de l'hemidelta dret i els inicis del cultiu de l'arròs. Pel que fa al canal de l'Esquerra, es començà a construir el 1906, poc després de l'aprovació del projecte, i es va inaugurar el 1912. Des dels anys seixanta del segle passat, la producció de cítrics ha augmentat sensiblement, en bona part com a conseqüència de la introducció de millores tecnològiques i de nous dispositius de comercialització. El pes de l'activitat agrària és sensiblement superior a la mitjana catalana.

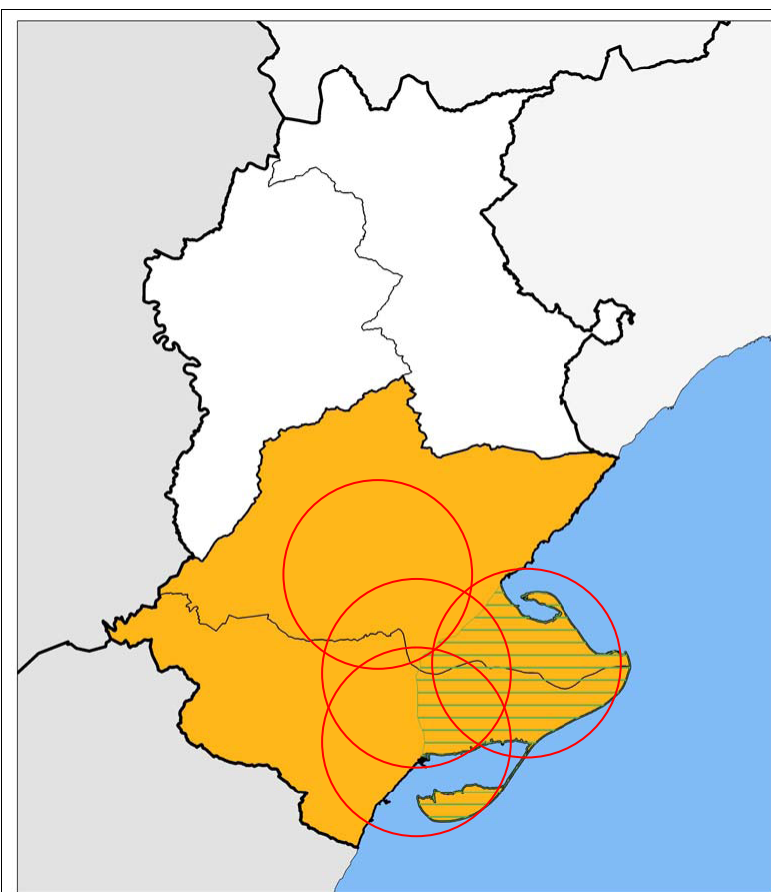

MAPA. Distintius d'origen i qualitat alimentària

- Denominació d'origen protegida vi de Tarragona
- Denominació d'origen protegida vi de Catalunya
- Denominació d'origen protegida vi de la Terra Alta
- Denominació d'origen protegida vi de Montsant
- Denominació d'origen protegida (Oli de la Terra Alta)
- Denominació d'origen protegida (Oli del Baix Ebre i del Montsià)
- Denominació origen protegida d'oli Siurana
- Delimitació d'àmbit funcional
- Delimitació comarcal

0 20 km

Font: El·laboració pròpia a partir del DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, ALIMENTACIÓ I ACCIÓ RURAL.

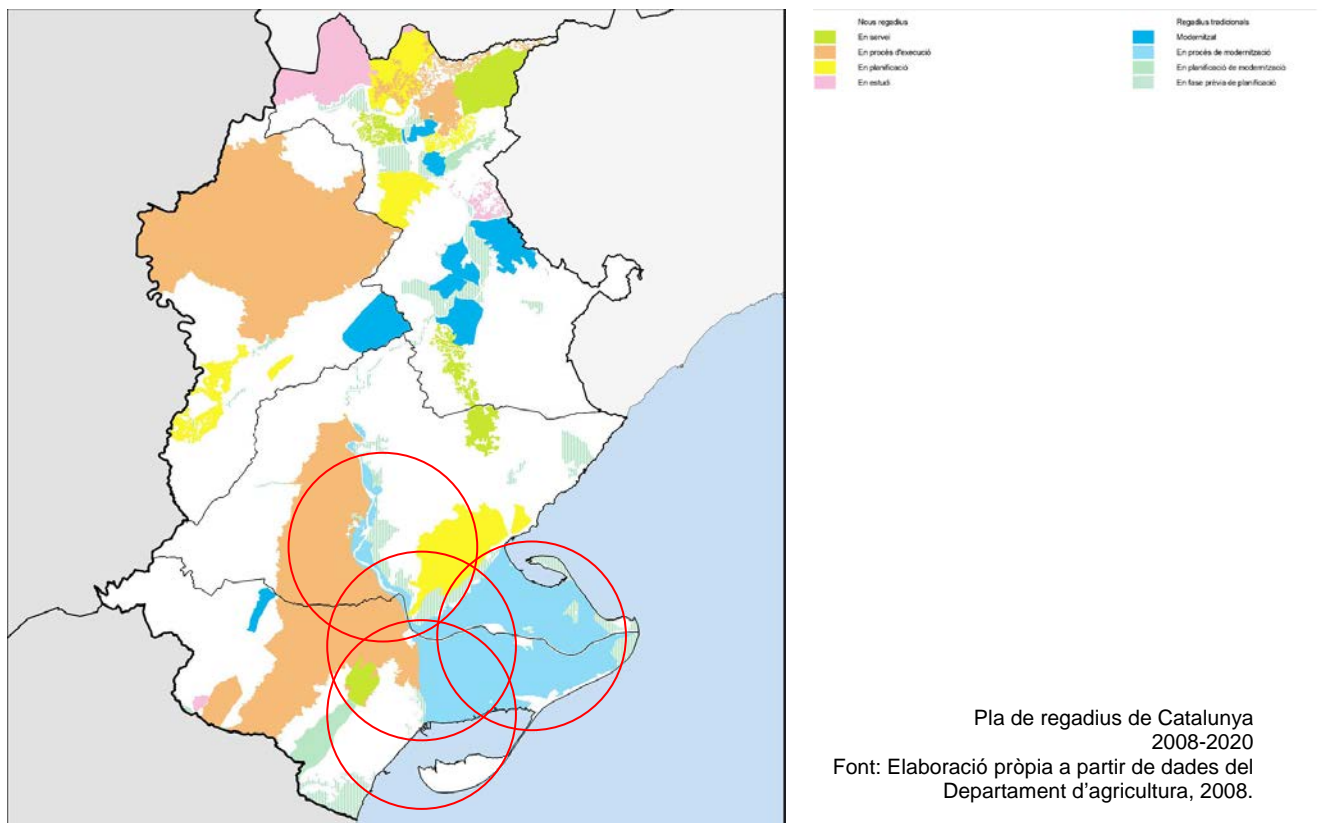

MAPA. Distintius d'origen i qualitat alimentària

- Indicació geogràfica protegida (Clementines de les Terres de l'Ebre)
- Denominació d'origen protegida (arròs del Delta de l'Ebre)
- Delimitació d'àmbit funcional
- Delimitació comarcal

0 20 km

Font: El·laboració pròpia a partir del DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, ALIMENTACIÓ I ACCIÓ RURAL.

El sòl agrícola que el Pla territorial parcial de les terres de l'Ebre adscriu a la categoria de **protecció especial** és aquell que es considera que és part fonamental del singular mosaic d'hàbitats que contribueixen al manteniment de la biodiversitat a les Terres de l'Ebre, que el seu emplaçament té un valor de localització rellevant per la seva funció com a connector entre ecosistemes o que té una qualitat intrínseca que fa necessària la seva conservació com a recurs natural.

Els sòls agrícoles més destacats que compleixen aquests paràmetres són els següents:

- A l'ecozona del delta de l'Ebre, els arrossars són un element fonamental per al manteniment del cicle hidrològic natural deltaic. També són importants zones d'alimentació de la fauna.
- Els conreus de secà a la depressió de l'Ebre (la Fatarella, Batea, la Pobla de Massaluca) mantenen espècies clau (conills, tords i perdius) i és un sector on hi ha presència d'àligues cuabarrades en dispersió.
- L'ecozona de la plana del Burgar es troba majoritàriament ocupada per conreus arboris de secà amb un significatiu potencial ecològic (és zona d'alimentació de l'àliga cuabarrada i d'hivernada de túrdids als oliverars). Part d'aquest àmbit es troba dins la delimitació de la protecció del PEIN de les serres de Cardó-Boix i de Tivissa-Vandellòs-Llaberia.

- Al nord, l'àmbit del Baix Burgar, que hi confronta amb la cubeta de Móra, inclou els sòls amb millor qualitat agronòmica, on el nou projecte de reg pot servir per consolidar el conreu arbori de secà.
- La plana al·luvial del riu Ebre, entre l'assut de Xerta i el Delta, constitueix un espai agrícola de gran qualitat a causa de la disponibilitat d'aigua, la fertilitat del sòl i les temperatures més suaus a causa de la influència del mar. S'hi troben horts, arrossars i fruiterars (incloent-hi els cítrics) de regadiu.
- Al Pla de la Galera, el baix pendent de la superfície dels ventalls al·luvials afavoreix l'ús agrícola, majoritàriament dedicat al conreu de l'olivera. Les zones més allunyades dels ventalls, menys pedregoses, permeten conreus de cítrics, molt més extensos a la foia d'Ulldecona.
- Els oliverars situats pendent amunt del canal Xerta-Sénia i a la zona d'ecotó amb els Ports (vora de l'eix orogràfic dels Ports), tenen importància estratègica com a major zona homogènia d'oliverar actiu de totes les Terres de l'Ebre.
- Als ventalls al·luvials de l'Ametlla de Mar i l'Ampolla, s'incorporen part dels conreus de secà entre els torrents del Pi i el de l'Estany, amb la intenció de conservar els darrers sòls majoritàriament agrícoles sense edificar en un entorn molt urbanitzat.
- Els oliverars al ventall al·luvial de l'Ampolla, a les zones conreades entre les serres litorals i el Delta, són espais d'alimentació d'ocells hivernants.
- També a l'ecozone de la plana d'Alcanar i Sant Carles de la Ràpita, limitada pel riu Sénia, la serra de Montsià i el delta de l'Ebre, la protecció de part dels conreus està motivada pel seu valor de localització com a espai de discontinuïtat del front marítim urbanitzat i com a transició amb els espais del PEIN. Al sud del port industrial d'Alcanar hi dominen els conreus de cítrics i al nord, els d'arbori de secà.

El sòl que el Pla territorial parcial de les terres de l'Ebre adscriu a la categoria de **protecció territorial** inclou:

- El sòl amb interès agrari i/o paisatgístic
- El sòl amb potencial interès estratègic

Dins el sòl d'interès agrari i/o paisatgístic s'inclouen àrees de producció agrària de significació territorial i que alhora són terrenys que aporten paisatges valuosos o identitaris de l'àmbit territorial i també terrenys que, per estar molt poc contaminats per l'edificació, convé mantenir com a espais no urbanitzats. Pertanyen a aquesta categoria els terrenys situats a les planes fluvial i deltaica de l'Ebre no inclosos al PEIN ni

a cap altra protecció especial per part del Pla es protegeixen territorialment pel seu valor agrari i paisatgístic. Exerceixen funcions com a hàbitats de fauna i la plana deltaica, constituïda pels sediments transportats pels canals i els dipòsits formats per accreïció vertical i pels desbordaments de canals i llacunes, constitueix un àmbit de regadiu d'elevat interès agronòmic.

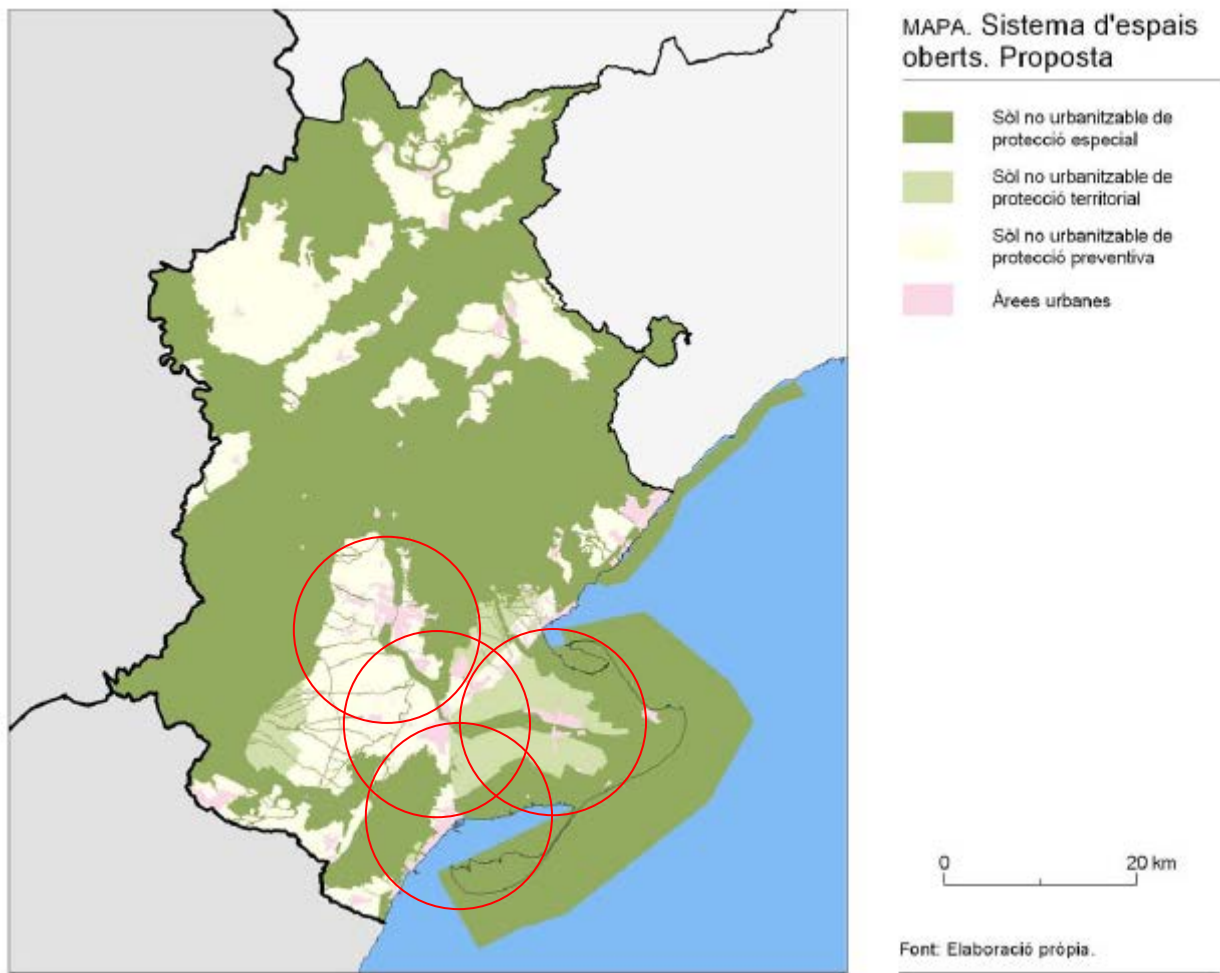
L'agricultura del Delta, a més de la funció estrictament productiva, realitza funcions lligades a la conservació del paisatge (de les 12.738 ha incloses al PEIN, 3.650 ha es dediquen al conreu de l'arròs) i els canals tenen un paper fonamental en la interconnexió dels diferents ambients aquàtics (marí, litoral, lacustre i fluvial).

El Pla, a més de les propostes que fa pel que respecta al sistema d'assentaments per contribuir al manteniment de la població rural en el territori, proposa la redacció de plans especials i l'adopció de mesures per a promoure:

- L'adaptació de la producció agrària a les noves condicions prevalents per raó de rendibilitat.
- L'establiment i desenvolupament d'activitats de suport al sector primari, especialment la producció artesanal i la transformació agroindustrial de qualitat i alt valor afegit i l'activitat terciària, especialment la lligada a l'ecoturisme, l'observació d'ocells, l'agroturisme, el cicloturisme, el turisme cultural, el turisme gastronòmic, el senderisme, la caça, la pesca, els esports d'aventura i els serveis d'oci.
- Preservar els valors que han motivat la inclusió dels elements i processos més singulars, escassos, fràgils i en recessió. Per això, el Pla proposa:

Un pla d'espais d'interès agrari que:

- incorpori un mapa de sòls agrícoles –basat en el valor edafològic i l'aptitud productiva– i un programa d'espais agraris tallafoc.
- identifiqui, entre altres qüestions, els espais on el valor natural i el productiu van indissociablement lligats i proposi actuacions de gestió.
- La promoció de bones pràctiques agràries a favor del paisatge, la biodiversitat, el patrimoni i la conservació del sòl i de la qualitat d'aquest.

Els sòls amb interès agrari queden inclosos dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial, compren 13.385 ha i representa el 4%. Els sòls agrícoles periurbans estan en la seva gran majoria dins els sòl no urbanitzables de protecció preventiva (groc), per tant poden ser transformables en sòl urbà, exceptuant els cultius del delta, que estan dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial (verd clar).

El tractament del sòl agrícola als Plans Directores Urbanístics

Els Plans directores urbanístics són instruments de planificació que es redacten en coherència amb el planejament territorial i estableixen les directrius per coordinar l'ordenació urbanística d'un territori d'abast supramunicipal. S'han analitzat els continguts dels Plans directores urbanístics i el tractament que aquests fan del sòl agrícola. El següent capítol és un resum de l'anàlisi i propostes dels plans en aquesta matèria.

Pla Director Urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs

Aprovació definitiva el 29 d'abril de 2005. Municipis: Mollet del Vallès, Lliça de Vall, Montcada i Reixac, Palau-solità i Plegamans, Santa Perpètua de Mogoda, Parets del Vallès. Tot l'àmbit d'aquest pla queda inclòs dins el sòl periurbà.

L'àmbit d'actuació del PDU inclou zones urbanitzades d'activitat econòmica i una ampla zona central de mosaic agroforestal. L'agricultura constitueix la major part de l'espai, amb una superfície de 535 hectàrees, el que representa un 75% del territori. Els conreus són principalment cereal de secà i farratge amb algunes zones de vinya i presseguer i una zona d'horts a lo llarg de la riera.

El PDU protegeix l'espai central, donada la necessitat de mantenir els mosaics agroforestals. Generalment, a Catalunya, s'han protegit les zones boscoses, mentre que les zones agrícoles han patit una forta pressió per l'activitat constructiva. Aquesta actuació proposa un canvi de tendència en la protecció dels espais, assegurant un mínim equilibri entre les masses forestals i els camps de conreus.

Una part d'aquest espai central, 698,91 hectàrees, està incorporada dins la **xarxa d'espais d'interès natural** des del 20 d'octubre de 2009, mitjançant el Decret 156/2009. L'objectiu és la recuperació de la vegetació de ribera, la creació d'àrees de lleure i recorreguts peatonals i la ubicació d'una zona d'horts familiars. Els horts tenen una superfície de uns 200m² cadascun i disposen de taquilles per guardar eines. Pel desenvolupament d'aquest sector destinat a Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs caldrà redactar i aprovar un **Pla Especial per a la recuperació i millora del paisatge**; també es preveu la **formació d'un consorci del parc** que haurà de gestionar les activitats i usos de la zona.

Al Pla de Bages, la detecció dels espais agrícoles d'alt valor esta basada en els estudis de base del Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals. Aquests estudis identifiquen, un total de 11.787 hectàrees **d'alt valor agrícola**, englobades en 72 espais. Dels 72 espais, 14 contenen total o parcialment denominacions d'origen, o indicacions geogràfiques protegides, 13 tenen part de la seva extensió classificada com a sòl no urbanitzable de protecció paisatgística, 5 tenen la seva importància com a espais de rec o zona tampó del creixement urbà o molta extensió o gran productivitat o valor ecològic o elements culturals. L'estudi proposa que, sense menystenir la resta d'espais agrícoles, aquests 32 es considerin **espais agrícoles d'interès prioritari**, als efectes d'evitar-ne al màxim qualsevol tipus de transformació que pugui malmetre la seva integritat, mitjançant figures urbanístiques adients. Així doncs, el Pla director inclou els espais agrícoles d'interès prioritari dins el **sòl no urbanitzable de protecció especial**.

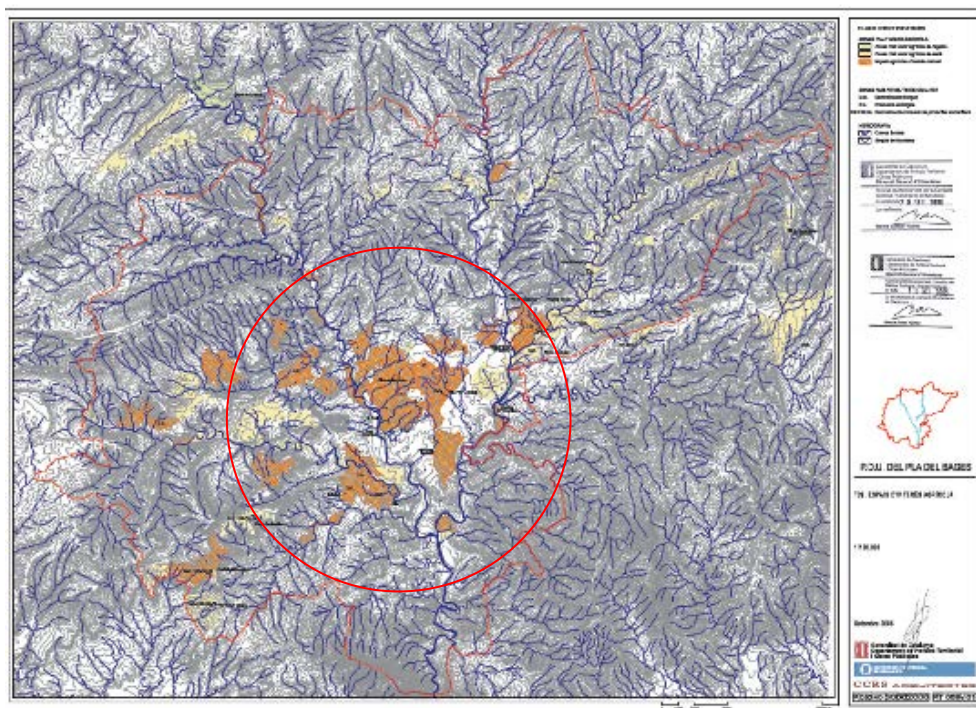
El Pla director recull integrament la proposta de la xarxa d'espais d'alt valor agrícola del Bages, com esquema d'àrees agrícoles protegides si be normativament, nomes prohibeix la transformació a sòl urbà dels espais agrícoles d'interès prioritari, deixant que el planejament municipal, posteriorment, reguli la resta d'espais d'alt valor agrícola.

El Pla proposa la creació de **Parcs agraris** com a model de gestió integral del territori. Els Parcs agraris pretenen desenvolupar un model recolzat en els valors productius, paisatgístics, culturals i ambientals, que garanteixi el manteniment de l'activitat agrícola, conservi i difongui els valors ambientals, culturals i socials, i alhora permeti un paper equilibrador territorial i d'espai separador entre creixements urbans, industrials i d'espai rural.

Concretament, els parcs agraris que proposa el document són: els **Parcs agraris de l'Horta, de la Vinya i de la Plana Central**. El Pla director inclou una primera delimitació temptativa d'aquests espais i una definició d'objectius.

El Pla director identifica certes intervencions prioritàries que anomena Projectes Territorials Estratègics, entre les quals inclou el Parc agrari del Pla de Bages (Plana Central). El projecte va ser promogut inicialment pel Consell Comarcal i actualment esta en fase de redacció el **Pla Especial**. Aquest Pla pretén conjuminar els valors lligats a l'ús agrícola i el patrimoni cultural amb la continuïtat dels espais lliures i la forta

demanda d'ús lúdic de la zona. **El Parc seria impulsat per un consorci**, en el que formarien part el Consell Comarcal, diversos ajuntaments, l'escola agrària de Manresa, la companyia d'aigües de Manresa i fins i tot el Consell tecnològic de Manresa. Una bona part dels espais d'alt valor agrícola del pla, són espais agrícoles periurbans (cercle vermell)

Espais d'alt valor agrícola del Pla de Bages. PDU del Pla del Bages.

Pla Director Urbanístic del sòl no urbanitzable de la Serra de Rodes i entorns

Aprovació definitiva el 15 de novembre de 2006. Municipis: Garriguella, Palau-saverdera, Pau, Pedret i Marzà, Vilajuïga i Roses. El sòl agrícola d'aquest pla queda inclòs dins el sòl agrícola periurbà.

El Pla estableix tres categories de sòl no urbanitzable i diverses subcategories, que es corresponen a diferents graus de protecció, segons la regulació normativa, entre aquestes trobem el **sòl no urbanitzable d'alt valor agrícola**. Dins els sòl no urbanitzable d'alt valor agrícola s'inclouen:

- La plana agroforestal, que inclou els sòl d'alt valor agrícola i d'interès paisatgístic situats al marge sud de la carretera GI-610 i al sud dels diferents nuclis de població. Domina el cultiu de la vinya i l'olivera amb superfícies forestals lligades a rieres i recs.
- La plana alt empordanesa que inclou diferents tipologies de cultius entre els quals dominen els conreus de cereals, zones de pastura i zones inundades temporalment.

Es correspon amb la zona de xarxa de recs de la Muga al nord del parc dels aiguamolls de l'Empordà.

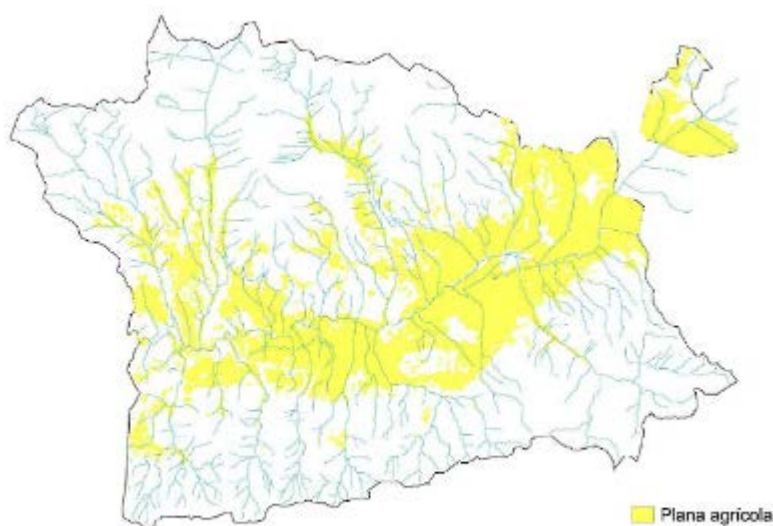
Pla Director Urbanístic de la Cerdanya

Aprovació definitiva el 31 de juliol de 2008. Municipis: Alp, Bolvir, Das, Fontanals de Cerdanya, Ger, Guils de Cerdanya, Isòvol, Llívia, Meranges, Puigcerdà, Urús, Bellver de Cerdanya, Lles de Cerdanya, Montellà i Martinet, Prats i Sansor, Prullans i Riu de Cerdanya. El sòl agrícola d'aquest pla no s'ha considerat com a sòl agrícola periurbà.

L'espai agrícola de la Cerdanya es diferencia en dos tipus: el central de la plana amb condicions òptimes per l'explotació agroramadera, i el de les petites valls transversals que hi convergeixen.

El sòl d'aquestes valls comparteix les característiques comunes a la majoria de les valls pirinenques: escàs i força atomitzat, forma un mosaic agroforestal que si bé originàriament comportava un augment de la biodiversitat en lloc de disminuir-la, actualment està amenaçada, ja que les dificultats que presenten pel conreu acceleren el procés d'abandonament de les activitats agropecuàries.

Imatge 3.4 Predomini del sol agrícola a la plana

Font: Elaboració pròpia amb dades del dictamen preliminar sobre el valor agrícola dels sòls de l'Alt Pirineu i Aran.

En els últims vint anys, la Cerdanya ha experimentat un creixement turístic que ha comportat un increment del seu parc residencial, destinat a habitatge principal i

secundari. Aquests processos s'ha traduït en una forta expansió del sòl urbà, mentre, les activitats agrícoles i ramaderes han estat en una constant recessió.

Cal preservar el sòl de major valor agropecuari, millorar la comercialització dels productes, fomentar el cooperativisme, impulsar la ramaderia extensiva i reforçar els subsectors agraris més competitius.

Els criteris del Pla director en el sòl no urbanitzable és preservar i mantenir les zones de valor agrícola, paisatgístic i ecològic. El Pla protegeix la plana de la Cerdanya, espai agrícola per excel·lència, no permetent la seva edificabilitat. D'aquesta manera, es garanteix la potencialitat agrícola i ramadera dels terrenys de menor abast que actualment tenen aquest ús.

Dins el sòl no urbanitzable de protecció especial, el Pla director inclou, entre altres, la subcategoria de SNU d'alt valor agrícola (clau 21a).

El sòl agrícola d'aquest pla no ha estat considerat dins el sòl agrícola periurbà.

Pla Director Urbanístic del Pallars Sobirà

Aprovació definitiva el 31 de juliol de 2008. Municipis: Alt Àneu, Esterri d'Àneu, la Guingueta d'Àneu, Espot, Llavorsí, Tírvia, Vall de Cardós, Esterri de Cardós, Alins, Lladorre, Farrera, Rialp, Sort, Soriguera i el Baix Pallars. El sòl agrícola d'aquest pla no s'ha considerat dins el sòl agrícola periurbà.

El PDU ajusta i amplia el **sòl de protecció territorial** definit pel PTP APIA distingint subcategories entre altres:

- Sòl de protecció territorial d'interès paisatgístic i /o agrícola: comprèn les àrees de sòl que cal que quedin excloses dels processos d'urbanització pel seu interès paisatgístic, identitari, agrícola o d'estructuració territorial.

El Pla director urbanístic del Pallars Sobirà té, entre altres, l'objectiu de protegir els sòls de major valor per l'agricultura i la ramaderia extensiva. És per això que incorpora a la plana de les vernedes de Sort la resta del sòl agrícola amb un cert valor. Per a determinar els sòls susceptibles de protecció territorial pel seu valor agrícola es parteix del "Dictamen preliminar sobre el valor agrícola dels sòls de l'Alt Pirineu i Aran" efectuat per la Universitat de Lleida en el marc dels estudis de base d'aquest Pla. L'estudi estableix una valoració dels sòls en funció de la seva idoneïtat i la seva

pendent (molt apte, apte, marginalment apte, no apte). En els plànols d'ordenació del Pla s'han dibuixat els sòls inclosos en algun dels tres primers graus amb l'objectiu de protegir-lo dels processos d'urbanització. El planejament municipal i les diferents administracions implicades hauran de vetllar pel seu desenvolupament i protecció. Amb aquest objectiu, el Pla director incorpora un Pla de protecció del medi agroambiental i de suport a les activitats agrícoles i ramaderes tradicionals.

Dins dels espais de protecció territorial d'interès paisatgístic i/o agrícola, com a regla general, no s'admeten actuacions que comportin urbanització excepte si estan contigües a nuclis i d'acord amb l'estratègia que el PTP APiA assenyala. Només en casos de provat interès públic, mitjançant el procediment que estableix l'article 1.14 del PTP APiA i amb un criteri marcadament restrictiu, podran admetre's actuacions no previstes al Pla. Les noves edificacions, d'entre les admissibles en el sòl no urbanitzable per la legislació urbanística, tindran un caràcter excepcional i només s'admetran quan es demostrï que milloren el paisatge o la gestió de l'espai obert o si, essent d'interès públic, no poden ser ubicades en sòl de protecció preventiva.

El PDU estableix diversos programes d'actuació, entre altres el **Pla de protecció del medi agroambiental** i de suport a les activitats agrícoles i ramaderes tradicionals, que ha de tenir per objectius el manteniment i potenciació de l'activitat primària tradicional i la protecció dels elements que la permeten, així com la protecció dels elements naturals, culturals i paisatgístics que hi van indiscutiblement lligats i, en concret:

- Identificació i conservació dels elements estratègics per la ramaderia extensiva tradicional.
- Identificació i protecció dels espais agrícoles i/o ramaders d'interès natural, cultural i/o paisatgístic.
- Identificació i conservació dels espais agrícoles i/o ramaders d'interès per la continuïtat del sector primari tradicional.
- Conservació i difusió de les varietats autòctones.
- Foment dels productes locals
- Foment de les bones pràctiques agràries, la producció integrada i la producció ecològica.
- Difusió dels valors culturals, ambientals i socials de l'activitat primària tradicional de la comarca.

Pla Director Urbanístic de l'Alt Penedès

Aprovació definitiva el 16 de setembre de 2008. Municipis: Avinyonet del Penedès, les Cabanyes, Castellet i la Gornal, Castellví de la Marca, Font-rubí, Gelida, Granada la, Mediona, Olèrdola, Olesa de Bonesvalls, Pacs del Penedès, Pla del Penedès el, Pontons, Puigdàlber, St. Cugat, Sescarrigues, Sant Llorenç d'Hortons, Sant Martí Sarroca, Sant Pere de Riudebitlles, Sant Quintí de Mediona, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Fe del Penedès, Santa Margarida i els Monjos, Subirats, Torrelavit, Torrelles de Foix, Vilafranca del Penedès i Vilobí del Penedès. La totalitat del sòl agrícola d'aquest pla s'ha considerat inclosa dins el sòl agrícola periurbà.

La situació estratègica de la comarca, lloc de pas obligat per a la major part de les comunicacions de la península Ibèrica, ofereix enormes possibilitats de desenvolupament, però exerceix una important pressió sobre el territori en entrar en competència directa amb els usos agrícoles tradicionals.

L'Alt Penedès està majoritàriament ocupat pel conreu de secà en un 51% (30.170ha), situat majoritàriament a la plana, on destaca la vinya amb un 93% dels conreus. La resta són conreus fruiters i herbacis. La vinya és un element identitari a l'Alt Penedès en tant que rep la denominació d'origen Penedès i representa una de les regions més riques i diverses de l'Europa vitivinícola i la zona de més producció i projecció internacional de Catalunya. La vinya té una superfície de 28.000 ha amb 5.800 viticultors, 152 cellers i 1.500.000 hectolitres de producció mitjana anual.

L'evolució dels conreus en les últimes dècades ha sotmès l'agricultura a profunds canvis. El Pla planteja **desenvolupar diferents plans especials** per les diferents zones agrícoles lligades a subunitats de paisatge, amb la finalitat de mantenir l'activitat agrària i els elements tradicionals i vincular l'activitat agrària a l'agroturisme.

El Pla determina dues àrees dins els **sòl no urbanitzable de protecció especial** i una d'aquestes la formen els **sòls de protecció especial de la vinya**. Aquesta categoria de sòl està integrada per espais d'especial interès agrari, en especial els espais vitivinícoles i les zones de vinya integrades a la denominació d'origen (DO) Penedès, indicacions geogràfiques protegides (IGP), produccions ecològiques i produccions integrades així com les àrees dedicades a altres conreus i a activitats relacionades amb l'agricultura, ramaderia, producció vitivinícola i activitats relacionades. Aquests espais gaudeixen a

la comarca d'una funció paisatgística rellevant, configurant espais amb una funció estratègica de reserva d'espai obert o lliure en relació amb el model territorial.

A l'article 2.9 el Pla regula el sòl de protecció especial de la vinya. Determina que el planejament urbanístic ho classifiqui com a **sòl com a no urbanitzable de protecció especial** i ho reguli. També proposa que s'elaborin plans especials que afectin a elements o sistemes específics del sòl de protecció especial de la vinya.

Amb l'objectiu de no créixer en sòls productius o que fan funcions territorials rellevants i no hipotecar el futur amb opcions irreversibles, el Pla proposa que el planejament urbanístic delimiti el sòl d'elevat valor agrícola dels municipis atenent especialment:

- Els terrenys agrícoles actualment de regadiu o susceptibles de ser-ho en el futur (criteri de productivitat).
- Els terrenys agrícoles més planers i que defineixin unitats productives més extenses (criteri de productivitat).
- Els terrenys agrícoles que embolcallen els espais naturals protegits i el domini públic hidràulic i pecuari (criteri d'ubicació).

Pla director urbanístic de la Conca d'Òdena

Aprovació definitiva el 19 de desembre de 2008. Municipis: Igualada, Sta Margarida de Montbui, Vilanova del Camí, Òdena, Jorba, Castellolí, Capellades, La Pobla de Claramunt, La Torre de Claramunt, Carme i Orpí. La totalitat del sòl agrícola d'aquest pla s'ha considerat inclosa dins el sòl agrícola periurbà.

La Conca d'Òdena està ubicada al sector central de la comarca de l'Anoia. Constitueix una gran depressió de forma circular envoltada de turons. L'àmbit té una forta vocació agrícola, amb una superfície conreada de 6.358,43 ha (84,67% conreus herbacis, 5,91% ametllers, 10,5% vinyes, olivera, fruiters i horta). Els municipis d'Òdena, La Torre de Claramunt i La Pobla de Claramunt formen part de la Denominació d'Origen Cava. Existeixen 361 explotacions agrícoles i 103 explotacions ramaderes, que generen uns ingressos anuals de 7.5m euros, en termes de producte brut.

El PDU de la Conca d'Òdena desenvolupa un important creixement sobre aquest sòl agrari i manté la protecció agrícola com a residual. Dins el sòl no urbanitzable de

protecció especial el Pla recull només 279 ha d'interès agrícola distribuïdes als següents espais:

- Espai d'interès agrícola a Santa Margarida de Montbui / Sant Martí de Tous.

Descripció de l'espai: espai localitzat entre la Serra de Miralles Queralt i Les Serres, predominen els conreus herbacis de secà, existint també fruiters alts de secà (oliveres, ametllers, garrofers) i brolles i timonedes amb ruac i trincola.

Localització: Municipi de Sant Martí de Tous i Santa Margarida de Montbui.

Superfície total: 1.057,57 ha.

Superfície a l'àmbit : 162,74 ha.

Tipus d'interès: agrícola.

- Espai d'interès agrícola a Jorba / Traver i Copons.

Descripció de l'espai: espais localitzats en els municipis de Jorba, Rubió i Copons, predominen els conreus de cereals de secà. Es reconeix l'alt valor d'aquets sòls perquè són zones agrícoles d'alta producció agrària amb valor cultural i SNULP.2

Localització: Municipis de Jorba, Rubió i Copons.

Superfície total: 324,06 ha.

Superfície a l'àmbit: 117,17 ha.

Tipus d'interès: agrícola.

Pla Director Urbanístic del Pla de l'Estany

Aprovació definitiva el 22 d'abril de 2010. Municipis: Banyoles, Camós, Cornellà de Terri, Crespià, Esponellà, Fontcoberta, Palol de Revardit, Porqueres, St. Miquel de Campmajor, Serinyà i Vilademuls. El sòl agrícola d'aquest pla està inclòs dins el sòl agrícola periurbà.

L'àmbit del Pla director es caracteritza per tenir una llarga tradició agrícola; un 35% del sòl és agrícola, tant de secà com de regadiu, però fonamentalment herbaci.

Els àmbits agroterritorials del Pla de l'Estany presenten un destacable valor agronòmic, natural, paisatgístic i ambiental. Aquests, més enllà del seu remarcable component productiu, constitueixen un referent singular de la identitat territorial i paisatgística del Pla de l'Estany i un element central en l'articulació dels espais oberts de la comarca. El

Pla garanteix la conservació i viabilitat dels principals àmbits agroterritorials de la comarca.

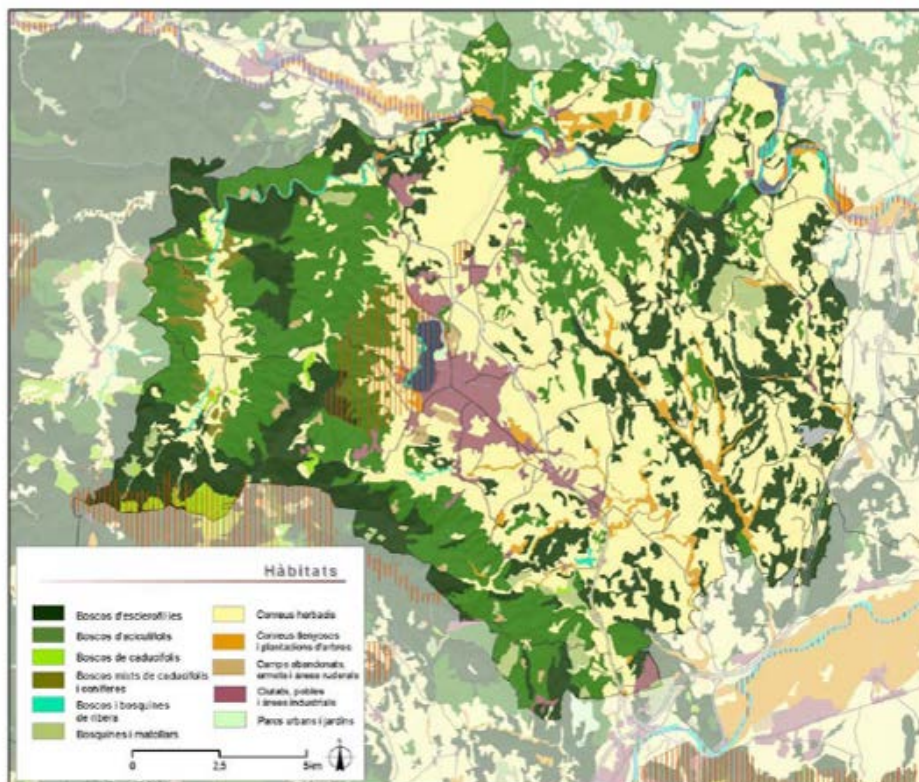
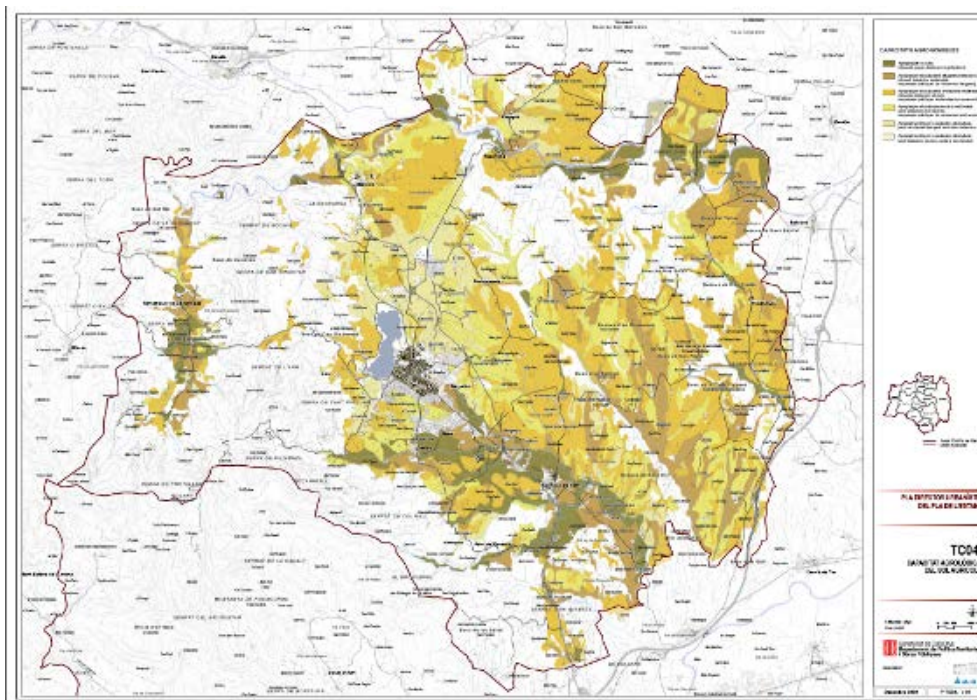

Figura 4.1. Principals hàbitats presents a la comarca del Pla de l'Estany. Amb una trama de línies vermelles s'identifiquen els espais d'interès natural legalment protegits.

Font: cartografia d'hàbitats de Catalunya elaborada pel DMAH.

Els estudis de base de Pla director contenen un estudi de capacitat agronòmica del territori amb les següents categories:

- apropiat per al cultiu
- apropiat per al cultiu amb lleugeres limitacions
- apropiat per al cultiu amb limitacions moderades
- apropiat per al cultiu ocasional o molt limitat
- apropiat només per a pastures i silvicultura

Capacitat agrològica del sòl agrícola. PDU Pla de l'Estany.

El Pla director **inclou el sòl amb interès agrari i paisatgístic dins** la categoria de **sòl no urbanitzable de protecció territorial** i en conseqüència ha de ser preservat o se n'ha de condicionar la transformació a un suficient interès territorial. La superfície total de sòl de protecció territorial d'interès agrari i paisatgístic és de 13.861 ha (un 52,5% de la comarca).

El Pla reconeix les activitats agràries com a estratègiques per al futur de la col·lectivitat social del Pla de l'Estany, en tant que garanteixen la producció d'aliments, ajuden a fixar població en el territori i contribueixen a la preservació de la qualitat del paisatge.

Les àrees d'activitats agràries d'interès per al territori i terrenys que aporten paisatges significatius o identitaris del Pla de l'Estany recollides dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial són les següents:

- **La Vall del Terri**

Agronòmicament són les millors terres de conreu de la comarca, en termes de textura, profunditat, drenatge i composició. L'existència d'aigua converteix aquest àmbit en un dels més dinàmics i amb futur del Pla de l'Estany, en especial en la mesura que s'hi ha desenvolupat una agricultura intensiva d'horta.

- **Vall del Matamors i del Remançar**

Són terres amb qualitats agronòmiques excel·lents i amb enormes potencialitats de rec.

- **Pla de Martís**

Conforma la superfície agrícola més gran de la comarca i, consegüentment, amb parcel·les més extenses, molt adequades en termes de competitivitat de les explotacions.

La seva orografia, extraordinàriament plana, contribueix a la seva homogeneïtat i admet qualsevol ús agrari. Agronòmicament són terres bones, amb possibilitats de ser regades, cosa que dóna un valor afegit molt important.

- **Planes de Cornellà de Terri i Vilademuls**

Corresponen al conjunt d'espais agraris del pla de Galliners, la plana de Vilademuls, la plana de Sant Esteve de Guialbes, la plana de Vilafreser, la plana del Terri (Rabós, Sords i Santa Llogaia) i les planes de Borgonyà i els Pujals (dels Cavallers i dels Pagesos). Agronòmicament són secans frescals excel·lents, però que no admeten massa aigua. Molt adequats per a conreus de secà amb molt valor afegit: lleguminoses de gra (cigrans, llenties), plantes aromàtiques o fruiters de secà. Fonamentalment aquestes planes estan constituïdes per terrenys argilosos i forts (amb un excel·lent comportament agronòmic durant els períodes de sequera). Conformen un mosaic agropecuari i forestal al voltant dels masos amb un alt valor paisatgístic.

- **Les valls de Campmajor**

Edafològicament és l'espai que presenta els sòls més bons, bàsicament fondals amb textura profunda, bona composició i bon drenatge. Morfològicament és l'única zona de la comarca que presenta materials d'origen paleozoic. Ambient frescal amb excel·lent pluviometria i grau d'humitat. La major part dels farratges (a banda de les pastures i alguns prats) que s'hi conreen no requereixen aigua.

- **Plana de la Vall del Revardit (cap al Terri) i Plana de la Banyeta**

Sòls amb bones qualitats agronòmiques: són materials terciaris ben drenats i amb excel·lent predisposició a la introducció d'elements mecànics per millorar-ne la seva eficàcia productiva.

Permeten conreus extensius (cereals i farratges), però la qualitat del sòl pot obrir noves i variades perspectives agràries.

- **Vall del Fluvià i Plana de Crespià (torrent de Merler)**

Aquest àmbit es correspon amb les planes de l'àmbit més septentrional de la comarca: planes d'Esponellà, Vilert, Orfes i Paretts d'Empordà. Des del punt de vista edafològic, són terrenys sorrencs relativament pobres, però el clima plujós permet uns

rendiments acceptables i, fins i tot en molts anys, bons. Predomina el paisatge mosaic agropecuari de camps sense tancar, amb conreus extensius amb vocació ramadera. Paisatge agrari ordenat i estructurat per petites planes, només separades per bosquines d'alzines i pins. L'àmbit s'obre als aspres empordanesos (terrenys amb poca fondària i relativa rendibilitat, però que admeten aigua abundant que millora les produccions sempre extensives de cereals i farratges). Espai agrari amb algunes millores estructurals recents, per exemple la plantació de noguers.

- **Banda occidental de l'Estany de Banyoles**

Conformat per un conjunt de terres amb fragilitat extrema. Catalogat com a Espai Natural d'Interès atès que, per la seva ubicació, juga un paper primordial des d'un punt de vista ambiental i paisatgístic.

Taula 4.1. Distribució de la superfície dels sòls del sistema d'espais oberts.

	Superfície (ha)	Percentatge respecte la superfície total comarcal (%)
Sòl de protecció especial	10.603	41,59
Sòl de protecció territorial de valor agrícola i paisatgístic	13.861	52,47
Subtotal	24.464	92,61
Sòl de protecció territorial de preservació de corredors d'infraestructures	299	1,13
Sòl de protecció preventiva	664	2,51
Total	25.428	96,26

Pla Director Urbanístic de la Val d'Aran

Aprovació definitiva el 28 de juny de 2010. Municipis: Bausen, Canejan, Les, Bossòts, Vilamòs, Arres, es Bòrdes, Vielha e Mijaran i Naut Aran. El sòl agrícola d'aquest pla no s'ha considerat inclòs dins el sòl agrícola periurbà.

El PDU estableix diversos programes d'actuació, entre altres el **Pla de protecció del medi agroambiental** i de suport a les activitats agrícoles i ramaderes tradicionals, que ha de tenir per objectius el manteniment i potenciació de l'activitat primària tradicional i la protecció dels elements que la permeten, així com la protecció dels elements naturals, culturals i paisatgístics que hi van indiscutiblement lligats i, en concret:

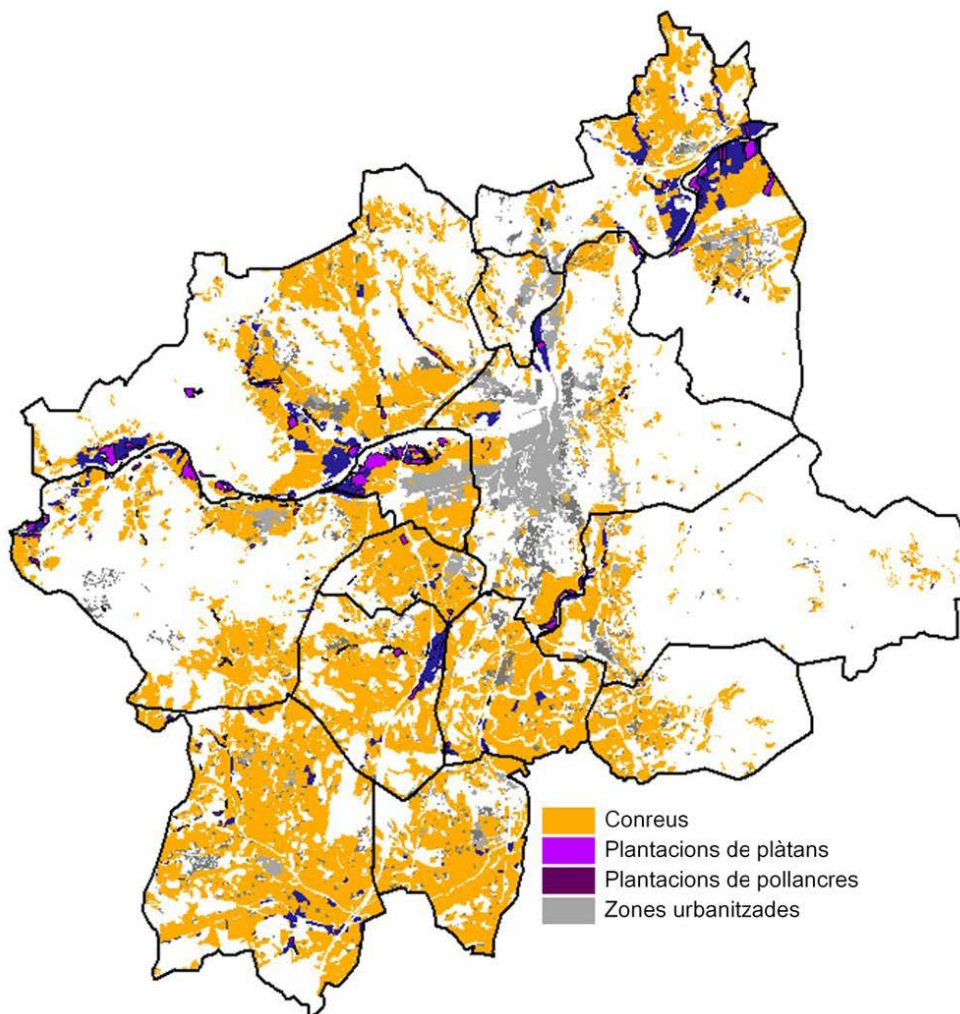
- Identificació i conservació dels elements estratègics per la ramaderia extensiva tradicional.
- Identificació i protecció dels espais agrícoles i/o ramaders d'interès natural, cultural i/o paisatgístic.

- Identificació i conservació dels espais agrícoles i/o ramaders d'interès per la continuïtat del sector primari tradicional.
- Conservació i difusió de les varietats autòctones.
- Foment dels productes locals
- Foment de les bones pràctiques agràries, la producció integrada i la producció ecològica.
- Difusió dels valors culturals, ambientals i socials de l'activitat primària tradicional de la comarca.

Pla Director Urbanístic del sistema urbà de Girona

Aprovació definitiva el 27 de juliol de 2010. Municipis: Aiguaviva, Bescanó, Celrà, Fornells de la Selva, Girona, Llambilles, Quart, Riudellots de la Selva, Salt, Sant Gregori, Sant Julià de Ramis, Sarrià de Ter, Vilablareix i Vilobí d'Onyar. El sòl agrícola d'aquest pla està inclòs dins el sòl agrícola periurbà.

L'àmbit es situa entre dues grans planes (l'Empordà i la Depressió Pre-litoral) i ha estat tradicionalment agrícola tot i que poc a poc, aquest sector ha anat perdent importància. L'important procés urbanitzador de bona part de la comarca, especialment prop de la ciutat de Girona ha produït que l'activitat agrícola es concentri a la plana del sud de l'àmbit del Pla (Fornells de la Selva, Vilobí d'Onyar i Riudellots de la Selva) i a la plana del riu Ter (sector de Celrà).

Font: PDU del sistema urbà de Girona a partir de la cartografia de cobertes del sòl del CREAM, 2000.

El Pla inclou dins els **sòls de protecció especial** les àrees que cal preservar, entre altres, **pel seu valor agrícola**.

Dins el sòl de **protecció territorial**, el pla inclou aquell **d'interès agrari** i paisatgístic, que comprèn els sòls que el Pla no considera necessari que formi part de la xarxa de sòl de protecció especial, però que aporten paisatges significatius o identitaris de l'àmbit territorial i que constitueixen terrenys que, per estar molt poc contaminats per l'edificació, convé que tinguin una regulació restrictiva de la seva possible transformació.

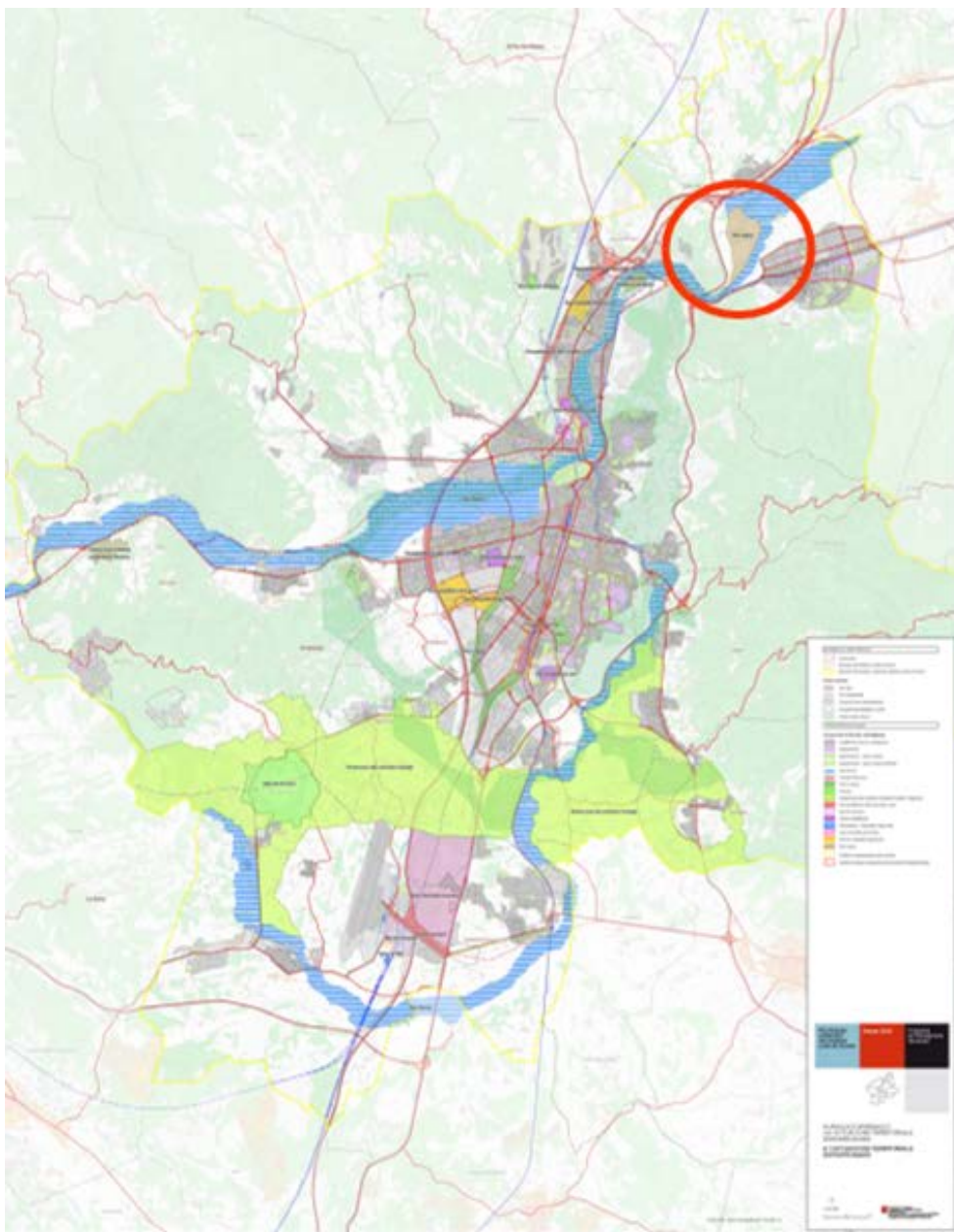
A les diferents categories de sòl no urbanitzable, el Pla realitza una divisió en àrees de regulació homogènia, que són aquelles a on predominen uns usos concrets. Es defineixen les categories de sòls agrícoles, sòls forestals, sòls agroforestals i àrees fluvials.

Segons aquesta zonificació s'observa que les zones agrícoles es concentren als voltants dels principals eixos fluvials. Així doncs, s'han definit zones agrícoles a l'àmbit del Pla de Celrà, als voltants de l'Onyar a la zona de Fornells i de Riudellots, a la zona de les Deveses del Ter, al sector entre Sant Gregori i les Muntanyes de Rocacorba, als plans del Llémena i a la zona de la plana de Vilablareix.

Les zones agrícoles s'ubiquen bàsicament en continuïtat a trams dels cursos fluvials del Ter i afluents tot aprofitant les zones més humides i amb menys pendent i també a la plana de Vilablareix. Aquestes ocupen un total de 2.299,53 ha.

Com a principals actuacions territorials estratègiques vinculades als espais oberts, el Pla proposa la delimitació d'uns **parcs agraris**.

El Pla recull la iniciativa dels municipis de Sant Julià de Ramis i Celrà de crear un centre d'innovació de la planta de jardí, projecte "Arboretum", en una zona de les ribes del Ter, dins el sistema d'espais oberts de valor connector. Els objectius d'aquest projecte són: esdevenir un centre de recerca i innovació del sector, promoure la formació i divulgació, fomentar el turisme cultural i potenciar l'activitat econòmica. En aquest sentit delimita un àmbit d'Actuació Territorial Estratègica, qualificat com a parc agrari, a la zona del Pla de la SAFA.

Dins el cercle vermell es situa el Parc agrari. PDU del sistema urbà de Girona.

Pla Director Urbanístic del Pla d'Urgell

Aprovació inicial, octubre de 2010. Municipis: Barbens, Bell-lloc d'Urgell, Bellvís, Castellnou de Seana, Golmés, Fondarella, Linyola, Ivars d'Urgell, Miralcamp, Mollerussa, Palau d'Anglesola, El Poal, Sidamon, Torregrossa, Vilanova de Bellpuig i Vila-sana. Una part del sòl agrícola del pla s'ha considerat sòl agrícola periurbà.

Les planes agrícoles, ocupen la major extensió en el Pla d'Urgell i queden majoritàriament incloses en sòl de **protecció preventiva sense cap protecció especial**, d'acord amb el criteri establert pel Pla Territorial Parcial de Ponent segons el qual, l'ús

agrícola és el predominant, no és qüestionat per cap altre i sovint és una qüestió d'oportunitat la que el posa en valor.

El Pla detecta diverses mancances que proposa resoldre amb una sèrie de programes d'ordenació territorial entre els quals es troba el **Programa de Planificació dels espais d'interès agrícola-ramader** i el **Pla de desenvolupament i integració ambiental de les activitats agrícoles i ramaderes**.

En desenvolupament de l'article 2.21 del Pla Territorial Parcial de Ponent, el Programa de Planificació dels espais d'interès agrícola-ramader determinarà la delimitació precisa dels espais d'interès agrari que identifiqui entre altres qüestions, els espais on el valor natural i el valor productiu van indissociablement lligats i que proposi actuacions de gestió que tendeixin a mantenir o reforçar les poblacions d'espècies de fauna més vulnerables o més amenaçades, que poden ser incloses en línies d'ajut específiques o bé contractes globals d'explotació.

El Pla de desenvolupament i integració ambiental de les activitats agrícoles i ramaderes ha de tenir per objectiu l'establiment de mesures a nivell comarcal per a:

- Incrementar la competitivitat del sector agrari.
- Reduir els impactes ambientals negatius derivats de l'activitat agrària.
- Fomentar les bones pràctiques agràries, la producció integrada i la producció ecològica.
- Comptabilització de les activitats agràries i turístiques, especialment pel que fa a la reducció dels impactes negatius d'una activitat sobre l'altra: problemes de contaminació odorífera, ús públic pels camins agrícoles, etc.

Pla Director Urbanístic del sistema urbà de Figueres

Aprovació definitiva l'11 de novembre de 2010. Municipis: Figueres, el Far d'Empordà, Avinyonet de Puigventós, Borrassà, Cabanes, Llers, Navata, Ordis, Peralada, Pont de Molins, Roses, Santa Llogaia d'Àlguema, Vilabertran, Vilafant, Vilamalla, Vilanant i Vilasacra. El sòl agrícola del pla s'ha considerat sòl agrícola periurbà.

Encara que el Pla director considera que no és l'instrument adequat per a planificar l'activitat agrària, sí que creu necessari plantejar-se que cal fer amb el sòl agrícola. Segons Unió de Pagesos, el camp català perd anualment unes 1.000 persones. Els antics propietaris són substituïts per nous empresaris agraris que fan econòmicament viables les explotacions mitjançant la innovació de producte o de procés de producció, la mecanització intensiva, la concentració i la nova dimensió de les explotacions.

Els imponderables de la política agrària europea i la demanda de sòl agrari per part d'inversors ocasionals, provinents d'altres sectors d'activitats, per als quals la terra és un refugi patrimonial a cobert de la inflació o dels baixos tipus d'interès del diner, dificulten el procés d'explotació estable del camp. Els inversors aliens al sector fan encarir innecessàriament els preus de la terra i obstaculitzen la necessària transformació estructural de l'agricultura, ja que molts d'ells no tenen el mínim interès en cultivar-la.

Des del punt de vista general, el dilema de l'agricultura estaria entre mantenir l'activitat productiva subvencionada i considerar-la com una mena de jardineria del paisatge a gran escala, complementada amb la ramaderia i el turisme rural o en desplegar un procés de racionalització integral de la producció que no sempre és possible en l'àmbit dels 16 municipis del Pla.

Morfològicament, cal distingir entre les Terres Baixes, algunes potencialment inundables, la Garriga i les Planes Altes. Les terres baixes: la vall baixa del Llobregat, de la Muga i del Manol, són àrees potencialment inundables que embolcallen antigues llacunes deltaïques dessecades i que estan sotmeses a una intensa explotació agrícola. Són territoris solcats per un gran nombre de canals de rec que testimonien la importància d'unes inversions justificades per la qualitat i el rendiment de la terra. El Pla Territorial Parcial de les Comarques de Girona reconeix aquesta excel·lència en la qualificació de **sòl no urbanitzable de protecció especial d'alt valor agrícola**, que atorga a les terres situades a Vilanant, Avinyonet, Navata i Ordis, al nord del terme de Peralada, al Pla de Montpedró i entre l'Orlina i la riera de l'Anyet. També s'ha atorgat aquesta qualificació a les terres de Can Gener, al terme de Pont de Molins, a les terres de Cabanes, a la llera de ponent de la Muga al terme de Peralada i a les terres de Vilabertran, gairebé fins a la N-II. El PDTE proposa qualificar com de **protecció territorial o preventiva la resta de sòls** no urbanitzables de les valls baixes.

Pla Director Urbanístic de les colònies del Ter i del Freser

Aprovació definitiva el 20 de setembre de 2010. Municipis: Camprodon, Sant Pau de Segúries, Sant Joan de les Abadesses, Ogassa, Ripoll, Campdevàrol, Campelles, Ribes de Freser i les Lloses, Montesquiú, Sant Quirze de Besora, Orís, Torelló, Sant Vicenç de Torelló, Sant Hipòlit de Voltregà, les Masies de Voltregà, Manlleu, Gurb, les Masies de Roda i Roda de Ter. Una part del sòl agrícola del pla s'ha considerat sòl agrícola periurbà.

En aquest Pla es reconeixen, entre altres **àrees de regulació homogènia** la matriu agrícola, que es defineix com aquells terrenys de terrasses fluvials al llarg dels rius que reuneixen condicions favorables per al desenvolupament de l'activitat agrícola. Es distingeixen dues categories:

- a. Àrees de conreus, plantacions i hortes fluvials
- b. Conreus i pastures en costers

Els seus objectius són:

- Defensar la integritat de les àrees agrícoles.
- Preservar el seu paisatge i els valors ambientals associats.
- Afavorir la continuïtat de l'activitat agrícola.
- Mantenir i recuperar els elements del seu patrimoni cultural i prohibir, en general, noves construccions.

La normativa del Pla, defineix els usos compatibles i prohibits sobre aquests sòls.

Pla Director Urbanístic de l'àmbit Central del Camp de Tarragona

Aprovat inicialment per segona vegada el novembre de 2011. Municipis: Almostrer, Altafulla, Cambrils, la Canonja, Castellvell del Camp, el Catllar, Constantí, els Garidells, el Morell, els Pallaresos, Perafort, la Pobla de Mafumet, Reus, la Riera de Gaià, Riudoms, Salou, la Secuita, la Selva del Camp, Tarragona, Torredembarra, Vilallonga del Camp, Vila-seca i Vinyols i els Arcs. El sòl agrícola del pla s'ha considerat sòl agrícola periurbà.

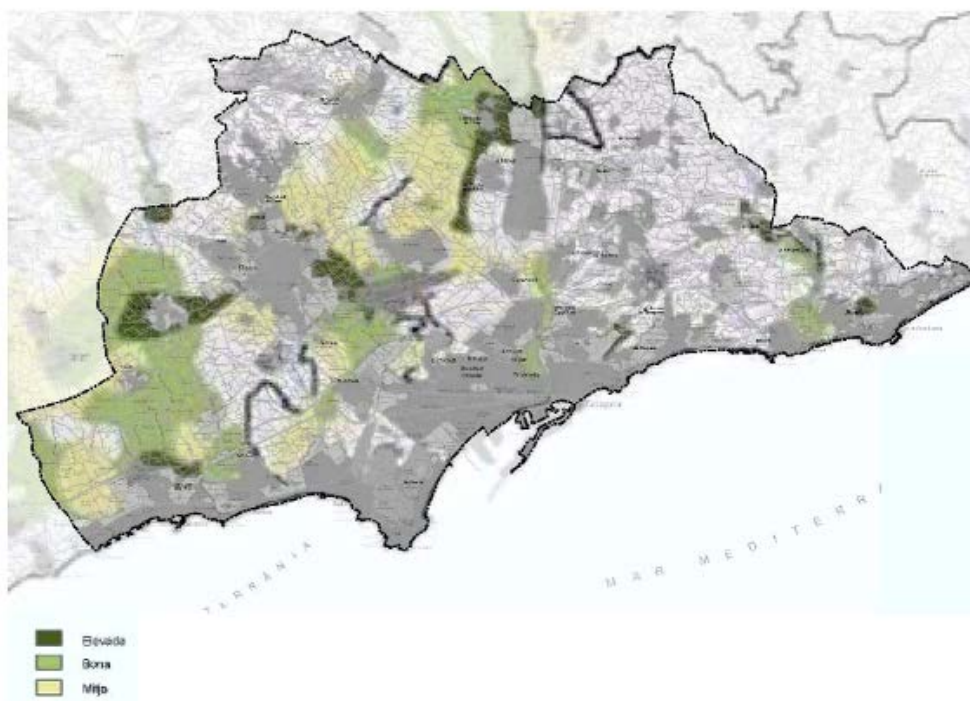
Les àrees agrícoles de l'àmbit central del Camp de Tarragona, es localitzen a les zones de relleus més planers i mostren àrees especialitzades amb notable significació territorial, com les vinyes a l'Alt Camp o els fruiters en règim de regadiu de la plana agrícola del Baix Camp Tarragonès.

El Pla Director detecta que les transformacions urbanes que s'han produït en les perifèries dels nuclis urbans -especialment al sector central, entre Reus, Vila-seca,

Constantí i Tarragona- han promogut la transformació de sòl agrícola en urbà Aquest desenvolupament urbanístic ha implicat la pèrdua d'espais d'alt valor agrícola o d'espais de gran valor natural.

No es disposa d'estudis complets ni actualitzats sobre la fertilitat dels sòls del Camp de Tarragona, tot i que es coneix el valor productiu dels seus camps. L'únic precedent identificat, que data de l'any 1986, és *Los suelos cultivados de la provincia de Tarragona*, d'Eugeni Cobertera, publicat per la Diputació de Tarragona. Aquesta publicació recull algunes valoracions de la fertilitat dels sòls de l'àrea més central del Camp.

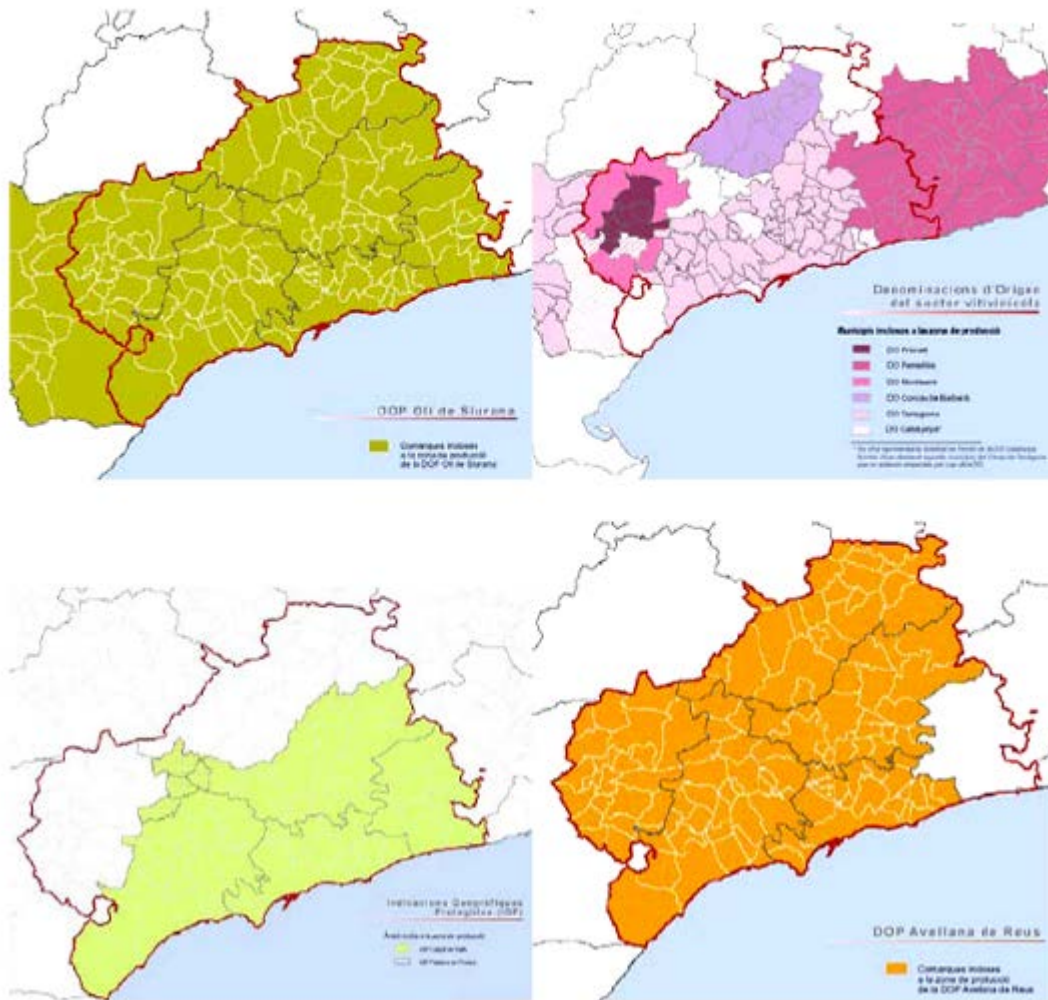
Figura 3-5. Fertilitat del sòl

Font: PDU de l'àmbit Central del Camp de Tarragona

Els distintius geogràfics i de qualitat aporten un important valor afegit al producte agrícola i representen un dels factors rellevants assenyalats a la Llei d'urbanisme per a la delimitació de sòls no urbanitzables (art. 9.3 i 32). A l'àmbit central del Camp de Tarragona es localitzen diversos distintius de productes agrícoles. Cal destacar la denominació d'origen del sector vitivinícola, amb denominacions com la de Tarragona, així com la denominació d'origen protegida (DOP) de l'oli de Siurana i l'avellana de Reus.

Figura 3-6. Denominacions d'origen del Camp de Tarragona

Font: PTP Camp de Tarragona

El Pla director incorpora el sòl d'interès agrari que proposa el Pla territorial parcial del Camp de Tarragona i amplia la protecció agrícola en algunes zones. El Pla director inclou els espais amb valors paisatgístics (agrícoles, forestals, etc) que provenen del planejament vigent i els espais agrícoles de valor que proposa el Pla director, dins del **sòl no urbanitzable de protecció preventiva restringit**.

A més a més de la protecció dels espais agrícoles de valor, el Pla director proposa **àrees de foment de la gestió dels espais agrícoles** als següents àmbits:

Reus, Tarragona, Constantí i Vila-seca

Entre aquests municipis existeix un corredor agrícola conformat per mosaics d'herbacis de secà, oliveres i avellaners barrejats amb matollars i erms, que s'estén de nord-est a sud-oest entre les ciutats, i que es veu alterat pel pas de grans infraestructures de comunicació, el creixement urbà dispers, i abocaments diversos i dispersos. Per tal de

mantenir la condició d'espai obert i constituir un corredor que permeti preservar els valors de l'espai agrícola, així com l'ús social mitjançant itineraris que permetin el gaudi del paisatge, caldria:

- a) Evitar la construcció i les infraestructures en els espais agrícoles de major qualitat.
- b) Frenar la conurbació entre els nuclis veïns, tot evitant un continu urbà sense espais oberts o zones verdes suficients.
- c) Per la seva posició de frontera en la transició urbà-rural, tenir especial cura de la zona agrícola de la perifèria nord i oest de Vilaseca.
- d) Fomentar a través del planejament urbanístic supramunicipal la constitució d'un corredor verd entre Bonavista i Campclar que s'integri en una xarxa que connecti els espais agrícoles i naturals del mas Alemany i el sud de Constantí, fins a connectar amb el riu Francolí.
- e) Proposar reglamentació per als corresponents plans urbanístics, en el sentit de valorització del paisatge agrícola d'avellaners present entre les ciutats de Tarragona i Reus.
- g) Proposar mesures de restauració i adequació paisatgística de l'espai de conreus i hortes que s'estenen a banda i banda del riu Francolí.

Litoral del Camp entre Cambrils, Salou i Vila-seca

Es tracta d'una àrea contínua de conreus llenyosos i herbacis que ocupen els espais compresos entre la primera línia urbanitzada i l'autopista AP-7 i on es possible contemplar mosaics de conreus llenyosos d'avellaners i oliveres, amb garrofers, amb algunes hortes molt productives i espais erms, i esquitxat d'edificacions disperses; haurien de mantenir la condició d'espais oberts, conservant els valors naturals o productius ordenats sobre una xarxa de camins i itineraris que també en permetin l'ús social. És convenient gestionar aquest corredor agrícola mitjançant un pla de gestió integral. Aquest pla hauria de promoure la conservació dels cultius tradicionals a través d'incentius, i, a la vegada, permetre el desenvolupament de complementaritats entre l'ús agrícola i les activitats turístiques per incrementar l'oferta turística vinculada al litoral.

Camps del Francolí entre Castellvell del Camp, Reus, Almofter, La Selva del Camp, Vilallonga del Camp, El Morell, La Pobla de Mafumet i Constantí.

En aquesta àrea cal prendre mesures de restauració i adequació paisatgística dels espais de conreus i hortes que s'estenen a banda i banda de diversos indrets de les lleres fluvials, sobretot a l'entorn dels nuclis urbans.

Plana de l'Alt Camp entre Els Garidells i La Secuita.

Es tracta d'una àrea contínua de conreus llenyosos i herbacis que ocupen la pràctica totalitat de la unitat i on es possible contemplar cereal d'hivern al nord. Hi ha predomini de la vinya al sud, amb camps esparsos d'oliveres, ametllers i avellaners arreu de la unitat. El paisatge agrícola es complementa amb mostres de patrimoni rural d'interès en recs, molins, fonts i murs de pedra seca. Cal evitar la implantació de noves edificacions en l'àmbit del paisatge agrícola, per tal de no fragmentar ni alterar el paisatge agrícola. Caldria estudiar la possibilitat de crear un Parc Agrari que hauria de tenir en compte:

- a) Protegir de la construcció i les infraestructures els espais agrícoles de major qualitat del sòl agrícola.
- b) Evitar la fragmentació dels paisatges agraris estratègics, sobretot front a grans projectes urbanístics i d'infraestructures, especialment als camps de garrofer del sector sud.
- c) Proposar disposicions als diferents plans urbanístics, en el sentit de protecció i valorització del paisatge agrícola de la plana de l'Alt Camp.
- f) Protecció del paisatge del garrofer, l'avellaner i la vinya del sector meridional entre Valls, Nulles i els Garidells, pel seu valor estètic, identitari i productiu.
- g) Restauració paisatgística dels espais agraris marginals situats a l'entorn immediat de l'autopista AP-2 al seu pas per la unitat.
- h) Promoure, al si dels plans d'ordenació urbanística municipal, la classificació del paisatge del garrofer, l'avellaner, la vinya, l'olivera i l'ametller del sector sud-est de la unitat, com a sòl no urbanitzable, preferentment amb la categoria de sòl no urbanitzable agrari d'especial protecció.
- i) Recuperació i revalorització de l'arquitectura rural fora d'ús, que històricament ha tingut un paper específic en la configuració del paisatge dels espais oberts principalment del sector sud-est de la unitat: recs, molins, fonts, murs de pedra seca, etc.

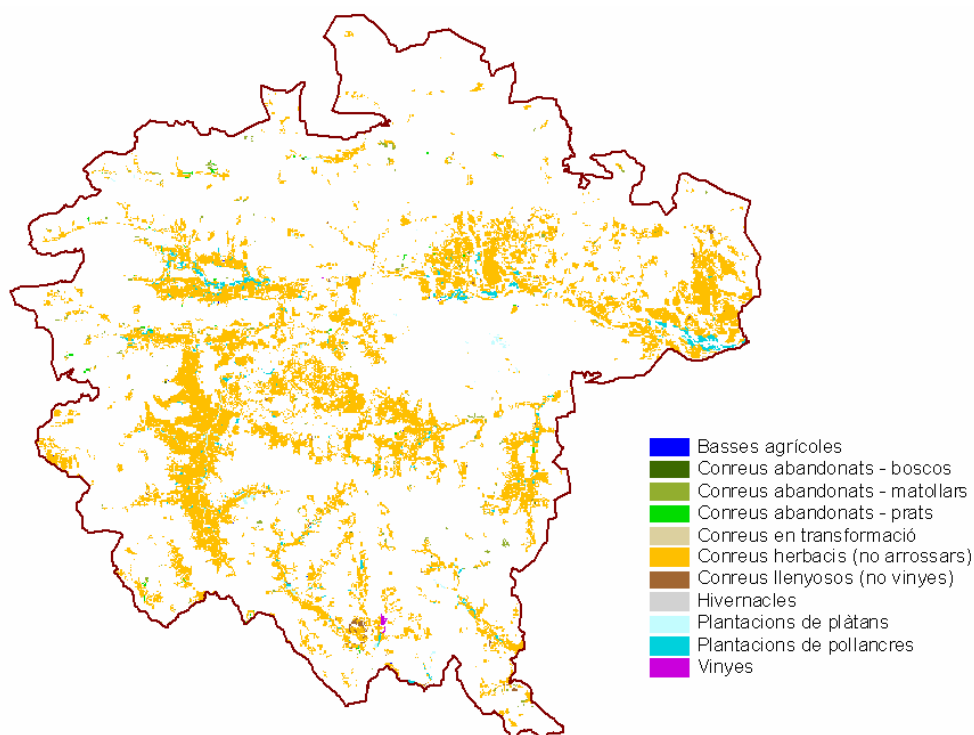
Pla Director Urbanístic de la Garrotxa

El Pla director territorial de la Garrotxa va quedar sense efecte amb l'aprovació del Pla territorial parcial de les Comarques Gironines, dins el qual ha quedat integrat. Municipis: Castellfollit de la Roca, Olot, les Preses, Riudaura, Sant Jaume de Llierca, Sant Joan les Fonts, la Vall de Bianya, la Vall d'en Bas, Montagut i Oix, Mieres, Santa Pau, Agelaguer, Besalú, Beuda, Maià de Montcal, Sant Ferriol, Tortellà, Sales de Llierca, les

Planes d'Hostoles, Sant Feliu de Pallerols i Sant Aniol de Finestres. Una part del sòl agrícola del pla s'ha considerat sòl agrícola periurbà.

A la Garrotxa hi ha 12.571,53 ha de sòl agrícola (el 17% de la comarca). Pel que fa als tipus de conreus, hi ha una àmplia majoria de sòl amb conreus de secà (el 98%, mentre que el 2% restant és de regadiu).

L'agricultura a la comarca domina bàsicament als fons de vall més amples: la vall d'en Bas, la vall de Mieres i el Torn, els plans del Fluvià, la Vall de Bianya i una part del pla de Tapioles, tot i que també es troben petites extensions a la zona de la Llèmena i del Brugent. En aquestes zones s'hi ha desenvolupat una agricultura intensiva i de regadiu, basada en els cultius de cereals i farratges (blat, blat de moro, ordi, civada, sègol, espelta, sorgo, margall, alfals, trepadella...). Altrament, també apareixen conreus de lleguminoses (cigrans, faves, pèsols, etc.), tubercles i diferents productes hortalsans. Resseguint els principals cursos fluvials, però de vegades també al vell mig de la plana, i gràcies al fàcil accés que hi ha, hi trobem algunes plantacions de pollancre i plàtans.

Mapa de conreus, PDU de la Garrotxa

Donada la peculiaritat que representen els sòls volcànics al nostre país aquests es consideren de molt alt interès. Però a més, alguns d'aquests sòls, per les seves condicions (topografia, règim d'humitat, etc) tenen una elevada capacitat per suportar vegetació, ja sigui agrícola o forestal, la qual cosa els confereix un valor afegit que els porta a ser considerats sòls d'interès excepcional per la seva fertilitat. És per

això que a les planes agrícoles de la Garrotxa trobem uns dels sòls més fèrtils de Catalunya, entre les quals destaca la Vall d'en Bas, que posseeix unes 1.400 ha de sòls qualificats com a "Prime Farmlands".

El DAR ha anat elaborant mapes de sòls a escala 1:25.000 que permeten la constatació del tipus de sòls i les característiques d'aquests. En el cas de la Garrotxa aquesta cartografia inclou la majoria dels municipis de l'àmbit, però exceptuant Castellfollit i Olot, la resta estan tan sols parcialment cartografiats.

Al Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa existeixen unes 1.000 ha de sòl amb un alt interès volcànic, que no es troba en cap altre lloc de la península. Alguns són molt singulars i corresponen a boscos que no han estat conreats; altres són cons volcànics sense alterar, molt joves i per tant molt fèrtils, a les planes agrícoles d'Olot, Santa Pau, Sant Cosme i Begudà.

Les dades sobre ocupació agrària evidencien un retrocés continuat que testifica la tendència a la baixa de l'activitat del sector de forma generalitzada. Tot i els greus problemes d'envelliment que pateix el sector, la Garrotxa és una de les comarques més dinàmiques en la introducció de joves en les activitats agràries, fet sens dubte relacionat amb l'existència de l'especialitat agrària impartida per l'IES la Garrotxa. Ara bé, el creixement industrial i urbà de la comarca continua actuant en perjudici de l'espai agrari. L'augment del sòl urbanitzat ha minvat les expectatives agràries i ha accelerat la concentració de les terres llaurades en els espais amb sòls de millor qualitat.

Davant la manca de model agrari, convindria estructurar el futur d'acord amb la PAC, però també amb una major especialització i amb una visió integral del territori, en que el sector primari sigui el subministrador de productes autòctons de qualitat pel sector terciari de la restauració i el turisme.

Cal la valorització agrícola d'aquestes planes, evitant l'ocupació per infraestructures i usos urbans (residencials o industrials). La seva importància va més enllà del seu elevat valor agrícola, ja que actuen com a zones de captació de l'aqüífer i això les fa indispensables per a poder garantir els abastaments en el futur i la qualitat de l'ecosistema del Fluvià. La seva protecció també afecta de manera directa a l'agricultura ja que cal un replantejament de les tècniques actuals, que passa obligatòriament per una disminució de l'ús de fertilitzants (els purins no són els únics responsables de l'increment de nitrats) però també pel replanteig de l'ús de la

maquinària pesada sense cap mena d'acció correctora i fins i tot dels cultius actuals, molt dependents del rec.

Dins els objectius específics del sistema d'espais oberts que planteja el PDU de la Garrotxa trobem:

Valoritzar, potenciar les valls agrícoles, entenent que la seva importància va més enllà del seu elevat valor agrícola, ja que actuen com a zones de captació de l'aqüífer i això les fa indispensables per a poder garantir els abastaments en el futur i la qualitat de l'ecosistema del Fluvià, que neix en aquesta zona.

Garantir una protecció especial als sòls agrícoles de la Vall d'en Bas pel seu elevat valor agrícola, ecològic, cultural i paisatgístic, conjunt de qualitats que fan que aquest espai jugui un destacat paper en la connectivitat ecològica dins el sistema d'espais oberts i sigui indispensable per a la protecció del sistema hidrològic.

Donar protecció als sòls agrícoles de les valls de Riudaura i Bianya i de les planes de Tapioles i de Mieres, en considerar que no essent necessaris pel desenvolupament del sistema d'assentaments urbans, presenten notables valors agrícoles i funcionals dins el sistema d'espais oberts.

Per l'anàlisi i selecció dels espais de valor, s'ha considerat el sòl agrícola situat fora dels espais protegits, ja que s'entén que en principi són aquests els que es poden veure amenaçats pel procés urbanitzador, l'esquitxada d'edificacions i la construcció d'infraestructures.

Del sòl d'ús agrícola que es troba fora dels espais naturals protegits s'ha seleccionat el sòl amb alt valor agrícola segons els següents criteris:

Espais amb Denominació d'Origen (DO) o Indicació geogràfica protegida (IPG):

Val a dir que a la Garrotxa no n'hi ha cap DO ni IPG registrades.

Espais amb producció ecològica o integrada:

Segons el Consell Català de la Producció Ecològica hi ha un total de 107 operadors inscrits a la producció ecològica en la comarca de la Garrotxa, la majoria d'ells dedicats a els cereals i les lleguminoses (sens dubte per l'impacte del fesol de Santa Pau), els farratges, les hortalisses i la recol·lecció. Per contra, segons les estadístiques del Consell Català de la Producció Integrada no hi ha cap finca amb aquest model de gestió a la Garrotxa.

Zones d'alta productivitat segons el pendent. S'ha utilitzat el pendent com a indicador de l'aptitud del sòl per l'agricultura, ja que està relacionat amb la rendibilitat potencial de les explotacions agràries, el potencial de mecanització de les terres, la fondària dels sòls, les possibilitats d'arrelament dels conreus, el tipus de drenatge i el risc d'erosió

hidrica. Així, s'han considerat com a molt aptes per a l'agricultura els sòls agrícoles amb pendents inferiors al 10%. El 65,4% del sòl agrícola es troba en pendents inferiors al 10%, el que representa una superfície de 8.220,7 ha.

Zones d'alta productivitat segons les característiques edàfiques del sòl. S'han considerat els espais agrícoles amb sòls excepcionalment fèrtils. No es disposa d'un mapa de productivitat dels sòls de tota la comarca, però segons altres estudis sectorials l'espai agrícola de la vall d'en Bas posseeix unes 1.400 ha de sòls qualificats com a "Prime Farmlands", essent un dels sòls més fèrtils de Catalunya.

Zones de valor per la seva extensió. Dins d'aquest criteri s'han tingut en compte les zones agrícoles properes que en el seu conjunt sumen més de 1.000 ha de sòl agrícola. Es considera que aquesta superfície permet assegurar una funcionalitat agronòmica dels espais agrícoles, els quals es poden distribuir d'una manera discontinua en el territori, però amb una certa connectivitat.

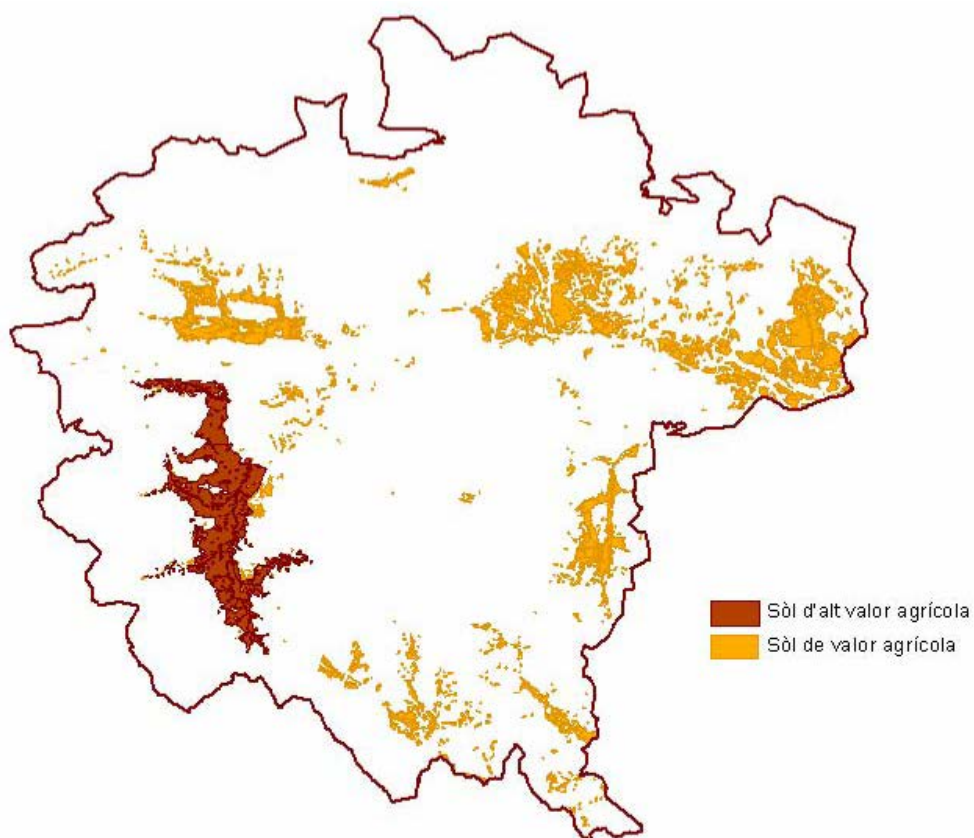
A la Garrotxa s'han identificat dues zones de valor per la seva extensió: la vall d'en Bas i la vall del Llierca. A la vall de Llierca, però, una part important del sòl agrícola es troba en pendents superiors al 10%.

Els espais que compleixen al menys 1 d'aquests criteris es consideren de valor agrícola, i els que reuneixen més de 2 criteris són, considerats com a d'alt valor agrícola.

Segons aquesta metodologia, els sòls de valor agrícola de la Garrotxa que no es troben dins de cap espai natural protegit ocupen 5.830 ha, un 72% del total del sòl agrícola no protegit de la comarca. El seu valor es deu fonamentalment al potencial productiu segons el pendent.

El sòl agrícola de la vall del Llierca que es troba en pendents inferiors al 10% ocupa menys de 1.000 ha. Per tant, es considera de valor agrícola, però no d'alt valor agrícola, ja que no compleix els dos requisits a la vegada.

Destaquem els sòls d'alt valor agrícola, que a la Garrotxa es troben a la vall d'en Bas. Aquesta zona agrícola compleix tres criteris: és la de major extensió (és una de les valls més extenses del Fluvià), els pendents són inferiors al 10% i posseeix uns sòls excepcionalment fèrtils.

Sòls de valor agrícola, PDU de la Garrotxa a partir del mapa d'usos i cobertes del sòl (CREAF, 2a edició) i bases cartogràfiques del DMAH

En Pla ha **protegit com a sòl no urbanitzable de protecció especial el sòl d'alt valor agrícola** i identificat a la memòria, segons els criteris esmentats en els apartats anteriors.

El tractament del sòl agrícola als Plans Directors Urbanístics de les Àrees Residencials Estratègiques

Els Plans directors urbanístics de les Àrees Residencials Estratègiques són un instrument de planificació que té com a principal objectiu tramitar ràpidament la preparació de sòl per a la construcció d'habitatges assequibles en un moment de dificultat d'accés a l'habitatge. Al Plec de recomanacions per a la redacció dels Plans Directors de les Àrees Residencials Estratègiques, es recomana que a la distribució dels espais lliures d'edificació, es puguin destinar espais lliures (públics o privats) **als horts familiars** (horts urbans o comunitaris) que garanteixin el reciclatge dels residus orgànics i generin productes propers als hàbitats dels nous residents.

A l'apartat de gestió del tractament dels residus urbans es recomana que els projectes prevegin en els espais lliures públics i privats mecanismes de compostatge que permetin la recuperació de la matèria orgànica. Aquesta recuperació ha de ser suficient per cobrir, com a mínim, les necessitats de l'adobament del verd urbà i del verd privat i d'un mínim del 20% (desitjable un 50%) del consum generat pels **horts urbans** i privats existents en el sector, si és el cas.

A l'informe de sostenibilitat ambiental, com a mesura per a fomentar la naturalització de l'espai urbà, es proposa la possibilitat d'introduir els **horts urbans** com elements del sistema d'espais lliures en sectors que presentin les condicions de localització i de superfície adequades. Posteriorment, una sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, va anul·lar planejaments, com l'ARE de Reus, per incloure el sistema d'equipament d'espais lliures agrícoles.

Al següents projectes dels sectors de les ARE, aprovades definitivament el 13 de març de 2009, s'han introduït els horts urbans dins l'espai lliure:

Al Pla Director de les **Terres de l'Ebre**, l'ordenació de les **ARE de Tortosa, i Amposta**, contempen la creació d'horts urbans familiars en les zones verdes. Concretament l'ordenació de l'ARE d'Amposta, preveu la possibilitat d'introduir horts urbans en la zona del parc oest. D'aquesta manera ho recull la normativa del sistema d'espais lliures públics a l'article IV.7:

- S'admetrà la ubicació d'horts municipals en aquest subsistema, amb una ocupació màxima del 10% del total del sòl destinat a parcs urbans. Serà necessari redactar un projecte conjunt que reguli les condicions d'ordenació i edificació d'aquests (mida mínima d'hort, condicions de tanques, condicions de casetes d'eines etc).

Al Pla Director del **Camp de Tarragona**, l'**ARE de Calafell**, inclou un gran parc dins del Sistema d'equipaments i espais verds públic, en concret, la superfície que encercla el sector per l'est. Atesa la seva dimensió, es convertirà en un dels parcs principals de Calafell i protegeix l'entorn urbà de la contaminació acústica que suposa la C-31. La superfície del parc s'estén sobre la franja de sòl de protecció del sistema viari. Es tracta d'un parc que mantindrà el caràcter tradicional del lloc i es preveu disposar **horts urbans** i un recorregut lineal a manera de mirador sobre l'entorn.

A l'**ARE de Montblanc** trobem una proposta de sostenibilitat per la gestió del tractament de residus urbans. Preveu la col·locació de mecanismes de compostatge que permetin la recuperació de la matèria orgànica. Aquesta matèria recuperada ha de ser suficient per cobrir, com a mínim, les necessitats de l'adobament del verd urbà i

del verd privat i d'un mínim del 20% (desitjable un 50%) del consum generat pels **horts urbans** i privats existents en el sector.

A l'**ARE de Reus**, dins del sistema d'equipaments d'espais lliures agrícoles, donada la posició del sector dintre de la ciutat i el seu caràcter de límit amb les zones agrícoles, s'estableix pel sector una qualificació especial de sistema d'equipaments d'**espais lliures agrícoles**. Aquests tipus d'espais són els que ocupen el perímetre exterior de l'àmbit que està en contacte amb el sòl no urbanitzable i que preten ser un parc agrícola en transició amb el medi rural que tingui un caràcter semblant amb els espais que limita.

L'objectiu d'aquesta qualificació és compatibilitzar l'obtenció d'aquests terrenys com a sòl públic amb el manteniment de l'estructura actual de la seva parcel·lació, dels camins i cursos d'aigua i de les seves condicions mediambientals. A fi de conservar la morfologia actual del territori, es mantindran en la mesura del possible els camps de conreu existents amb la mateixa funció agrícola. Per aconseguir-ho, tot i que passarà a ser sòl públic, aquests terrenys podran ser objecte de concessió per a la seva explotació agrària. També es poden integrar **horts urbans**, que s'utilitzaran en el règim que decideixi l'ajuntament.

La superfície total d'aquesta qualificació serà de 195.900m².

El sistema d'espais lliures agrícoles es situa al nord-oest de l'àmbit d'actuació. Es tracta d'una gran zona amb predominança de cultius de secà, avellaners i ametllers, de marcat caràcter històric a Reus. Per conservar aquests espai el Pla desenvolupa un pla de gestió.

Línies estratègiques del Pla de gestió:

- Assolir l'eficiència de les infraestructures i els serveis generals del territori agrari.
- Promoure sistemes de producció i comercialització que afavoreixin la identificació dels productes agraris de la zona de Reus.
- Fomentar la implantació del serveis i la modernització de les explotacions agràries per millorar-ne la viabilitat.
- Desenvolupar àrees d'equipament de la zona agrícola que permetin la concentració d'entitats públiques i privades, així com de serveis comuns a la pagesia (centre normalitzador de productes, aparcament de maquinària agrícola, central d'envasos, etc)
- Donar suport a la rehabilitació de les construccions tradicionals de la zona.
- Potenciar els serveis relacionats amb la divulgació de productes de l'espai agrari.

- Elaborar un pla de condicionament dels espais públics, naturalitzats o no, que prevegi també els accessos, sense inferir en l'activitat agrícola de la zona.
- Elaborar material multimèdia, publicacions, exposicions... de la zona agrícola.
- Potenciar i elaborar els treballs de recerca i divulgació relacionats amb l'espai i l'activitat agrària.
- Crear un centre d'interpretació adaptat per a activitats pedagògiques i divulgadores relacionades amb l'espai agrari.
- Desenvolupar programes pedagògics sobre l'espai i les activitats agràries.
- Millora les relacions entre les zones naturals i les àrees d'activitat agrícola, atenuant el possibles impactes.
- Potenciar en punts estratègics pràctiques agrícoles d'interès per a la fauna silvestre que actuïn de forma dissuasiva respecte els atacs que la fauna ocasiona als cultius i que afavoreixin la nidificació de les aus en punts concrets de l'àmbit.
- Redactar i posar en marxa plans de recuperació de zones degradades per tal d'establir la seva potencialitat.
- Posar en marxa un programa de seguiment de la qualitat ambiental, establint indicadors de qualitat.
- Recuperar zones degradades i traslladar o eliminar les instal·lacions alienes al medi agrari.
- Eliminar els horts il·legals i establir en àrees segregades de la zona agrícola, zones destinades a l'activitat d'horts familiars i urbans.
- Elaborar i executar un programa de neteja d'abocaments incontrolats a la zona i elaborar i aplicar un pla de gestió de residus agrícoles.

Com ja s'ha comentat, en data 25 de juliol de 2012 la sentència número 523 del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya va estimar la nul·litat del planejament i la nul·litat de la qualificació urbanística: **Sistema d'equipaments d'espais lliures agrícoles**. La sentència argumenta que aquesta qualificació no té cobertura legal i que, a més, no es pot assimilar a espais com a parcs, jardins, zones verdes, espais de lleure o esport, ni tampoc a centres públics, espais religiosos, culturals, docents, esportius, sanitaris, assistencials, serveis tècnics o transports i ho justifica així:

Interesa concretar, en lo que ahora interesa, que la calificación urbanística que se establece sobre los terrenos de autos es la de "Sistema de Equipamientos de Espacios Libres Agrícolas".

Calificación urbanística en sede de Sistemas Urbanísticos que no deja insensible a ningún operador jurídico cuando se utiliza una terminología curiosa que emplea términos de "Sistema de Equipamientos" y términos de "Sistema de Espacios libres" y todo ello adornado en un supuesto de transformación urbanística de la entidad y relevancia legal que se ha previsto y con la acentuación que se ha expuesto invocando una terminología, quizá perpleja en ámbitos de transformación urbanística, de "Sistema Agrícola" y que se describe en determinados apartados de lo dictaminado como establecimiento de "huertos urbanos en régimen de concesión".

4.- Expuesto lo anterior debe significarse que, si se pretendía su establecimiento de forma independiente de las previsiones legales urbanísticas este tribunal ya debe estimar la disconformidad a derecho y nulidad del novedoso "Sistema de Equipamientos de Espacios Libres Agrícolas" ya que no tiene cobertura legal alguna y no puede habilitar a la Administración ni en materia de régimen de suelo ni en materia de planeamiento urbanístico ni en materia de gestión urbanística.

5.- Aunque la parte actora insiste en que nos hallamos ante un Sistema de Espacios libres públicos a entender en el ámbito del artículo 34.6 del Decreto Legislativo 1/2005, de 26 de julio, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley de Urbanismo de Cataluña, y ello se niega por la Administración, este tribunal debe añadir que caso de que así hubiera de estimarse, la disconformidad a derecho seguiría siendo patente ya que, dejando de lado la poca fortuna de la denominación literal buscada de "Sistema de Equipamientos de Espacios Libres Agrícolas" y examinado su definición, queda fuera de toda duda que en forma alguna nos hallamos en el halo de los parques, los jardines, las zonas verdes y los espacios para el recreo, el tiempo libre y el deporte que exige la definición legal urbanística del artículo referido.

6.- Y es que tampoco se logra mejor pronóstico cuando se examina el caso desde la perspectiva de la tesis de la Administración Autonómica demandada cuando estima que nos hallamos ante el "Sistema de Equipamientos Comunitarios" del reiteradamente invocado artículo 34.5 del Decreto Legislativo 1/2005, de 26 de julio, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley de Urbanismo de Cataluña, cuando la definición y régimen establecido tampoco se compadece con la previsión legal de constituir el caso un supuesto de centros públicos, equipamientos de carácter religioso, cultural, docente, deportivo, sanitario, asistencial, de servicios técnicos y de transporte y si se quería apuntar al concepto jurídico indeterminado de aquellos equipamientos que sean de interés público o de interés social, deberá añadirse que queda en la más absoluta orfandad los elementos que más allá de las actividades y usos en que planea muestren una trascendencia de interés público o interés social que merezca, ni más ni menos, una altura de naturaleza jurídica y régimen propio de un Sistema Urbanístico y que pueda habilitar y habilite a la Administración en la forma ya razonada de Régimen de Suelo, Planificación Urbanística, Estándares y gestión urbanística.

... de Vilaseca", del tenor explicitado con anterioridad, y **ESTIMANDO PARCIALMENTE** la demanda articulada estimamos la nulidad de la figura de planeamiento impugnada en todos los particulares del Area Residencial estratégica denominada "ARE Passeig Nord de Reus" y para con la calificación urbanística del "Sistema de Equipamientos de Espacios Libres Agrícolas" y se condena a la Administración Autonómica demandada a que, firme que sea la presente Sentencia, en el plazo de tres meses, determine la ordenación procedente de los terrenos de la parte actora que puede ser de exclusión o de una calificación urbanística que sea conforme a Derecho.

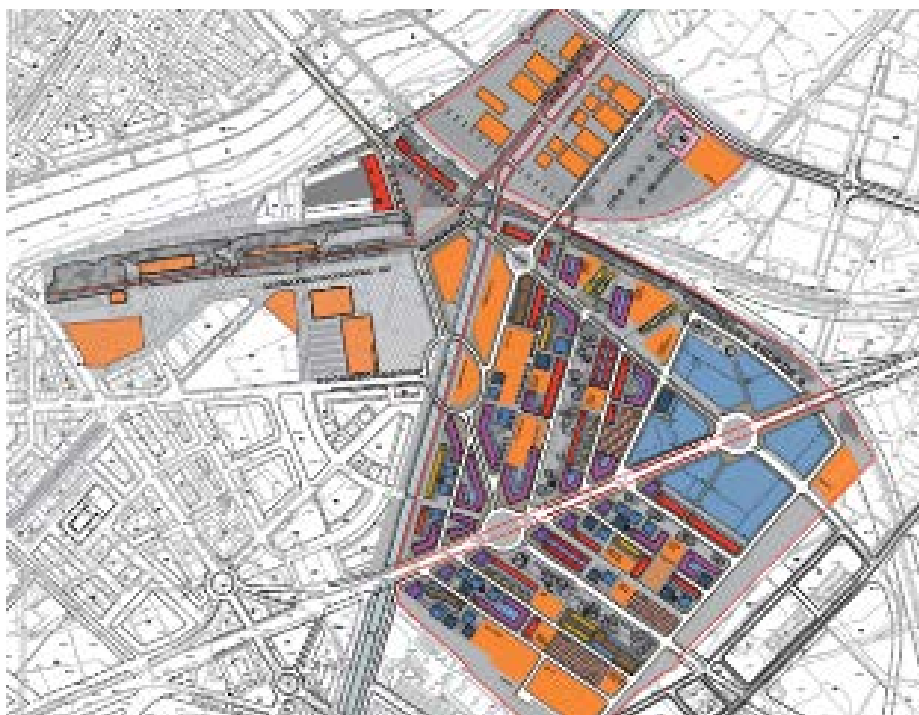
A l'ARE de Santa Oliva, es preveu realitzar un estudi de l'aprofitament de part de les hortes actuals, com espais lliures destinats a **hortes socials** que conservin el caràcter

rural. Proposa incorporar les hortes i el seu patrimoni preexistent (arbrat agrícola, basses) situades dins la zona verda de la Riera de la Bisbal com elements essencials del disseny de la mateixa, considerant la possible funcionalitat dels sistemes de rec agrícola actuals per dotar d'aigua la zona verda i d'altres usos.

A l'**ARE de Tarragona** a Pou Boronat, es planteja la concentració i ubicació de la zona lliure en un context territorial que tingui com a eix referent el Rec Major i permeti incloure els espais d'**horta** del Francolí i del Rec Major en l'ordenació dels espais lliures del sector.

A l'**ARE de Valls**, es planteja la possibilitat de qualificar com a zona verda l'àrea de conreus d'horta situada prop de l'Hort de la Bandereta per estudiar la viabilitat de convertir la zona en un sistema d'**horts socials**. Aquest planejament, també va ser anul·lat el maig del 2013, per la sentència número 384, argumentant inviabilitat econòmica.

El Pla Director de les **Terres de Ponent**, a l'**ARE de Lleida**, una de les alternatives del projecte, planteja la possibilitat de destinar una petita peça al nord, com a **horts urbans**. Aquest sòl, degut a les condicions d'aïllament que li han generat les diferents infraestructures, ha mantingut l'ús agrícola en la vessant hortícola i fruitera pròpia de l'horta de Lleida i s'ha mantingut al marge del procés d'urbanització difosa típica d'aquests espais.

El projecte proposa mantenir l'espai d'horts perquè actui com a pulmó verd enmig de la trama urbana que l'envolta. Proposa també una gestió compartida privat-públic.

El Pla Director de les **Comarques Gironines**, a l'**ARE de Sant Feliu de Guíxols**, planteja tractar com un parc fluvial les ribes de la riera de Sant Amanç, amb manteniment de la vegetació i els **horts existents**.

A l'**ARE de Torroella de Montgrí**, l'ordenació reforça la protecció dels terrenys en sòl no urbanitzable que s'estenen entre la vila i el riu Ter i mantenir els horts situats en aquesta zona com a **parc agrícola**. Amb data novembre de 2014, aquest pla va ser anul·lat per la sentència número 627 del TSJC, raonant inviabilitat econòmica.

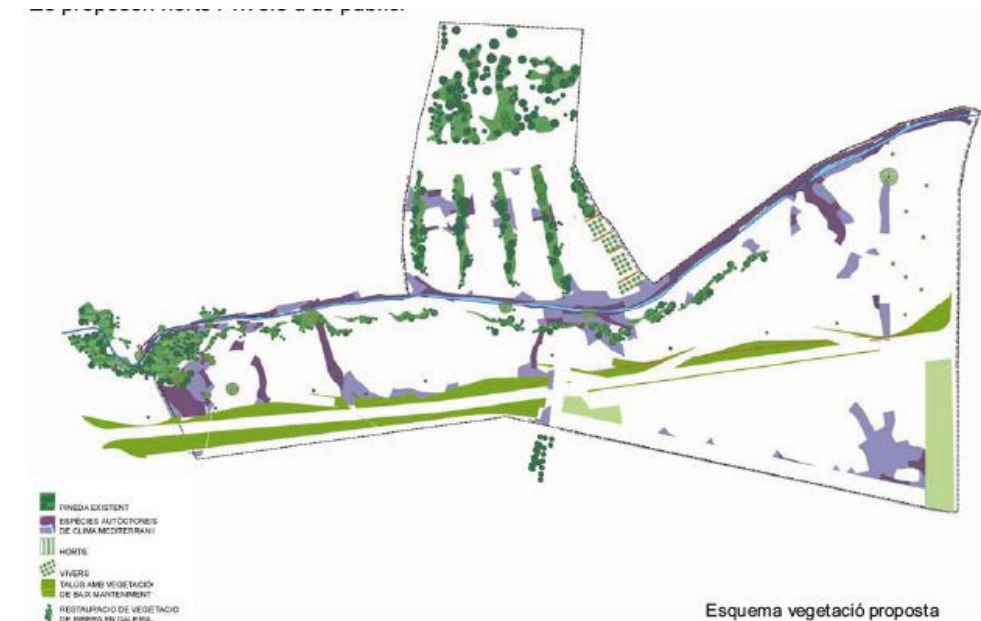

El Pla Director del **Vallès Occidental**, aprovat definitivament el 13 de març de 2009, quant a la introducció d'horts urbans, només ho fa possible en zones verdes extensives, lligada a zones més o menys humides, i per tant a torrents. Aquestes condicions únicament es donen a **Montcada i Reixac**, en el sector de Can Duran, a on s'han previst **horts** en el parc del torrent de Can Rocamora.

El Pla Director del **Baix Llobregat**, a l'ordenació de l'**ARE de Sant Vicenç dels Horts** planteja el manteniment, dins de les illes edificades, dels **horts existents**, establint continuïtat amb el parc agrari existent. També proposa recuperar els canals de rec, que ajudaran a articular els espais lliures i permetran la recollida de les aigües pluvials per la seva reutilització per a rec dels horts. La sentència número 846, emesa pel TSJC el novembre del 2013, anul·la aquest planejament per diverses incoherències en l'ordenació i la tramitació.

A l'ARE de Sant Boi/Santa Coloma de Cervelló es proposen horts i vivers d'ús públic a lo llarg de la riera de Can Solé.

Esquema de plataformes o jardins d'activitats

1. Plataforma jardí (vegetació - espècies autòctones)
2. Plataforma jardí d'esports. Pistes per a activitats diverses: bàsquet, futbol sala, voleibol, etc.
3. Plataforma jardí del parc industrial. Horts d'ús públic
4. Plataforma jardí de vivers. Incorpora trances del lloc (murs edificacions existents)
5. Plataforma mirador. Principal punt d'accés al parc i mirador cap a la Colònia Güell

ritarjal

A l'ARE de Martorell, a l'àmbit Horta de la Vila, es considera que l'espai verd públic pugui mantenir les característiques de sòl agrícola existent.

El Pla Director del **Barcelonès**, a l'ARE del municipi de **Barcelona** destaca que, actualment Barcelona disposa de poc més de 30 ha cultivades (Mapa Ecològic de Barcelona, 2004), dedicades principalment a cultius herbacis diversos, essencialment hortalisses i verdures. La localització d'aquests espais agrícoles majoritàriament està als extraradis de la ciutat, en zones que no han estat absorbides per la seva expansió urbana. Vallbona disposa dels darrers espais agrícoles de Barcelona que s'ha mantingut al llarg dels anys, degut a les característiques intrínseques de la zona: un terreny ubicat entre per grans infraestructures i el riu, amb problemes de comunicació, i amb uns sòls fèrtils molt adequats per a l'activitat agrícola i la presència del Rec Comtal, que ha estat la font de subministrament d'aigua a la zona. Aquest mosaic agrícola l'hi dona a Vallbona un valor paisatgístic important i diferencial de la resta de la ciutat, el qual s'ha de preservar el màxim de la superfície actual.

Dins la filosofia de l'EcoBarri de Vallbona, la conservació i preservació d'aquestes 2,3 ha agrícoles és una de les prioritats; la seva concreció es farà mitjançant un Pla Especial.

Per una banda, es preveu destinar una zona a horts socials (aproximadament 0,3 Ha). Per altra banda, es proposa mantenir una zona agrícola en la qual es podrien desenvolupar tres estratègies que li aportarien un valor afegit:

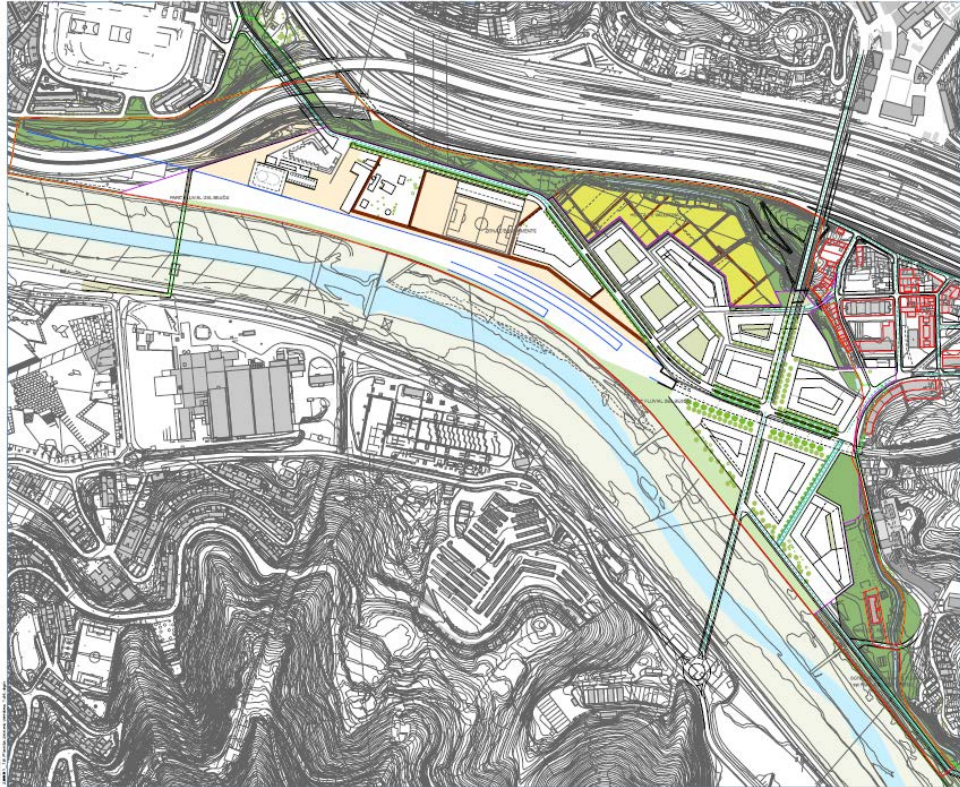
- Agricultura de producció integrada complementada amb un finalitat educacional.
- Reservoiri de varietats tradicionals: condicionar una horticultura a varietats tradicionals.
- Agricultura ecològica.

Així doncs l'ARE de Vallbona preserva 23.853 m² dels actualment existents horts que pertanyen a la finca de La Ponderosa. Aquests horts quedaran qualificats amb clau 7b, d'equipaments comunitaris i dotacionals. La concreció de l'ordenació i usos d'aquesta peça es determinarà en un Pla especial urbanístic que inclourà la peça del Rec Comtal. Aquest Pla especial haurà de determinar:

- El model de gestió de la peça d'horts, de la seva explotació i recursos hídrics.
- Condicions d'arrendaments.
- Les condicions d'us.
- Les condicions de parcel·lació.
- Condicions de l'edificació.
- Condicions d'ordenació.

- La regulació específica de l'activitat agrícola.
- El tractament de les aigües residuals.
- La protecció del paisatge.

Aquest pla, que va ser aprovat inicialment, encara no està aprovat definitivament.

- Límit de l'ÀREA
- Límit del projecte d'urbanització bàsic
- PARC DEL PEU DE MONT**
Ús residencial de mitja densitat
(Pavimentació, Sòl de ciment, Aïllament tèrmic)
Habitatges (1 planta, 2 o 3 plantes)
- PARC URBAN DEL BARRIO**
Ús residencial de mitja densitat
(Pavimentació, Sòl de ciment, Aïllament tèrmic)
- ESPACIS VERD URBANS I INTERMEDIARIS (PROMANCO)**
Espais i vegetació de gran valor mediambiental
- HERTGS**
- VERD de petit parcel·lació**
- **ARBRES existents**
- **ARBRES URBANS PERMANENTS**
Stachytarax, platanus
- **ARBRES URBANS CADUCIFOLIS**
Cedre vermell
- **CONIFERS** : Pinus sp.

El tractament del sòl agrícola als Plans d'ordenació municipal

Els Plans d'ordenació municipal són l'instrument d'ordenació urbanística integral del territori i poden abastar un terme municipal o més d'un. Des d'aquests plans s'han definit innumerables tractaments del sòl agrícola, amb qualificacions diverses i múltiples figures de protecció, diferents regulacions normatives. S'ha estudiat els exemples més rellevants d'aquests territoris que disposen d'extenses planes agrícoles: Delta del Llobregat, Planes del Vallès, Corredor del Maresme, Planes de Catalunya Central, Planes del Penedès, Planes de l'Empordà, Ribes del Ter, Valls de la Garrotxa, Planes de Ponent, Delta de l'Ebre.

Delta del Llobregat

Pla General Metropolità aprovat 1976

La vall baixa del riu Llobregat s'entén entre els municipis de Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, l'Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Pallejà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Cervelló i Viladecans. Tots aquests municipis estan inclosos dins l'àmbit del Pla General Metropolità (PGM). Aquest defineix la clau 24 com a rústic protegit de valor agrícola per el sòl no urbanitzable que per la seva destinació agrícola o per la seva situació, hagi de preservar-se del procés d'incorporació a àrees urbanes. Els usos permesos són:

- Usos agrícoles, d'horta, floral, ornamental, fruiter pecuari, com també les activitats que hi estiguin directament vinculades.
- El d'habitatge unifamiliar destinat al treballador agrícola.

Pel sector del delta del Llobregat, compres entre el riu Llobregat, les autopistes de Castelldefels i de Valencia per la costa i el nucli de Castelldefels, podrà elaborar-se i aprovar -se un pla especial que en desen

Font: Pla especial del Parc agrari de Baix Llobregat 2004

Aquest Pla especial mencionat, es va aprovar el 2004 i en aquest moment, 2015, s'està tramitant la revisió.

Planes del Vallès

Sabadell.

Pla General Municipal d'Ordenació, aprovat el 1993

L'espai lliure del terme municipal de Sabadell és avui dia un espai molt limitat en extensió. El Pla va plantejar la contenció del creixement físic de la ciutat a favor d'una decidida preservació l'entorn no urbanitzat.

Es va optar per un desenvolupament sense creixement, mitjançant la reestructuració de la ciutat amb la renovació interior a partir de l'ompliment dels buits d'urbanització, i de la substitució de peces industrials o la rehabilitació d'habitatges a l'interior del teixit urbà.

Com a sòl no urbanitzable s'han definit prop de 600 ha amb figures de protecció especial que s'han classificat com a sistemes d'espais lliures, introduint la possibilitat d'expropiació i l'obligatorietat de redactar plans especials d'iniciativa pública.

Així doncs el sòl no urbanitzables es classifica en dues categories:

1- Zona rural

2- Sistema d'espais lliures periurbans

2.1 Parc periurbà

2.2 Protecció ecològic paisatgística

2.3 Parc agrícola

Es defineixen com a **Parc agrícola** aquells sòls aptes per a l'explotació agrícola propers a l'àrea urbana, respecte dels quals l'administració pública intervindrà activament per a preservar-los de la seva incorporació al procés urbà i aplicarà les mesures necessàries per assegurar la continuïtat de l'ús agrari, procurant-hi la implantació d'aquells elements essencials per al desenvolupament i la millora tecnològica de les explotacions agrícoles i ramaderes. Estan qualificats com a parc agrícola 266 Ha de sòl, dividits en dos àmbits.

Per a l'ordenació del parc agrari es va de redactar un Pla especial, aprovat definitivament al 2010, que estableix:

- La regulació detallada de la qualificació i els usos admesos.
- La regulació dels habitatges rurals.
- Les condicions de les edificacions.
- Els instruments de gestió i execució del Pla.

Pel que fa a la gestió, es planteja la creació d'una Junta de desenvolupament del Parc agrari, amb la finalitat d'implicar als propietaris, titulars d'explotacions i administracions públiques en la gestió i desenvolupament de l'espai.

Font: Pla general municipal d'ordenació de Sabadell

Mollet

Pla d'Ordenació Urbana Municipal (POUM), aprovat el 2005.

Una de les apostes principals del POUM va ser aplicar diverses estratègies de desenvolupament sostenible i incorporar dins el sòl no urbanitzable d'especial protecció els espais amb valors paisatgístics, ambientals, agrícoles, culturals i/o socials, com l'espai de l'ACTUR de Gallecs i el riu Besòs i la riera del Tenes.

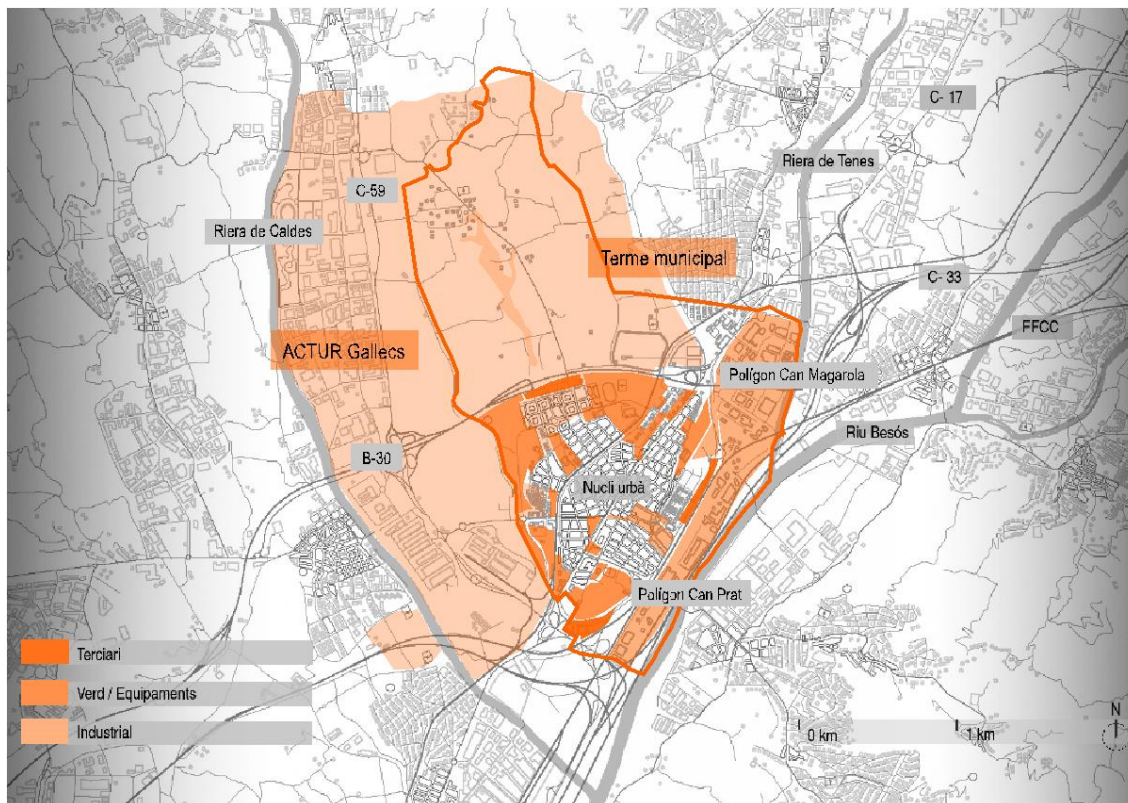
Gallecs, com la resta de la plana vallesana, és un espai agrícola de gran riquesa, gràcies a la fertilitat del seu sòl i la disponibilitat d'aigua. És a l'hora un espai de valor agrícola i gran valor natural, un destí d'esbarjo popular, d'educació ambiental, un buit en un àmbit força urbanitzat i un pulmó equilibrador de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Encara que l'any 1971, el Ministeri de la Vivenda va expropiar als terrenys de Gallecs una àmplia zona de 1.500 hectàrees per tal de fer-hi una ciutat de 130.000 habitants i donar resposta a la gran congestió de la ciutat de Barcelona, la forta pressió popular en contra de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs va fer que no s'arribés a executar. L'any 2005 es va aprovar definitivament el Pla Director Urbanístic de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs amb l'objectiu de garantir definitivament la protecció de l'espai lliure central de Gallecs que es qualificava de sistema general supramunicipal d'espais lliures públics. Al 2009 el Govern de la Generalitat de Catalunya va aprovar la inclusió de Gallecs al Pla d'espais d'interès natural (PEIN).

El POUM de Mollet classifica el sòl de l'espai de Gallecs coma a sòl no urbanitzable d'especial protecció i el qualifica com a Sistema d'espais lliures públics, Parc de l'espai natural de Gallecs amb la clau Lg amb els següents objectius:

- Protecció del paisatge i del medi rural.
- Conservació i potenciació de l'agricultura.
- Conservació i rehabilitació del patrimoni arquitectònic.
- Conservació i restauració del patrimoni ambiental.
- Regulació i control d'usos i activitats per garantir la permanència i potenciació dels valors paisatgístics i biològics.

- Creació de les condicions per a la consolidació de Gallecs com a parc de l'espai natural, reserva de la naturalesa per a la cultura i l'educació ambiental, el lleure i la qualitat de vida.

El PDU de l'ACTUR de Santa Maria de Gallecs l'ordenació de l'espai i els mecanismes de gestió.

Granollers

Granollers disposa encara d'un entorn natural agrícola de força qualitat, que cal preservar i potenciar. Les pressions urbanístiques que rep el sòl no urbanitzable requereixen l'adopció de mesures d'especial protecció i una regulació més activa que la vigent. La configuració orogràfica del municipi de Granollers, determina l'estructura del sòl no urbanitzable; tenim la plana, que segueix la vall del Congost, i les dues serres a cada costat. Es tracta d'un territori de valls suaus, amb conreu i algunes masses de bosc. Aquest paisatge, tant propi del Vallès, es mostra clarament a Granollers.

El Pla General d'Ordenació Urbana en revisió opta pel manteniment de Palou com a sòl no urbanitzable amb un màxim de sòl lliure preferentment destinat a usos agrícoles. Des d'aquest enunciat, els objectius bàsics a obtenir són:

1. Consolidar els espais lliures d'ús preferentment agrari, propiciant unes adequades condicions d'explotació en quant a la disponibilitat d'aigua de reg, i alliberant el sòl agrícola de tensions edificatòries.

2. Facilitar el normal desenvolupament de les àrees edificades existents i possibilitant els usos adients a un sòl destinat a usos residencials amb més o menys relació amb les activitats agràries, però també a usos no estrictament propis del sòl no urbanitzable, però admesos en tant que legalment implantats.

Per a dur a terme aquests objectius, el POUM estableix els usos admesos en el sòl no urbanitzable de Palou, i en fixa les condicions d'implantació i millora. Tanmateix, preveu el desenvolupament d'un Pla Especial Urbanístic per a la millora de l'àmbit rural, i especialment per a l'execució d'obres d'abastament d'aigua per a rec i millora de les finques agrícoles.

Tanmateix, el PEU. podrà imposar restriccions d'ús dels terrenys, per a impedir la desaparició o alteració de les seves finalitats agrícoles, d'acord amb l'article 67.2. del Decret legislatiu 1/2005.

Palou rep el tractament esmentat a l'apartat 8.5.1., de manera que es consolida la seva personalitat agrícola i de nuclis residencials al centre de la plana del Congost.

Durant el 2014, l'ajuntament està elaborant un Pla estratègic per l'espai de Palou.

L'espai de Palou

Corredor del Maresme

Mataró

POUM aprovat el 1997

Al Maresme, la vinya era la base de l'agricultura ja des de temps romans, però amb la regressió de la vinya es va incrementar el cultiu de regadiu. Una de les zones agrícoles més fèrtils del Maresme es troba al pla de Sant Simó i Cinc Sènies. Les Cinc Sènies és un espai agrari periurbà amb una superfície de més de dues-centes hectàrees a la línia costanera del Maresme, entre Mataró i Sant Andreu de Llavaneres.

Les Cinc Sènies havia estat una àrea urbanitzable programada al pla general del 1977, fins que el Pla General d'Ordenació de Mataró del 1997 el va classificar com a sòl no

protecció ambiental i paisatgística que abastaven 136 hectàrees, entre les quals s'hi comptava la Vall de Rials. A la Vall de Rials estava previst fer un polígon industrial, planejat el 1963 i el POUM desclassificava aquest sòl. En total, el pla desclassificava 9,8 hectàrees, entre aquestes hi ha les més de 8 hectàrees de la part baixa de Rials. Es tracta d'un paisatge de terrasses de vinyes que s'enfilen pel Parc de la Serralada Litoral i baixen fins a tocar el mar.

Al 2012, la Generalitat va aprovar l'ampliació del 57% de la superfície del Parc de la Serralada Litoral, inclòs dins l'espai del Pla d'espais d'interès natural (PEIN) de la Conreria-Sant Mateu-Céllecs. En concret, la superfície protegida passa de 4.700 a 7.400 hectàrees a cavall de les comarques del Maresme i el Vallès Occidental i incloïa la Vall de Rials.

Planes de Catalunya Central

Manresa

Pla General d'Ordenació Urbana Municipal de Manresa, aprovat maig de 1997

El Poal i Viladordis han estat l'horta històrica de Manresa. Són dues extensions planes de regadiu, irrigades per dos canals derivats de la Sèquia de Manresa i situades al nord-oest i a l'est de la ciutat. Es tracta d'espais agraris periurbans que formen les principals reserves de sòl planer dins el terme municipal i per tant estan sotmesos a una forta pressió urbanística.

El Pla General proposa millorar la preservació de l'espai natural amb gamma de qualificacions, entre les quals inclou els terrenys d'aprofitament agrícola, de les àrees situades al nord i l'est de l'assentament urbà. Concretament qualifica amb la Clau 11, Zona de Protecció Agrícola les zones del Poal i Viladordis. Aquestes ocupen 210,1 hectàrees en el cas del Poal i 180,9 en el cas de Viladordis.

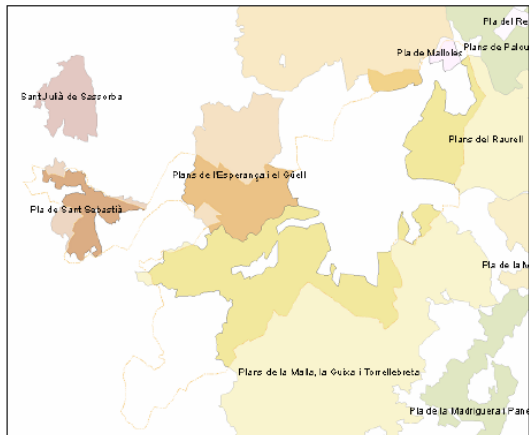
Font: Estat, ús i dinamització del regadiu de Manresa. Desenvolupament de l'Anella Verda i Agrària. Ignasi Aldomà Buixadé (director). Montse Guerrero Lladós i Josep Ramon Mòdol Ratés. Departament de Geografia i Sociologia, Universitat de Lleida

Vic

POUM Vic aprovat desembre 2010.

Els sòls de la plana de Vic són en la seva majoria, d'una fertilitat elevada, amb conreus cerealistes, farratgers i petites hortes de temporada. La major part del sòl no urbanitzat del municipi són camps de conreu, però la seva proximitat al sòl urbà, fa perillar la seva permanència. El Pla d'Ordenació Urbana Municipal recull diverses actuacions orientades a la protecció de l'espai rural de la ciutat, com ara la desprogramació de sòl urbanitzable per tal de protegir el camp i la identifica una sèrie de zones d'interès agrícola que destaquen per la seva alta productivitat i valor ecològic i paisatgístic: Plans de Raurell, Plans de Malla, la Guixa i Torrellebreta, Pla de Malloles, Plana de Sant Sebastià, Plans de l'Esperança i el Güell.

Estudi d'identificació del sòl d'alt valor agrícola pel planejament territorial d'Osona

Font: lavola

Detalls de les zones d'interès agrícola de l'Estudi d'identificació del sòl d'alt valor agrícola pel planejament territorial d'Osona:

El POUM protegeix els sòls agrícoles i els qualifica dins el sòl no urbanitzable, de manera coherent amb el planejament territorial, amb les següents claus:

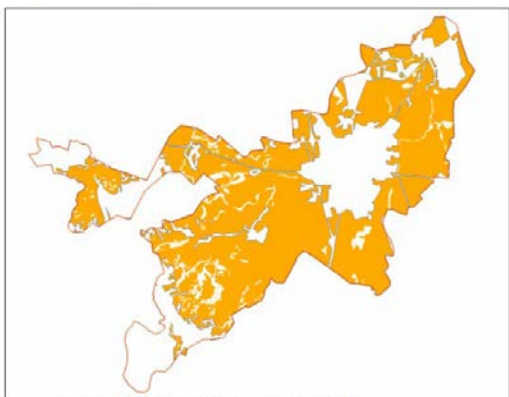
- Clau 21d1 el sòl de valor agrícola-ramader de protecció preventiva.
- Clau 21d2 el sòl de valor agrícola-ramader de protecció territorial.
- Clau 21f1 el sòl de valor agrícola i paisatgístic de protecció preventiva.
- Clau 21f2 el sòl de valor agrícola i paisatgístic de protecció territorial.
- Clau 21f3 el sòl de valor agrícola i paisatgístic de protecció especial.
- Clau 22a1 el sòl de valor agroforestal i ecològic de protecció preventiva.
- Clau 22a2 el sòl de valor agroforestal i ecològic de protecció territorial.
- Clau 22a3 el sòl de valor agroforestal i ecològic de protecció especial.

El sòl de valor agrícola-ramader té una funció eminentment productiva, vinculada al sector primari.

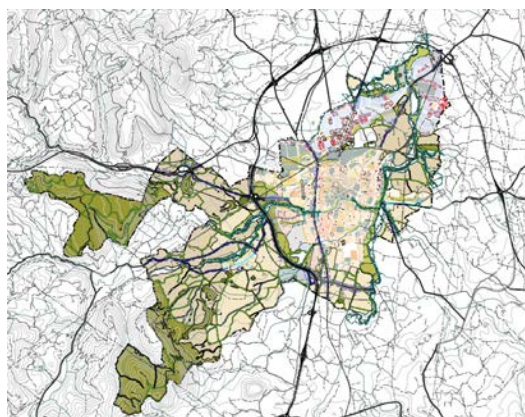
El sòl de valor agrícola i paisatgístic té una funció productiva i es restringeixen els usos que puguin suposar una alteració de les condicions de qualitat ambiental i paisatgística del territori.

El sòl de valor agroforestal i ecològic permet les activitats agroramaderes i proposa mantenir i protegir aquests espais per la seva funció mediambiental i connectora.

Usos agrícoles del municipi de Vic

Font: lavola a partir del Mapa d'usos del sòl de Catalunya

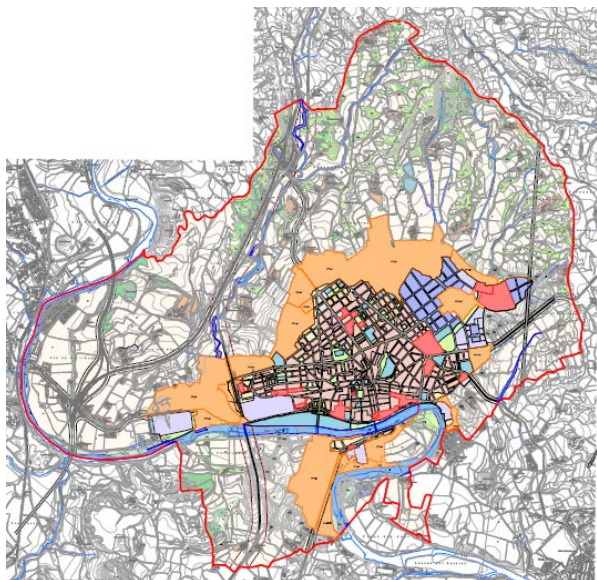

Manlleu

POUM Manlleu aprovat abril 2008.

Dins dels objectius del Pla al sòl no urbanitzables s'inclou la protecció de la totalitat del sòl agrícola mitjançant la zona agrícola de valor (clau 21). Aquest paisatge agrícola és el típic i característic del municipi i cal no afectar-ho amb noves transformacions.

La zona agrícola de valor inclou els sòls que pel seu valor paisatgístic, agrícola, històric i ambiental es consideren inadequats per al desenvolupament urbà i són, d'altre banda, claus per a garantir la utilització racional del sòl i la qualitat de vida, d'acord amb el model escollit de desenvolupament urbanístic sostenible. El POUM considera que aquests sòls s'han de preservar del desenvolupament urbà, mantenint i potenciant els valors destacats.

Font: POUM Manlleu. Zones agrícoles en groc.

Tona

Els sòls agrícoles periurbans i el tractament al planejament

POUM Tona aprovat juliol de 2011.

El caràcter pla del terme municipal de Tona ha fet que sigui un terreny molt propici per a l'agricultura. Les propostes del pla en el sòl no urbanitzable integren l'espai agrícola dins del sistema d'espais lliures. Això suposa el manteniment de les àrees agrícoles lliures d'edificació amb protecció especial d'aquelles singularitats paisatgístiques com a agrupacions d'arbres, afloraments de roques (badlands) o marges que sorgeixen en el mitjà del paisatge agrícola.

Dins de la qualificació del sòl no urbanitzable s'inclou:

Zona de reserva agrícola preferent (Clau 21)

Inclou les àrees de sòl no urbanitzable on se situen els millors terrenys aptes especialment per a l'agricultura, la normativa del pla determina la seva protecció.

Taradell

POUM Taradell aprovat febrer del 2010.

El pla classifica com no urbanitzable els terrenys que convé evitar la seva transformació per protegir el seu interès com a connector natural agrari o paisatgístic. Taradell compta amb una extensió de terrenys de característiques singulars que mereixen una especial atenció ja que es pretén la seva conservació com a sòls d'alt valor agrícola i paisatgístic i garantir així l'equilibri entre l'ecosistema agrari que configuren i les infraestructures viàries i nucli urbà que ho travessa.

El POUM preserva el sòl agrícola mitjançant la qualificació:

Agrícola de valor (Clau 21)

Són aquells sòls que agrupen els millors terrenys aptes per a l'agricultura dins del municipi o bé que tenen un alt valor afegit agrícola com a connectors biològics o paisatgístics. Les edificacions admeses es veuran limitades a les estrictament necessàries per dur a terme l'activitat agrícola.

Planes del Penedès

Vilafranca del Penedès

POUM aprovat el 2003.

El POUM preveu la protecció de les àrees agrícoles. Les amplies àrees de vinya constitueixen l'activitat agrària més representativa del municipi, la bona conservació d'aquestes i l'alta ocupació dels sòls agrícoles fan de les vinyes el principal element paisatgístic i identitari del municipi.

El POUM distingeix entre:

Sòl no urbanitzable de protecció agrícola i paisatgística les Clotes, on les normes urbanístiques del Pla estableixen mesures de protecció per aquest sector, atenent la seva importància paisatgística, ja que està situat entre la Vila i la muntanya de Sant Pau.

Sòl no urbanitzable de protecció agrícola. Correspon a àrees de sòl rural on trobem un clar predomini de les àrees de vinya que configuren el paisatge tradicional de l'entorn de Vilafranca. Els objectius del planejament en relació a aquesta zona són la conservació de l'activitat agrícola i el màxim manteniment de les àrees de vinya. Estableix també condicions que permetin la creació d'instal·lacions vitivinícoles.

Les àrees d'horta: al sud-est de la Vila es localitza un àmbit d'horta acompanyades per nombroses edificacions. L'objectiu del Pla és reconduir els usos mitjançant la normativa, de manera que resultin compatibles amb el manteniment de les àrees agrícoles.

Santa Margarida i els Monjos

POUM aprovat el 2012.

El POUM classifica com a sòl d'interès agrícola els sòls vinculats a un procés de producció agrícola i també aquells que per la seva morfologia i situació són aptes per a l'activitat agrícola. Aquests sòls es caracteritzen pel predomini del conreu de la vinya i alternant amb zones dedicades al conreu de cereals, fruiters i horta.

Les finalitats del sòl de protecció agrícola són: assegurar la continuïtat de les explotacions agrícoles, compatibilitzar la producció agrícola amb la preservació del medi i preservar el paisatge agrícola.

El POUM estableix com a prioritària la conservació i recuperació del paisatge agrícola.

Planes de l'Empordà

Albons

POUM aprovat el 2008.

El Pla classifica 298,6ha de sòl no urbanitzable de protecció agrícola i paisatgística i 5,6ha d'hort. Proposa que el sòl no urbanitzable d'especial protecció pot completar-se mitjançant Plans Especials o sectorials que tinguin per objecte entre altres la promoció de plans d'explotació agrícola i/o forestal.

Bàscara

POUM aprovat el 2009.

Dins el sòl no urbanitzable estableix la zona PA protecció agrícola amb 893ha. És qualificat com a tal el sòl que té un especial valor agrícola, (estigui conreat o no en el moment de la seva qualificació) o que s'ha de preservar de la incorporació a àrees urbanes.

Masarac

POUM aprovat el 2012.

El Pla qualifica dins el sòl no urbanitzable, el sòl agrícola (AG). Es tracta del sòls que per les seves condicions tenen un especial valor agrícola, i que encara que puguin no estar conreats en aquest moment, podrien tornar a ser-ho. El Pla no permet en aquest sòl, que es produeixin processos d'urbanització i parcel·lació urbanística, per a les que el pla determina àrees de sòl específiques amb millors condicions de topografia, localització respecte a nuclis urbans i accessibilitat.

Palau de Santa Eulàlia

POUM Palau de Santa Eulalia aprovat el 2011.

El pla proposa les següents zones al sòl no urbanitzable:

Zona de protecció agrícola (clau PA)

1. És qualificat com a tal el sòl no urbanitzable que té un especial valor agrícola, estigui conreat o no en el moment de la seva qualificació, que cal conservar específicament.
2. Les terres incloses en aquesta zona rebran un tractament prioritari en l'ordenament de les activitats agràries i foment per a la millora de les explotacions i mereix una especial protecció, d'acord amb els criteris de l'article 32 TRLU.

La zona de protecció agrícola incorpora la major part dels terrenys del municipi. Es tracta d'uns terrenys pràcticament planers, sense masses forestals, regats per un sistema estructurat de recs i rieres, i per tant, de notable valor agrícola.

Té especial protecció l'àrea agrícola coneguda com "el Racó", situada al sudoest del nucli de Santa Eulàlia.

Es pretén aconseguir una mínima pèrdua de sòl agrícola, ja que les noves àrees urbanitzades s'ubiquen adjacents als nuclis de població.

Sant Mori

POUM aprovat el 2008.

Zones dins el sòl no urbanitzable

Zona 11. Agrícola

La ordenació del sòl no urbanitzable reconeix les finques conreades o que formen part d'explotacions agropecuàries, amb la qualificació de zona agrícola (clau 11) i regula les condicions relatives a usos i activitats, intervencions de transformació i edificacions.

Ventalló

POUM aprovat el 2011.

Dins el sòl no urbanitzable el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Ventalló estableix les següents zones:

- Zona agrícola (clau SNU a-1 i a-2)
- Zona d'alt valor agrícola (clau SNU ava-1-2-3-4)

La zona de protecció d'alt valor agrícola que formen els sòls que per les seves condicions tenen un alt valor agrícola i natural, que cal protegir per tal de mantenir les característiques del paisatge pròpies de la plana al·luvial del municipi. Es preveurà per a aquesta tipologia diferents categories que responguin a les possibles implantacions de construccions i d'altres paràmetres d'impacte respecte al seu ús.

Ribes del Ter

Girona

Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana aprovat 2002.

El Pla delimita com a parc agrícola (Clau C4) diferents àmbits dins el sistema d'espais lliures i també dins el sòl no urbanitzable. El més representatiu és el de les Hortes de Santa Eugènia que proposa protegir i recuperar el paisatge amb un criteri unitari, així com rehabilitar les àrees d'interès ecològic.

La normativa urbanística inclou dins el sistema d'espais lliures el Sistema de parcs agrícoles (Clau C4). Inclou els sòls aptes per a l'explotació agrícola propers a l'àrea urbana, respecte dels quals l'Administració pública intervindrà activament per a preservar-los de la seva incorporació al procés urbà i aplicarà les mesures necessàries per assegurar la continuïtat de l'ús agrari. Aquest sòl podrà ser de titularitat pública o privada: en cas de titularitat privada, els propietaris d'aquest sòl hauran de complir estrictament l'objecte, les funcions i la regulació urbanística establertes en les Normes.

Hortes de Santa Eugènia

Per a la ordenació dels parcs agrícoles s'hauran de redactar Plans Especials, que podran establir:

La delimitació dels sòls públics i privats i la forma d'obtenció dels primers.

Les mesures adequades per a fomentar la millora tecnològica de les explotacions agràries, com també de les activitats educatives, cíviques i culturals compatibles.

Les determinacions que contemplin els serveis i les infraestructures que requereixi l'ordenació del parc.

La regulació específica dels usos i de les condicions de l'edificació que de forma restrictiva s'hi permetin.

S'establiran els instruments de gestió i organització necessaris per a garantir les funcions del Parc.

Es determinarà la inclusió com a habitatges rurals, dels habitatges existents que tinguin una vinculació amb l'ús dominant del Parc.

Dins el sòl no urbanitzable, el Pla estableix també la necessitat de desenvolupar Plans Especials en determinades zones, entre altres el Pla Especial de les Hortes de Santa Eugènia.

El Pla espacial de les Hortes de Santa Eugènia inclou els terrenys qualificats com a sistema de parc agrícola (clau C4) situats en la franja no urbanitzada entre el barri de Santa Eugènia i el Ter, amb una superfície de 41,27ha.

Els objectius que ha de desenvolupar el PE són:

- Protegir i recuperar el paisatge amb un criteri unitari d'actuacions tant per a les infraestructures, rehabilitacions d'elements arquitectònics, tanques, casetes d'horta, senyalitzacions, plantacions, àrees d'estacada, etc. com per a la recuperació d'àrees d'interès ecològic: al marge dret del riu Ter com a corredor, les zones humides i els marges de les hortes com a hàbitats, tota l'àrea de les hortes com a gran peça verda essencial dins el mosaic de la ciutat, la franja de parc com a connector peatonal.
- Protegir una franja de deveses paral·lela al riu.
- Aconseguir amb el projecte de paisatge una continuïtat peatonal i d'espai públic entre els municipis de Salt i Girona, resseguint l'àrea protegida de les deveses del marge dret del Ter.
- Crear un parc amb un itinerari paisatgístic per a l'ús dels vianants i bicicletes, paral·lel a la sèquia Monar com espai de contacte amb la natura pel repòs i lleure dels veïns.
- Mantenir l'ús d'horta tradicional, tot conservant el recurs d'aigua quantitativament i qualitativa.
- Mantenir els llocs amb aigua permanent per potenciar les comunitats d'amfibis així com potenciar d'hàbitats nous i restaurar els hàbitats de ribera per a fomentar les espècies d'ambients humits riberencs.
- Protegir, conservar i revaloritzar les saules com a element identificador del paisatge de les hortes.
- Mantenir i fomentar les comunitats d'hidròfils per la seva excepcionalitat en el context del país.
- Mantenir la xarxa primària i secundària de recs amb la seva fisonomia original de marges i lleres naturals i regular la seva utilització i gaudir mitjançant la creació d'una comunitat de regants.
- Recuperar i conservar els elements arquitectònics que configuren el paisatge tradicional de les hortes (ponts, safareig, dipòsit, recés i masos) per a poder fer-ne ús educatiu dins les hortes.
- Recuperar i mantenir la xarxa de camins.
- Establir l'estructura dels sistemes de sòl públic necessària per l'obtenció dels objectius definits en aquest apartat.

El Pla Especial de les Hortes de Santa Eugènia, va ser redactat i aprovat el 2011.

Les condicions d'ordenació, d'edificació i ús són les següents:

- a. Ordenar la xarxa viària rural establint una jerarquia, amplades, traçat, tractament i ús corresponents per tal de donar servei a l'activitat agrícola juntament amb la de lleure; proporcionant un contacte directe amb la ciutat més consolidada; creant una franja de parc de domini públic al costat de la Sèquia així com al marge dret del riu Ter amb una sèrie d'itineraris paisatgístics que connectin el municipi de Salt amb el de Girona.
- b. El sòl d'aprofitament privat agrícola s'ordenarà segons les disposicions de la zona de valor agrícola (Clau 8).
- c. Establir una superfície mínima de parcel·la en la que es permetrà la construcció d'una barraca d'horta.
- d. Creació d'un catàleg dels elements constructius existents lligats a l'horta.
- e. Recomanacions de vegetació a utilitzar en la restauració de les diferents àrees, i en les noves plantacions.
- f. Es mantindran els usos d'horta (tant tradicional com derivats) en aquesta àrea, exceptuant les franges laterals dedicades a parc públic i l'àrea de protecció de la llera del riu. Dins els usos derivats es consideren: vivers, tallers educatius d'horta, horta biològica, horta experimental lligada a la universitat, horta social (per a ser conreada per jubilats, emigrants, aturats...), i d'altres usos que es considerin adients, sempre dins del camp de l'horticultura.

Les condicions de gestió són les següents:

- a. El pla especial definirà, si s'escau, els polígons d'execució que es considerin necessaris.
- b. Els sòls obtinguts per l'Ajuntament de Girona per via del desenvolupament d'aquest pla especial amb la finalitat de garantir l'estabilitat agrícola, es destinaran únicament i exclusiva a aquesta finalitat.
- c. Aquest pla especial, que serà de Promoció Pública, establirà el sistema d'actuació així com les etapes d'execució corresponents.
- d. En el marc del pla especial es definiran els criteris per la valoració de les terres que facilitin la posterior gestió del mateix d'acord amb l'anterior apartat

Cervià de Ter

POUM aprovat el 2011

El Pla proposa preservar les àrees de valor agrícola, natural, de valor paisatgístic i d'aquelles àrees on les edificacions poden suposar un risc ambiental i identificar les principals línies i àrees de paisatge amb la catalogació d'uns espais on qualsevol intervenció ha de garantir una qualitat i integració important.

Dins de la classificació del sòl no urbanitzable inclou la zona agrícola qualificada com a ZA i la zona Agrícola Estratègica de Connexió amb la clau ZP.c.

La zona de protecció agrícola recull els terrenys actualment conreats, pràcticament planers, sense masses forestals regats per recs i rieres i, per tant, de notable valor agrícola.

La Tallada

POUM aprovat el 2011

El pla zonifica el sòl no urbanitzable en diferents tipus:

Sòl de protecció agrícola SNU1, que abasta els terrenys conreats i/o conreables situats al nord de la variant de la carretera C-31 entre els nuclis de la Tallada i Marenyà, que es caracteritzen per una coberta edàfica poc important desenvolupada a partir de terrenys terciaris (conglomerats i gresos). Bàsicament es conreen cultius de secà.

Sòl agrícola de protecció especial SNU2, que inclou els terrenys conreats al sud de la variant de la carretera C-31 i al voltant del nucli de Tor.

Es caracteritzen per una coberta edàfica important desenvolupada a partir de terrenys al·luvials quaternaris, sorres i llims. Es diferencien dues zones: de la variant al rec del Molí, on bàsicament es conreen herbacis de regadiu, blat de moro i gira-sol i al sud del rec del Molí, on a més dels anteriors es conreen fruiters i plantacions frondoses de pollanques, àlbers i plàtans. Destaca la gran quantitat de canals de regadiu que deriven del rec del Molí i que reparteixen l'aigua pels dos sectors. En aquesta zona se situa l'Estació experimental agrícola del Mas Badía.

Ullà

POUM aprovat el 2008

Dins del sòl no urbanitzable el POUM estableix les següents zones:

- De protecció agrícola, clau Pa
- D'interès paisatgístic, clau Pf
- De sistema hidric, clau I

- De parc natural del Montgrí, clau Pein

SEC. 3 - TIPUS DE SÒL NO URBANITZABLE

Art. 138 - (clau Pa)

1. Definició

Es qualifica com a Zona de protecció agrícola sòl no urbanitzable que té un especial valor agrícola, estigui conreat o no en el moment de la seva qualificació, o que s'ha de preservar del procés d'incorporació a àrees urbanes. Les terres incloses en aquesta zona rebran un tractament prioritari en l'ordenament de les activitats agràries i foment per a la millora de les explotacions i mereixen una especial protecció, d'acord amb els criteris de l'article 32 TRLU.

Viladasens

POUM aprovat el 2013

Dins els objectius i criteris de planejament el Pla inclou:

Efectuar un tractament del sòl no urbanitzable que asseguri un equilibri mediambiental, garantint la protecció de les àrees de valor agrícola i forestal, així com la franja de protecció del riu Ter, d'acord amb les condicions del territori.

Per assegurar un creixement sostenible, es proposa preservar de qualsevol edificació, les àrees amb caràcter de valor agrícola i/o forestal, entenent-les com a elements característics i fonamentals del entorn natural, així com també es prendrà especial cura en la preservació dels terrenys humits.

En referència al sòl no urbanitzable es proposa entre altres una zona de protecció agrícola, que incorpora aquells terrenys del municipi que cal preservar atès el seu valor agrícola, (clau SNU pa).

Valls de la Garrotxa

Olot

POUM aprovat el 2003.

Dins el sòl no urbanitzable el Pla reconeix l'espai agrícola que compren els terrenys o camps destinats als conreus agrícoles, prats i pastures, així com les instal·lacions i edificacions necessàries per al desenvolupament de les activitats agrícoles i ramaderes. Sobre aquests sòl la normativa defineix els usos admesos.

Vall d'en Bas

POUM aprovat el 2008.

El municipi s'ubica a una vall de gran valor agrícola i paisatgístic. El POUM recull les directrius del Pla Director Territorial de la Garrotxa, i inclou el sòl de valor agrícola dins la categoria de sòl no urbanitzable de protecció territorial.

Dins la protecció territorial el Pla inclou el sòl agrícola de valor (clau 21). Es qualifiquen com a tals els sòls agrícoles de la plana del Fluvià o aquells amb un lleuger pendent en les petites valls, de valor reconegut en el seu moment pel Departament d'Agricultura. per promocionar un espai agrari estable a la vall.

El POUM valora aquest espai agrari pe la seva funció productiva, ambiental, cultural i paisatgística, tenint en compte que aquests valor promouen la seva estabilitat econòmica i la fixació de la població al municipi.

Així el POUM opta per restringir al màxim la ocupació amb edificació del sòl de valor agrícola. A tal efecte es limiten les condicions d'edificació i l'espai on podrien situar-se les noves edificacions ramaderes.

Es important mantenir l'estructura dels camps en l'espai que va ser objecte de concentració parcel·laria i especialment a les valls de Joanetes, Sant Privat i als sectors amb més pendent, potenciant el mosaic que conformen els camps i les motes, llaurant en la direcció de les corbes de nivell, conservant els marges existents; potenciant l'agricultura ecològica, minimitzant l'ús de productes agroquímics, utilitzant adobs orgànics i tractant els residus generats a l'explotació, tot això, per augmentar la qualitat dels productes i reduir al mínim l'impacte sobre el medi tot incrementant el seu valor paisatgístic afegit. La supressió dels marges i la homogeneització del paisatge (monocultius) redueix la diversitat dels hàbitats amb la consegüent pèrdua de valors paisatgístics, tot reduint el ventall d'activitats econòmiques associades.

Planes de Ponent

Lleida

Pla general d'ordenació urbana municipal, aprovat el 1995.

L'ordenació del sòl rural es realitza sobre la base de la qualificació urbanística mitjançant la caracterització del sòl en Sistemes, Zones, Proteccions i Elements d'interès àrees d'intervenció ambiental que es grafia en els plànols d'ordenació. Així mateix, es determinen els sectors del sòl rural que cal desenvolupar mitjançant la redacció de Plans Especials. Aquests plans especials contribuiran a assumir els objectius de la

regulació del sòl rural i estaran encaminats a impulsar i millorar les seves funcions productiva ambiental cultural i lúdica.

CODI	CLAU	DENOMINACIÓ
200	AIN	Zona d'Àrees d'Interès natural
201	R1	Zona de Protecció agrícola
201	R2	Zona agrícola de recs antics
203	R3	Zona agrícola de recs nous
204	R4	Zona agrícola de secans

La zona de protecció agrícola, Clau R1. Inclou les àrees del terme municipal dels recs antics de l'Horta en l'àmbit de les terrasses baixes del Riu Segre i es caracteritza per una estructura agronòmica altament fragmentada, una parcel·lació menuda i una elevada implantació d'usos i activitats urbanes. Es veu fortament afectada per la dinàmica fluvial que provoca avingudes periòdiques, alhora que les actuacions en aquest àmbit incideixen fortament sobre el riu, ja que poden ser causants de contaminació difusa de les aigües, d'impacte paisatgístic i de provocar alteracions en el freàtic.

Les condicions d'actitud agrícola dels sòls per a una tecnologia d'alta freqüència: destaquen el 56% dels sòls d'aquesta zona com a sòls d'excel·lent o de bona aptitud agrícola i tan sols un 8% són sòls classificats com a marginals per a l'agricultura per les seves condicions pedològiques. Per les seves característiques agronòmiques i ecològiques és una zona a preservar del procés d'urbanització i a potenciar el desenvolupament i la millora de les instal·lacions agràries i de les condicions ecològiques.

Zona agrícola de recs antics Clau R2. Comprèn les unitats de paisatge de l'horta de Pinyana i de l'horta del canal d'Urgell. Aquesta zona inclou majoritàriament les àrees dels recs antics de l'horta i dels recs iniciats el segle passat, que són testimoniats de la implantació històrica dels usos agrícoles en aquest territori. Les característiques principals són una parcel·lació petita, una forta implantació d'equipaments comunitari, una densa xarxa de camins rurals i la presència d'abundants edificacions.

Les condicions d'aptitud agrícola del sòl per a una tecnologia d'alta freqüència: destaquen el 37% dels sòls d'aquesta zona com a sòls d'excel·lent o bona aptitud agrícola i un 15% de sòls són classificats com a marginals per a l'agricultura per les seves condicions pedològiques.

Per les seves característiques agronòmiques i culturals és una zona a potenciar com a àrea agrícola periurbana de qualitat i com a zona d'interès per a usos lúdics i socials.

Zona agrícola dels nous recs Clau R3. Comprèn aquelles àrees del terme municipal corresponents a les unitats de paisatge del Sucs i Raïmat i de l'altiplà de la Cerdera. Aquesta zona està afectada pels nous recs del canal d'Aragó i Catalunya i es caracteritza per una parcel·lació gran una dinàmica agronòmica moderna i una baixa implantació d'usos i activitats urbanes.

Les condicions d'aptitud agrícola dels sòls per a una tecnologia d'alta freqüència, assenyalen que un 8% dels sòls d'aquesta zona com a sòls d'excel·lent o bona aptitud agrícola i un 41% de sòls són classificats com a marginals per a l'agricultura per les seves condicions pedològiques.

La continuïtat en l'aplicació d'unes tècniques de cultiu modernes i adaptades a les condicions del terreny són bàsiques per a l'obtenció del màxim rendiment agrícola d'aquesta zona.

Zona agrícola de secà Clau R4. Comprèn aquells sòls més meridionals del terme municipal situats al sud del Canal d'Urgell ocupats majoritàriament per cultius cerealistes i arboris de secà. Les característiques de presència de cultius de secà i la seva ubicació contigua a espais d'interès natural valoritzen el seu interès natural per la presència en tota la zona d'espècies de flora i fauna protegides.

Aquesta zona està afectada per la protecció com a àrea agrícola segons l'avantprojecte del pla especial d'Alfés on s'ordena com a zona d'actuació especial.

El Pla proposa desenvolupar un Pla director dels camins de l'horta que inclogui: la regulació de camins de l'horta amb els objectius de millorar la seguretat, mobilitat dels seus habitants, adequar els camins a la nova maquinària agrícola i millorar els usos esportius i d'oci que es realitzen en aquest territori.

Tàrrega

POUM aprovat el 2006.

Dins el sòl no urbanitzable el Pla estableix les següents categories:

Clau NU-1, sòl no urbanitzable de valor agrícola: inclou gran part del terme del municipi i es destina a les activitats agrícoles i ramaderes.

Clau NU-2, sòl no urbanitzable de valor paisatgístic. És el sòl no urbanitzable, de valor agrícola, que per la seva configuració i situació conté uns valors paisatgístics que convé preservar i també s'ha de preservar la incorporació a àrees urbanes. Són terrenys preservats per a l'agricultura i ramaderia no permetent-se noves edificacions.

Clau NU-3, sòl no urbanitzable de protecció dels nuclis urbans: inclou l'entorn dels nuclis urbans amb l'objecte de protegir de noves edificacions aquests terrenys. Són terrenys destinats per a l'agricultura i ramaderia, no permetent-se noves edificacions.

Clau NU-4, sòl no urbanitzable de protecció dels horts, inclou els sectors d'horts delimitats expressament al plànol de sòl no urbanitzable.

Delta de l'Ebre

Sant Jaume d'Enveja

POUM aprovat el 2013.

Segueix la qualificació i normativa del sòl no urbanitzable que proposa el Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre, el Pla Director del Delta de l'Ebre, el Parc Natural del Delta de l'Ebre i el Pla Especial d'interès Natural. El Parc Natural dins la seva normativa condiona al POUM que garanteixi que les terres delimitades com a PEIN es mantinguin com a sòl no urbanitzable. La normativa del Parc Natural proposa que les activitats agrícoles continuïn desenvolupant-se segons les seves regulacions. El Pla Director proposa una normativa única pel sòl no urbanitzable dels set municipis del delta.

El tractament del sòl agrícola als Plans especials. La figura dels Parcs agraris

La figura del Pla especial

Sovint el territori planteja qüestions que per la seva singularitat i la seva escala han de ser resoltes amb més detall; com la protecció d'elements naturals o patrimonials, les deficiències d'infraestructures, la regeneració de teixits urbans etc. Per donar resposta a aquestes necessitats es fan servir instruments específics com són els Plans especials. Són figures que contenen les determinacions que exigeixen el planejament territorial o urbanístic o, a manca d'aquest, les que determini la seva finalitat. Poden ser objecte de diversitat d'aspectes i treballar en qualsevol escala territorial.

La figura del Pla especial apareix per primera vegada en la Llei del sòl de 1956 per atendre aspectes específics en l'ordenació com la protecció del paisatge de les vies de comunicació, la conservació del mitjà natural i el sanejament de poblacions, o qualsevol altra finalitat anàloga. La llei establí que aquests plans poden afectar amb finalitats de protecció horts cultius i espais forestals mitjançant restriccions d'ús apropiades per impedir la desaparició o alteració. (Carceller, X. 1991)

Segons la Llei del sòl de 1956, els plans especials podien referir-se entre uns altres als següents aspectes amb incidència en la protecció dels espais naturals:

- Protecció del paisatge per conservar determinats llocs i perspectives del territori en aquest cas podien incloure:
 - Belleses naturals en el seu complex panoràmic o en perspectives que fossin convenients per al foment del turisme.
 - Predis rústics de pintoresca situació amenitat, singularitat topogràfica o record històric.
 - Edificis aïllats que es distingeixin pel seu emplaçament o bellesa arquitectònica i parcs i jardins destacats per la bellesa, importància de les espècies botàniques, etc.
- Millora del mitjà natural. Plans especials encaminats a la modificació del aspecte exterior de les edificacions, llur caràcter arquitectònic i estat de conservació, alteració de determinats elements vegetals, jardins o arbrat, prohibició de construccions i usos perjudicials i acoblament de les construccions.

Posteriorment la llei d'espais naturals de 1985 de Catalunya recull la figura del pla especial amb la denominació de pla especial de protecció del mitjà natural i del paisatge i estableix diverses disposicions que consoliden la seva capacitat operativa. (Carceller, X. 1991)

Segons la Llei 12/1985, d'espais naturals, els espais naturals protegits a Catalunya disposen de dos tipus d'instruments normatius d'ordenació i planificació dels usos i de la gestió: els Plans especials de protecció del medi natural i del paisatge i els Plans rectors d'ús i gestió. Els Plans especials de protecció del medi natural i del paisatge són instruments tècnics i jurídics a través dels quals s'estableixen els objectius de recuperació i conservació d'un espai natural, es defineixen les seves característiques, s'ordena territorialment i s'estableix la regulació i el programa d'actuacions a l'espai; tenen com a objectiu definir les principals línies d'actuació per a la conservació del patrimoni natural i per al desenvolupament sostenible de l'espai, i inclouen les normes generals d'ordenació i de regulació dels usos (urbanístics, aprofitaments dels recursos naturals, etc.). Per tant, es tracta d'un instrument de planificació transversal, que s'elaboren i es tramiten d'acord amb la legislació d'espais naturals; l'aprovació del qual requereix els informes previs de la Junta Rectora de l'espai, del Consell de Protecció de la Natura i dels departaments i els ajuntaments afectats. Finalment, és aprovat pel Govern a proposta del Departament amb competències mediambientals. Ha estat habitual que la declaració d'espais naturals protegits hagi generat posteriorment la redacció de plans especials amb la finalitat de desenvolupar la regulació i establir l'ordenació del territori de l'àrea protegida.

També des de l'urbanisme es defineixen un altre tipus de Plans especials, els plans especials urbanístics. El text refós de la Llei d'urbanisme a l'article 67 defineix la figura dels plans especials urbanístics com:

1. En desenvolupament de les previsions del planejament territorial o del planejament urbanístic general, es poden aprovar plans especials urbanístics si són necessaris per a assolir les finalitats següents:

- a) La protecció del medi rural i del medi natural.
- b) La protecció de béns catalogats.
- c) El desenvolupament del sistema urbanístic de comunicacions i les seves zones de protecció.

- d) El desenvolupament del sistema urbanístic d'equipaments comunitaris. Si el planejament urbanístic general no ho fa, poden concretar l'ús de l'equipament comunitari i la titularitat pública o privada.
- e) El desenvolupament del sistema urbanístic d'espais lliures públics.
- f) L'ordenació del subsòl, si no és objecte d'una altra figura de planejament urbanístic derivat.
- g) La identificació i la regulació de les masies, cases rurals i altres edificacions a què fan referència els articles 47.3 i 50.
- h) Les actuacions específiques en sòl no urbanitzable a què fa referència l'article 47.4.
- i) La implantació d'obres i usos relacionats amb l'activitat de càmping i amb l'aparcament de caravanes, autocaravanes i remolcs tenda previstos expressament en el pla d'ordenació urbanística municipal.
- j) La implantació d'activitats vinculades a l'explotació de recursos naturals.
- k) Qualsevol altra finalitat anàloga.

Es tracta de plans que no poden alterar la classificació del sòl ni poden modificar els elements fonamentals de l'estructura general definits pels planejaments, en canvi poden alterar altres determinacions del planejament urbanístic general i establir les limitacions d'ús que siguin necessàries per a assolir la finalitat que els justifica.

La figura del Parc agrari

El Consell de Protecció de la Natura, en el seu informe sobre el Pla Director de coordinació del Delta de l'Ebre, defineix com a parc agrari: "un espai obert i delimitat, el propòsit del qual és facilitar i garantir la continuïtat de l'ús agrari, preservant-lo de la seva incorporació al procés urbà, tot impulsant programes específics que permetin desenvolupar el seu potencial econòmic, mediambiental i sociocultural, protegint el patrimoni natural del seu entorn."

El Parc Agrari és una figura que es fa servir genèricament, i que dona resposta de manera diversa a cada territori a on s'aplica, però no existeix una normativa, directriu o reglamentació genèrica i comuna. A Europa, hi ha diversos models de gestió de parcs agraris periurbans com és el cas del *Parco Agricolo Sud-Milano*, *Aubagne*, o la *regió agrícola de la Y de Grenoble*. En cada cas, tenen unes característiques adaptades als objectius de lloc a on s'ubiquen. En aquest context, el concepte de parc agrari s'està utilitzant cada vegada més per identificar un espai agrícola de

qualitat amb una gestió específica. La figura del Parc agrari es va aplicar per primera vegada dins de Catalunya al Parc Agrari del Baix Llobregat. En aquests moments, a Catalunya disposem d'alguns exemples de Parcs agraris, que analitzarem en aquest apartat.

- Parc agrari del Baix Llobregat
- Parc agrari de Sabadell
- Espai rural de Gallecs
- Pla de Sant Simó i Cinc Sènies de Mataró
- Hortes de Santa Eugènia de Girona
- Parc agrari de l'Alt Empordà
- Parc agrari del Baix Ter
- Horta de Lleida

Parc agrari del Baix Llobregat

Inclou les terres agrícoles de la vall baixa del riu Llobregat, un territori agrícola d'una altíssima rendibilitat, i encara d'una notable extensió, 3.349,96 hectàrees, quasi 600 explotacions que ocupen més de 1.500 persones, en un entorn metropolità que concentra més d'un terç de la població de Catalunya. La figura que regula i gestiona aquest territori és El Pla Especial de Protecció i Millora del Parc Agrari del Baix Llobregat, aprovat el 2004 i en revisió el 2015.

El Parc es pot considerar com l'horta principal de la ciutat de Barcelona, ja que subministra aliments frescos a la ciutat, i alhora és un important espai d'esbarjo. Constitueix un patrimoni cultural, econòmic i ecològic de primer ordre situat al bell mig de l'àrea més poblada de Catalunya. Malgrat la gran vàlua de les seves terres i la història i cultura que hi són associades, aquest espai, situat a una zona deltaica i amb continuïtat amb el teixit urbà de l'àrea metropolitana de Barcelona, es veu afectat per grans infraestructures com aeroport, autovia, xarxa ferroviària i una forta pressió urbanística, ja que inclou els terrenys naturals d'expansió de la ciutat de Barcelona.

El Pla Especial de Protecció i Millora del Parc Agrari del Baix Llobregat va néixer amb la voluntat de completar un procés iniciat l'any 1976, amb l'aprovació del Pla General Metropolità que va qualificar la majoria dels terrenys agrícoles de regadiu del tram final del riu, com a Rústic protegit de valor agrícola, clau 24. Així mateix, el PGM a l'article 158 de les seves Normes urbanístiques en disposava l'elaboració i aprovació d'un pla especial que ordenés el sector comprès entre el riu Llobregat i les autovies C31 i C32, amb el disseny principal de protegir les seves característiques i preservar-lo de la incorporació a àrees urbanes. El parc incorpora sòls dels municipis de Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, Molins de Rei, Pallegà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Santa Coloma de Cervelló, Sant Vicenç dels Horts, Viladecans. Tots ells estan inclosos dins el Pla General Metropolità de 1976. L'objectiu del Pla és disposar d'una eina administrativa que permeti la gestió d'aquest territori. El desenvolupament dels instruments de gestió ha comportat actuacions essencials per preservar els sòls agrícoles d'usos aliens i dinamitzar l'activitat agrària.

L'any 1998 es va constituir el Consorci del Parc Agrari del Baix Llobregat, format per la Diputació de Barcelona, el Consell Comarcal del Baix Llobregat i la Unió de Pagesos, però no va ser fins el 2004 que es va poder aprovar el Pla especial de protecció.

L'article 24 de la normativa del Pla Especial determina que els usos dominants del Parc Agrari són els agrícoles; s'admeten també els usos ramaders, així com l'habitatge unifamiliar destinat al titular de l'explotació, les activitats directament vinculades amb l'ús agrari, el turisme rural, el petit comerç de productes agrícoles, l'aparcament per maquinària agrària, els magatzems agrícoles, l'agroelaboració, el lleure i l'ecològic-conservació.

L'objectiu general del Pla especial és la preservació de l'espai agrari de la vall baixa i del delta del Llobregat, com un element equilibrador del territori metropolità. La seva gestió ha d'anar orientada a aconseguir unes explotacions viables en el marc d'una agricultura sostenible, integrada en el territori i en l'entorn natural, i a atorgar un ús social ordenat a aquest espai. Per això, i donada la forta pressió urbanística de la perifèria i els usos impropis en sòl agrícola, es fa necessari preservar la pràctica totalitat dels sòls agraris existents en l'actualitat. Així, la finalitat bàsica del Pla especial és mantenir el major àmbit possible de sòl agrícola, atribuint-li un model estructural propi.

El Parc Agrari preserva un patrimoni agrari i natural on convergeixen tres tipus d'interessos: l'interès productiu de l'activitat econòmica, l'interès ecològic i ambiental dels sistemes naturals que conté i l'interès social del manteniment d'un paisatge agrari i de les activitats educatives i recreatives que el parc pot acollir. En conseqüència el Pla especial del Parc Agrari haurà d'assentar les bases per a la coexistència equilibrada i harmònica de tots aquests interessos.

Per aquesta raó seran objectius específics del Pla especial:

- A nivell productiu i econòmic, estructurar l'espai agrari per garantir les condicions necessàries per a una producció agrícola competitiva i de qualitat.
- A nivell ecològic, garantir la pervivència del sistema d'espais naturals i preservar la seva riquesa biològica, en un entorn paisatgístic de qualitat.
- A nivell social, preservar el patrimoni cultural i paisatgístic i estructurar l'espai agrari per tal de facilitar l'ús social ordenat, en la mesura que sigui compatible, com espai per al lleure i l'educació ambiental.

L'assoliment d'aquests objectius específics es planteja igualment a través del desenvolupament de les cinc línies estratègiques, recollides en el Pla de gestió i desenvolupament del Parc Agrari:

- Assolir l'eficiència de les infraestructures i els serveis generals del territori agrari.
- Promoure sistemes de producció i comercialització que afavoreixin l'increment de les rendes generades per les explotacions agràries.
- Fomentar la implantació de serveis i la modernització de les explotacions agràries per millorar-ne la viabilitat.
- Aconseguir un espai de qualitat, integrat en el territori i en harmonia amb el medi natural.
- Consolidar i donar a conèixer el patrimoni natural i cultural del Parc Agrari, de forma compatible amb l'activitat agrària

Cal distingir entre l'àmbit territorial del Pla especial i l'àmbit funcional del Parc Agrari, sobre el qual opera la normativa, englobat dins de l'anterior, i que inclou només els sòls qualificats amb claus 24, 24a i clau 6 del PGM, així com el sistema hidrològic del riu Llobregat; així, les determinacions de caràcter normatiu del Pla especial només es refereixen a l'àmbit funcional del Parc Agrari. Per a la resta de sòls amb altres qualificacions, tan sols es plantegen recomanacions de cara a la seva ordenació i en el desenvolupament dels usos i aprofitaments atorgats pel PGM –que no es modifiquen en cap cas–, per tal de donar coherència al conjunt del projecte territorial.

Pel que fa als diversos aspectes temàtics que han de dotar de contingut el Pla, es desenvolupen en major a menor mesura en funció del grau de definició dels elements que hi participen i de la maduresa dels projectes.

Això afecta alguns aspectes claus com l'estructura viària del territori, la xarxa de rec i drenatge, l'ordenació de les activitats no agrícoles, la parcel·lació agrícola, l'estructura del paisatge i, en el seu conjunt, la pròpia activitat agrària. Per tal de precisar en un futur les diferents facetes del projecte que actualment no es poden desenvolupar en tota la seva extensió, el Pla especial introdueix els Plans rectors de desenvolupament (PRD), que constituïran els projectes d'ordenació temàtics —amb la determinació de mesures de caràcter urbanístic, productiu, ambiental i paisatgístic—, el conjunt dels quals acabarà definint l'ordenació completa del Parc Agrari. Els Plans rectors de desenvolupament, s'hauran de formular, redactar i aprovar pel Consorci

del Parc Agrari del Baix Llobregat, la qual cosa precisarà de la intensa participació i el consens del conjunt dels seus membres.

Els Plans rectors de desenvolupament que es proposen són:

- Pla rector de millora de la producció agrària
- Pla rector de gestió dels recursos hídrics
- Pla rector d'ordenació de l'estructura viària
- Pla rector d'ordenació dels usos rururbans
- Pla rector d'ambientalització i qualitat paisatgística
- Pla rector d'ordenació de l'ús social

Finalment, el Pla especial estableix com a ens gestor del conjunt del seu àmbit el Consorci Parc Agrari del Baix Llobregat, d'acord amb els Estatuts aprovats definitivament pel Ple de la Diputació de Barcelona en data 26 de març de 1998 – que s'adjunten en l'Annex 2 del present pla–, i constituït en Sessió Plenària amb els membres promotors (Diputació de Barcelona, Consell Comarcal del Baix Llobregat i Unió de Pagesos) amb data 26 de juny de 1998. Igualment, es defineix el Pla de gestió i desenvolupament del Parc Agrari del Baix Llobregat, com a document específic de gestió.

La Normativa del Pla especial defineix dos tipus de regulacions, en funció de l'àmbit d'aplicació. Així, s'estableixen determinacions normatives bàsiques per a les zones agrícoles (claus 24 i 24a del PGM), i pels sistemes inclosos en l'àmbit del Parc Agrari, i determinacions complementàries pels sistemes inclosos en la resta de l'àmbit del Pla especial.

Com a criteri general, totes les actuacions que es desenvolupin dins l'àmbit del Parc Agrari hauran de ser estrictament respectuoses amb les activitats agràries, i amb la preservació de les espècies vegetals i animals que hi habiten.

Els usos dominants a les zones agrícoles, i admesos per la Normativa urbanística metropolitana, són els agrícola i ramader, així com l'habitatge unifamiliar destinat al titular de l'explotació. A més, es consideren admissibles les activitats directament vinculades amb l'ús agrari.

Durant l'any 2015, s'està tramitant una revisió del Pla especial del Parc Agrari del Baix Llobregat. L'objecte de la Revisió és per una banda reajustar l'àmbit del Parc Agrari del Baix Llobregat i ajustar les seves determinacions a la Modificació puntual del PGM a l'àmbit del Parc Agrari del Baix Llobregat que es tramita en paral·lel, i per l'altre donar compliment a l'obligació fixada pel propi Pla Especial de protecció i millora del

Parc Agrari del Baix Llobregat de redactar la seva revisió en el termini de sis anys des de l'aprovació definitiva.

A més, el document proposa donar resposta als problemes i les necessitats estructurals que el Parc Agrari planteja en l'actualitat, com són:

- a) Regulació de les naus agràries
- b) Gestió dels recursos hídrics i de la xarxa de reg i drenatge
- c) Xarxa de camins del Parc Agrari
- d) Activitats no agrícoles
- e) Horts d'ús lúdic - social
- f) Ordenació de l'ús social
- g) Espai fluvial del Llobregat
- h) Espais naturals

Les Normes urbanístiques defineixen dos tipus de regulacions, en funció de l'àmbit d'aplicació. Així, s'estableixen determinacions normatives bàsiques per a les zones agrícoles (claus 24a i 24b del present document) i agrícoles amb serveis complementaris vinculats al Parc Agrari (clau 24c), i determinacions complementàries pels sistemes inclosos en la resta de l'àmbit del Parc Agrari (claus 3, 4, 5, 6, 7, 9 i 29, i SH).

Com a criteri general, totes les actuacions que es desenvolupin dins l'àmbit del Parc Agrari hauran de ser estrictament respectuoses amb les activitats agràries, i amb la preservació de les espècies vegetals i animals que hi habiten.

La revisió del Pla Especial interpreta que el conjunt d'usos admesos és el següent: agrari, agroelaboració ramader, habitatge rural, turisme rural, aparcament, magatzem, lleure i/o educatiu, hípica, investigació i recerca, restauració, petits equipaments.

En groc, Parc agrari del baix Llobregat

Font: Pla especial Parc agrari del Baix Llobregat

Parc agrari de Sabadell

El Pla especial de desenvolupament i millora del parc agrari de Sabadell aprovat el 2010 inclou la franja de sòl no urbanitzable de l'extrem nord-oest del terme municipal de Sabadell, amb una superfície de 590 hectàrees.

L'objectiu és contribuir a millorar el desenvolupament de l'activitat agrària. Es tracta d'un espai amb funció d'equilibri territorial, de separador del continu urbà, de producció agrícola-forestal, amb valor ambiental i cultural i un espai amb capacitat d'acollir activitats de lleure.

L'espai agrari de Sabadell ha estat un element característic del territori al llarg del temps i alhora una font de riquesa que ha afavorit el procés d'industrialització de la ciutat. Inclou la franja de sòl no urbanitzable i de l'extrem nord-oest del terme municipal que cobreix una superfície sobre les 590 hectàrees.

El pla general de Sabadell classifica els terrenys inclosos en el pla especial com a sòl urbà sòl urbanitzable delimitat i sòl no urbanitzable. Les qualificacions de l'àmbit són sistema general viari, sistema general ferroviari, sistema general d'infraestructures de serveis tècnics, parc veïnal, parc periurbà, parc de valor ecològic paisatgístic, parc agrícola (Clau D4). Aquesta qualificació inclou els sòls aptes per a l'explotació agrícola propers a l'àrea urbana respecte als quals l'administració intervindrà activament per preservar-los de la seva incorporació al procés urbà i aplicarà les mesures necessàries per assegurar la continuïtat de l'ús agrari procurant-hi la implantació d'aquells elements essencials pel desenvolupament i la millora tecnològica de les explotacions

agrícoles i ramaderes. El pla general determina la necessitat de redactar un pla especial que establirà les següents determinacions:

- La delimitació dels sòls públics i privats i la forma d'obtenció dels mateixos.
- Les mesures adequades per fomentar la millora tecnològica de les explotacions agràries d'aquestes finques com també de les activitats educatives cíviques i culturals compatibles.
- Les determinacions que contemplin els serveis i les infraestructures que requereixi l'ordenació del parc.
- Delimitació d'àrees destinades a hort professional amb la previsió de la seva ordenació.
- La regulació específica dels usos i de les condicions d'edificació que es permetin.
- S'establiran els instruments de gestió i organització necessaris per garantir les funcions del parc.
- Determinar la inclusió com a habitatges rurals d'habitatges existents que tinguin una vinculació directa amb l'ús dominant del parc.

La superfície inclosa dins del pla especial és de 590 ha amb un conjunt de 216 finques. L'ús majoritari és el cultiu de secà. El territori del parc està articulat per una malla de camins i rieres, juntament amb una malla viària bàsica que travessa el territori en sentit est-oest. Les qualificacions del pla especial distingeixen entre:

- Els sòls aptes per al cultiu, que queden qualificats de parc agrícola (Clau D-4) i de zona 7-2b.
- Els boscos, que queden qualificats de Parc Periurbà (clau D-2) i de zona 7-2a.
- Els torrents que queden qualificats de connectors ambientals (Clau D-7)
- Els equipaments necessaris per a l'activitat agrària (Clau C-D4)
- El pla especial determina diferents usos admesos en cadascuna de les qualificacions i estableix també condicions per als visitants del parc agrari, i algunes precisions sobre les condicions de les activitats agràries al parc.

Es planteja la creació de la Junta de desenvolupament del parc agrari per coordinar la gestió d'aquest espai, així com disposicions referides a l'activitat agrícola referides a:

- La regulació sobre les condicions de l'ús
- La regulació sobre les condicions dels recursos hídrics
- La regulació sobre les condicions de gestió dels residus agropecuaris.

Els instruments de gestió prevists són els següents:

- La constitució de la junta de desenvolupament del parc agrari.

- La titularitat del sòl. Es preveu que conservin la titularitat pública o privada, però la condició de propietari obliga als següents deures:
- El sòl haurà de reunir les condicions requerides per a les activitats agrícoles admeses.
- Garantir el deure conservació del sòl per evitar el risc d'erosió incendi inundació.

El pla defineix una sèrie d'actuacions a realitzar:

- Millora de la xarxa de camins rurals
- Actuació sobre el sistema d'equipaments del parc
- Actuacions sobre el bosc i els torrents
- Actuacions sobre els terrenys agrícoles
- Actuacions sobre la gestió i manteniment periòdica del parc
- Actuacions en les infraestructures lineals.

Espai rural de Gallecs

L'espai rural de Gallecs, encara que no es coneix com un Parc agrari desenvolupat mitjançant un Pla especial, sí que està regulat pel Pla Director Urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs aprovat el 29 d'abril de 2005 i una part de l'espai central està incorporada dins la xarxa d'espais d'interès natural des del 20 d'octubre de 2009, mitjançant el Decret 156/2009.

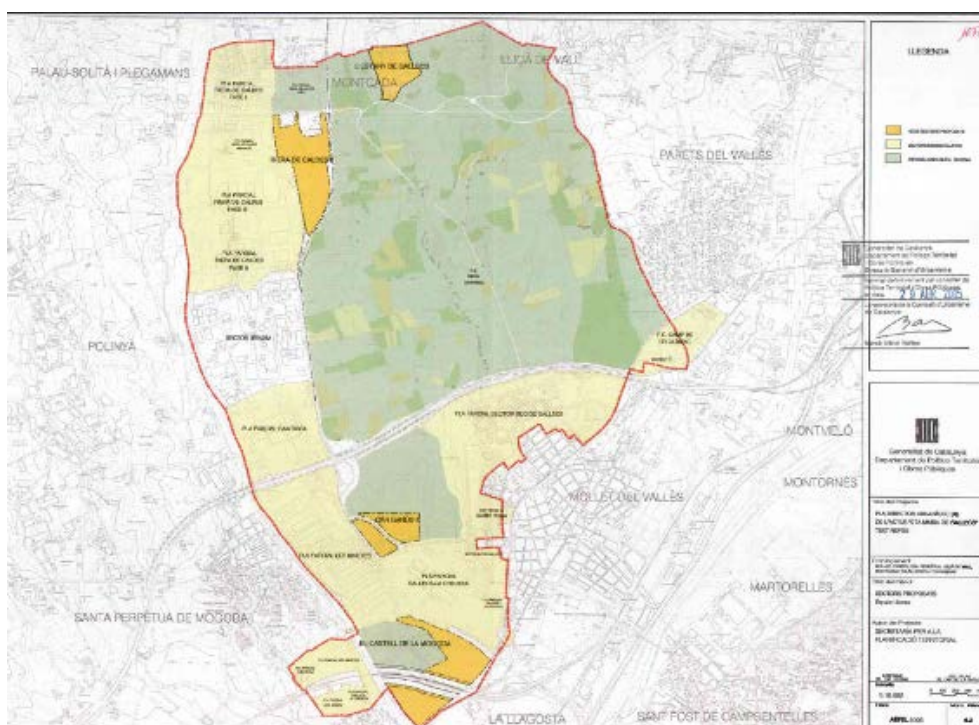
Gallecs inclou els municipis: Mollet del Vallès, Lliça de Vall, Montcada i Reixac, Palau-solità i Plegamans, Santa Perpètua de Mogoda, Parets del Vallès.

L'àmbit d'actuació del PDU inclou zones urbanitzades d'activitat econòmica i una ampla zona central de mosaic agroforestal. L'agricultura constitueix la major part de l'espai, amb una superfície de 535 hectàrees que representa un 75% del territori. Els conreus són principalment cereal de secà i farratge amb algunes zones de vinya i presseguer i una zona d'horts a lo llarg de la riera.

El PDU protegeix l'espai central, donada la necessitat de mantenir els mosaics agroforestals. L'objectiu és la recuperació de la vegetació de ribera, la creació d'àrees de lleure i recorreguts peatonals i la ubicació d'una zona d'horts familiars. Els horts tenen una superfície de uns 200m² cadascun i disposen de taquilles per guardar eines. Pel desenvolupament d'aquest sector destinat a Parc de l'espai d'interès natural de Gallecs caldrà redactar i aprovar un Pla Especial per a la recuperació i millora del

paisatge; també es preveu la formació d'un consorci del parc que haurà de gestionar les activitats i usos de la zona.

El PDU proposa la implantació d'estratègies de desenvolupament per a l'activitat agrícola mitjançant un pla integrat de gestió i control. Aquest pla haurà de permetre la continuïtat de l'activitat agrícola, tant de secà com la dels horts de la riera de Caganell. El PDU preserva l'espai central de Gallecs com a sistema d'espais lliures públic.

Àmbit d'actuació del PDU Pla Director Urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs

Pla de Sant Simó i Cinc Sènies

Una de les zones agrícoles més fèrtils del Maresme es troba al pla de Sant Simó i Cinc Sènies. Les Cinc Sènies és un espai agrari periurbà amb una superfície de més de dues-centes hectàrees a la línia costanera del Maresme, entre Mataró i Sant Andreu de Llavaneres.

El Pla General del 1997 protegeix el sòls agrícoles de les Cinc Sènies com a sistema de parc agrícola i defineix la necessitat de redactar el **Pla especial de millora rural de desenvolupament agrícola de les Cinc Sènies**. Al 2003 l'Ajuntament de Mataró va

aprovar inicialment el Pla especial de millora rural i de desenvolupament agrícola de les Cinc Sènies, Mata i Valldeix, però encara no s'ha fet l'aprovació definitiva.

El pla especial ordenava i determinava els usos com a zona agrícola i afectava 440 ha, quasi un 20% del municipi. D'aquestes, 263 ha pertanyien a l'àmbit de Cinc Sènies i la resta als àmbits de Valldeix i Mata. Els objectius del pla eren ordenar els usos de caràcter agrícola i lúdic que s'havien de desenvolupar en aquests espais. El pla incloïa una zona d'equipaments pròxima a la riera de Sant Simó i una xarxa d'itineraris per a vianants.

Els Pla es centrava en:

- Definir els instruments i determinacions urbanístiques per reafirmar la funció territorial d'aquest espai avalat per la seva naturalesa com a espai agrícola, mediambiental i d'interès cultural.
- Garantir l'estabilitat agrícola i la seva continuïtat.
- Promoure la implantació d'aquells elements i infraestructures essencials per al desenvolupament de les explotacions agrícoles.
- Ordenar la xarxa viària rural.
- Regular la xarxa hidrològica del sector.
- Establir criteris per potenciar els espais lliures no conreats d'interès natural.

Hortes de Santa Eugènia de Girona

Les hortes de Santa Eugènia de Girona constitueixen un dels pulmons verds més importants de la ciutat. Estan situades a l'oest del municipi, entre el barri de Santa Eugènia (antic municipi de Santa Eugènia de Ter) i el marge dret del riu Ter. Per la seva proximitat al Ter, tenen un valor ecològic que les ha fet objecte d'un **pla especial de protecció i adequació** redactat l'any 2005 i que es va aprovar definitivament el 2011.

L'agricultura de la zona s'ha anat adaptant als canvis socials de l'entorn; actualment, com a sòl hortícola està enfocat a un ús més lucratiu que productiu. Donada la diversitat de la seva estructura i propietat i la gran subparcel·lació, la gestió resulta complexa.

Actualment, la voluntat política preveu la recuperació i potenciació de l'ús hortícola, vinculat a una funció social i de caire ecològic; en aquest sentit, es vol posar èmfasi en el fet que l'ús incontrolat de pesticides dificulta la presència de la fauna auxiliar que fa un control biològic de les plagues dels conreus.

L'objecte del Pla especial és:

- La protecció ambiental, paisatgística, i d'usos del sector primari existent.
- La rehabilitació, regulació d'usos i ordenació dels terrenys i elements del patrimoni cultural i natural inclosos en el seu àmbit territorial
- La seva gestió i desenvolupament, d'acord amb les previsions d'un pla general d'ordenació urbana de Girona.
- La inclusió en un catàleg de les 5 masies existents dins l'àmbit.

El pla general d'ordenació urbanística municipal, divideix la superfície corresponent a l'àmbit del pla especial de les Hortes en sistema de parc agrícola clau C4 i sistema de parc fluvial i deveses clau C5. La superfície total de l'àmbit del pla especial urbanístic és de 41,40 hectàrees.

Els objectius del pla especial i que ja foren expressats a la memòria del pla general de Girona són:

- Protegir i recuperar el paisatge amb un criteri unitari d'actuacions tant per a les infraestructures, rehabilitacions d'elements arquitectònics, tanques, casetes d'horta, senyalitzacions, plantacions, àrees d'estada, etc., com per a la recuperació d'àrees d'interès ecològic: el marge dret del riu Ter com a corredor, les zones humides i els marges de Les Hortes com a hàbitats, tota l'àrea de les Hortes com a gran peça verda essencial dins el mosaic de la ciutat, la franja de parc com a connector de recorreguts per a vianants. En aquest sentit es va realitzar, des dels serveis tècnics de l'ajuntament, un estudi sobre els "Principis d'ecologia del paisatge a l'àrea de Girona" amb documentació explicativa tan escrita com gràfica.
- Una funció important que portarà a terme aquest espai, un cop restaurat, és la connexió del tram mig del riu Ter, actuant com a corredor biològic entre diferents àrees, on la fundació Territori i Paisatge ja hi realitza actuacions, com són les deveses de Salt o l'illa del Ter de Girona.
- Protegir i mantenir una franja de deveses paral·lela al riu.
- Aconseguir, amb el projecte de paisatge, una continuïtat en els recorreguts per a vianants i d'espai públic entre els municipis de Salt i Girona resseguint l'àrea protegida de les deveses del marge dret del Ter.

- Crear un parc lineal amb un itinerari paisatgístic per a l'ús de vianants i bicicletes paral·lel a la sèquia Monar com espai de contacte amb la natura pel repòs i lleure dels veïns.
- Mantenir l'ús d'horta tradicional tot conservant el recurs d'aigua quantitativament i qualitativament.
- Mantenir els llocs amb aigua temporal per potenciar les comunitats d'amfibis, així com potenciar hàbitats nous i restaurar els hàbitats de ribera per a fomentar les espècies d'ambients humits i riberencs.
- Crear un parc d'aiguamolls amb un itinerari de recorregut a peu, una zona d'estada, una esplanada d'esbarjo i, un punt d'informació-educació.
- Protegir, conservar i revaloritzar les saules com a element identificador del paisatge de les hortes.
- Mantenir i fomentar les comunitats d'hidròfils per la seva excepcionalitat en el context del país.
- Mantenir la xarxa primària i secundària de recs amb la seva fisonomia original de marges i lleres naturals i regular la seva utilització i gaudi mitjançant la creació d'una comunitat de regants.
- Recuperar i conservar, si s'escau, els elements arquitectònics que configuren el paisatge tradicional de les hortes (ponts, safareig, dipòsits, recer, i masos), per a poder fer-ne un ús dins les Hortes i com a ús educatiu.
- Recuperar i mantenir la xarxa de camins.
- Establir l'estructura dels sistemes de sòl públic necessària per l'obtenció dels objectius definits en aquest apartat.

Criteris d'implantació territorial:

- Disposar amb coherència els usos del sòl amb els existents en les zones limítrofes a l'àmbit d'estudi, com són el parador del Güell i la unitat d'actuació de Can Marfà.
- Els projectes dels diferents espais lliures adjacents a l'àmbit del pla especial caldrà que adoptin una solució de continuïtat amb criteris globals i, que permeti els usos d'horta en part dels terrenys del Parador del Güell, de parc Fluvial en les seves zones limítrofes amb el riu Ter i, a la unitat d'actuació de Can Marfà, una solució que doni continuïtat al parc i al passeig de la sèquia Monar.

La proposta del Pla especial es pot resumir de la següent forma:

En relació al sistema viari, el Pla preveu la preservació dels camins rurals existents a les Hortes que formen part de l'estructura principal de comunicacions de l'àmbit i, l'obertura d'alguns camins nous per a completar aquesta xarxa.

En relació a la qualificació del sòl proposa les següents zones:

Parc fluvial i Deveses

Parc agrícola

La zona central pertanyent ja a la segona terrassa fluvial ve qualificada al pla especial com a "parc agrícola" amb clau C4. En aquesta àrea es pretén - tal i com marca el pla general - intervenir-hi activament per a preservar l'activitat agrícola i la seva continuïtat. En aquesta àrea es preveu que continuïn els usos d'horta, i es regulen al pla especial les construccions que s'hi permeten i la seva ordenació. Concretament es defineixen edificacions com casetes d'horta, tanques, magatzems de maquinària, i hivernacles, per tal de millorar la imatge i funcionament del lloc, i fer d'aquest indret un parc pel gaudi tant dels usuaris de Les Hortes com dels ciutadans que s'hi passegin. La superfície total d'aquesta àrea és de 274.842,00 m², que suposa el 66,36% del total de l'àmbit del pla especial.

Parc agrícola-parc de la Sèquia Monar

Aquest pla especial delimita els terrenys que hauran de constituir el parc de la Sèquia Monar amb la clau C4.a. En aquesta franja paral·lela a la façana del barri de Sta. Eugènia cap a Les Hortes es proposa la creació d'un parc lineal amb un itinerari paisatgístic per a l'ús de vianants i bicicletes, paral·lel a la sèquia Monar i com a espai de contacte amb la natura pel repòs i lleure dels veïns. És especialment important aquest parc com a espai protector de la Sèquia, així com de transició entre la ciutat i la zona central de les hortes de producció agrícola. En aquesta delimitació s'inclou la masia de Can Po Vell, actualment seu de l'escola-taller municipal i on es permetrien usos públics col·lectius o comunitaris i dotacions d'interès públic o social al servei directe dels ciutadans. La superfície total d'aquesta àrea és de 52.292,24 m², que suposa el 12,63% del total de l'àmbit del pla especial.

En relació al sòl d'ús privat i edificació, l'ús d'horta abasta l'àrea classificada com a Clau4. El Pla de Gestió preveu promoure la implantació gradual de l'horticultura ecològica, i sistemes de cultiu menys agressius amb el medi, i menys contaminants que els que es porten a terme en l'actualitat, sovint per desconeixement. El Pla protegeix les masies incloses dins el "Patrimoni cultural" i assenyala les condicions de restauració,

ampliació i ús permès. Dins les parcel·les d'horta es permet la ubicació de casetes d'horta, magatzems de maquinària o hivernacles, d'acord amb la normativa.

En relació a la xarxa de recs, el pla especial preveu la protecció dels recs principals d'abastament de les Hortes. També preveu el "parc fluvial i deveses", on l'ajuntament promou un projecte de "parc d'aiguamolls" que aprofitarà l'aigua que no es fa servir per regar per crear unes basses d'aiguamolls abans d'abocar l'aigua al medi. Per tal de millorar l'aprofitament de l'ús de l'aigua pel rec el Pla d'Usos i Gestió preveu promoure nous sistemes alternatius al rec per inundació actual, en els casos en què sigui viable i es valori positivament la seva integració i funcionament.

En relació a la xarxa de serveis, el pla preveu el soterrament dels serveis existents dins del seu àmbit.

El pla especial urbanístic del sector de les Hortes de Sta. Eugènia qualifica el sòl de Parc Agrícola i de Parc Fluvial i Deveses.

Pel sistema de Parc agrícola (Clau C.4) determina:

Comprèn els sòls aptes per a l'explotació agrícola propers a l'àrea urbana, respecte dels quals l'administració pública intervindrà activament per a preservar-los de la seva incorporació al procés urbà i aplicarà les mesures necessàries per assegurar la continuïtat de l'ús agrari. El sòl podrà ser de titularitat pública o privada. L'ús dominant és l'horta familiar, horta professional, vivers, cultius de secà, i guarets. També són compatibles les activitats de lleure que es desenvolupin en el medi natural, usos dotacionals, de caire educatiu i cultural, exclusivament en edificacions existents i vinculats al medi natural i a l'activitat agrària. Les masies existents admeten habitatge familiar (associat a l'activitat agrícola), turisme rural, i serveis comunitaris vinculats al medi natural i a l'activitat agrària i l'ús hotelier amb limitacions.

Pel sistema de Parc Fluvial i Deveses, comprèn aquells terrenys del sistema fluvial situats a la vora dels rius, rieres i torrents que pel seu paper de corredor biològic, l'elevada biodiversitat i els valors paisatgístics o ambientals han de ser preservats de qualsevol activitat per tal d'assegurar la seva conservació regeneració i millora amb l'objectiu de garantir i potenciar la seva funció d'espais oberts a l'entorn de la ciutat. Els sòls amb aquesta qualificació seran de titularitat pública. L'ús dominant és funció ecològic-paisatgística.

Parc agrari de l'Alt Empordà

L'Alt Empordà és una comarca a on tradicionalment s'ha desenvolupat una intensa activitat agrícola, especialment a la vall dels cursos fluvials de la Muga i el Fluvià. El Pla territorial parcial de les comarques gironines recull gran part d'aquestes planes dins el sòl no urbanitzable de protecció especial i el sòl no urbanitzable de protecció territorial d'interès agrari i/o paisatgístic, i el Pla d'espais d'interès natural i paisatgístic inclou dins la xarxa l'espai "Aiguamolls de l'Alt Empordà", amb l'objectiu de preservar un espai agrari de gran valor biològic i paisatgístic, a més de conservar una zona d'alta productivitat agrícola que va desaparèixer degut a la implantació d'urbanitzacions, infraestructures, equipaments destinats a les segones residències i altres activitats. Però, el Parc agrari de l'Alt Empordà és encara un projecte; l'àmbit no disposa d'un Pla especial ni cap altre figura que el desenvolupi, i tampoc disposa amb cap pla ni entitat que el gestioni. La classificació i qualificació del sòl es diversa segons el municipi.

La Diputació de Girona, la Fundació Territori i Paisatge i l'Associació de Naturalistes de Girona, al seu catàleg d'Espais d'Interès Natural i Paisatgístic de la Costa Brava, fan la següent proposta de delimitació, ordenació i gestió del possible Parc agrari:

Descripció de l'àmbit:

Es tracta d'una zona que ocupa 19.260,80 ha de sòl agrícola al reralitoral de l'Empordà, amb diferents cultius, com blat de moro, fruiters, gira-sols, blat, plantacions de pollancre i restes de forests. Compren part dels municipis d'Albons, Bàscara, Bellcaire d'Empordà, Biure, Cabanes, Castelló d'Empúries, El Far d'Empordà, Figueres, Fortià, Garrigàs, Garriguella, l'Armentera, l'Escala, la Tallada d'Empordà, Llers, Masarac, Mollet de Peralada, Palau de Santa Eulàlia, Pau, Pedret i Marzà, Peralada, Pont de Molins, Rabós, Sant Miquel de Fluvià, Sant Mori, Sant Pere Pescador, Siurana, Torroella de Fluvià, Ventalló, Vila-sacra, Vilabertran, Viladamat, Vilajuïga, Vilamacolum, Vilamalla i Vilaür.

La delimitació del Parc s'ha fet tenint en compte les zones considerades com inundables en relació als cursos fluvials de la Muga i el Fluvià. L'exclusió d'aquestes zones de les possibilitats d'implantació d'urbanitzacions s'ajusta al criteri d'evitar ocupacions de sòl en indrets susceptibles de ser afectats per riuades. L'extraordinari valor dels espais agrícoles, situats en zones sotmeses a grans pressions urbanístiques (com és el cas de la plana empordanesa inclosa en aquesta àrea), adquireix

importància fins i tot a nivell de garantir l'equilibri territorial i la sostenibilitat ambiental de tota la comarca. Tanmateix, el manteniment dels usos i activitats agrícoles constitueix una mesura absolutament imprescindible per a garantir la conservació del paisatge.

Qualificació urbanística:

La important dimensió de l'àrea aquí delimitada i els nombrosos planejaments municipals afectats fa que no es realitzi una anàlisi detallada de les determinacions dels mateixos i de les classificacions i qualificacions urbanístiques que els afecten, de manera que es formulen propostes globals que garanteixin la conservació integral de l'espai. Aparentment, el Parc Agrari pot veure's afectat i incloure diversos sòls urbanitzables o sòls aptes per urbanitzar en alguns dels municipis que el conformen.

Elements arquitectònics i patrimonials d'interès:

No s'han analitzat degut a l'extensió de l'àrea.

Estat de conservació, impactes o greuges als ecosistemes i els valors naturals de la zona:

Cultius intensius, que necessiten molta aigua (fet que comporta l'apertura de nous pous i un augment de la salinització), i un excessiu abocament de purins (contaminació d'aqüífers), a banda dels pesticides, herbicides i fertilitzants. També és comú la presència de noves infraestructures viàries que fragmenten l'espai i transformen zones d'alta productivitat afectant-les amb la construcció de carreteres i cinturons de ronda (el cas de la nova carretera de Borrassa i Ordís), amb una dimensió i traçat que no sembla tenir en compte la imprescindible justificació tècnica. Altres impactes menors són l'elevada atomització/ruderalització dels ambients més pròxims a les àrees urbanitzades, i l'abandonament i conseqüent transformació del sòl rural i agrícola en urbà.

Cal esmentar la marginalitat de moltes explotacions agrícoles presents, ja que esdevenen espais residuals on el principal valor que prenen pels seus propietaris és l'expectativa que es transformin i edificuin en un futur. Tanmateix, alguns sòls poden veure's afectats per futurs desenvolupaments urbanístics i per l'aparició d'urbanitzacions de segones residències. El caràcter rural i predominantment agrícola i ramader d'aquests municipis no justifica la necessitat ni la conveniència de la seva

incorporació al fenomen urbanitzador, impulsat per la pressió especulativa present a la zona.

Requeriments de protecció. Objectius de qualitat ambiental:

Conservar aquest espai amb els usos actuals, intentant preservar la riquesa de cultius i la integritat del paisatge. Caldria regular la presència de granges i evitar la situació actual de contaminació d'aqüífers per nitrats, així com l'obertura de nous pous destinats al rec. Cal també frenar el creixement per garantir una continuïtat entre els diferents espais presents, aconseguint així, que aquesta gran àrea sigui un enclavament important per l'equilibri entre la conservació de la biodiversitat i del paisatge i activitat agrícola.

Actuacions i mesures per a la preservació de l'espai:

1.- Mesures de caràcter urbanístic

- a) Resulta imprescindible garantir la classificació de tota l'àrea com a sòl no urbanitzable d'especial valor agrícola.
- b) Cal dotar tot l'espai d'un règim urbanístic que limiti els usos possibles als estrictament vinculats a les activitats agràries, impedit la incorporació d'aquests terrenys als processos de transformació urbanística del sòl.
- c) Seria d'especial interès la redacció i aprovació d'un Pla Especial de protecció del paisatge i millora del medi rural. Aquest pla podria ser de caràcter plurimunicipal, amb la participació de les diferents administracions locals afectades, i on es regulessin els usos del sòl i el seu règim jurídic. El pla hauria de dotar-se de mitjans econòmics per a fomentar i incentivar el manteniment de les activitats agràries, així com les bones practiques en l'ús del sòl i de l'aigua, la implantació de l'agricultura ecològica i l'abandonament progressiu de la utilització d'adobs o de tractaments químics de plantes que tinguin característiques potencialment contaminants.
- d) La constitució d'un consorci d'administracions locals amb participació de tots els ajuntaments, i amb possible intervenció de la Diputació de Girona i del Consell Comarcal de l'Alt Empordà podria ser un mecanisme d'especial interès per garantir la viabilitat de la creació del Parc agrari que aquí es proposa.
- e) Tanmateix, podria avaluar-se la conveniència d'incloure al Catàleg del Patrimoni Natural dels municipis els espais i zones de major interès paisatgístic d'aquesta àrea, a fi i efecte de garantir la seva preservació.

f) Caldrà procedir a la desclassificació de tots aquells sòls que en l'actualitat apareguin classificats com a sòls urbanitzables o aptes per ser urbanitzats, mitjançant la tramitació dels corresponents expedients de modificació puntual del planejament.

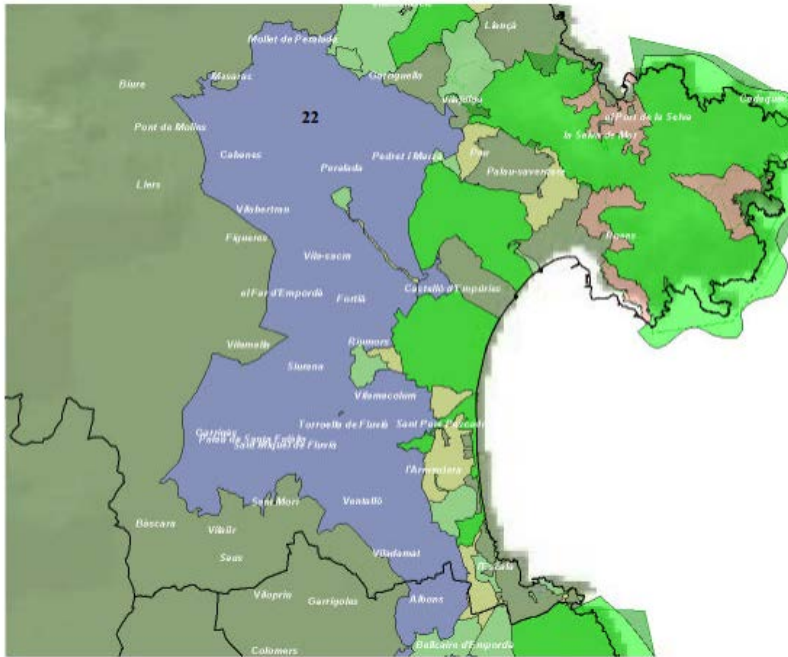
2.- Mesures de caràcter ambiental

a) L'extraordinari valor dels espais agraris pel manteniment de l'equilibri territorial (especialment en aquelles zones sotmeses a pressions urbanístiques com ho són tota la segona línia del litoral gironí i, en particular, la plana empordanesa), fa convenient l'impuls i desenvolupament de línies d'ajut, mesures i programes ambientals específics per al manteniment, suport i recuperació de les activitats agràries. Aquests programes i ajuts estan previstos a la Llei 18/2001 de 31 de desembre d'orientació agrària. A tal efecte, caldrà implicar a totes les administracions públiques per tal d'implementar de forma immediata l'endegament de les indicades mesures a l'àrea on es proposa la constitució d'aquest Parc Agrari.

b) La figura dels contractes territorials d'explotació, prevista en la indicada Llei als articles 2.d, 4.f i 21.e (tot i que encara es troba pendent de desenvolupament i reglamentació), podria ser un mecanisme adient per a garantir un aprofitament agrícola dels terrenys compatible amb una gestió ambiental adequada, atorgant els corresponents incentius o compensacions econòmiques als propietaris i pagesos que es vinculin amb els referits compromisos.

c) Caldria impulsar un programa ambiental de recuperació de les condicions naturals dels cursos d'aigua, recs, canals i rieres presents a la zona.

d) Les fórmules de custòdia del territori, destinades a garantir una gestió ambiental adequada, també podrien intentar-se en aquesta àrea per part de les pròpies administracions públiques locals o per fundacions i entitats sense ànim de lucre.

Font: Proposta de Parc agrari de l'Alt Empordà, elaborada per La Diputació de Girona, la Fundació Territori i Paisatge i l'Associació de Naturalistes de Girona.

En verd La Xarxa d'Espais d'Interès Natural i Paisatgístic. En blau l'àrea proposada com a Parc Agrari de l'Alt Empordà.

Parc agrari del Baix Ter

Les zones agrícoles del Baix Ter, no disposen actualment de la figura de protecció de Parc Agrari, però segons informació de l'anuari territorial de Catalunya, la protecció i gestió dels espais agraris del Baix Ter mitjançant la figura d'un Parc Agrari és una reclamació que prové de sectors com la Unió de Pagesos. Es tracta d'un espai fonamentalment agrícola, a banda i banda de la part baixa del Ter a on es cultiva el blat de moro, els fruiters, gira-sols, blat. També queden incloses plantacions de pollancre i petites superfícies forestals relictuals.

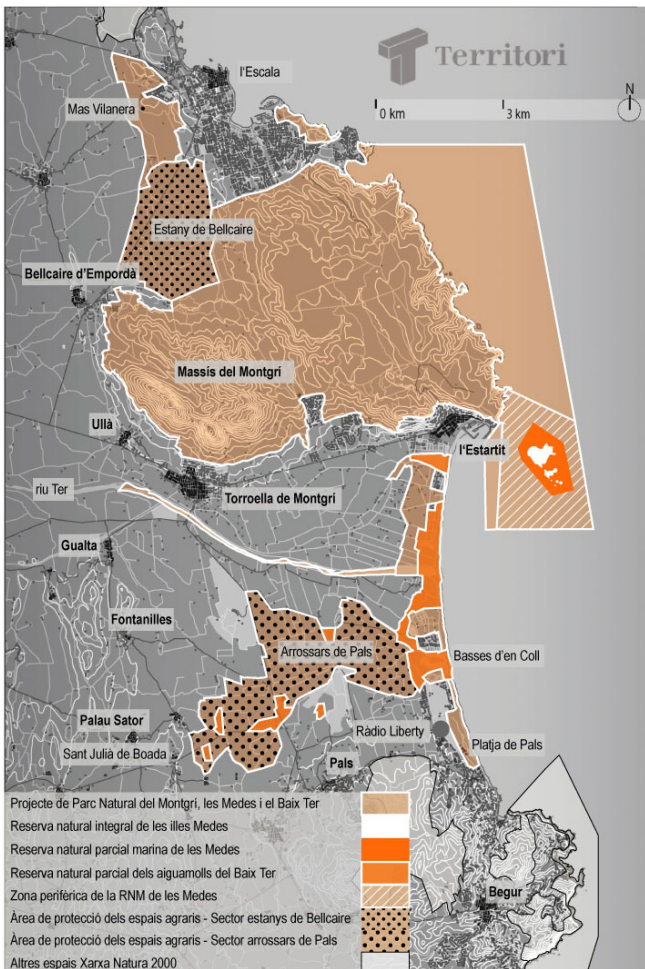
La declaració de parc agrari es justifica per conservar un espai agrícola de gran valor biològic i paisatgístic, i també cultural i social. El manteniment dels usos i activitats agrícoles és indispensable per a garantir la conservació del paisatge.

L'exclusió d'aquestes zones de les possibles urbanitzacions s'ajusta també al criteri d'evitar ocupacions de sòl en indrets susceptibles de ser afectats per riuades. En general es constata la necessitat d'un Pla de protecció del sòl agrícola, per regular-ne la gestió i fomentar la continuïtat d'aquests espais tant valuosos.

El Pla territorial parcial de les comarques gironines tracta aquest espai com a sòl no urbanitzable de protecció especial i sòl no urbanitzable de protecció territorial d'interès agrícola i/o paisatgístic. Una part d'aquest espai agrari ha estat inclòs dins el Parc Natural del Montgrí, les Medes i el Baix Ter. El Parlament de Catalunya va aprovar al maig de 2010 el Parc Natural del Montgrí, les Medes i el Baix Ter que protegeix 8.192 ha de l'àrea costanera situada al nord del Baix Empordà. El parc natural inclou dues reserves naturals parcials, una de marina de les illes Medes i una de terrestre al Baix Ter; una reserva natural integral a la zona emergida de les illes Medes pel seu alt valor; una zona perifèrica de la reserva natural parcial marina, i un àmbit de protecció d'espais agraris, en concret a l'Estany de Belcaire i als arrossars de Pals, però no en canvi al sector de Vilanera. Diversos alcaldes i pagesos de la zona es mostren contraris als límits establerts pel Parc Natural.

Durant la tramitació els ajuntaments de Pals, Palau-sator i Fontanilles, el sector turístic i associacions de pagesos reclamen l'exclusió dels arrossars i de la platja de Pals. Les entitats ecologistes, per la seva banda, defensen la necessitat d'incloure els espais agrícoles i reclamen l'ampliació del Parc.

El sindicat d'Unió de Pagesos (UP) va manifestar públicament que vol una protecció diferenciada per la plana agrícola del Baix Ter, ja que considera que aquesta zona és productiva i que, per tant, li correspon una protecció adequada al seu ús. Per aquest motiu, UP ha demanat al Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat que la diferenciï de la part que actualment és zona PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural) i se la protegeixi com a "parc agrari".

Font: Moisès Jordi. Territori, anuari 2010.

Horta de Lleida

L'Horta de Lleida és una zona agrícola d'entre 5 a 10 km al voltant de la ciutat de Lleida. Té una superfície de 19.215 ha, on gran part del sòl (aproximadament el 70%) està ocupat per l'agricultura intensiva de regadiu. Actualment, aquest sòl està classificat com a sòl no urbanitzable amb diferents qualificacions; zona de protecció agrícola R1, zona agrícola de recs antics R2, zona agrícola de recs nous R3, zona agrícola de secans R4. En aquests moments, la Paeria de Lleida està redactant un nou Pla d'ordenament urbanístic, el POUM de Lleida. El pla preveu la introducció d'una nova tipologia de sòl "d'entorn agrícola" i inclou la delimitació d'un parc agrari per a les hortes de Lleida.

Les hortes estan situades a les terrasses fluvials de la vall del riu Segre. Es reguen amb l'aigua del Segre mitjançant sèquies i també pels rius Noguerola i Sed. Aquesta zona, quasi àrida, ha estat tradicionalment agrícola gràcies a que es tracta d'un terreny pla i a la construcció d'embassaments i xarxes de rec que han eixamplat l'accés a l'aigua

més enllà dels marges del riu i ha permès el conreu de plantes amb necessitats d'aigua molt per sobre de les que la pluja els podria oferir. El regadiu ha esdevingut així el motor de l'agricultura a la zona, estructurador del paisatge i la font de riquesa d'aquest territori. L'horta actua de pulmó verd de la ciutat i permet el consum d'aliments locals i de qualitat, a l'hora que ajuda a enfortir l'economia local.

Segons informació de l'Ajuntament de Lleida l'horta s'organitza en partides (unes 60), definides originàriament per un rec o un conreu particular o la configuració del terreny. El terreny s'organitza en bancals amb braçals que reparteixen l'aigua de reg i rengles de fruiters trencats per les espones i clamors que recullen les aigües sobrants, que li donen un aspecte de mosaic, fruit de la nombrosa parcel·lació a la què està sotmès el territori.

A principis del segle XX es conreaven a la plana principalment hortalisses (Lleida era coneguda com "La ciutat de les cols"), però també blat, llegums, vinya, olivera, ordi, civada i alguna varietat de fruita autòctona. Es practicava la rotació de conreus per millorar la conservació del sòl.

A mesura que es va implantar la xarxa de rec, la superfície de regadiu dedicada al conreu de fruita va augmentar lentament. A partir dels anys 50 es dona un "boom" del sector frutícola a Lleida, sobretot amb el cultiu de pera. L'horta sofreix una forta transformació coincidint amb l'arribada de la "revolució verda". Els horts donen pas a extensions de conreus de fruiters que van intensificant cada cop més la producció.

L'horta es transforma en una zona de monocultiu, obtenint-se el màxim rendiment de la producció agrícola. Malgrat això, les finques segueixen essent de petites dimensions. Aquestes finques en règim d'explotació familiar generalment petites, amb grans costos de renovació es situen en inferioritat de condicions respecte d'altres explotacions més competitives en l'arribada de la crisi del sector agrari (anys 80). Les rendes d'aquestes explotacions agràries acaben provocant en molts casos l'abandonament de l'activitat.

Actualment els fruiters ocupen una tercera part de la superfície conreada. La producció es principalment de pera, poma, préssec i nectarina. Tanmateix la producció dolça es complementa amb la producció ramadera, de cereals i farratges. Els conreus extensius principals són la producció d'alfals per farratge, seguit de l'ordi i el blat de moro. La hortalissa més conreada és el tomàquet seguit del pebrot i del meló

tot i que en general es produeix poca hortalissa per a la venda. El sector agroalimentari ha esdevingut la base de la indústria lleidatana, amb empreses com Copaga, Vallcompanys, Indulleida, San Miguel, etc.

L'horta inclou nombroses construccions, algunes vinculades a l'explotació agrícola, com son les "torres". Es tracta d'habitatges aïllats de planta rectangular amb annexes als costats. Tradicionalment la torre ha estat el centre de l'explotació agrícola de l'horta de Lleida. Les primeres construccions daten de l'època romana. En època sarraïna (quan la plana de Lleida era zona fronterera, i sovint hi havia conflictes entre dues bandes) les torres es construïen amb doble funcionalitat: com a centre d'explotació agrícola i com a defensa (es construïen refugis soterrats o cases més fortificades. Hom creu que el nom ve d'aquest caràcter de fortificació que va tenir.

L'horta esta travessada per una extensa xarxa de camins principals, veïnals i particulars que permeten l'accés als camps de conreu i a les construccions de l'horta: les torres, els xalets, les ciutats jardí, les granges, els magatzems, etc.

Encara que es tracta d'un ecosistema altament humanitzat, la diversitat de comunitats naturals fan de l'horta un espai de gran riquesa, on hi podem trobar des de comunitats pròpies de zones humides (a prop de les sèquies i canals), comunitats de vora els conreus (els marges), fins a aquelles pròpies de zones àrides (sobretot en els turons).

La Paeria de Lleida disposa d'una Oficina de l'Horta que posa a disposició de ciutadans i entitats el conreu d'hortes. També supervisa i controla el manteniment dels camins municipals, duu a terme el control de les diferents obres, i dona assessorament a particulars sobre la normativa urbanística a l'Horta. Així mateix, gestiona activitats, entre altres organitza visites a diverses hortes i empreses com ara les de producció d'hortalisses ecològiques o de melmelades i sucres artesans. També Assessora i orienta al veïns de l'Horta en relació a:

- La presentació de documentació als diferents organismes oficials.
- Ajudes oficials com pot ser la Política Agrària Comunitària.
- Subvencions a les deshidratadores.
- Construccions agrícoles.
- Distàncies mínimes entre explotacions.
- Llandars.
- Sol·licitud per a obtenir aigua potable.

La Paeria ha desenvolupat diversos projectes relacionats amb l'activitat agrícola, com són l'habilitació de 90 horts a la zona de Pardinyes Altes en un solar municipal. La gestió dels horts s'adjudica en concessió a una empresa que fa el manteniment de l'espai i la formació i l'assessorament dels hortolans, així com la dinamització de les activitats socials. També ha desenvolupat el projecte d'Horts Familiars de Rufeà, amb 119 parcel·les que es sortegen entre persones i entitats que ho sol·liciten.

Els horts tenen una reconeguda funció social, educativa, lúdica i de benestar personal. Per altra banda el projecte contempla altres objectius com la sensibilització sobre els valors de l'Horta de Lleida, com a part de la història i la cultura de Lleida, i de la sensibilització ambiental, donant suport als sistemes de producció respectuosos amb el medi ambient i a una correcta gestió de l'aigua. El projecte està coordinat per l'Ajuntament de Lleida en col·laboració amb la Fundació Lleida 21. Aquesta iniciativa està co-finançada a través del projecte europeu AGRIRPOXI dins del programa POCTEFA (Programa europeu de cooperació Territorial Espanya-França-Andorra, amb suport del fons FEDER).

Font: Oficina de l'Horta. Paeria de Lleida.

Altre de les activitats és el Viver d'Agricultors de Rufeà. Un projecte innovador que respon a la necessitat de donar suport a les persones que veuen en l'activitat agrària una sortida professional. A través del viver, els emprenedors podran accedir a l'ús d'una parcel·la agrícola de 1-2 ha. Amb aquest projecte es pretén que persones d'origen no agrari puguin desenvolupar el seu projecte minimitzant el risc d'inversió inicial, que caracteritza l'adquisició o lloguer de les terres agràries.

Font: Oficina de l'Horta. Paeria de Lleida.

Els horts urbans a la ciutat de Barcelona

Un altre element a estudiar dins els usos de la ciutat són els horts urbans. En les últimes dècades han estat un element emergent, vinculat a col·lectius progressistes que reivindiquen una sensibilitat ecològica, i que fan de l'hort un espai comunitari i de relació. La pràctica del cultiu urbà s'ha convertit en una part de la lluita dels moviments socials, que ocupen espais buits per denunciar l'especulació i els converteixen en horts comunitaris i espais de relació social. En aquest apartat volem fer una aproximació als horts existents a la ciutat de Barcelona, encara que no un estudi exhaustiu que comportaria un treball amb més profunditat.

Els horts urbans permeten als ciutadans una via de contacte amb la natura, alhora que aporten beneficis com la producció de menjar de proximitat, relacions socials, educació ambiental i nutricional, guanys econòmics i millora de la resiliència de les ciutats. En molts casos són espais de relació, que permeten un treball col·lectiu, a on es crea teixit social, s'educa ambientalment així com en relació a la nutrició, a la seguretat dels aliments, l'ús de productes químics i la cura de la terra. Alhora, aquesta activitat fomenta la consciència del reciclatge de residus, ja que el compost que s'utilitza s'elabora amb els residus orgànics dels veïns, de la conservació d'espais comuns i de la convivència. També milloren la salut dels usuaris gràcies al consum d'hortalisses fresques i ajuden a donar a conèixer un altre model d'alimentació més sana, a més de proporcionar un lloc a on fer exercici. Mediambientalment, poden contribuir a fer menys extrem el clima dins les ciutats, i a assegurar l'autonomia alimentària en cas de conflicte o catàstrofe natural. També ajuden a disminuir el consum de combustibles fòssils donat que la producció es local i no cal malbaratar energia per transportar-la.

En èpoques de crisi, guerres o catàstrofes naturals, on la mà d'obra agrícola desaparegut o les granges havien quedat devastades, els horts urbans han ajudat a abastir del menjar bàsic a gran part de la població. A la primera i la segona guerra mundial els "Victory gardens" van arribar a proporcionar fins el 40% del menjar d'algunes ciutats dels Estats Units, Regne Unit, Canadà, Austràlia i Alemanya. Durant la guerra de Sierra Leona, Freetown la capital, es va abastir gràcies a l'agricultura informal periurbana.

A Alemanya ha assolit gran popularitat el moviment Schrebergarten que va promoure la creació d'horts urbans com a espais pedagògics de lleure i descans. Al 1919 es va redactar una llei de regulació d'aquests espais, actualment els horts urbans tenen una gran dimensió a les ciutats alemanyes. També a França, l'hort urbà, especialment a l'entorn obrer es va popularitzar, i es va regular al 1952. Avui els jardins familiars són habituals a les ciutats franceses. Al Regne Unit i països baixos tenen llarga tradició de creació d'horts urbans i periurbans. Al nostre país durant les últimes dècades s'han desenvolupat nombroses experiències. (J Busquets, J Rubert, C Jimenez 2008)

Segons dades del Mapa Ecològic de Barcelona, 2004 (darrera versió), Barcelona disposa de poc més de 30 ha cultivades, dedicades principalment a cultius herbacis diversos, essencialment hortalisses i verdures. La localització d'aquests espais agrícoles majoritàriament està als extraradis de la ciutat, en zones que no han estat absorbides per la seva expansió urbana.

Barcelona tradicionalment era una ciutat d'hortes, barris com Horta, el Carmel o Montjuich estaven plens d'hortes. Horts de masies o d'habitatges amb o aquells que es feien a les afores per sortir el cap de setmana. Aquesta última dècada han sorgit diversos moviments socials que reclamen reconquistar la ciutat per la natura, col·lectius que han ocupat solars buits i els han transformat en horts comunitaris. És una nova sensibilitat que creix entre els joves i reclama la protecció mediambiental, l'autoproducció, la cooperació i l'intercanvi i el retorn a lo natural. L'abundància dels projectes ha fet que aparegués la xarxa d'horts comunitaris de Barcelona, a on s'intercanvien experiències, consells, llavors i ajut.

Hem localitzat uns quinze horts comunitaris, encara que a Barcelona hi ha centenars, la majoria han estat solars buits ocupats per col·lectius o per veïns per plantar l'hort, en altres casos es tractava de mantenir els terrenys de cultiu d'antigues masies o d'aprofitat zones verdes en desús. Tots desenvolupen altres activitats socials a més del cultiu. Alguns tenen molta antiguitat, altres han desaparegut ràpid degut als desallotjaments. La majoria, al tractar-se de solars buits, estan en sòl urbà consolidat amb qualificació residencial, encara que altres estan en parcs i jardins urbans (clau 6). Els més coneguts són els següents:

Nom	Procedència	Gestió	Barri
L'hortet del forat	solar ocupat en una zona per desenvolupar	comunitària veïns	Ciutat Vella
L'hort de cologne. Colònia Castells	solar ocupat en una zona per desenvolupar	comunitària col·lectiu salvem la colònia Castells	Les Corts
La farga	masia ocupada amb els terrenys de cultiu	centre social la farga	Les Corts
Can Masdeu	masia ocupada amb els terrenys de cultiu	col·lectiu Can Masdeu / veïns	Nou Barris
L'hort de la facultat de biologia UB	hort muntat pels alumnes a la facultat de biologia	alumnes	Les Corts
UB del Raval	hort muntat pels alumnes a la UB del Raval	alumnes	Ciutat Vella
Hort Comunitari del Clot	solar ocupat en desús	comunitària veïns	Sant Martí
Aki me planto	solar ocupat en desús	col·lectiu	Sant Andreu
Hort comunitari de Gracia	solar ocupat en desús	comunitària veïns	
Hort del Xino	solar ocupat en desús	comunitària veïns	Ciutat Vella
Hort Bé	solar ocupat en desús	comunitària veïns	Carmel
Hort Fort Pienc	terreny del casal de joves la casa groga	col·lectius dels barris Fort Pienc i Sagrada Família	Eixample
Horts Urbans de Vallcarca	solar ocupat en desús	entitats veïnals	Gràcia
Hort de Germanetes	solar ocupat en desús	Associació veïnal recreant cruïlles	
L'Horta de Porta	solar ocupat en desús	comunitària veïns	Nou Barris
l'Hort Indignat del Poblenou	solar ocupat en desús	l'Assemblea Social, sorgida del 15-M	Poblenou

El següent mapa té localitzats un gran número dels horts de Barcelona:

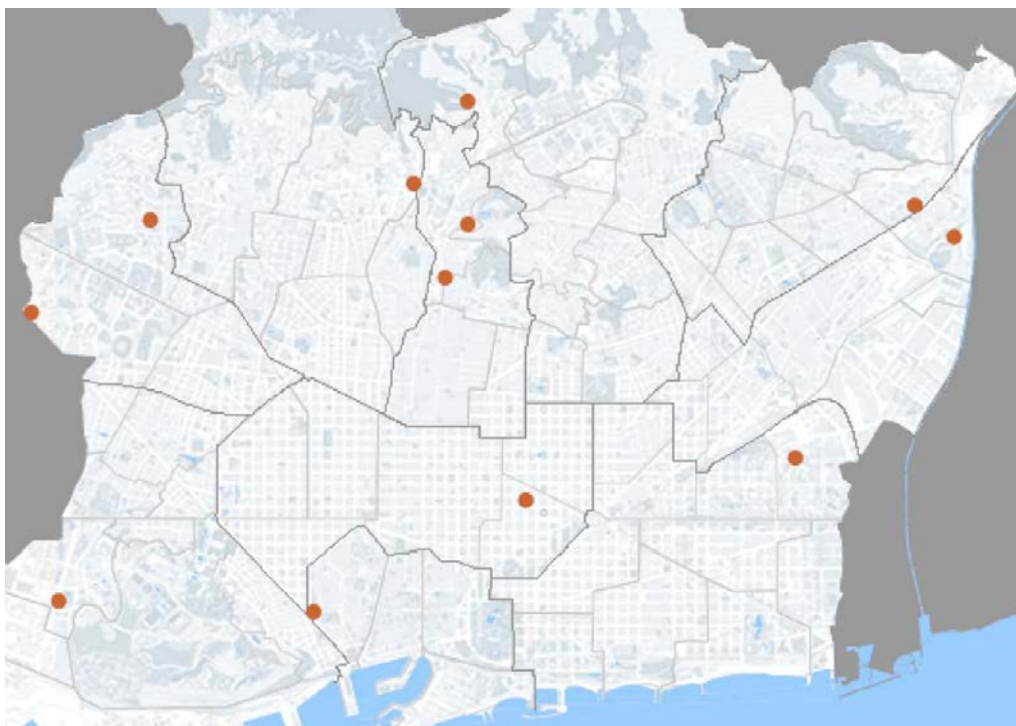

Font: horts de Barcelona. http://80.33.141.76/agenda21/horts/horts_urbans.php

Com a resposta a aquestes accions, l'Ajuntament de Barcelona, amb Parcs i Jardins, l'any 1997 va iniciar el programa de participació de la xarxa d'horts urbans amb la posada en marxa de l'hort de Can Mestres, tot i que el primer de la ciutat va ser l'hort de l'Avi al districte de Gràcia, creat l'any 1995, Actualment ja hi ha tretze horts urbans distribuïts per tota la ciutat: dos a Gràcia, dos a les Corts, dos a Sarrià-Sant Gervasi, un a l'Eixample, Sant Andreu, Horta-Guinardó, Sant Martí, Sants-Montjuïc, Ciutat Vella i Nou Barris. Els darrers anys, l'Ajuntament de Barcelona ha obert el concurs Pla Buits mitjançant el qual cedeix la gestió temporal de solars buits a entitats, associacions, fundacions etc. Alguns dels projectes han estat la creació d'horts urbans.

Els Horts Urbans de la xarxa de Parcs i Jardins de l'Ajuntament de Barcelona són:

Nom	Procedència	Gestió	Barri
Hort del camí de la Torre Melina	Al costat d'un espai lliure	municipal	les Corts
Hort Collserola	ocupa una part d'un espai lliure	municipal	Sarrià-Sant Gervasi
Hort masia Can Cadena	antiga masia Can Cadena	municipal	Sant Martí
Horta masia Can Soler	antiga masia Can Soler	municipal	Horta
Horta Sagrada Família	solar espectant	municipal	Eixample
Hort Trinitat	inclòs dins el Parc de la Trinitat, abans havia horts	municipal	Sant Andreu
Hort Can Pujades	antiga masia Can Pujades	municipal	Sarrià-Sant Gervasi
Hort Casa de l'Aigua	situat dins del recinte de l'antiga estació de distribució d'aigües de Barcelona	municipal	Nou Barris
Hort de la masia Can Mestres	masia de Can Mestres	municipal	Sants-Montjuïc
l'Hort de l'avi	Situat a la part forestal del Parc Güell	municipal	Gràcia
Hort Pedralbes	Al costat Monestir de Pedralbes	municipal	Les Corts
Hort Sant Pau del Camp	Al costat església de Sant Pau del Camp	municipal	Ciutat Vella
Hort Turull	a prop del Parc Güell	municipal	Gràcia

Localització dels horts urbans gestionats per l'Ajuntament de Barcelona.

Font: w110.bcn.cat

Molts col·lectius i persones individuals han posat en marxa horts urbans a Barcelona, be ocupant solars buits, be a solars cedits o zones verdes entre els edificis i fins i tot als terrenys buits als marges de les infraestructures.

Nom	Procedència	Gestió	Barri
Horts de Can Cervera a Esplugues	ocupació fa més de 50 anys	individual veïns	Can Cervera
Horts de Bellvitge al marges de les vies del ferrocarril	ocupació fa més de 50 anys	individual veïns	Bellvitge
Horts de Can Mercader a Cornellà	ocupació fa més de 50 anys	individual veïns	Sant Ildefons
Hort medicinal del Monestir de Pedralbes	clastre Monestir de Pedralbes	monges	les Corts

Síntesi dels plans analitzats

Com a síntesi del que s'ha desenvolupat als capítols precedents, es conclou que el sòl agrícola periurbà existent a Catalunya (segons la definició de l'Organització per a la cooperació i el desenvolupament econòmic) és d'unes 380.000 ha (veure mapa 1). Sòl pràcticament suficient per proveir d'aliments a gran part de la població catalana.

Una part substancial d'aquest estudi ha consistit en analitzar els plans aprovats a Catalunya per tal de sintetitzar el tractament que fan del sòl agrícola periurbà; examinar els indicadors per detectar el sòl de més valor agrícola, avaluar les funcions que els plans li atorguen, el nivell de protecció, els objectius i les propostes de gestió. S'ha revisat la legislació urbanística, la planificació territorial i el planejament urbanístic des d'Europa a Catalunya i malgrat els suggeriments i directrius europeus i autonòmics, s'ha comprovat, com la protecció i gestió del sòl de conreu és imprecisa, heterogènia i poc eficaç per mantenir els cultius en front del creixement urbà o el desenvolupament d'altres usos.

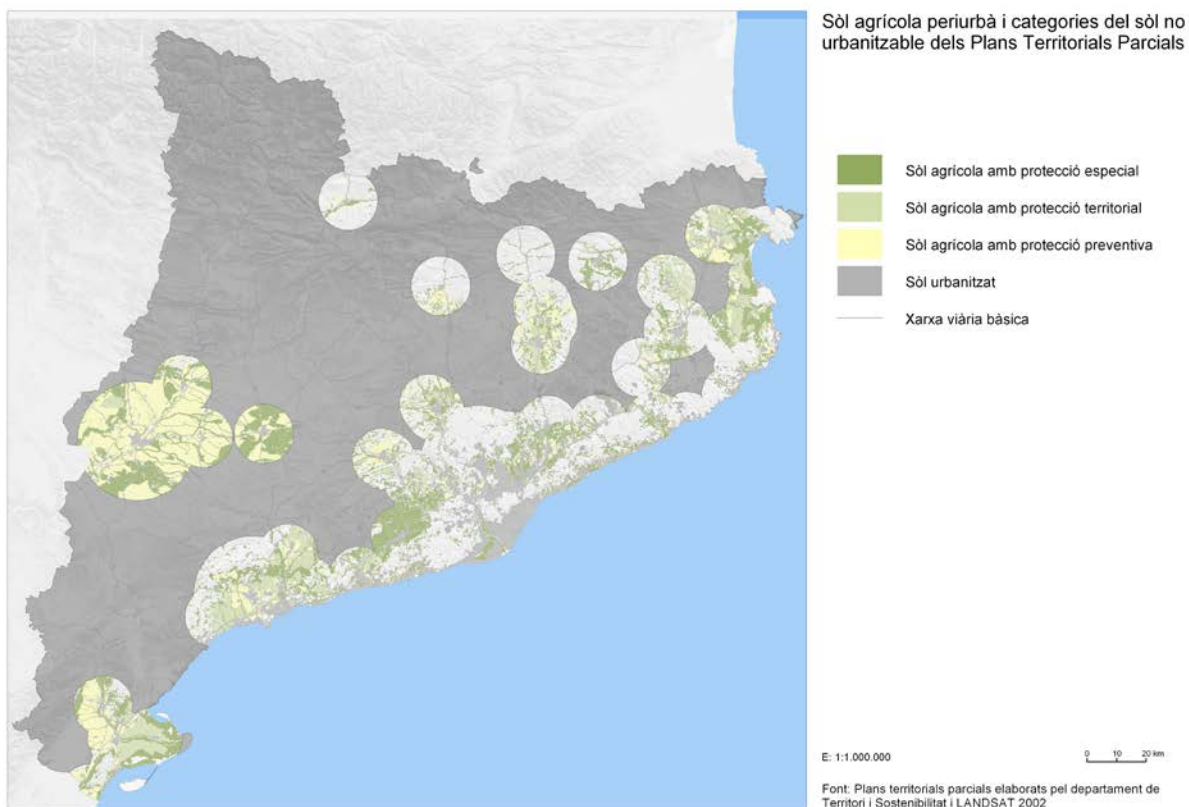
Al següent apartat es fa una síntesi del tractament del sòl agrícola periurbà als plans analitzats:

Plans territorials parcials

Els Plans territorials parcials defineixen les línies bàsiques d'actuació per a tota Catalunya, en un horitzó de 20 anys, a partir dels tres sistemes bàsics de l'estructura del territori: els assentaments urbans, els espais oberts i les infraestructures de mobilitat. Dins els espais oberts, o sòl no urbanitzable, proposen les següents categories:

- Sòl no urbanitzable de protecció especial per als sòls que queden preservats del desenvolupaments urbà i protegits de la seva artificialització.
- Sòl no urbanitzable de protecció territorial per als sòls amb una regulació restrictiva en relació a la seva transformació en sòl urbà.
- Sòl no urbanitzable de protecció preventiva; aquests sòls resten com a no urbanitzables i poden ser transformats quan es justifica la necessitat d'un creixement urbà mitjançant un pla urbanístic municipal.

El sòl agrícola periurbà que els Plans territorials inclouen dins de cada una d'aquestes categories és el següent:

Categoria de sòl	Hectàrees	Percentatge
Sòl no urbanitzable de protecció especial	160.054	42%
Sòl no urbanitzable de protecció territorial	72.703	19%
Sòl no urbanitzable de protecció preventiva	148.686	39%
Total	381.443	100,00%

Una síntesi de les característiques dels Plans territorials és la següent:

Àmbit	Tipus de protecció	Indicadors del seu valor	Funcions	Sup.
Comarques Centrals	SNU de protecció territorial d'interès agrari i/o paisatgístic	Valor productiu, ecològic i cultural.	Preservar les terres fèrtils del desenvolupament urbanístic, crear un cinturó verd al voltant de ciutats com Manresa i Vic, reduir la fragmentació del territori, contenir el creixement urbà, mantenir el paisatge, millorar la qualitat ambiental entorn urbà.	20.816 ha
Comarques Gironines	SNU de protecció especial i SNU de protecció territorial d'interès agro-paisatgístic. Protegeix gairebé la totalitat dels sòls de major valor agrícola.	Productivitat, valor social, valor ecològic i valor cultural.	Preservar les terres fèrtils del desenvolupament urbanístic, reduir de la fragmentació del territori, contenir el creixement urbà, mantenir el paisatge, protegir produccions amb DO, IGP i ecològiques.	55.144 ha
Camp de Tarragona	Una part important SNU de protecció especial. Altre SNU de protecció territorial	Grau de fertilitat, possibilitat de regadiu, distintius d'origen i de qualitat alimentària.	Preservar les terres més fèrtils del desenvolupament urbanístic, separador urbà, reduir la fragmentació del territori, mantenir el paisatge.	-
l'Alt Pirineu i Aran	SNU de protecció especial	Connexió ecològica, productivitat, espais planers, regadius, grandària. Defineix el sòl d'alt valor agrícola.	Preservar les terres més fèrtils del desenvolupament urbanístic, millorar la connexió ecològica, crear paisatge de valor.	-
Metropolità de Barcelona	SNU espais de protecció especial pel seu interès natural i agrari i Espais de protecció especial de la vinya	La qualitat i disposició estratègica. Indicacions geogràfiques protegides, produccions ecològiques.	Preservar les terres més fèrtils del desenvolupament urbanístic, preservar les vinyes del Penedès i Alella amb DO, preservar Parcs agraris Baix Llobregat, Sabadell i Gallecs, mantenir separadors urbans del continu urbà metropolità.	-
Ponent	Els sòls agrícoles no tenen cap protecció específica	No s'analitzen els sòls de valor agrícola.	-	-
Terres de l'Ebre	SNU de protecció especial SNU de protecció territorial	Mantenir la biodiversitat Producció agrícola significativa, valor paisatgístic.	Preservar les terres més fèrtils del desenvolupament urbanístic, mantenir el paisatge, millorar la qualitat ambiental de l'entorn.	

En conjunt, els PTP protegeixen de la transformació urbana 160.054 ha de sòl agrícola periurbà que inclouen dins la categoria de sòl no urbanitzable de protecció especial i 72.703 ha dins la categoria de sòl no urbanitzable de protecció territorial. Així doncs, el 61% del sòl agrícola periurbà està exclòs de la transformació urbanística.

En relació a les actuacions admeses dins el sòl no urbanitzable, com ara activitats col·lectives a l'aire lliure de caràcter esportiu, cultural, d'educació i esbarjo, o infraestructures, o instal·lacions energètiques i ambientals, o equipaments i serveis no compatibles amb l'ús urbà, de manera preferent, es situaran dins el sòl no urbanitzable de protecció preventiva. Només en el cas que es justifiqui la impossibilitat de situar-les dins aquests sòl, s'autoritzarà la seva implantació preferentment en sòl no urbanitzable de protecció territorial, i en cas que es justifiqui la impossibilitat de situar-les dins aquests sòls, s'autoritzarà la seva implantació en sòl no urbanitzable de protecció especial, justificant que les actuacions no són incompatibles amb els valors d'aquests espais.

Dels 7 PTP analitzats, es treu la conclusió que, el tractament del sòl agrícola ha estat divers a cada Pla territorial. Tots destaquen la mancança d'un Pla territorial sectorial agrícola i d'un inventari edafològic detallat, i proposen avançar en l'elaboració del mapa de sòls agrícoles de Catalunya i en la formulació d'un Pla territorial sectorial d'espais d'interès agrícola. En absència d'aquesta informació cada Pla ha seleccionat diferents indicadors per tal de definir el sòl agrícola de valor. Els indicadors pels quals s'han identificat els sòls agrícoles de valor, han estat molt diversos, com ara la productivitat (sòls de major fertilitat o cultius de regadiu o amb distintius d'origen, de qualitat alimentària o produccions ecològiques) o el seu valor social (zones de valor cultural, valor social o paisatges valuosos i identitaris) o les seves característiques territorials (mida significativa a escala territorial, disposició estratègica, espais planers en zones amb de pendent) o el seu valor ecològic (contribució al manteniment de la biodiversitat, connector ecològic).

Els sòls agrícoles periurbans desenvolupen moltes funcions i la seva protecció pels Plans territorials aconsegueix preservar gran part de les terres fèrtils de Catalunya del desenvolupament urbanístic, disminuir la fragmentació del territori, mantenir les connexions ecològiques, millorar la qualitat ambiental, així com mantenir paisatges de qualitat i crear zones verdes al voltant de les ciutats. En molts casos, en aquests sòls es fa producció amb denominació d'origen o producció ecològica. Però, sense uns plans

especials que regulin aquests espais, o entitats que els gestionin, la continuïtat dels cultius no està assegurada, com tampoc ho està la seva rendibilitat o que el destí de la producció sigui local ni que pugui fer la funció de espai d'oci per les zones urbanes properes. El sòl no urbanitzable, fins i tot el de protecció especial (encara que amb més restriccions), admet una gran diversitat d'usos, com zones esportives, parcs fotovoltaics, infraestructures etc... usos que entren en contradicció amb els conreus. D'altra banda, la manca de gestió, ajuts i recolzament, dificulta el manteniment de l'ús agrícola, ja que qualsevol altre ús dona més rendiment econòmic al propietari. De totes les hectàrees de sòl agrícola protegit dels plans territorials, només unes poques tenen plans especials o òrgans de gestió que assegurin aquests ús de l'espai agrícola.

Plans directors urbanístics

Una síntesi de les característiques dels Plans directors urbanístics és la següent:

Àmbits	Tipus de protecció	Indicadors per definir el seu valor	Propostes derivades	Gestió	Superfície
ACTUR Santa Maria de Gallecs	Una part es va incorporar dins el Pla d'espais d'interès natural (698,91 ha)	Producció amb denominació d'origen, valor ambiental i d'oci dins l'àrea metropolitana	Pla Especial per a la recuperació i millora del paisatge que està en redacció.	Consorti amb un programa d'actuació anual	535ha
Pla del Bages	Sòl no urbanitzable de protecció especial pels espais d'interès prioritari que són 32, els plans municipals regulen la resta.	L'anàlisi recull el del Pla Territorial Parcial de les Comarques Centrals.	Proposa la creació de Parcs agraris com a model de gestió integral del territori: Parc agrari de l'Horta, de la Vinya i de la Plana Central, que no s'han desenvolupat.	-	11.787ha
Serra de Rodes	Sòl no urbanitzable d'alt valor agrícola	Plana agroforestal de valor agrícola i paisatgístic. Plana empordanesa de cereal, pastures i zones inundables.	-	-	-
Cerdanya	Subcategoria de sòl d'alt valor agrícola (clau 21a) dins el SNU de protecció especial. L'àmbit no està inclòs dins el sòl agrícola periurbà.	Valor agrícola, paisatgístic i ecològic	-	-	-
Pallars Sobirà	Sòl d'interès agrícola	Es basa en el dictamen	Estableix programes	-	-

	dins el SNU de protecció territorial. L'àmbit no està inclòs dins el sòl agrícola periurbà.	preliminar sobre el valor agrícola dels sòls de l'Alt Pirineu i Aran	d'actuació com el Pla de protecció del medi agroambiental i de suport a les activitats agrícoles		
L'Alt Penedès	Sòl de protecció especial de la vinya dins el sòl no urbanitzable de protecció especial	Conreus de vinya amb denominació d'origen	Planteja desenvolupar diferents plans especials per les diferents zones agrícoles. No s'han desenvolupat	-	28.000ha
Conca d'Òdena	Desenvolupa un important creixement urbà sobre el sòl agrari i manté la protecció agrícola com a residual	Espai d'interès agrícola a Santa Maria de Montbui, Sant Martí de Tous. Espai d'interès agrícola a Jorba, Traver i Copons.	-	-	279ha
Pla de l'Estany	Sòl amb interès agrari dins la categoria de sòl no urbanitzable de protecció territorial	Els estudis de base de PDU contenen un estudi de capacitat agronòmica del territori	-	-	13.861ha
La Val d'Aran	L'àmbit no està inclòs dins el sòl agrícola periurbà.	-	Estableix un Pla de protecció del medi agroambiental i de suport a les activitats agrícoles i ramaderes tradicionals	-	-
Sistema urbà de Girona	Inclou dins el sòl de protecció especial les àrees amb valor agrícola i dins el sòl de protecció territorial, les àrees d'interès agrícola.	Planes agrícoles al voltant dels principals eixos fluvials	Proposa la delimitació d'uns parcs agraris i delimita un àmbit d'Actuació Territorial Estratègica, qualificat com a parc agrari, a la zona del Pla de la SAFA.	-	2.299,5ha
Pla d'Urgell. No està aprovat definitivament	Els sòls agrícoles no tenen cap protecció específica, s'inclouen dins el genèric SNU de protecció preventiva	-	Proposa desenvolupar un programa de planificació dels espais d'interès agrícola-ramader	-	-
Sistema urbà de Figueres	Inclou dins el sòl no urbanitzable de protecció especial les zones d'alt valor agrícola i dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial o preventiva la resta de sòls agrícoles	Àrees potencialment inundables, amb infraestructures de regadiu i sotmeses a una forta explotació agrícola	Desplegar un procés de racionalització integral de la producció	-	-

Colònies del Ter i del Freser	Àrees de conreus, plantacions i hortes fluvials. Conreus i pastures en costers. Defineix els usos compatibles i prohibits en aquests sòls	Reconeixen i protegeix aquells terrenys de terrasses fluvials al llarg dels rius que reuneixen condicions favorables per al desenvolupament de l'activitat agrícola	-	-	-
Àmbit Central del Camp de Tarragona. No està aprovat definitivament	Inclou els espais amb valors agrícoles dins del sòl no urbanitzable de protecció preventiva restringit	Incorpora el sòl d'interès agrari que proposa el Pla territorial parcial del Camp de Tarragona i amplia la protecció agrícola en algunes zones	Proposa àrees de foment de la gestió dels espais agrícoles	Proposa àrees de foment de la gestió dels espais agrícoles	-
La Garrotxa Aquest Pla Director va quedar incorporat dins el Pla Territorial Parcial de les Comarques Gironines	Inclou dins el sòl no urbanitzable de protecció especial el sòl d'alt valor agrícola.	Sòl amb denominació d'origen, indicació geogràfica protegida, producció ecològica o integrada. Alta productivitat segons el pendent, les característiques edàfiques i la seva extensió	-	-	12.571,53ha

L'objectiu dels Plans directores urbanístics és establir les directrius d'ordenació urbanística d'un territori d'abast supramunicipal, tant en relació al desenvolupament urbà, com a l'anàlisi de la mobilitat i les reserves per a grans infraestructures, així com aprofundir en les mesures de protecció del sòl no urbanitzable.

Els indicadors per a la protecció del sòl agrícola han estat diversos a cada Pla director, no hi ha uns criteris uniformes per seleccionar aquests sòls. En general incorporen les proteccions proposades pel Plans territorials parcials i en molts casos ajusten i amplien aquestes; creen subclaus dins les tres categories bàsiques del sòl no urbanitzable dels Plans territorials i defineixen amb més detall els usos i les condicions per implantar activitats dins cada tipus de sòl. Són d'especial interès el PDU de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs que preserva l'activitat agrícola de l'àmbit, el PDU del Pla del Bages o de Girona que plantegen el desenvolupament de parcs agraris, molts altres amplien i ajusten la protecció del sòl agrícola. També alguns territoris pels quals es disposaven estudis, com el Pla de l'Estany, s'han fet servir els anàlisi de capacitat agronòmica del territori.

Com s'ha vist amb el cas dels Plans territorials, els Plans directors no han donat la mateixa qualificació als sòls d'alt valor agrícola, alguns incorporen el sòl agrícola de valor dins el sòl no urbanitzable de protecció especial, altres dins el sòl no urbanitzable de protecció territorial i també dins el sòl no urbanitzable de protecció preventiva, que permet el desenvolupament urbà. Fins i tot les categories de major protecció preserven el sòl del desenvolupament urbà però no limiten que s'instal·lin altres usos permesos al sòl no urbanitzable, com zones esportives, hípiques, parcs fotovoltaic, etc.

Sense un planejament derivat que regulin aquests espais, o òrgans de foment i gestió, la destinació a sòl agrícola no està assegurada, com tampoc ho està la seva rendibilitat o que el destí de la producció sigui local ni que pugui fer la funció de espai d'oci per les zones urbanes properes. Alguns dels Plans directors plantegen la necessitat de desenvolupar Plans Especials i crear la figura de Parcs Agraris o programes pel desenvolupament agrícola i consorcis per gestionar l'espai. Aquestes propostes de Plans Especials, Parcs Agraris i programes de desenvolupament agrícola, encara no s'han realitzat.

Plans directors urbanístics de les Àrees residencials estratègiques

Sector	Qualificació dins el sòl urbà	Característiques	Superfície
Tortosa	Sistema d'espais lliures		
Amposta	Sistema d'espais lliures	Ocupació màxima 10% del sistema d'espais lliures	
Calafell	Sistema d'espais lliures	Fa de separador del sistema viari	
Montblanc	Sistema d'espais lliures	Proposa cobrir un 50% del consum amb la producció dels horts del sector. Així com un sistema de compostatge dels residus urbans que permeti adobar els horts i el verd urbà.	
Reus (anul·lada per sentència)	Sistema d'equipaments d'espais lliures agrícoles (qualificació especial per obtenir els terrenys com a sòl públic, després anul·lada pel TSJC)	Parc agrícola en transició amb el medi rural. Gestionat en concessió mitjançant un pla de gestió.	195.900m ²
Santa Oliva	Sistema d'espais lliures	Proposa mantenir les hortes actuals del sector situades a les zones verdes	

Tarragona. Pou Boronat	Sistema d'espais verds públics	Proposa incloure els espais d'horta actual del Francolí i el Rec Major	
Valls (anul·lada per sentència)	Sistema d'espais lliures	Planteja qualificar de zona verda les hortes actuals del sector	
Lleida	-	Zona que actua com a pulmó verd entre la trama urbana. Gestió compartida públic-privada.	
Sant Feliu de Guíxols	Sistema d'espais lliures	Mantenir els horts existents a les ribes de la riera de Sant Amanç	
Torroella de Montgrí (anul·lada per sentència)	Parc agrícola	Mantenir els horts situats entre la vila i el riu Ter	
Montcada i Reixach	Sistema d'espais lliures. Clau 6b	Introdueix horts urbans en el parc del Torrent de la Rocamora	
Sant Vicenç dels Horts (anul·lada per sentència)	Sistema de parcs i jardins urbans de nova creació clau6b	Manteniment dels horts existents dins les illes edificades amb continuïtat amb el Parc agrari. Reutilitza les aigües pluvials pel rec.	
Santa Coloma de Cervelló	Sistema d'espais lliures	Proposa horts i vivers d'ús públic a lo llarg de la riera de Can Solé	
Martorell	Sistema d'espais lliures	Mantenir les característiques del sòl agrícola existent dins els espais lliures	
Barcelona (no esta aprovada definitivament)	Equipaments comunitaris i dotacionals (7b)	Preservació de la zona agrícola existent. Desenvolupament d'un Pla Especial que determinarà el model de gestió.	2,3ha

Els Plans directores urbanístics de les Àrees residencials estratègiques varen explorar la possibilitat d'introduir horts urbans dins el sòl urbà. Al plec de recomanacions per a la redacció dels plans s'inclouia destinar espais lliures (públics o privats) per horts urbans per garantir el reciclatge dels residus orgànics i produir aliments propers als hàbitats dels nous residents. Dels 74 sectors ARE, 16 incorporen horts urbans en la proposta. Els horts estan qualificats en la majoria de sectors com a sistema d'espais lliures, encara que en algun cas es qualifica de parc agrícola, o d'equipaments comunitaris i dotacionals o de sistema d'equipaments d'espais lliures agrícoles.

Justament aquesta qualificació de “sistema d’equipaments d’espais lliures agrícoles” que fa servir l’ARE de Reus, va motivar que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya anul·les el planejament per considerar inadequada la qualificació dins el sòl urbà. Segons diu la sentència: “el sistema d’equipaments d’espais lliures agrícoles no té cobertura legal”, així mateix posa en dubta que els usos agrícoles siguin d’interès públic o interès social.

La qualificació del sòl urbà per a ús agrícola no queda recollida a la legislació. Com es veu a l’apartat d’horts urbans, en molts casos aquests es situen al sistema d’espais lliures, però segons la legislació, un espai lliure ha de ser accessible i no es pot donar en concessió com passa amb els horts urbans municipals. Caldria trobar una qualificació adequada per a la implantació dels horts dins el sòl urbà, sense que això suposi una reducció dels estàndards d’espais lliures o equipaments. Es podria generar una clau nova dins els sistemes per aquests usos, com es va fer amb l’habitatge dotacional.

Plans d’ordenació urbana municipal

Una síntesi de les característiques dels plans d’ordenació urbana és la següent:

Àmbit	Municipi	Tipus de protecció	Indicadors per definir el seu valor	Propostes derivades	Superfície
Delta del Llobregat	Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, l’Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Pallejà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Cervelló i Viladecans	Rústic protegit de valor agrícola clau 24	Destinació agrícola i situació.	Pla especial per protegir el sector i preservar-lo de la	3.349 ha
Planes del Vallès	Sabadell	SNU Parc agrícola. L’administració intervindrà per a preservar-los i aplicarà mesures per assegurar la continuïtat de l’ús agrari.	Manteniment de l’agricultura, espai de lleure, pulmó verd.	Pla Especial per a la ordenació i la gestió del Parc agrícola. Aprovat el 2010.	226ha
	Mollet	SNU d’especial protecció de Gallecs, riu Besòs i riera de Tenes.	Manteniment de l’agricultura, producció amb DO, espai de lleure, pulmó verd.	PDU de Gallecs, estableix l’ordenació de l’espai i els mecanismes de gestió. Aprovat el 2005. Espai inclòs dins el PEIN.	535 ha

	Granollers	Sense protecció agrícola específica.		Pla estratègic per l'espai de Palou en redacció.	-
Corredor del Maresme	Mataró	SNU sistema de parc agrícola, clau 7.	Fertilitat, connexió ecològica.	Pla especial de millora rural i de desenvolupament agrícola de les Cinc Sèries, en tramitació.	200ha
	Alella	SNU agrícola d'especial protecció.	Vinyes.		229ha
Planes de la Catalunya Central	Manresa	SNU Zona de Protecció Agrícola, clau 11.	Productivitat, infraestructures de regadiu.	Destaca les següents zones d'interès agrícola: el Poal i Viladordis.	391ha
	Vic	SNU de valor agrícola i paisatgístic de protecció especial, Clau 21f3. SNU de valor agrícola-ramader de protecció territorial, Clau 21d2. SNU de valor agrícola i paisatgístic de protecció territorial, Clau 21f2.	Alta productivitat agrícola, valor ecològic i paisatgístic.	Destaca les següents zones d'interès agrícola: Plans de Raurell, Plans de Malla, la Guixa i Torrellebrera, Pla de Malloles, Plana de Sant Sebastià, Plans de l'Esperança i el Güell.	-
	Manlleu	SNU Zona agrícola de valor, clau 21.	Valor paisatgístic, agrícola, històric i ambiental.		-
	Tona	SNU Zona de reserva agrícola preferent, Clau 21.	Millors terrenys aptes per a l'agricultura.		-
	Taradell	SNU agrícola de valor, clau 21.	Connectors biològics o paisatgístics.		-
Planes del Penedès	Vilafranca del Penedès	SNU de protecció agrícola paisatgística.	Àrees amb predomini de la vinya. Àrees d'horta.	Proposa mesures pel sector de les Clotes.	-
	Santa Margarida i els Monjos	SNU de protecció agrícola.	Predomini del conreu de la vinya alternant amb cereals, fruiters i horta.		-
Planes de l'Empordà	Albons	SNU de protecció agrícola i paisatgística. Horts.	Alt valor agrícola i natural de la plana al·luvial, valor paisatgístic.	Plans Especials per la promoció de plans d'explotació agrícola.	304,2 ha
	Bàschara	SNU zona PA	Alt valor agrícola i		893ha

		protecció agrícola.	natural de la plana al·luvial, valor paisatgístic.		
	Masarac	SNU agrícola, clau AG.	Alt valor agrícola i natural de la plana al·luvial, valor paisatgístic.		-
	Palau de Santa Eulàlia	SNU Zona de protecció agrícola, clau PA.	terrenys planers, regats per un sistema de recs i rieres, i de notable valor agrícola.	especial protecció l'àrea agrícola "el Racó".	-
	Sant Mori	SNU zona agrícola, clau 11.	explotacions agropecuàries		-
	Ventalló	SNU Zona agrícola, clau SNU a-1 i a-2. SNU Zona d'alt valor agrícola, clau SNU ava-1-2-3-4.	alt valor agrícola i natural de la plana al·luvial del municipi.		-
Ribes del Ter	Girona	SNU parc agrícola, Clau C4.	Hortes d'alt valor agrícola.	Pla especial de les Hortes de Santa Eugènia. Aprovat el 2011.	41,27ha
	Cervià de Ter	SNU zona agrícola, clau ZA i zona agrícola estratègica de connexió, clau ZP.c.	Àrees de valor agrícola, regades per recs i rieres, de valor natural i de valor paisatgístic.		-
	La Tallada	SNU2, Sòl agrícola de protecció especial	Coberta edàfica important.		-
	Ulla	SNU de protecció agrícola, calu Pa	Sòl amb especial valor agrícola.		-
	Viladasens	SNU zona de protecció agrícola, clau SNU pa	Valor agrícola.		-
Valls de la Garrotxa	Olot	Sense protecció específica			-
	Vall d'en Bas	SNU de protecció territorial, clau 21	Valor agrícola i paisatgístic	Mantenir les valls de Joanetes i Sant Privat	
Planes de Ponent	Lleida	SNU Zona de Protecció agrícola R1. SNU Zona agrícola de recs antics R2. SNU Zona agrícola de recs nous R3. SNU Zona agrícola de secans R4.	Sol d'actitud agrícola. Infraestructura de regadiu.	Proposta de delimitació d'un Parc agrari.	19.215 ha
	Tàrrrega	SNU de valor	Sòl amb usos		-

		agrícola, clau NU-1	agrícoles		
Delta de l'Ebre	Sant Jaume d'Enveja	SNU protecció especial. Parc Natural i Espai inclòs dins el PEIN	Delta de l'Ebre, valor mediambientals	Parc Natural i Espai inclòs dins el PEIN	-

Els plans d'ordenació urbanística municipal defineixen l'estructura general i el model urbà d'un terme municipal (encara que podem abastar-ne més d'un). Classifiquen el sòl, establint el règim jurídic corresponent. Dins el règim de sòl no urbanitzable poden crear diferents subcategories i regular les activitats permeses i prohibides. Els indicadors per detectar els sòls agrícoles de valor són diversos per cada pla, ja que no es disposa d'una informació homogènia per tot el territori, i a més s'han redactat en moments molt diferents.

S'han analitzat els planejaments urbans dels municipis de les principals planes agrícoles de Catalunya per tal d'esbrinar el tractament que donaven al sòl agrícola periurbà. S'ha sintetitzat la informació de 29 planejaments, aquests incorporen les proteccions dels Plans territorials en el moment de la seva redacció o revisió, i detallen i amplien aquestes. Creen subcategories, defineixen usos admesos i exclosos i proposen la redacció de planejament derivat, com Plans especials, per millorar l'ordenació, protecció i gestió dels espais que consideri necessaris, però són pocs els casos en que proposen desenvolupar un Parc agrari o un Pla especial per l'ordenació i gestió d'un espai agrícola. En aquests sentit, són rellevants el Pla general metropolità (proposa desenvolupar un Pla especial al sòl agrari del Baix Llobregat) el Pla General Municipal d'Ordenació de Sabadell, el POUM de Mollet o el POUM de Mataró que proposen la regulació del sòl agrícoles de valor amb Plans especials. Altres plans destaquen zones d'interès agrícola (encara que no proposen planejament derivat per la seva regulació) com es el Palou de Granollers, el Poal i Viladordis de Manresa, Plans de Raurell, Plans de Malla, la Guixa i Torrellebreta, Pla de Malloles, Plana de Sant Sebastià, Plans de l'Esperança i el Güell de Vic, les Clotes a Vilafranca, el Racó a Palau de Santa Eulàlia, les Valls de Joanetes i Sant Privat a la Vall d'en Bas, les Hortes de Lleida, espais pels quals fora convenient desenvolupar Plans especials i catalogar-los com a Parcs agraris.

Plans especials i la figura del Parc agrari

Els Plans especials tenen com a finalitat ordenar singularitats o elements que requereixen més detall; com la protecció d'elements naturals o patrimonials, les

deficiències d'infraestructures, la regeneració de teixits urbans etc. Concretament els Plans especials de protecció del medi natural i del paisatge estableixen els objectius de recuperació i conservació d'un espai natural, defineixen les seves característiques, ordenen territorialment i s'estableixen la regulació i el programa d'actuacions a l'espai, inclouen les normes generals d'ordenació i de regulació dels usos (urbanístics, aprofitaments dels recursos naturals, etc.)

El Parc Agrari és una figura que es fa servir genèricament per identificar un espai agrícola de qualitat amb una gestió específica, però no existeix una normativa, directriu o reglamentació genèrica i comuna. La principal diferència entre aquests espais i altres espais amb protecció agrícola es que aquests contenen amb algun Pla específic per a la seva protecció i gestió. En aquests moments a Catalunya disposem dels següents Parcs agraris: Parc agrari del Baix Llobregat, Parc agrari de Sabadell, Espai rural de Gallecs, Pla de Sant Simó i Cinc Sènies de Mataró, Hortes de Santa Eugènia de Girona i Horta de Lleida. A més per petició del territori o a proposta del planejament, es recullen les següents propostes de Parcs agraris: Parc agrari de l'Alt Empordà, Parc agrari del Baix Ter, Parc agrari del Pla de la SAFA, Parc agrari de l'horta, de la vinya i de la Plana Central del Bages.

Una síntesi de les característiques dels parcs agraris és la següent:

Àmbit	Municipi	Tipus de protecció	Indicadors per definir el seu valor	Propostes derivades	Superfície
Parc Agrari del Baix Llobregat	Castelldefels, Cornellà de Llobregat, Gavà, Molins de Rei, Pallejà, El Papiol, El Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Santa Coloma de Cervelló, Sant Vicenç dels Horts, Viladecans	Rústic protegit de valor agrícola, clau 24. SNU de protecció especial.	Hortes històriques de l'àrea metropolitana de Barcelona. Zona d'oci i pulmó verd de l'àrea metropolitana.	Pla Especial de Protecció i Millora del Parc Agrari del Baix Llobregat. Es desenvolupa en Plans rectors de desenvolupament. Consorti del Parc agrari del Baix Llobregat	3.349,96 ha
Parc agrari de Sabadell	Sabadell	Sistema d'espais lliures. Parc agrícola, clau D4. SNU de protecció especial.	Funció d'equilibri territorial, separador del continu urbà, producció agrícola-forestal, valor ambiental i	Pla especial de desenvolupament i millora del parc agrari de Sabadell. Junta de desenvolupament del parc agrari.	590 ha

			cultural, espai de lleure		
Espai rural de Gallecs	Mollet del Vallès, Lliça de Vall, Montcada i Reixac, Palau-solità i Plegamans, Santa Perpètua de Mogoda, Parets del Vallès	SNU Parc de l'espai natural de Gallecs: Àrea agrícola. Lga Espai inclòs dins la xarxa PEIN. SNU de protecció especial.	Pulmó verd àrea metropolitana. Mosaic agroforestal. Àrea de lleure	Pla Director Urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs. Pla Especial per a la recuperació i millora del paisatge. Consorci de l'espai rural de Gallecs.	535 ha
Hortes de Santa Eugènia de Girona	Girona	SNU. Sistema de parc agrícola C.4. SNU de protecció especial.	Hortes històriques. Pulmó verd més de la ciutat.	Pla especial de les Hortes de Santa Eugènia. Associació d'usuaris.	41,40 ha
Pla de Sant Simó i Cinc Sènies de Mataró	Mataró	SNU Zona de desenvolupament agrícola 7a. SNU de protecció especial.	Hortes històriques del Maresme. Separador urbà.	Pla especial de millora rural de desenvolupament agrícola de les Cinc Sènies, en aprovació inicial.	263 ha
Projectes de Parcs agraris					
Horta de Lleida	Lleida	SNU zona de protecció agrícola R1, zona agrícola de recs antics R2, zona agrícola de recs nous R3, zona agrícola de secans R4	Hortes històriques. Zona d'oci i pulmó verd	Oficina de l'horta	19.215 ha
Parc agrari de l'Alt Empordà	Albons, Bàscara, Belcaire d'Empordà, Biure, Cabanes, Castelló d'Empúries, El Far d'Empordà, Figueres, Fortià, Garrigàs, Garriguella, l'Armentera, l'Escala, la Tallada d'Empordà, Llers, Masarac, Mollet de Peralada, Palau de Santa Eulàlia, Pau, Pedret i Marzà, Peralada, Pont de Molins, Rabós, Sant Miquel de Fluvià, Sant Mori, Sant Pere Pescador, Siurana, Torroella de Fluvià, Ventalló, Vila-sacra, Vilabertran, Viladamat, Vilajuïga, Vilamacolum, Vilamalla i Vilaür	diverses	Valor agrícola i paisatgístic	Projecte de Parc agrari.	19.260,80 ha
Parc agrari del Baix Ter	diversos	diverses	Valor agrícola i paisatgístic	Projecte de Parc agrari.	-

Parc agrari del Pla de la SAFA	Girona	SNU de protecció especial		Proposta de Parc agrari.	-
Parc agrari de l'horta, de la vinya i de la Plana Central del Bages	Comarca del Bages	SNU de protecció especial	Valor agrícola. Hortes històriques. Cultius amb denominació d'origen.	Proposta de Parc agrari.	-

Històricament el sòl no urbanitzable s'ha entès com un sòl residual a la espera de ser edificat, i en el cas del sòl més proper a les zones urbanes sovint s'ha mantingut erm i ple de activitats marginals no desitjades a la ciutat. Per donar resposta a aquesta situació la planificació territorial va incorporar la protecció dels espais agrícoles de valor dins del sòl no urbanitzable de protecció evitant, en alguns casos, la seva transformació urbanística, els plans urbanístics, en general, han fet una regulació insuficient del sol no urbanitzable, especialment del sòl agrícola periurbà, i els plans especials, que podrien haver estat una eina adequada per ordenar i protegir el sòl agrícola periurbà de la voracitat constructiva, no s'han desenvolupat, concretament hi ha molts pocs exemples aprovats.

Nomes s'han localitzat 3 Plans especials aprovats a tota Catalunya creats amb l'objectiu de protegir el sòl agrícola periurbà, un altre redactat però sense aprovació definitiva, i un espai agrícola regulat mitjançant un Pla director. Hi ha propostes per a la elaboració de 5 Plans especials més. De tots els espais, 5 disposen d'organismes de gestió com ara consorcis, juntes, associació d'usuaris o oficines de gestió. Sembla insuficient, que de les 380.000 ha de sòl agrícola periurbà comptabilitzades a Catalunya, només 4.779 ha (1,25%) estiguin definides com a Parc agrari i disposin un planejament derivat pel seu desenvolupament o un organisme de gestió. De fet, molts d'aquests espais ja estaven proposats com espais agrícoles a preservar al "regional plannig" de Rubio i Tuduri de 1932. Sembla que haver detectat els espais amb més valor agrícola no ha estat prou per desenvolupar plans de protecció i gestió d'aquests llocs.

Els Plans especials dels espais agraris persegueixen una millora de la gestió i la producció dirigida a aconseguir explotacions viables per tal de mantenir el major àmbit possible de sòl cultivat. Alguns del plans introdueixen la obligatorietat de

mantenir els conreus a les parcel·les i donen competències a l'administració per destinar el sòl al cultiu en cas que el propietari no compleixi aquest requisit. La promoció dels productes i la creació de sistemes de comercialització que proposen alguns plans ajuda a que la producció sigui rendible i es mantingui l'ús agrícola. Així mateix, la recuperació i millora de la estructura viària i xarxa de camins, de la xarxa de recs, de la parcel·lació agrícola, de les infraestructures i els serveis de recolzament a l'activitat agrària milloren el rendiment de l'activitat. Els plans especials també plantegen preservar mediambientalment els espais agrícoles i introdueixen normatives per tal de conciliar els cultius amb la protecció ambiental i mantenir la diversitat biològica, preservar redutes amb les espècies autòctones, mantenir el paisatge rural i el patrimoni cultural i compatibilitzar l'espai amb l'ús de lleure i educació ambiental.

És necessari reconèixer les funcions territorial mediambiental i social de l'agricultura, especialment a les zones properes a les ciutats amb més pressió urbanística. Els principals valors d'aquests indrets es mantenen les hortes històriques, crear zones d'educació mediambiental, alimentària i d'oci per a la població, establir pulmons verds de les zones urbanes, afavorir el consum de productes de proximitat, millorar la qualitat de l'alimentació, preservar el paisatge, generar llocs de treball, protegir les terres fèrtils, fomentar el tancament del cicle mitjançant el reciclatge etc.

Sobre els instruments de planejament

Com a resum s'observa que els instruments actuals de la planificació territorial i urbana no emfatitzen en la protecció del sòl agrícola de valor. Aquestes eines es van desenvolupar fa casi un segle, en un moment que calia resoldre l'allotjament massiu de la població que emigrava del camp a les ciutats industrialitzades, el transport, l'accés a l'aigua, el sanejament, l'electrificació, l'ordenació dels diferents usos etc. També durant la postguerra del 1945 va ser prioritari reconstruir les ciutats bombardejades, i allotjar milions d'habitants que havien quedat sense habitatges, així com desenvolupar activitat econòmica per reconstruir els països.

Aquest model, ha produït un gran creixement urbà i un fort consum de sòl a tot arreu, tant a les ciutats dels països desenvolupats com darrerament als països en vies de desenvolupament. Tant és així que a partir de l'any 2013 més de la meitat de la població mundial viu en ciutats. Aquest fort increment del sòl urbanitzat ha estat una de les causes de la pèrdua dels espais agrícoles periurbans que han quedat absorbits

dins dels teixits urbans o ocupats per activitats residuals com deixalleries o aparcaments. Els sòls agrícoles han estat absorbits amb més facilitat pel creixement urbà, donat que es tracta de terrenys plans, mentre que els boscos, que ocupen terrenys amb pendent, han estat més protegits per no ser tant idonis pel creixement urbà. La dualitat entre urbanisme i agricultura, és en aquests moments la més rellevant a escala territorial.

A partir dels anys 80, la protecció mediambiental del territori va adquirir importància, fet que es va concretar amb la cimera de Rio de 1992, el desenvolupament de les agendes 21 i l'inici per part de la UE del V Programa marc de Medi Ambient, però aquesta sensibilització mediambiental ha ajudat a preservar els sòls de valor natural, sense contemplar els sòls agrícoles.

Durant les últimes dècades, al nostre país el sòl s'ha convertit en un refugi patrimonial que fa encarir els preus de la terra i obstaculitza la millora de la gestió agrícola, ja que els inversors no estan interessats en cultivar-la. L'especulació urbanística ha propiciat l'abandonament del conreu, ja que la plusvàlua que produeix el sòl urbà ha dificultat l'ús agrícola a l'entorn de les ciutats i ha produït una enorme destrucció de sòl fèrtil. El sòl ha passat a ser el suport d'una producció massiva d'habitatge, actualment buit, o s'ha transformat en un bé especulatiu.

D'altra banda, el baix preu dels combustibles fòssils, que externalitza els seus cost, i la concentració del negoci de l'alimentació en unes poques multinacionals, facilita el trasllat d'aliments manipulats d'un punt a l'altre del planeta i dificulta la creació d'una agricultura de proximitat, d'aliments frescos i de mà d'obra qualificada que resulta econòmicament menys competitiva.

Com a resultat d'aquesta situació el camp local s'està abandonant progressivament per manca de relleu generacional i manca d'inversió per innovació i investigació. Com a conclusió, podem dir, que els usos agrícoles han quedat progressivament exclosos de la reflexió urbana. Hem comprovat amb aquest estudi que, mentre a l'ordenació territorial s'ha avançat en l'anàlisi, delimitació i protecció dels terrenys amb valor agrícola, al planejament municipal i derivat, són pocs els plans que tracten aquesta temàtica i que desenvolupen polítiques de protecció i gestió.

En aquest moment històric, en el qual més de la meitat de la població del planeta viu en ciutats, sembla necessari replantejar-se la relació entre el medi urbà i el medi rural. Aquest fet, i la forta inestabilitat econòmica i social, ens porta a definir un nou paradigma urbà. Un paradigma en el qual les ciutats siguin més autosuficients, capaces de generar l'energia i productes que necessiten, de reciclar els residus que generen, de millorar la resiliència i donar respostes ràpides davant una catàstrofe, una crisi o una situació d'emergència, de resoldre el problema de la creixent contaminació, de plantejar alternatives al consum indiscriminat d'energies fòssils i de crear una relació més propera amb la naturalesa.

L'agricultura urbana i periurbana, a més de complir amb unes importants funcions territorials, mediambientals, patrimonials i social, pot ser una via per assolir la seguretat alimentària de les ciutats, així com millorar la resiliència, és a dir la resposta possible en col·lapses davant la falta de productes vitals com ara els aliments. Si reconstruïm la capacitat de produir localment, augmentem la capacitat de reacció d'una ciutat davant un imprevist.

Sembla necessari impulsar una nova cultura del sòl ja que es tracta d'un recurs limitat escàs i de difícil recuperació una vegada ha estat transformat. Per això cal recuperar els usos agrícoles a l'ordenació del territori i el disseny de les ciutats. Mentre que l'urbanisme del segle XX va transformar gran part del sòl agrícola en urbà, el repte de l'urbanisme del segle XXI hauria de ser generar ciutats autosuficients.

Bibliografia

- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla Territorial General de Catalunya, 1995.
- Decret legislatiu 1/2010, de 3 d'agost, pel qual s'aprova el text refós de la Llei d'urbanisme.
- VILA, Josep. *La futura llei d'espais agraris a Catalunya, 2008*. Seminari organitzat per la Càtedra de Geografia i Pensament Territorial de la Universitat de Girona i la Fundació Agrotèrritori.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial de l'Alt Pirineu i Aran, 2006.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial de Ponent (Terres de Lleida), 2007.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial de les Comarques Centrals, 2008.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial metropolitana de Barcelona, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial de les Comarques Gironines, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla territorial parcial del camp de Tarragona, 2010.
- LA VOLA, COMPANYIA DE SERVEIS AMBIENTALS SAL. *Estudi d'identificació del sòl d'alt valor agrícola pel planejament territorial de l'Empordà, 2003*.
- LA VOLA, COMPANYIA DE SERVEIS AMBIENTALS SAL. *Estudi d'identificació del sòl d'alt valor agrícola de les comarques de l'Anoia, el Bages i Osona, 2003*.
- GONZÁLEZ I PRAT, Ferran. *Estudi d'identificació del sòl d'alt valor agrícola pel planejament territorial del Ripollès, 2003*.
- ÀMBIT RURAL. *Estudi per la determinació dels sòls d'alt valor agrícola en l'àmbit de les comarques Gironines, 2004*.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Pla Director Urbanístic de l'ACTUR Santa Maria de Gallecs, 2005.

- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya, CCRS arquitectes. Pla Director Urbanístic del Pla de Bages, 2006.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Direcció Amador Ferrer. Pla Director Urbanístic del sòl no urbanitzable de la serra de Rodes i entorns, 2006.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Redactors DOMINGO, Miquel, FERNÁNDEZ, Alfred, SORIA, Josep. Pla Director Urbanístic de la Cerdanya, 2008.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. Carles Llop. Sebastià Jornet. Pla Director Urbanístic del Pallars Sobirà, 2008.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Redactors: CCRS, Estudi Xavier Mayor. Pla Director Territorial de l'Alt Penedès, 2008.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Càtedra d'Urbanística de l'ETSAV. Pla Director Urbanístic de la Conca d'Òdena, 2008.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Equip redactor ERF, Arquitectura urbanisme disseny, Mcrit. Pla Director Urbanístic del Pla de l'Estany, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. Carles Llop, Sebastià Jornet Pla Director Urbanístic de la Val d'Aran, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Coordinadors Xavier Canosa, Esteve Corominas. Pla Director Urbanístic del sistema urbà de Girona, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Departament d'Urbanisme i Ordenació del Territori. Carles Llop, Sebastià Jornet. Pla Director Urbanístic del Pla d'Urgell, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redactors Lluís Cantalops, Ferran Sagarra. Pla Director Urbanístic Figueres, 2010.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Coordinació: Joaquim Sabater, Direcció: Pere Vall. Pla Director Urbanístic de les colònies del Ter i del Freser, 2010.

- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Universitat Politècnica de Catalunya. Pla Director Urbanístic de l'Àmbit Central del Camp de Tarragona, 2011.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redactor Xavier Canosa. Pla Director Territorial de la Garrotxa.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redacció i coordinació: Urbanisme Integral i Mediambient SL. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit de les Terres de l'Ebre, 2009.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redacció i coordinació: Universitat Politècnica de Catalunya, Càtedra Urbanística ETSAV. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit del Camp de Tarragona, 2009.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redacció i coordinació: PAU CD, SL. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit de les Comarques Gironines, 2009.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redacció i coordinació: Jornet-Llop-Pastor. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit del Vallès Occidental, 2009.
- Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Secretaria de Planificació Territorial. Redacció i coordinació: Arquitectura i Produccions, SL. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit del Baix Llobregat, 2009.
- Ajuntament de Barcelona. Barcelona Regional. Agència Metropolitana de Desenvolupament Urbanístic i d'Infraestructures, SA. Pla Director Urbanístic de les Àrees Residencials Estratègiques de l'àmbit del Barcelonès, 2009.

Planejament municipal

- Corporació Metropolitana de Barcelona. Pla general metropolitana d'ordenació Urbana de l'entitat municipal metropolitana de Barcelona, 1976.
- Pla General Municipal d'Ordenació de Sabadell, 1993.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Mollet, 2005.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Granollers, 2013.
- Pla General d'Ordenació Urbana Municipal de Mataró, 1997.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal d'Alella, 2014.
- Pla General d'Ordenació Urbana Municipal de Manresa, 1997.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Vic, 2010.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Manlleu, 2008.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Tona, 2011.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Taradell, 2010.
- Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Vilafranca del Penedès, 2003.

- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Santa Margarida i els Monjos, 2012.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Albons, 2008.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Bàscara, 2009.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Masarac, 2012.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Palau de Santa Eulàlia, 2011.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Sant Mori, 2008.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Ventalló, 2011.*
- *Tex Refós del Pla General d'Ordenació Urbana Girona, 2002.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Cervià de Ter, 2011*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de La Tallada, 2011*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Ullà, 2008*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Viladasens, 2013*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Olot, 2003*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Vall d'en Bas, 2008.*
- *Pla General d'Ordenació Urbana Municipal de Lleida, 1995.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Tàrraga, 2006.*
- *Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Sant Jaume d'Enveja, 2013*

- *Carceller, Xavier. L'ordenació urbanística i els parcs naturals. 1991. Tesi Doctoral. Universitat Politècnica de Catalunya.*

- *Llei 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals.*

- *Consell de Protecció de la Natura. Informe sobre el Pla Director de coordinació del Delta de l'Ebre, 1995.*

- *Àrea Metropolitana de Barcelona. Pla Especial de Protecció i Millora del Parc Agrari del Baix Llobregat, 2015.*

- *JORNET, Sebastià. La gestión de los espacios rurales en transición: los ejemplos de Gallecs y Les Cinc Sènies, 2006. In: R. Mata i A. Tarroja, El paisaje y la gestión del territorio, pp. 569-583. Publicacions Diputació de Barcelona.*

- *JORNET, Sebastià. Pla Espacial de Millora Rural i de Desenvolupament Agrícola de les Cinc Sènies-Mata-Valldeix, 2002. Informe tècnic.*

- *Pla especial de desenvolupament i millora del parc Agrari de Sabadell, 2010. Universitat Politècnica de Catalunya. Redactor: JORNET, Sebastià.*

- *Pla especial de les hortes de Santa Eugènia, 2011.*

- *Catàleg d'Espais d'Interès Natural i Paisatgístic de la Costa Brava, 2007. Diputació de Girona, Fundació Territori i Paisatge i l'Associació de Naturalistes de Girona.*

- *MOISÈS, Jordi. Territori, anuari 2010.*

- *Oficina de l'Horta. Paeria de Lleida. www.paeria.es*

- *FOCK, Stefanie. <https://huertosurbanosbarcelona.wordpress.com/>, 2009.*

- *BUSQUETS, J., RUBERT, J., JIMENEZ, C. Horts urbans i periurbans. Generalitat de Catalunya. 2009*
- *Horts de Barcelona. http://80.33.141.76/agenda21/horts/horts_urbans.php*

Conclusions

En aquest apartat s'aporten un seguit de conclusions sobre el tractament dels sòls agrícoles periurbans al planejament i les conseqüències que els plans han tingut sobre aquest, es destaquen les noves funcions que desenvolupa el territori agrari, es proposen un conjunt de recomanacions per a la preservació i gestió d'aquestes espais i, finalment es plantegen possibles recerques futures.

1. Durant les últimes dècades, el creixement de les ciutats ha fet desaparèixer els camps de cultiu que les envoltaven, camps que s'han transformat en teixit urbà o en zones amb activitats residuals.

Durant la història humana hi ha hagut diverses migracions, les més recents van ser del camp a la ciutat. A Europa es van produir al començament de la Revolució Industrial i després de la Segona Guerra i, darrerament, a la dècada dels 2000, entre els països del Sud i el Nord. Aquestes migracions han ocasionat un fort creixement de les ciutats i un augment del consum de sòl agrícola pel sol urbà, tot generant un desequilibri entre el medi urbà i el medi rural. En el cas de Catalunya, entre els anys 1993 i el 2009 van desaparèixer 171.576 hectàrees de conreus. El sòl agrícola més afectat ha estat el periurbà, la seva proximitat a les zones edificades ha fet que sigui el primer a transformar-se. D'altra banda, fets com la baixa rendibilitat econòmica i la manca de relleu generacional han contribuït a l'abandonament del camp.

2. L'agricultura periurbana ha passat de tenir una funció productiva a desenvolupar funcions estratègiques, mediambientals, paisatgístics i socials, molt importants per a les àrees urbanes, però que no estan prou valorades.

La producció alimentària a gran escala controlada per multinacionals ha esdevingut el nou model nutricional arreu del món. Els aliments es cultiven en indrets molt allunyats dels llocs on es consumeixen. Així, l'agricultura al voltant de les ciutats, que abans abastia de productes peribles a la població, actualment ha assolit noves funcions molt importants per a les àrees urbanes, funcions que no estan apreciades ni socialment ni econòmica. Cal contemplar la importància d'aquests espais per mantenir la biodiversitat, augmentar la resiliència de les ciutats, mitigar el clima de les ciutats, regular el cicle hidrològic, minorar el canvi climàtic, preservar el sòl de la impermeabilització i fins i tot preservar el patrimoni històric cultural. Segons estudis, si aquestes funcions s'estimessin econòmicament, la quantitat resultant suposaria el doble del valor productiu. Actualment, a Catalunya aquestes funcions no compten

amb una contraprestació específica, encara que existeixen pràctiques associades als ajuts agroambientals o experiències, com el contracte global d'explotació o la custòdia del territori, que es podrien entendre com un pagament dels serveis ambientals; però no es tracta d'una compensació per totes les externalitats aportades.

3. Els usos agrícoles han quedat exclosos de la planificació urbana.

Es pot dir que els usos agrícoles han quedat progressivament exclosos de la reflexió urbana. S'ha comprovat amb aquest estudi que, mentre que a l'ordenació territorial s'ha avançat en l'anàlisi, delimitació i protecció dels terrenys amb valor agrícola, al planejament municipal i derivat són pocs els plans que tracten aquesta temàtica i que desenvolupen polítiques de protecció i gestió.

4. En aquest moment, Catalunya disposa de sòl agrícola suficient, però no sobrant, per proveir de productes agrícoles a la població catalana, i cal preservar-lo per poder afrontar possibles canvis.

Encara que en aquest moment Catalunya disposa de sòl agrícola suficient per abastir la població d'aliments provinents de la producció agrícola (aquest treball no contempla la producció ramadera, pesquera o cinegètica), aquest és just per poder afrontar possibles canvis climàtics, de manca d'aigua o de necessitat de canvi de cultius, per tant, es fa imprescindible mantenir el sòl agrari existent, especialment el sòl agrícola periurbà, i adreçar les polítiques per aconseguir la sobirania alimentària.

5. Manca la informació de base, amb cobertura de tot el territori, que determini quins són els sòls de major valor agrícola a Catalunya, com ja s'ha explicat nombroses vegades en aquest i molts altres estudis.

D'una banda, ja el Pla territorial general de Catalunya recomanava elaborar un Pla territorial sectorial d'espais d'interès agrari, amb la finalitat de delimitar els espais de major valor i prendre les mesures sectorials adients per a la protecció, preservació, explotació o millora. Aquests Pla, per diversos motius, no s'ha arribat a fer. D'altra banda, la major part del territori no disposa encara de l'inventari edafològic detallat (o mapa de sòls) que permetria determinar el grau de fertilitat de cada peça i identificar els "prime farmland" i els "unique farmland". L'elaboració d'aquesta informació de base sembla imprescindible per definir la planificació i la gestió més adient per a cada tipus de sòl agrícola.

6. Als Plans territorials, el sòl agrícola més desprotegit és el sòl agrícola periurbà, que en gran part està qualificat de sòl no urbanitzable de protecció preventiva i admet futurs desenvolupaments urbans.

Els plans territorials parcials desenvolupen 3 subcategories de protecció dins el sòl no urbanitzable. Han fet un gran avanç en la protecció dels sòls agrícoles, i dels 7 Plans territorials parcials aprovats, 5 han elaborat estudis sobre el valor dels sòls agrícoles al seu àmbit d'actuació. Dels sòls definits com a sòls agrícoles de valor (al voltant del 7% del territori català i gairebé el 30% de tot el sòl agrícola) només el 20% s'ha inclòs dins la subcategoria amb major protecció (sòl no urbanitzable de protecció especial). Aquests són els sòls que queden exclosos de la transformació urbana. El 40% del sòl agrícola de valor queda inclòs dins la següent subcategoria de protecció (sòl no urbanitzable de protecció territorial). Aquests sòls només es transformaran en sòls urbans en el cas d'actuacions estratègiques. La resta del sòl agrícola de valor queda inclòs dins la tercera subcategoria de sòl no urbanitzable (sòl no urbanitzable de protecció preventiva). Sobre aquests espais es desenvoluparan les expansions urbanes en funció de les estratègies de creixement per a cada nucli. És a dir, aquest serà el sòl que es transformarà en sòl urbà en el futur. Justament, aquest 20% de sòl agrícola de valor transformable en sòl urbà se situa en gran part als entorns de les principals ciutats; és a dir, es tracta del sòl agrícola periurbà i és sobre aquest sòl que es permet la transformació en sòl urbà. Per tant, comprovem que el sòl agrícola més desprotegit pel planejament territorial, és el sòl agrícola periurbà.

7. El sòl agrícola periurbà, per la seva ubicació, és especialment vulnerable no sols a la transformació en sòl urbà sinó també a la proliferació d'altres activitats alienes a l'ús agrícola, però admeses dins el sòl no urbanitzable.

El sòl agrícola protegit pels Plans territorials inclòs dins les categories més restrictives (sòl no urbanitzable de protecció especial i sòl no urbanitzable de protecció territorial) resta fora del desenvolupament urbà, però no de la implantació d'altres usos permesos al sòl no urbanitzable, que no són usos agrícoles. La normativa dels Plans territorials parcials només determina que els usos a desenvolupar al sòl no urbanitzable preferentment es desenvoluparan al sòl no urbanitzable de protecció preventiva i no al de protecció territorial ni especial. A la pràctica, quan un propietari d'un sòl demana llicència o desenvolupa un Pla especial per a un ús permès al sòl no urbanitzable, no es dona la possibilitat que preferentment se situï sobre un sòl de protecció preventiva, ja que el propietari té el seu terreny allà on el té i el tema de la propietat preval sobre

altres conceptes. Aquest funcionament, l'hem pogut comprovar en diversos informes de la Comissió d'urbanisme de Catalunya. És a dir, el sòl agrícola amb protecció especial i protecció territorial resta fora del procés d'urbanització, però no de la transformació en altres activitats admeses dins el sòl no urbanitzable, com ara activitats col·lectives a l'aire lliure de caràcter esportiu, cultural, d'educació i esbarjo, o infraestructures, o instal·lacions energètiques i ambientals, o equipaments i serveis no compatibles amb l'ús urbà, etc. Tampoc no es garanteix que no es produirà l'abandonament de l'activitat agrícola, o que la producció es destinarà a les necessitats de consum de les ciutats de l'entorn.

8. Manca la redacció d'instruments específics per a l'ordenació i gestió dels espais agrícoles periurbans.

Els Plans directors urbanístics, en general, desenvolupen les proteccions ja definides als Plans territorials parcials, encara que en alguns casos realitzen un estudi més acurat dels sòls agrícoles de valor, els delimiten i descriuen amb més detall. Però les proteccions proposades són les recollides dels Plans territorials. En alguns casos han estat d'utilitat per crear un marc per a la redacció de Plans especials o per la incorporació de sòls agrícoles dins el sistema d'espais públics, com és el cas de Santa Maria de Gal·lecs, o el de Sabadell. En altres, proposen la creació de Parcs agraris, com és el cas del PDU del Bages o del PDU del sistema urbà de Girona, o en altres plantegen la formació d'àrees de foment de la gestió dels espais agrícoles, com al PDU del Camp de Tarragona. Tanmateix, la majoria dels Plans especials i instruments proposats per al manteniment i gestió del sòl agrícola periurbà no han estat redactats encara.

Un petit percentatge dels Plans generals municipals preserven els sòls agrícoles de valor, regulen amb més precisió els usos i edificacions permesos als espais agrícoles. Els que ho fan, els inclouen dins el sistema d'espais lliures destinat a ús agrícola, o parc agrari o sistema agrari o, senzillament, com a sòl no urbanitzable de protecció agrícola. En aquests casos, recomanen la redacció de Plans especials per preservar i potenciar aquests espais, però pocs d'aquests Plans especials han estat redactats i aprovats. Alguns POUM aprovats amb posterioritat a la redacció dels Plans territorials recullen la classificació del sòl no urbanitzable i la protecció agrícola d'aquests. És a dir, falta una regulació més específica del sòl agrícola periurbà, que caldria

desenvolupar amb els Plans especials indicats i una gestió adequada mitjançant consorcis, oficines, etc.

En tot el planejament derivat dels 947 municipis de Catalunya, s'han aprovat 3 Plans especials per a la protecció, regulació i gestió d'espais agrícoles de valor. Hi ha un altre redactat, però sense aprovació definitiva, i un espai agrícola regulat mitjançant un Pla director. Hi ha propostes per a la redacció de 5 plans més. Sembla insuficient, el fet que de les 380.000 ha de sòl agrícola periurbà comptabilitzades a Catalunya, només 4.779 ha (1,25%) estan definides com a Parc agrari i disposen un planejament derivat pel al seu desenvolupament. Sembla que el fet d'haver detectat els espais amb més valor agrícola no ha estat prou per desenvolupar plans de protecció i gestió d'aquests llocs.

9. Manca una figura jurídica que abasti tot el territori català i que permeti un tractament intersectorial del tema agrícola.

Dins les figures jurídiques de protecció del medi natural, no trobem cap específica per a la protecció dels espais agrícoles, encara que en el cas de l'espai rural de Gallecs es va incorporar una part de sòl agrícola dins el Pla d'Espais d'Interès Natural, i des de la regulació sectorial només s'han abordat qüestions com mesures de les explotacions, camins rurals, segregacions etc. Així doncs, falta una concreció que abasti tot el territori català i que permeti un tractament intersectorial del tema agrícola. No s'ha aconseguit la redacció d'una Llei d'Espais Agraris, encara que estava contemplada en el marc del Pla Territorial General de Catalunya (1995) i fins i tot fou un acord de govern en el Pacte del Tinell (2003).

10. Caldria trobar una qualificació urbanística adequada per a la implantació dels horts dins el sòl urbà.

En el cas del sòl urbà, els usos agrícoles se situen principalment dins els sistemes d'espais lliures i també dins els sistemes d'equipaments, ja que no existeix una qualificació urbanística específica que permeti la incorporació d'horts urbans dins la trama urbana. Alguns plans, com el Plans directors urbanístics de les Àrees residencials estratègiques (ARE), han fet una aposta innovadora per a l'agricultura urbana. Dins el plec de recomanacions, s'inclou la destinació d'espais lliures a horts urbans per garantir el reciclatge de residus orgànics i la generació de productes pels residents. Malauradament, pocs d'aquests barris s'han pogut construir, i fins i tot s'ha produït una

sentència en contra del planejament de l'ARE de Reus pel Tribunal superior de justícia de Catalunya (TSJC) per considerar impropï aquest ús en la qualificació de sistema d'equipaments d'espais lliures agrícoles. Aquesta decisió, encara que es tracta d'una sola sentència, podria dificultar la creació d'horts urbans a les ciutats catalanes en no existir cap qualificació urbanística específica que permeti aquest ús.

Actualment, la implantació d'horts urbans és una pràctica molt habitual en gran part de les ciutats europees, així com en moltes de les ciutats catalanes. Barcelona compta amb un gran nombre d'horts urbans gestionats per molts col·lectius. En molts casos, els horts urbans se situen al sistema d'espais lliures, però segons la legislació un espai lliure ha de ser accessible i no es pot donar en concessió ni llogar-lo, com seria l'adequat per als horts urbans. Caldria trobar una qualificació adequada per a la implantació dels horts dins el sòl urbà, sense que això suposi una reducció dels estàndards dels espais lliures o equipaments. Es podria generar una clau nova dins els sistemes per a aquests usos, com es va fer amb l'habitatge dotacional.

Propostes

1. Crear contraprestacions econòmiques per mantenir les funcions que realitza l'agricultura periurbana.

Les funcions socioambientals, territorials i estratègiques de l'activitat agrària; com són el foment de la biodiversitat, l'augment de la resiliència de les ciutats, la reducció de l'efecte illa de calor a les zones urbanes, la regulació del cicle hidrològic, la influència sobre el canvi climàtic, la prevenció de la impermeabilització del sòl i fins i tot la preservació del patrimoni històric cultural, no compten amb una contraprestació específica. Cal incorporar una compensació econòmica per les externalitats produïdes per l'agricultura periurbana o estipular un tipus de pagament per els serveis ambientals i per la custòdia del territori.

Aquestes aportacions econòmiques podrien provenir de taxes aplicades a activitats que generen emissions de diòxid de carboni, ja que, amb pràctiques adequades l'agricultura pot absorbir CO₂ i així doncs establir-se un cobrament per absorció de CO₂. També es podria implantar una taxa vinculada a la transformació i impermeabilització del sòl: cercar patrocinadors per apadrinar la diversitat de cultius locals, la custòdia del territori o la preservació del patrimoni cultural. A altre nivell, es

podria plantejar una reorientació dels ajuts de la PAC per tal que valoressin la prestació de funcions de l'agricultura periurbana.

2. Incloure els usos agrícoles dins la planificació urbana.

Cal plantejar la construcció de la ciutat també des de l'alimentació i restablir la relació rural – urbà. Convé també introduir els estudis sobre la conca alimentaria de les ciutats en el procés de planificació. Segons Meugeot, la conca alimentaria d'una ciutat inclou les àrees que li subministren productes alimentaris; la tendència desitjable fora que aquesta zona fos propera a la ciutat, de manera que permetés el comerç del producte local i el consum de proximitat. També resulta d'interès introduir l'agricultura dins la ciutat, ja que permet la transformació de l'espai urbà, la regeneració de processos socials, la sensibilització ambiental i nutricional, així com regular la temperatura de la ciutat.

3. Implantar mesures que augmentin la resiliència de les ciutats; com ara conservar els sòls agrícoles periurbans i assumir la sobirania alimentaria dels territoris.

En aquest moment Catalunya disposa de sòl agrícola suficient, però no sobrant, per proveir d'aliments a la població catalana; cal preservar-lo per poder afrontar possibles canvis. Les prediccions demogràfiques estimen que la població urbana en el planeta pel 2050 estarà entorn al 75%. La major part dels recursos alimentaris hauran de destinar-se, doncs, a abastir les ciutats. Els estudis sobre canvi climàtic preveuen un fort impacte sobre l'agricultura catalana. En aquest context, i en el d'una probable crisi energètica, econòmica o una catàstrofe natural que dificulti la compra d'aliments a l'exterior, cal disminuir la dependència de la importació de productes agrícoles i assolir la sobirania alimentaria. Els terrenys agrícoles existents i recuperables, situats entorn dels sistemes urbans, adquiriran una importància estratègica. Cal plantejar-se un nou model de ciutat, més autosuficient, més sostenible, amb un consum de sòl urbà limitat i amb eines que enforteixin la seva resiliència.

4. Elaborar un Pla d'espais d'interès agrari de Catalunya a partir del mapa de sòls i de l'anàlisi de les diferents funcions que desenvolupa l'agricultura.

Com ja s'ha explicat a l'estudi, la major part del territori no disposa encara de l'inventari edafològic detallat o mapa de sòls que permetria determinar el grau de fertilitat de cada peça i identificar els "prime farmland" i els "unique farmland". L'elaboració d'aquesta informació de base sembla imprescindible per definir la

planificació i la gestió més adient per a cada tipus de sòl agrícola. A aquest estudi caldria afegir l'anàlisi i la valoració de les diferents funcions socioambientals, territorials i estratègiques que desenvolupa l'agricultura periurbana.

5. Redactar instruments específics per a l'ordenació i gestió dels espais agrícoles periurbans.

A Catalunya, només 4.779 ha (1,25%) estan definides com a Parc agrari i disposen un planejament específic pel seu desenvolupament. Cal redactar instruments que permetin un tractament intersectorial del sòl agrícola periurbà (plans especials de protecció agrícola, parcs agraris, etc.) que facilitin la producció i la gestió de les explotacions, la promoció dels productes i la creació de sistemes de comercialització, plans que compatibilitzin els cultius amb la protecció ambiental, el manteniment del paisatge rural, el patrimoni cultural i l'ús de lleure, i que introdueixin la valoració quantitativa de les funcions de l'agricultura periurbana. També es necessari la constitució de consorcis amb representants dels pagesos, les administracions, els grups ecologistes, i les plataformes ciutadanes.

6. Etiquetar el productes alimentaris indicant la seva producció de CO2.

Per sensibilitzar a la població del cost energètic dels aliments des de diferents instàncies polítiques europees, s'està impulsant la identificació dels productes segons la petjada de diòxid de carboni que comporta. La petjada de carboni és l'indicador que mesura les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle associades al cycle de vida d'un producte, des de la seva producció al consumidor. Inclou la producció dels envasos, la refrigeració, la calefacció en els hivernacles, i el transport. En el model alimentari actual, el transport des de terres llunyanes pesa molt en l'avaluació de la petjada de carboni de cada producte, mentre que aquest és molt baix en l'agricultura de proximitat. Alhora, seria d'interès millorar dels circuits de comercialització de productes agroalimentaris locals, mitjançant la potenciació de fires i mercats locals, subvencions, o bé almenys disminució d'impostos en aquestes operacions.

7. Crear bancs de terres per part de les administracions que incorporin finques agràries periurbanes en situació d'abandonament per mantenir l'activitat agrícola.

La baixa de rendibilitat econòmica, les expectatives urbanístiques; la manca de relleu generacional fa que sovint s'abandonin els conreus. Des de l'Administració es poden crear bancs de terres amb l'objectiu de facilitar el contacte entre els propietaris amb

terres abandonades i els interessats en cultivar. L'interès és recuperar les finques agrícoles periurbanes en desús i facilitar la disponibilitat de terres per cultivar i potenciar la producció agroecològica i de proximitat.

8. Crear un observatori d'agricultura periurbana

L'any 2004 el dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre l'agricultura periurbana va reconèixer la problemàtica de les regions periurbanes i va plantejar la necessitat de crear un Observatori Europeu de l'Agricultura Periurbana que permetés: "tenir una visió europea dels espais agraris periurbans i de l'agricultura que en aquests es desenvolupa, actuï com centre de referència per al seguiment, anàlisi, i difusió de la situació de l'agricultura periurbana europea i com a punt de trobada, reflexió i diàleg entre les administracions locals de primer i segon nivell i entre diversos organismes europeus i presenti propostes d'iniciativa per a la preservació i desenvolupament d'aquests espais periurbans i de la seva agricultura".

Encara que aquesta entitat no s'ha constituït, sembla important la seva creació al menys a nivell català per fer seguiment dels avenços, les problemàtiques, les polítiques i instruments amb incidència sobre l'espai agrícola periurbà.

9. Difondre campanyes de sensibilització

Cal informar i sensibilitzar a la població sobre la importància que les funcions de l'agricultura periurbana tenen per la millora de les ciutats. Aquests espais ajuden a reduir la petjada ecològica alimentària i lluitar contra el canvi climàtic, ja que la producció de proximitat redueix la despesa energètica i ambiental associada al transport de llarg recorregut; afavoreixen el tancament del cicle de producció, consum i reciclatge d'aliments; actuen com a pulmó verd de les zones urbanes, contribueixen al refredament de les ciutats, a la millora de la qualitat de l'aire, faciliten la recàrrega dels aqüífers i permeten als ciutadans gaudir d'espais d'oci.

10. Millorar la dieta

És bàsic informar i sensibilitzar la població sobre la importància de mantenir una dieta més rica en cereals, verdures, hortalisses i fruites, fomentar el consum d'aliments de producció local, de temporada i ecològics, reduir el consum de productes elaborats i produïts a llocs distants i reduir el consum de carns i grasses.

Perspectives que s'obren amb la investigació

En la mesura que s'ha avançat en la investigació, s'han manifestat nous temes per investigar, dubtes per resoldre, punts sobre els que caldria incidir; tots aquests continguts obren futures línies de treball. Algunes d'aquestes línies podrien ser les següents:

Redacció d'un model d'instrument urbanístic i de gestió que permeti la preservació i explotació dels espais agrícoles periurbans.

Desplegament dels mecanismes de contraprestació de les funcions estratègiques, territorials i socioambientals de l'agricultura periurbana.

Elaboració d'indicadors per monitoritzar l'agricultura periurbana, no només productius, si no també de les funcions estratègiques, territorials i socioambientals que desenvolupa, per tal que faci seguiment un possible Observatori de l'agricultura periurbana a Catalunya, valorant l'eficiència de les mesures aplicades i l'assoliment d'objectius.

Elaboració de metodologies per calcular la conca alimentària d'una àrea urbana, de manera que permeti introduir aquesta en el procés de planificació urbana.

Mapes

Sòl agrícola i pendents superiors al 20%

Sòl agrícola periurbà

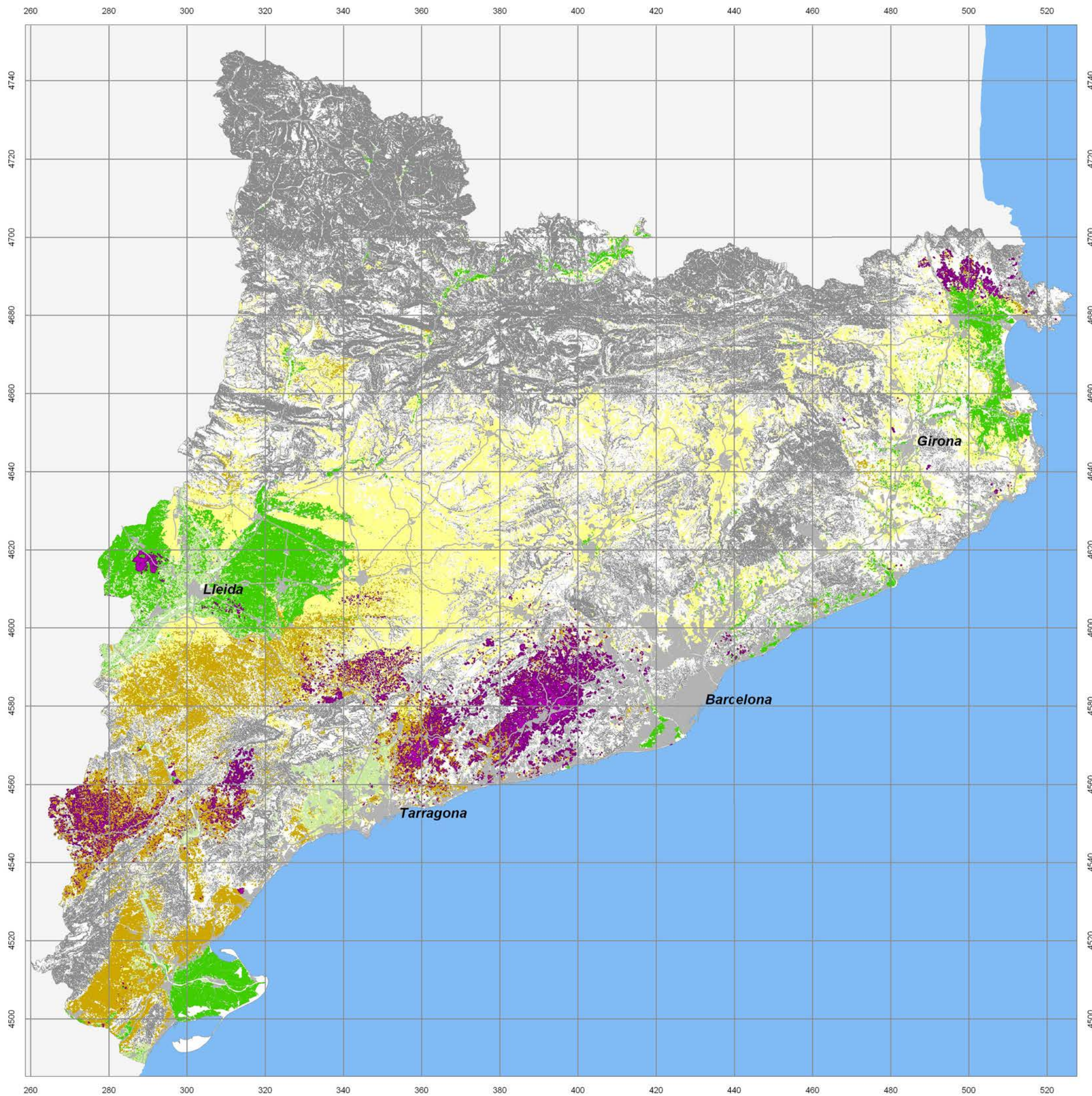
Sòl periurbà i categories de sòl no urbanitzable dels Plans territorials parcials

Sòl agrícola periurbà i categories de sòl no urbanitzable dels Plans territorials parcials

Sòl agrícola periurbà de protecció especial

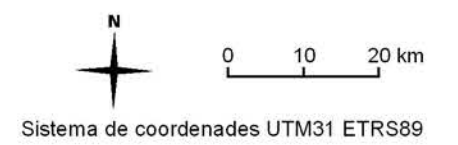
Sòl agrícola periurbà de protecció territorial

Sòl agrícola periurbà de protecció preventiva

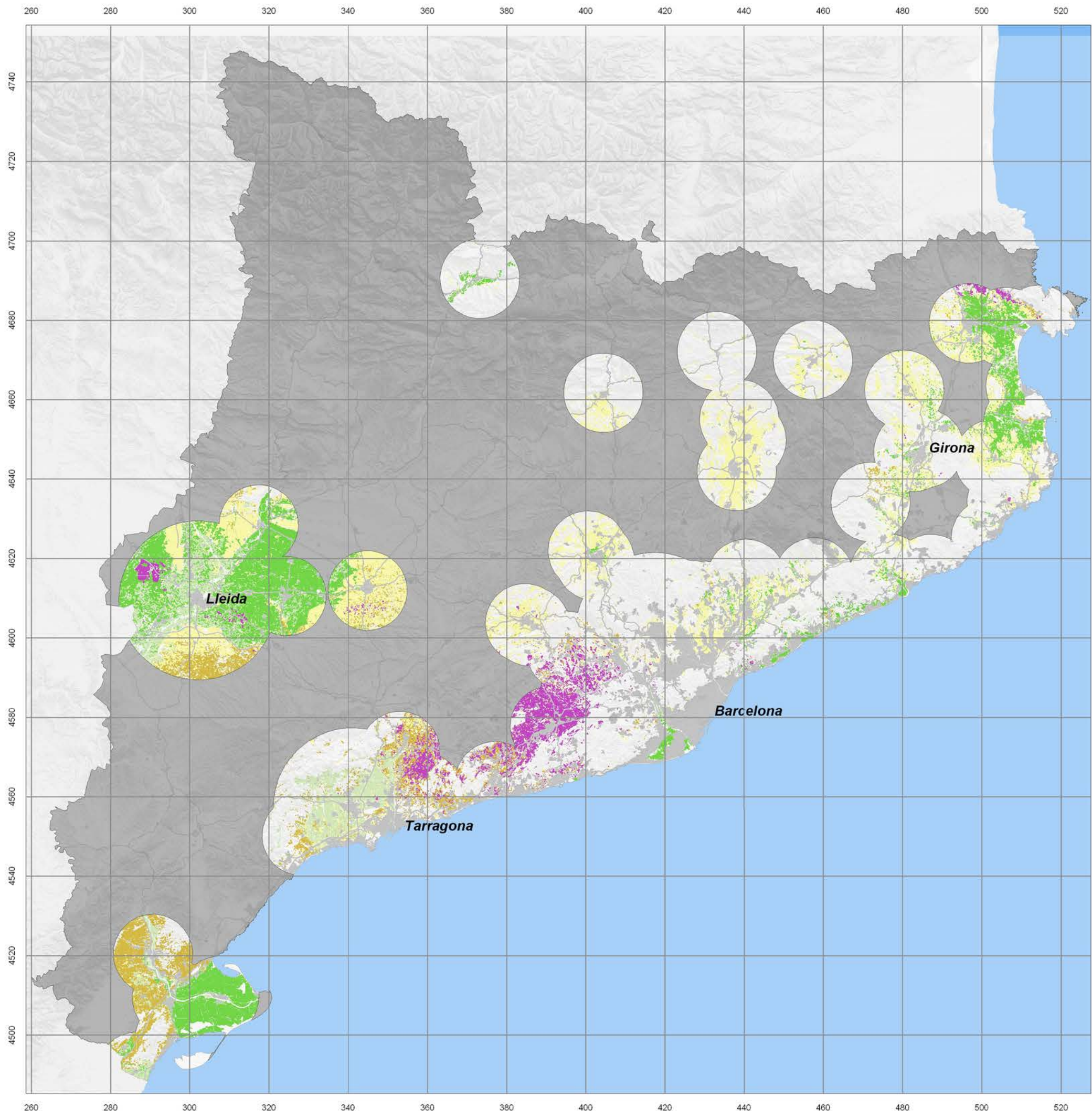

Sòl agrícola i pendents superiors al 20%

- Conreus herbacis de regadiu
- Conreus herbacis de secar
- Fruïters de regadiu
- Fruïters de secà
- Vinya
- Sòl amb pendent superior al 20%
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

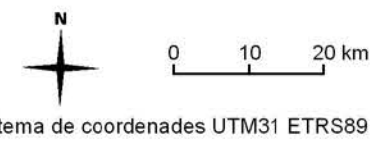
Font: Elaboració pròpia a partir del model digital d'elevacions i del mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.

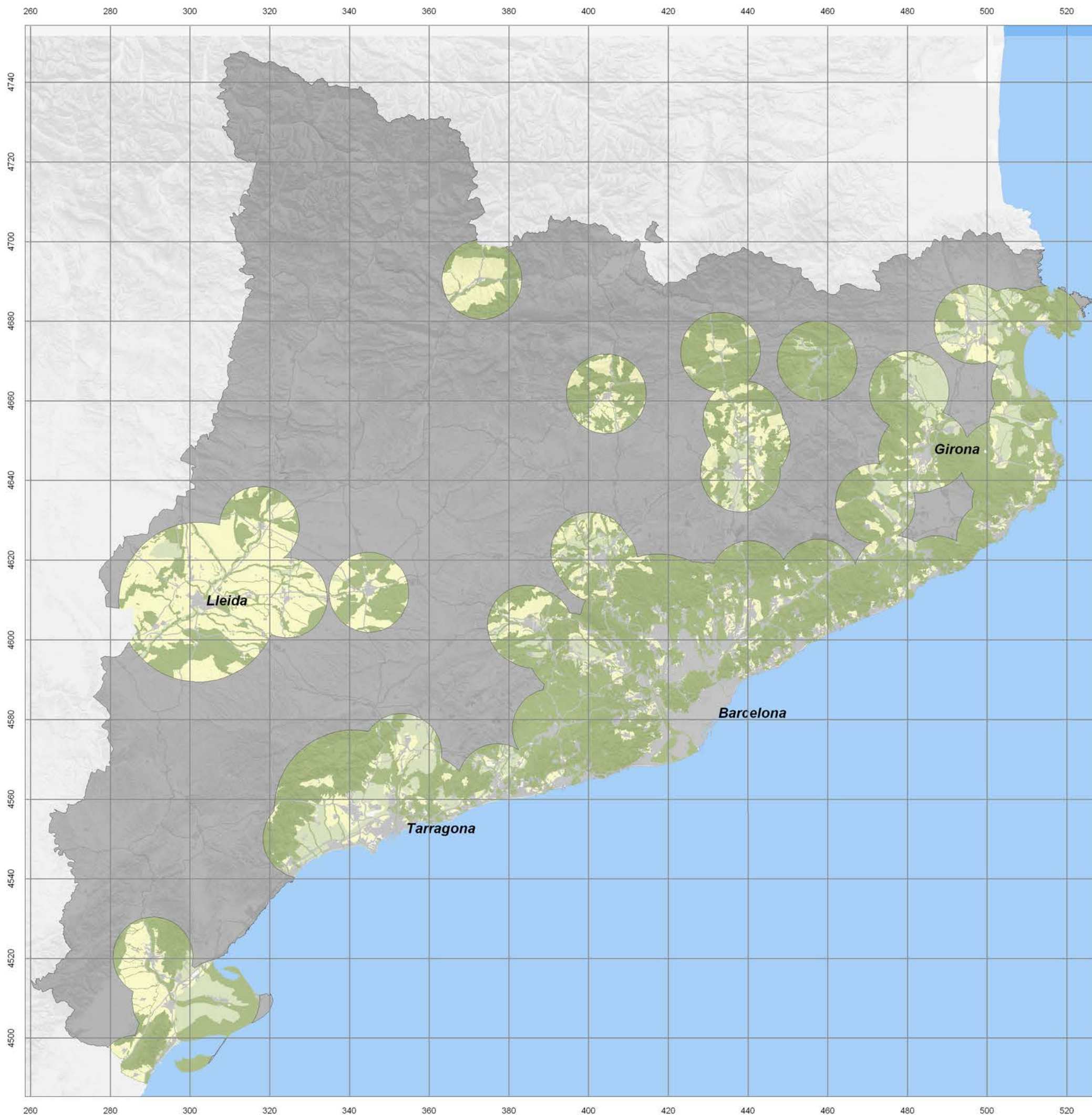
Sòl agrícola periurbà

Municipis de més de 100.000 habitants amb entorns de 20 km i municipis entre 10.000 i 100.000 habitants amb entorns de 10 km. Usos agrícoles que es donen dins aquests entorns.

- Conreus herbacis de regadiu
- Conreus herbacis de secar
- Fruiters de regadiu
- Fruiters de secà
- Vinya
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

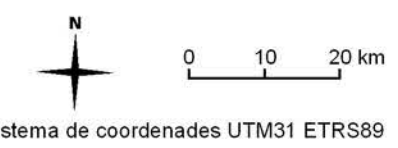
Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut d'estadística de Catalunya: Padró 2011, el mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.

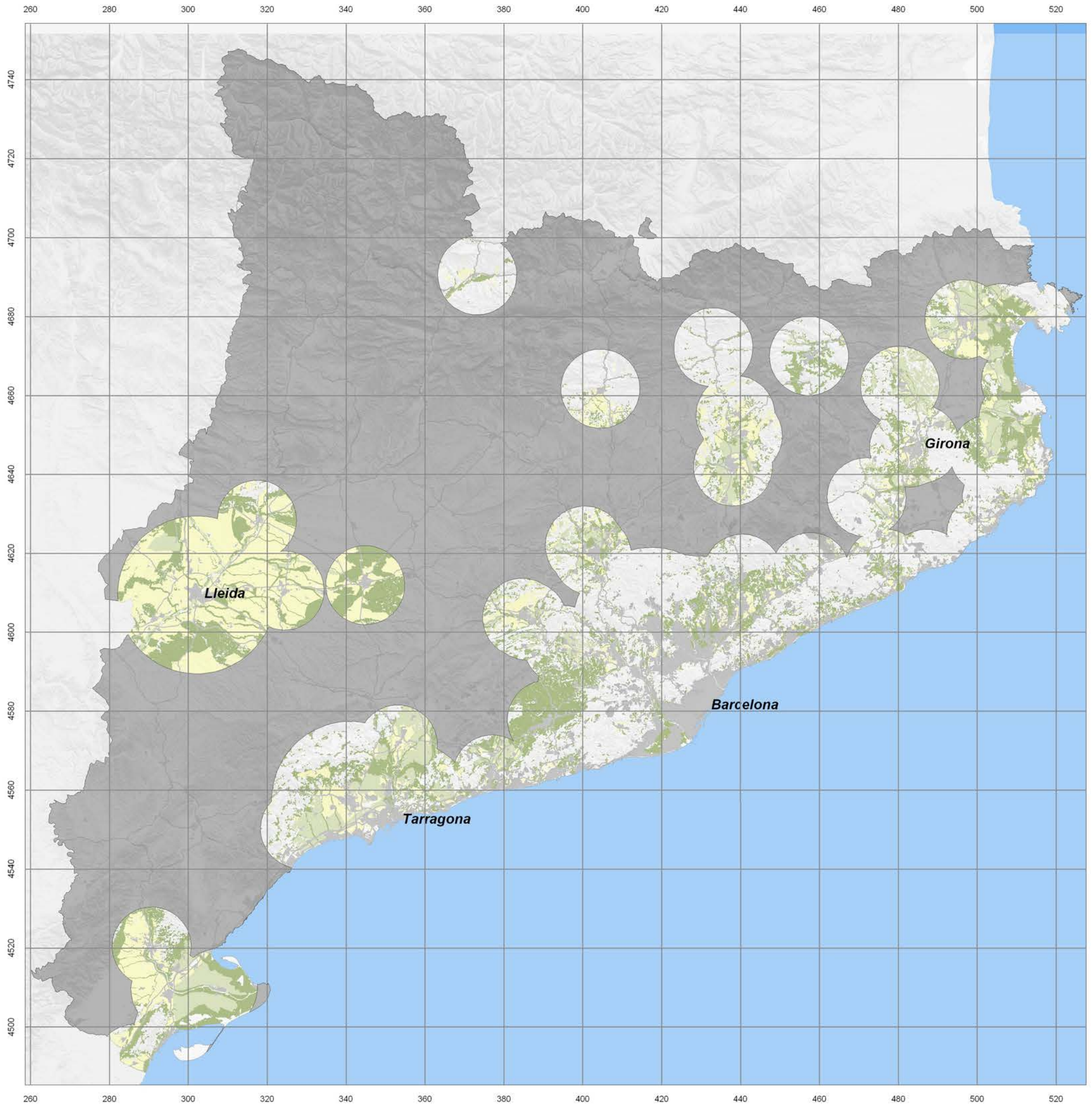
Sòl periurbà i categories del sòl no urbanitzable dels Plans Territorials Parcials

Municipis de més de 100.000 habitants amb entorns de 20 km i municipis entre 10.000 i 100.000 habitants amb entorns de 10 km. Usos agrícoles que es donen dins aquests entorns.

- Sòl no urbanitzable de protecció especial
- Sòl no urbanitzable de protecció territorial
- Sòl no urbanitzable de protecció preventiva
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

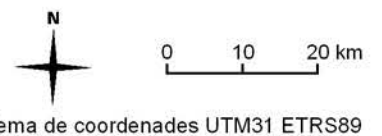

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut d'estadística de Catalunya: Padró 2011. Plans territorials parcials elaborats pel departament de Territori i Sostenibilitat.

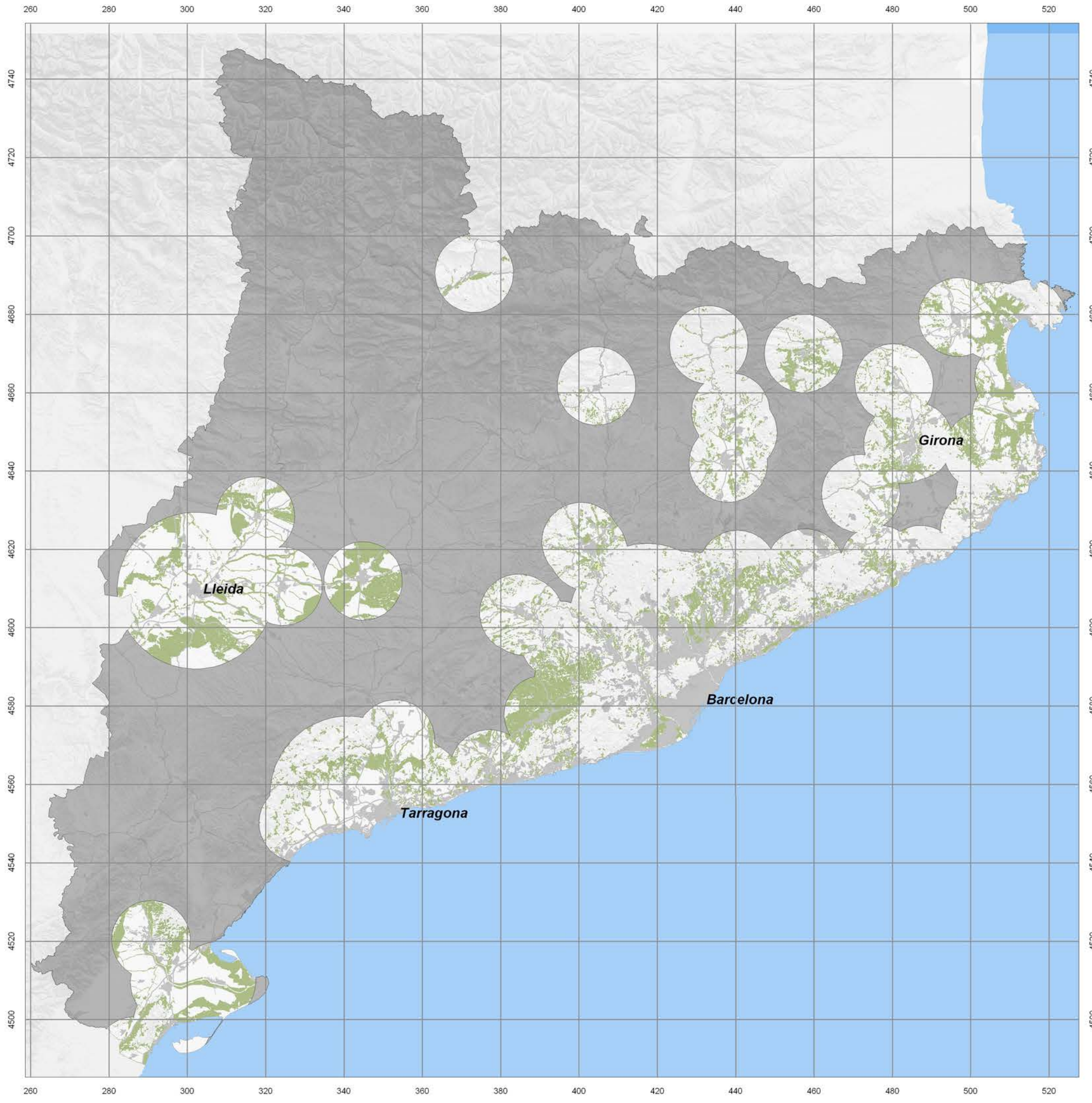

Sòl agrícola periurbà i categories del sòl no urbanitzable dels Plans Territorials Parcials

- Sòl agrícola amb de protecció especial
- Sòl agrícola amb protecció territorial
- Sòl agrícola amb protecció preventiva
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

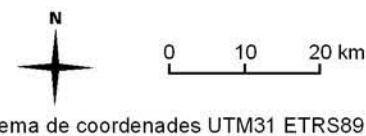

Font: Plans territorials parcials elaborats pel departament de Territori i Sostenibilitat i el mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.

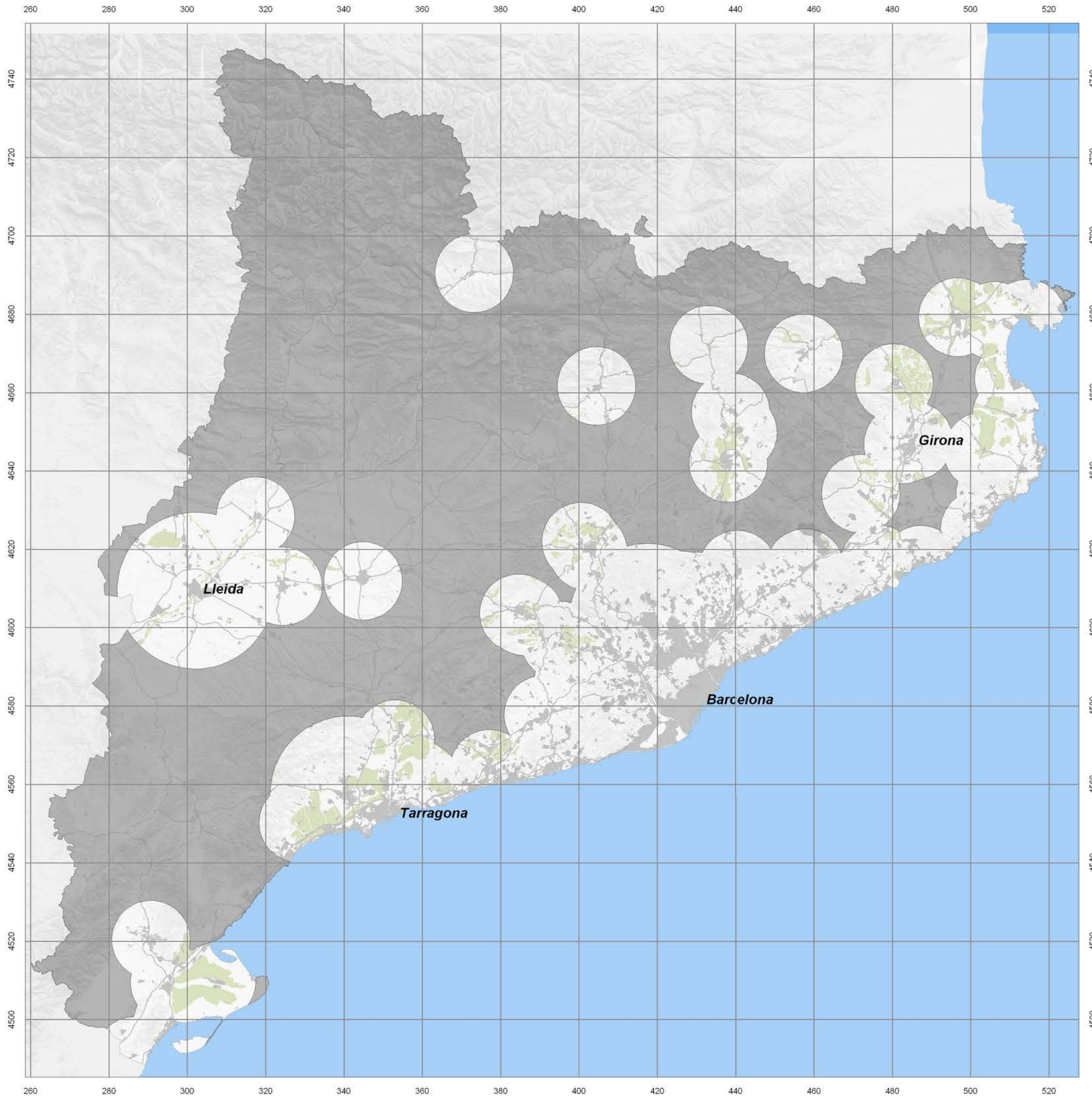

Sòl agrícola periurbà de protecció especial

- Sòl agrícola amb de protecció especial
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

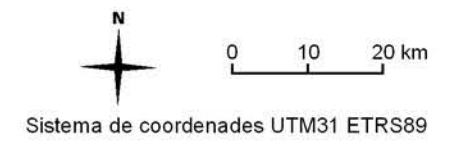

Font: Plans territorials parcials elaborats pel departament de Territori i Sostenibilitat i el mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.

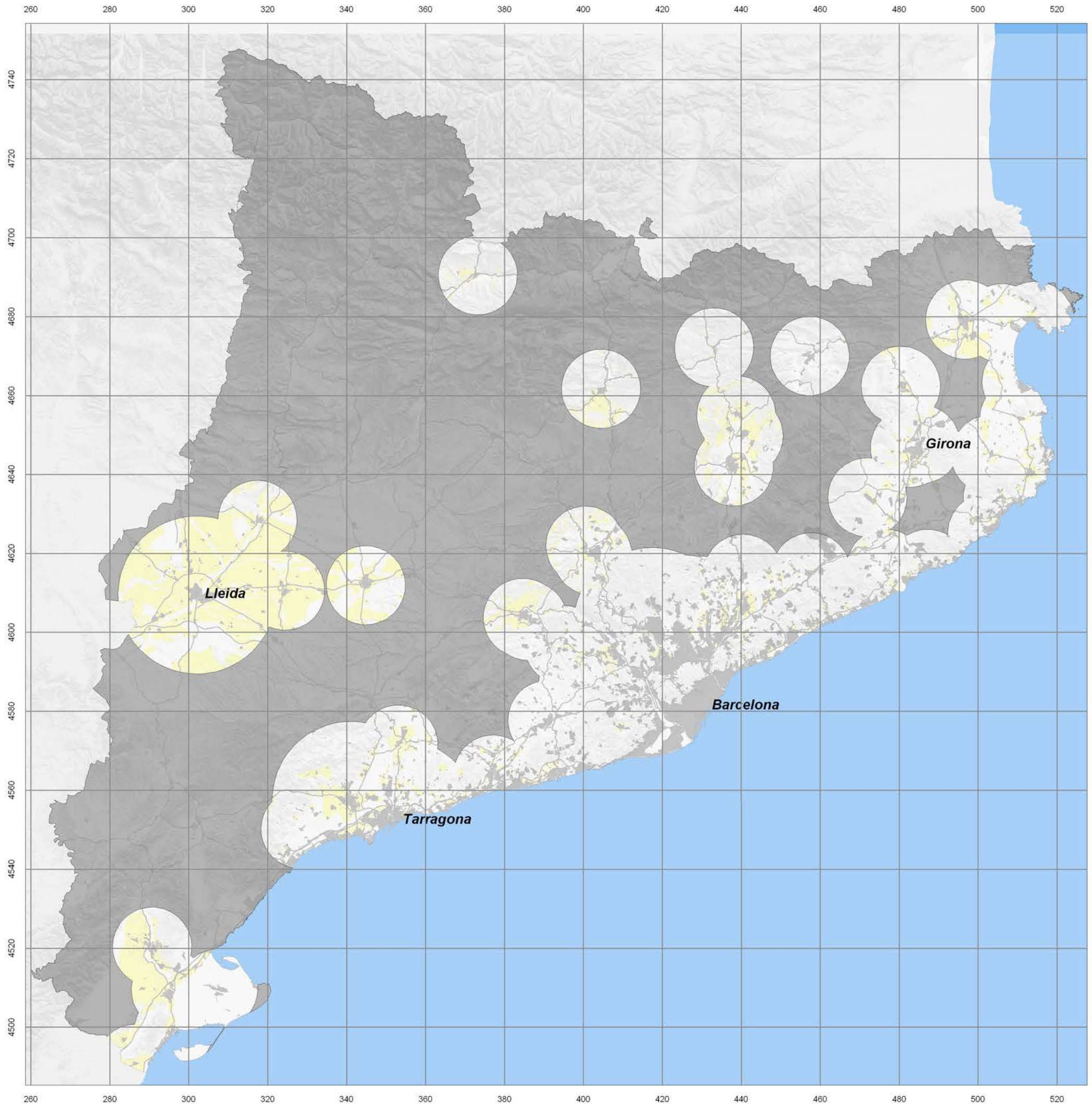

Sòl agrícola periurbà de protecció territorial

- Sòl agrícola amb protecció territorial
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

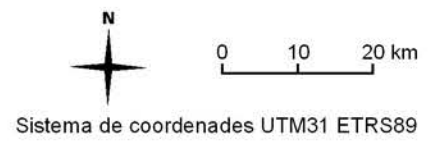

Font: Plans territorials parcials elaborats pel departament de Territori i Sostenibilitat i el mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.

Sòl agrícola periurbà de protecció preventiva

- Sòl agrícola amb protecció preventiva
- Sòl urbanitzat
- Xarxa viària bàsica

Font: Plans territorials parcials elaborats pel departament de Territori i Sostenibilitat i el mapa d'usos del sòl de l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, 2004.